PEDAGÓGUSOK ARCKÉPCSARNOKA

2002

Hajdú-Bihar Megye
Debrecen

Pedagógusok arcképcsarnoka

HAJDÚ-BIHAR MEGYEI NEVELÉSTÖRTÉNETI EGYESÜLET
2002

Kiadja
a
Hajdú-Bihar Megyei Neveléstörténeti Egyesület

E kiadvány megjelenését támogatták:

BALMAZÚJVÁROS VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
DEBRECENI EGYETEM
HAJDÚBÖSZÖRMÉNY VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
NAGYRÁBÉ NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
PÜSPÖKLADÁNY VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
TRANSZPORTBETON KÉSZÍTŐ ÉS SZÁLLÍTÓ KFT.

Szerkesztő:
Ungvári János

ISBN 963 00 9679 X

Nyomdai előkészítésben közreműködtek
a
MÓRICZ ZSIGMOND GÉPÍRÓ, GYORSÍRÓ
SZAKISKOLA ÉS SZAKKÖZÉPISKOLA
tanárai és tanulói

Nyomdai munkálatok:
Kapitális Kft.

AZ ARCKÉPCSARNOK SZERZŐI

Dr. Balogh László
Berta István
Birtalan Éva
Császi Gyuláné
Csiha László
Csinády Enikő Melinda
Darai Márton
Diószegi Lajos
Dorogi Lilla
Fehér Istvánné
Ferenczyné Márk Éva
Fodor Sándor
Dr. Gajdics Sándor
Dr. Gazda László
Dr. Gerencsér Attila
Gombos Jánosné
Dr. Gönczy Árpád
Dr. Herczegh Pál
Illés Tóth József
Juhász Sándorné
Kakucsi Géza
Kálmán Antalné
Dr. Kálmánné Hunyadi Györgyi
Dr. Kántor Sándorné
Kerek Lajos
Király István
Kissné Kaszab Magda
Dr. Kornya László
Kovács András
Kovács Tibor
Kozmáné Bődi Ildikó
Lakos Katalin
Lőrincz Istvánné Borsós Judit
Magyarné Ember Mária
Martin Éva
Mihalik Lászlóné
Dr. A. Molnár Ferenc
Dr. Molnár Lajosné
Nagy Benjámin
Nyirkos Tibor
Oláh Tibor
Dr. Ónosi Lászlóné
Papp Gézáné
Percze Jánosné
Piskótyné Ember Teréz
Prepuk János
Sáfrány Katalin
Sepsy Judit
Simon Györgyné Huszka Veronika
Szabó Edit
Szabó Lajosné
Szabó Lászlóné
Szabóné Kincses Judit
Dr. Szabó Ödönné
Dr. Szele Barna
Széles Anikó
Szilágyi Józsefné
Szőkéné Csorba Erzsébet
Szőllősi Imréné
Dr. Tarr Ferencné
Tivadar Andorné
Dr. Tóth Istvánné
Tóth Endréné
Dr. Tóthné Medve Marianna
Törő Barnáné
Új Imréné
Ungvári János
Dr. Üveges Mária
Dr. Varga Ferenc
Varga Júlia
Dr. Vaskó László

Előszó

„Utókor? / Megyünk az úton s elfödi nyomunk a / futó por”. Kosztolányi Dezső vetette papírra ezeket a sorokat, s könnyen felejtő világunkban sajnos elmondhatjuk, a költőnek igaza van. De vajon nem töri-e meg ennek általános érvényességét ez a kiadvány is, amelyet — olvasván e sorokat — most kezében tart az Olvasó? Talán éppen azzal a szándékkal írta a költő az idézett sorokat, hogy tegyünk valamit a felejtés ellen, s ez nekünk nem jelenthet mást, minthogy emlékezzünk egykori pálya- és kortársainkra.

Egyesületünkben eddig is kiemelten foglalkoztunk egy-egy volt pályatársunk emlékének ápolásával és emlékezetének megörökítésével. Eddig tíz emlékülést és ugyanannyi emlékkötet mutathatunk fel, annak bizonyságául, hogy törekvésünk széles körben tettrekészséget mozdító volt, és mindig kaptunk támogatást a megvalósításhoz.

Néhány évvel ezelőtt szinte kihívást jelentő feladatra vállalkoztunk: kiadványban terveztük megörökíteni azoknak a pedagógusoknak, egyetemi, főiskolai oktatóknak, professzoroknak az arcképvázlatát, akiknek tanári, tudósi és emberi alakját az eleven emlékezet őrzi. Akikre illik Reményik Sándor versrészlete:

„Ha csak egy lelket szebbé, jobbá tettem, / Ha csak egy szívbe szent magot vetettem,”

Akikre jellemző volt a pályahűség, a helytállás, a kiemelkedő szakmai-tudományos teljesítmény és a közmegbecsültség.

A kiadvány elkészült, s ebben a Kazinczy által meghonosított arcképvázlatokkal emlékezünk egykori tanáraink, munkatársaink pedagógusi, tudóstanári és tudományos munkásságára, idézzük emberi alakjukat, önzetlenségüket és áldozatvállalásukat. Hetvennél is több szerző révén 111 egykori tanárról, volt munkatársról vagy családtagról készült névcikk, együttesen arcképcsarnokká duzzadva. Névsoruk e kiadvány végén található.

Ez az arcképcsarnok megközelítően két generáció alakjait villantja föl. Az elsőhöz azok tartoznak, akiknek pályakezdése a múlt századi 30-40-es évek fordulójára esik, s rájuk várt a II. világháború következtében letiport hazánk újjáépítésének gigászi feladata. A másik generáció tagjai az 50-60-as években

kezdték pályájukat, és nevelési célokat tekintve központilag meglehetősen szűkre mért mozgástérben tevékenykedhettek.

Az arcképvázlatok megírása és kiadványba foglalása szinte egyedülálló vállalkozásnak tekinthető. Ez a műfaj adataiban és a szakmai munkásság méltatásában hiteles, ugyanakkor a személyes kapcsolatok és kötődések révén lehetőséget kínál az egyéni emlékezés ecsetvonásaival magánvélemények megfogalmazására is. Úgy véljük, hogy az így kirajzolódó arcképvázlat emberibb és egyben gazdagabb is. Kötetünkben minden egykori pályatársunknak helye van. Az arcképcsarnokban megtalálható az egykori, de nem elfelejtett tanyai tanító éppúgy, mint az egyetemi katedrán oktató professzor. Nem minősítjük, ki a jeles egyéniség, csupán egyetlen kritériumot érvényesítünk: legyen valaki, akinek emlékezetében jelen van, és hajlandó névcikket összeállítani volt tanáráról, munkatársáról vagy családtagjáról.

Reméljük, a most útjára induló kiadványunk ösztönző hatása megmutatkozik további életutak feltárásában és példaként szolgáló életművek felmutatásában, így sorozat formában folytatása lesz munkánknak.

Azért indítjuk útjára ezt a sorozatot, hogy próbáljuk kimenteni a feledés homályából azokat, akik egész életükben a nevelés-oktatás ügyét szolgálták. A felelős emlékezés fénysugara megragadja létezésük valóságát, s ezáltal felszínre kerülhetnek áldozatos munkásságuk értékei. Ez a lényege az arcképcsarnokban szereplők bemutatásának, hiszen hátrahagyott erkölcsi magatartásuk, szellemi műveik maradandó értékek, példaként felmutathatók, s ettől válhat a jelennek is szóló üzenetnek életművük.

Köszönet és elismerés illeti mindazokat, akik névcikkek összeállításával, nyomdai előkészítéssel és anyagi támogatással lehetővé tették, hogy a mostani kiadványunk betölthesse értékmentő szerepét, és megörökítheti azokat, akiket a hálás tanítványi, munkatársi emlékezet őriz.

Debrecen, 2002. március hó

Ungvári János
elnök
Neveléstörténeti Egyesület

ARCKÉPCSARNOKUNK SZERKEZETE

Mindenekelőtt utalni kívánunk arra, hogy a Kazinczy Ferenc által meghonosított arcképcsarnok (arcképvázlatok csoportja), mint irodalmi műfaj nem azonos a lexikonnal, ugyanis vannak attól eltérő vonásai. Talán a legjellegzetesebb sajátosság, hogy lehetőséget ad magánvélemények nyilvánítására is. Ez kiadványunk tekintetében szinte elkerülhetetlen, sőt kívánatos is, hiszen a névcikkek (arcképvázlatok) szerzőinek személyes kapcsolatuk, vagy éppen valamilyen (tanítványi, munkatársi, családi) kötődésük van az arcképcsarnokban szereplő személyekkel. Ez a szubjektivitás abban nyilvánul meg, hogy a névcikk szerzője, a hiteles dokumentumok mellett, az emlékezés ecsetvonásaival még gazdagabban képes megjeleníteni az adott személy pedagógusi, tudós-tanári és emberi alakját. Természetes követelmény azonban a felelősséggel tett emlékezés.

Az arcképcsarnokban szereplő személyek **névcikkét** a magyar abc betűrendjében közöljük.

Az első adat a (családi és kereszt) név: a **címszó**, amelyet félkövér betűkkel szedtünk. A leánykori nevet normál betűkkel jelöltük. A címszót kerek zárójelben követik a születés és halálozás adatai. Ezeket dokumentumok alapján közöljük. A címszó lezárásának tekintjük a foglalkozást meghatározó tevékenység, ill. tudományos fokozat megnevezését.

A **főszöveg** első része az **életút** bemutatása, amely általában a származás megjelölésével és/vagy az iskolai tanulmányok felsorolásával (oklevél, diploma megszerzése) kezdődik. Ezt követi időrendi sorrendben a munkahelyek, valamint a beosztások megemlítése.

A főszöveg második része az **életmű** bemutatása, a végzett tevékenység szakmai méltatása, s annak elismerése, a kitüntetések megemlítése. Ugyancsak itt adódik lehetőség a kutatási területek és tevékenység bemutatására, megjelölve az elért eredményeket és a legfontosabbnak minősített műveket és publikációkat. A műveknél a címet teljes terjedelmében közöljük, megjelölve a kiadói, nyomdai és évszám adatokat.

A főszöveg harmadik része általában a **szakmai-közéleti** munkásságot méltatja, különösen az adott településen kifejtett tevékenység alapján. Itt adódik lehetőség a személyes kapcsolatok bemutatására, és különösen a jellemző emberi vonások felvillantására.

A főszöveget a **hitelesítő** irodalom és dokumentumok bemutatása, ill. azokra való utalás zárja, több esetben megjelölve a hozzáférhetőséget is. Itt is gyakran használunk rövidítéseket, különösen a periodikák esetében. A rövidítések jegyzéke az arcképcsarnok szerkezetének bemutatása után található.

Végül a névcikket a szerző (emlékező) kurzív betűkkel szedett neve zárja. Több esetben előfordul, hogy egy névcikket több szerző készített. Kiadványunk elején betűrend szerint tüntettük fel a szerzőket.

A szerkesztő

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ÁFÉSZ	Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet
ált.	általános
ált. isk.	általános iskola
ápr.	április
aug.	augusztus
ÁVO	Államvédelmi Osztály
BJMT	Bolyai János Matematikai Társulat
BM	Belügyminisztérium
BME	Budapesti Műszaki Egyetem
c.	címzetes, című
DAB	Debreceni Akadémiai Bizottság
dec.	december
ELFT	Eötvös Loránd Fizikai Társulat
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szövetsége
ev.	evangélikus
évf.	évfolyam
FEB	Felvételi Előkészítő Bizottság
febr.	február
gimn.	gimnázium
h.	helyettes
H-B	Hajdú-Bihar
id.	idős(ebb)
ifj.	ifjabb
igh.	igazgatóhelyettes
ill.	illetve, illetőleg
In:	-ban, -ben
isk.	iskola(i)
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények
jan.	január
júl.	július
jún.	június
kat.	katolikus
ker.	Kerület
KLTE	Kossuth Lajos Tudományegyetem
koll.	Koll.(i)
Koll.	Koll.
KöMaL	Középiskolai Matematikai Lapok
ktsz.	kisipari termelőszövetkezet
M. Kir.	Magyar Királyi
máj.	május
márc.	március
Mat. Lap.	Matematikai Lapok
MÁV	Magyar Állami Vasutak
mb.	megbízott
MEFESZ	Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége
MGTSZ	Mezőgazdasági Termelőszövetkezet
MHSZ	Magyar Honvédelmi Szövetség
MP	Magyar Pedagógia
MPT	Magyar Pedagógiai Társaság
MSZBT	Magyar Szovjet Baráti Társaság
MSZMP	Magyar Szocialista Munkáspárt
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
MUSZ	Magyar Úttörők Szövetsége
NDK	Német Demokratikus Köztársaság
NÉKOSZ	Népi Koll.ok Országos Szövetsége
nov.	november
NYIK	nyelvi, irodalmi, kommunikációs program
okl.	oklevél, okleveles
okt.	október
OKTV	Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny
OPI	Országos Pedagógiai Intézet
pl.	például
Prot.	Protestáns
PSZ	Pedagógiai Szemle
PTI	Pedagógus Továbbképzési Intézet
Publ. Math.	Publicationes Mathematicae
ref.	Ref.
róm.	római
sz.	szám(ú)
szept.	szeptember
társsz.	társszerzőség(ben)
TIT	Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
Tk.	Tankönyvkiadó
tsz.	termelőszövetkezet
tszv.	tanszékvezető
tv.	törvény
ua.	ugyanaz
un.	úgynevezett
uo.	ugyanott
VB	Végrehajtó Bizottság
vh.	világháború

B

Bajkó Mátyás (Ditró, 1925. márc. 1. — Debrecen, 1999. szept. 22.): c. egyetemi tanár, a neveléstudomány doktora.

Bajkó Mátyás

Az elemi és a polgári iskola elvégzése után a Csíkszereda-Csíksomlyói tanítóképző líceumában végzett (1941-45), majd tanít egy évig Ditróban. Ezt követte a kolozsvári egyetem 1946-47-ben s végül 1948-tól a debreceni egyetem BTK magyar-történelem szakán találjuk. A Ságvári Népi Koll.-ba került, ez biztosította számára a szállás, étkezés, tanulás lehetőségét és a közösséget. Az itt töltött évek formálták személyiségét, eszmei tartását, karakterét.

1950 szept.-től -harmad éves egyetemi hallgatóként- demonstrátor az akkor nehéz és válságos helyzetbe került Pedagógiai Intézetben. 1952-től egyetemi gyakornok, közben tanít néhány hónapig Hajdúdorog egyik tanyai iskolájában. 1953-ban magyar-történelem szakos középiskolai tanári diplomát szerez, s egyben tanársegédnek nevezik ki a Pedagógiai Intézetbe. Az egyetemi doktori címet 1958-ban szerzi meg s a következő évtől adjunktusként dolgozik.

A Debreceni Egyetem Pedagógiai Tanszékének kötelékében járta végig az oktatói pálya, a „karrier” teljes ívét. Jausz Béla prof. irányította figyelmét a neveléstörténeti kutatások felé, majd az MTA ösztöndíjával Pozsonyban az egykori ev. líceum, később Sárospatakon a ref. Koll. felvilágosodás-kori belső életének tartalmi vonatkozásait tanulmányozta és kutatta. 1972-ben kandidátusi fokozatot szerzett s 1973-ban docenssé nevezték ki. Tanulmánya az 1980-as évek közepétől 1991-ben érik sikeres disszertációvá. 1992-ben a tanszék előterjesztése alapján c. egyetemi tanári címet kapott a főhatóságtól.

Első publikált munkái könyvismertetések voltak, majd Jausz prof. ösztönzése alapján rátalált egész életét meghatározó központi kutatási témájára: a ref. koll.-ok magyarországi és erdélyi történetére a felvilágosodás és a reformkor időszakában.

Néhány fontosabb munka címének említésével emlékezzünk alkotásaira; így a tanulmányok közül „Kerekes Ferenc felsőoktatási szisztémája” (PSZ. 1957.), „Benedek Elek tanügyi publicisztikája” (PSZ. 1958.), „Budai

Ézsaiás” (MP 1960.), „A sárospataki Koll. a reformkorban” (ACTA 1963), „Hatvani István” (MP. 1968.), „Csokonai a katedrán” (PSZ. 1969.), „Luther és a protestáns iskolakultúra” (PSZ. 1983.).

A kötetek közül: „Nemzeti nevelésünk a reformkorban” (ACTA 1969.), „Koll.-i iskolakultúránk a felvilágosodás idején és a reformkorban”, 1976., „Koll.- és intézménytörténeti értekezések” (társsz., 1983 ACTA), „A nevelésügy a reformkorban” (társsz. Tk. 1988.), „A magyarországi és erdélyi protestáns Koll.ok 1977-1848 között”, 1992.

Az említett munkák mellett utalnunk kell azokra a jegyzetekre is, melyek a hallgatók számára készültek. Így pl. „Szemelvénygyűjtemény a Pedagógia elméleti és történeti alapjai” című tárgy tanulmányozásához (Tk. 1971. társszerzővel), „Egyetemes és magyar neveléstörténet” (I-II. Tk. 1973-74. társszerzővel), „A pedagógia elméleti és történeti alapjai”(Tk. 1981. társszerzőkkel, s az „Összehasonlító Pedagógia” (I-II. Tk. 1976, 1978.) önállóan.

A DAB és a H-B megyei Pedagógiai Intézet támogatásával „Iskolatörténeti dolgozatok” címmel periodikát indított és egyben szerkesztette, melynek hét füzete látott napvilágot. Az 1970-es, 80-as években több városi monográfiában a település iskolatörténetét dolgozta fel (Sarkad, Hajdúnánás, Hajdúszoboszló, Debrecen). Nevéhez fűződik az Erdélyi tükör megalapítása és szerkesztése. A kiadvány 1989-ben indult, negyedévente jelent meg s a kiadás anyagi bázisát, forrásait a helyi önkormányzati támogatások, ill. pályázatok elnyerése útján sikerült biztosítania.

Az 1970-es évek végén „Az összehasonlító pedagógia tárgya és fogalma” címmel országos vitát kezdeményezett a Pedagógiai Szemlében, 1977, és több hazai és külföldi szakember is bekapcsolódott az eszmecserébe.

Bajkó Mátyás a tanárjelöltek, a pedagógia szakos hallgatók és a levelezők sokaságát oktatta és nevelte. Őszinte pátosszal adott elő különböző témaköröket, fejezeteket az egyetemes és hazai nevelés és iskolázás történetéből, a pedagógiai gondolkodás jeles elméleti és gyakorlati művelőiről. Sokan voltak azok, akik az ő irányítása, vezetése mellett írták szakdolgozatokat, s többen szereztek egyetemi doktori címet, vagy kandidátusi fokozatot.

Társadalmi-közéleti tevékenységét ifjúkorában kezdte el: a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége Debrecen Városi Bizottságának titkára, 1958-ban beválasztották az Egyetemi Tanárképző Tanács Tagjának, majd egy ciklusban az egyetemi szakszervezeti bizottság titkára. Sok éven át a Hazafias Népfront H-B megyei Pedagógiai Bizottságának elnöke, 1989-től az Erdélyi Szövetség alelnöke. Tagja volt a H-B megyei Neveléstörténeti Egyesületnek is.

Szakmai munkásságában meghatározó helyet foglalt el a MPT, s annak Neveléstörténeti és Összehasonlító Pedagógiai Szakosztálya, olykor titkári, alelnöki tisztségeket is betöltve. A Magyar Comenius Társaság elnökségi tagja, majd rövid ideig alelnöki feladatokat is ellátott. Igen komolyan dolgozott - több felolvasó ülést szervezve - a DAB Pedagógiai Munkabizottságában, s két ciklusban elnöke volt e munkabizottságnak.

Tartós szakmai és baráti kapcsolatok fűzték a jénai, rostocki, lublini neveléstörténész kollégákhoz s kutatásaihoz fűződő meghívást kapott egyéb lengyel, német, svájci, angliai, belgiumi konferenciákra, felolvasó ülésekre.

Kitüntetései: az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1977; Miniszteri Dicséret, 1978; Kiváló Munkáért, 1984; Kiadói Főigazgatói Nívódíj, 1989; Pedagógus Szolgálati Emlékérem, 1990. Több elismerő oklevelet, emléklapot, plakettet kapott, melyek külön-külön is elismerték egy-egy szakterületen kifejtett munkásságát.

Szelleme, tanítása, példája sokunkban él s nyugodtan tehetünk ígéretet emlékének őrzésére. Munkásságának a jelenhez szóló üzenete talán az lehet, hogy a múlt értékeit a jövő nemzedéknek is meg kell őrizni, mert a hagyományok ismerete, ápolása képes utat mutatni a felnövekvő pedagógus generációknak is.

Vaskó László

Bán Imre (Budapest, 1905. dec. 2. – Debrecen, 1990. márc. 19.): irodalom-történész, tszv. egyetemi tanár.

Bán Imre

Az elemi iskola első két osztályát Budapesten, a III-IV. osztályt Egerben végezte. (Édesapja és anyai nagyapja Budapesten, ill. Egerben nyomdász volt.) Tanulmányait 1916-tól Egerben, a Magyar Királyi Állami Főreáliskolában folytatta. 1924-ben érettségizett. 1924-28-ig a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar-francia szakos hallgatója. A felkészülés éve-iben meghatározó élményt jelentettek számára Horváth János órái, az Eötvös Koll.-i évek (1924-30) és Párizsban a Sorbonne-on állami ösztöndíjasként eltöltött esztendő. 1930-tól a gyöngyösi Gróf Koháry István Reálgimnázium helyettes tanára, 1935-52 között rendes tanára. (Emléktáblája a kétszer is nevet változtatott, most Berze Nagy János Gimnázium aulájában található.) 1952-76 között a debreceni KLTE tanára, 1962-től a Régi Magyar Irodalmi Tanszék vezetője. 1960-63 között a Bölcsészkar dékánja, 1988-ban az egyetem díszdoktora. 1981-ben a Magyar Irodalomtörténeti Társaság elsőként őt tüntette ki a Toldi Ferenc-éremmel.

Tudományos tevékenységének és kiemelkedő tanári munkásságának első szakasza Gyöngyöshöz kötődik. Pályája kezdetén heti 10-24 órában tanított magyart, franciát, alsóbb osztályban még éneket is. Emellett társalgási gyakorlatokat vezetett, az önképzőkör tanárelnöke, az Iskolai Tanulósegítő Egyesület tagja, az iskolai, majd a tanári könyvtár őre volt. 1946-tól ellátta a francia nyelv tankerületi szakfelügyeletét is. A felsoroltak csak a töredékét teszik ki sokféle iskolai, városi, egyházi megbízatásának. Mindemellett Esze Tamás gyöngyösi lelkésznek, a Rákóczi-kor lelkes kutatójának biztatására rendezte a ref. egyházközség levéltárát, könyvtárát. Kutatásairól ref. folyóiratokban publikált. Helytörténeti közleményeinek forrását képezte az általa feltárt városi levéltár is.

A Ferences Rend Gyöngyösi Kolostorának államosítása és a szerzetesek elhurcolásának következtében veszélybe került a rend páratlanul értékes könyvtára és levéltára. Megmentésük, védelem alá helyezésük Bán Imre érdeme. A levéltári anyag a megyei levéltárba, onnan a fővárosba, a rend könyvtárába került. A könyvtárat a gimnázium régi épületében helyezték el, majd anyagának helyreállítása után 1953-ban az Országos Széchenyi Könyvtár tudományos könyvtára lett. Értékeinek – ősnyomtatványainak – bemutatása e munkafolyamat terméke.

A gyöngyösi évek felkészülést, gazdag ismeretszerzést jelentettek Bán Imre számára a Debrecenben kiteljesedő irodalomtudósi pályához. Helytörténeti, egyháztörténeti munkái már kialakították érdeklődésének fő vonulatát, amikor 47 éves korában meghívták a KLTE-re a régi magyar irodalom oktatására (1952). Szellemi műhelyei ezután a város két nagy könyvtára: az egyetemé és a Koll.é voltak. Forráskutatásait külföldi útjai és nemzetközi tudományos együttműködés révén is bővítette. Debrecenhez való kötődését jelzi, hogy a munkájától távolabb eső, ill. városi megbízásoktól – TIT, Tudományos Minősítő Bizottság, Múzeumbaráti kör, stb. – itt sem zárkózott el.

Műveinek bibliográfiáját Szecskó Károly összeállításában, a Bitskey István szerkesztette posztumusz tanulmánykötet tartalmazza. A 288 önálló művet, könyvrészletet, tanulmányt, szövegkiadást, szerkesztést, közleményt, cikket, hozzá-szólást, könyvismertetést tartalmazó címjegyzék önmagában is az életpálya gazdagságát tanúsítja. Közü-

lük jelen összeállításban csupán a könyveit soroljuk fel:
Apáczai Csere János, 1958; *A barokk*, 1962; *Debreceni diákirodalom a felvilágosodás korában*, 1964; *Irodalomelméleti kézikönyvek Magyarországon a XVI-XVIII században*, 1971; *A Karthausi Névtelen műveltsége*, 1976; *Eszmék és stílusok*, 1976; *Dante-tanulmányok*, 1988; *Költők, eszmék, korszakok*, 1997 (posztumusz tanulmány-gyűjtemény, teljes bibliográfiával, sajtó alá rend. Bitskey István, Csokonai Könyvtár 11.).
Munkásságának méltatói kiemelik érdeklődésének és műveltségének sokoldalúságát a középkor, reneszánsz és a barokk művelődéstörténeti, esztétikai kérdéseiről írott munkáiban. A magyar irodalom értékeit az európai jelenségekkel összefüggésben tárta fel, és a külföld számára is volt mondanivalója a magyar irodalom európai vonatkozásairól. Az érdeklődés, a sokoldalú (nem csupán irodalomtörténeti) megközelítés, a feladatok gyakorta egész halmazának tökéletességre törekvő megoldása a pályatársakban, tanítványokban tiszteletet ébreszt és követendő értéket hordoz. E kiváló művek írója azonban munkásságára visszatekintve némi csalódást érzett, mert számos jelentékeny terve – mint a Dante-monográfia – nem valósulhatott meg. Egy filológus munkássága – írja – mindig tele van olyan tehertételekkel, amelyek igazi alkotó munkájától veszik el az időt és erőt, mégis elháríthatatlanok.” (A „DOCTOR HONORIS CAUSA” köszönetének szavai. Költők, eszmék, korszakok, 1997. 328.)
De Bán Imre nem kizárólag filológus volt, hiszen pályája csúcsán is tanárnak vallotta magát: „ … a szeretet, a megbecsülés légköre volt jellemző körülöttem. És itt első rendben tanítványaimra kell gondolnom, s egy tanárnak mégis az a legnagyobb öröm, ha az « ifjú szívekben él », ha talán ezek egy részének már deresedik is a haja.” (Számadásom Debrecennel = Alföld, 1986. 12. sz. 71-74.)
E sorok íróját Bán tanár úr a gyöngyösi Vak Bottyán Gimnáziumban 1950-52 között, a KLTE-n 1953-57-ig tanította. Gyöngyösön is nehéz évek voltak ezek: a korábban nyolcosztályos gimnáziumnak már négy osztálya volt, a fiúiskolából koedukált intézmény lett, a tanári kar – csupa férfi – egzisztenciális gondokkal, elbizonytalano-dással küzdött. Éreztük, megszenvedtük tanáraink rossz hangulatát, a vala-mennyiünkben lappangó félelmet. Azt azonban pontosan tudtuk, hogy az iskola legjobb magyartanára vette át II. évfolyamon az osztályt. Tankönyvünkre nem emlékszem, de Bán tanár úr óráinak légkörére, máig ható élményére igen. Úgy segített megismerni és megszeretni az irodalmat, hogy az a felfedezés örömét, nem pedig a lecketanulás kényszerűségét jelentette. Emellett jól tanulható jegyzetet készítettünk az óráin. Kíváncsi volt magánolvasmányainkra, alkal-munk volt ezekről beszélgetni is. Nem tiltott, nem emlékszem véleményünk kategorikus elutasítására sem. Máig őrzöm a valahogyan nálam maradt harmadikos dolgozatfüzetet és az olvasmány-naplót, tömören megfogal-mazott értékeléseivel, a margóra írt meg-erősítő, kiegészítő vagy a stílust, szókincset pallérozó megjegyzéseivel. Nem emlékszem, hogy bárkit megbántott, gúnyos meg-jegyzésekkel illetett volna. Felfigyelt fogékonyabb tanítványaira, és bár nem volt osztályfőnökünk, segítette fejlődésünket, pályaválasztásunkat. (Szülei-met pl. arra kérte, hogy egyetemi felvételem érdekében szabadítsanak meg az „egyéb” származási kategória stigmájától az iparengedély visszaadásával.) Kisvárosban köze-lebbi volt a tanár-szülő kapcsolat. Többnyire a tanítványok is ismerték tanáraik családját.
Olvasmányokat ajánlott és versenyekre küldött. Mindenekelőtt példájával nevelt minket, tiszteletben tartva ízlésvilágunkat, törekvéseinket. Amikor betiltották az önképzőkört és megszűnt az irodalmi szakkör, néhányan titokban tanári vezetés nélkül is megtartottuk a foglalkozásokat, hogy olvasmányainkról beszámoljunk, vitatkozzunk.
Már akkor is büszkék voltunk rá, hogy a tanítványai vagyunk. Tiszteltük tudását, csodáltuk sokoldalúságát (nyelvismeret, sport, zenei érdeklődés, hegedűvel kísért kurucnóták, bujdosóénekek). Szerettük humorát, anekdotázó kedvét, amikor pl. egyetemi éveiről, az első Dante-élményéről beszélt.
Az egyetemi oktatóban sem szorultak háttérbe ezek a jellemzők. A témájával élvezettel azonosuló, magával ragadó előadót és a

könyvtárban szorgoskodó kutatót láttuk benne. Nem volt az olyan szórakozott tudósok közül való, aki meg sem ismeri a tanítványait. Szívesen fogadott a szobájában, és könyvekkel a karján bármikor szóba elegyedett velünk a folyosón. (Munka-módszerét pályakezdő tanárként szerencsém volt közelebbről is szemlélni, amikor részt vettem a „Debreceni diákirodalom a felvilágosodás korában „ c. kötetének anyag-gyűjtésében).

Irodalomtudós volt. Gyakorta a reneszánsz polihisztoraira emlékeztetett. Legjobban talán a tudós tanár megnevezés fejezi ki munkásságának lényegét. Nemcsak a könyveiben, hanem tanítványaiban is tovább él.

Irodalom:

Bán Imre-bibliográfia, Debrecen, KLTE, 1977 (folyt. Studia Litteraria, 1985); Klaniczay Tibor: Bán Imre köszöntése, Studia Litteraria, 1975; Bitskey István: Bán Imre 70 éves, Helikon, 1975; Kovács Sándor Iván: A hetvenéves Bán Imre köszöntése, ItK, 1975; Kovács Sándor Iván: Arcképvázlat Bán Imréről, Alföld, 1977; Tarnai Andor: Bán Imre köszöntése, Studia Litteraria, 1985; Tarnóc Márton: A tudós köszöntése, Alföld, 1985; In memoriam Bán Imre, (Borzsák István, Bitskey István, Imre László nekrológjai), Alföld, 1990; Bitskey István: A „sacro poema” debreceni tudósa (Bán Imre, az italianista), Italianistica Debreceniesis, 1993-94; Szecskó Károly: Adalékok Bán Imre gyöngyösi éveihez, Mátrai tanulmányok, Gyöngyös, 1995; Fülöp Lajos: Bán Imrére emlékezve, Gyöngyös, 1995; Molnár József pályaképvázlata Bán Imréről, Gyöngyösi Műsor, 1999. december

Kissné Kaszab Magda

Baranya Pál (Báránd, 1922. jún. 13. — Derecske, 1988. aug. 9.): középiskolai tanár, igazgató.

Baranya Pál

Édesapja a felszabadulás előtt csizmadia mester volt, majd közel 10 évig, haláláig, ktsz-ben dolgozott.

Iskolai tanulmányait Debrecenben végezte, a polgári iskolát és a tanítóképzőt is. Az 1942/43-as tanév második felében gyakorlóévesként Selyeb községben tanított.

1943. nov. 1-jével nyert alkalmazást Álmosdon, az akkori ref. elemi iskolánál. Mint fiatal tanító, leventeparancsnoki megbízatást is kapott.

Az 1944 utáni időszakról így ír önéletrajzában: „1944. okt. 2-án, huszonkét éves koromban, mint leventekötelesnek, behívóparanccsal a község és környék fiataljaival együtt be kellett vonulnom Székelyhidra. Érmihályfalvától, Debrecenen keresztül, Tiszafüredig vonattal, majd gyalogmenetben vitték csoportunkat a Dunántúlra. A csoport irányítását a katonai parancsnokság tisztjei végezték. A csoport élelmezésével, elszállásolásával kapcsolatos feladatokat Varró Jenő tanítóval együtt kellett ellátnunk. Csoportunk helyzete mind bizonytalanabbá vált, az irányításban fejetlenség lett úrrá. Devecser községben, mivel tudomásunkra jutott, hogy több leventecsoportot Németországba vittek, felhívásra, néhány társammal együtt katonának jelentkeztünk. 1944. dec. 8-án soroztak be Hajmáskéren az I. rohamtüzér pótosztályba. Mint karpaszományost a Tábori Tüzérségi Központi Iskolára vezényeltek. En-

nek az egységnek a keretében 1944. dec. 8-án hagytam el az országot. Németországi Grossborn nevű táborba 1944. dec. 21-én érkeztünk. A szovjet csapatok elől gyalogmenetben, majd vonattal menekítették az egész iskolát Égerbe (Csehszlovákia).
Csoportunk nem vett részt semmiféle harci eseményben. A parancsnokság célja az volt, - mint utólag kiderült-, hogy amerikai fogságba kerüljünk. 1945. ápr. 18-án hagytuk el Égert és Tirsenraut közelében, az amerikai csapatokat várva, adták ki a katonaiskola tagjai részére a szakaszvezetői rendfokozatot. Amerikai, majd francia hadifogságban voltam, teljesen zárt kötelékben. 1946. ápr. 1-én érkeztem haza Magyarországra, Álmosdra. Igazoltatásom megtörténte után tanítói munkámat folytattam. A debreceni Népügyészség azonban nyomozást rendelt el ellenem a háború alatti magatartásom miatt. De mivel magatartásomban kifogásolható bizonyítottan nem volt, ezért a Népügyészség 1947. dec. 10-én kelt határozatával a nyomozást megszüntette."
Mint fiatal tanító bekapcsolódott a község demokratikus közéletébe. Már 1947 nyarán szabadművelési (népművelési) tanfolyamon vett részt, ahol először találkozott a marxizmussal és az rá igen nagy hatással volt. Mint egyházi tanítót a ref. lelkész igyekezett visszatartani a politikai közélettől azzal, hogy mint volt leventeoktató és nyugatos ebben a rendszerben örökre meg lesz bélyegezve. „Az akkori forradalminak mondható helyzetben igényeltem az ideológiai, politikai kérdések tisztábban látását. Az épülő új demokratikus rend nagyszerű körvonalai, a viták s a közvetlen politikai tevékenység során pozitív irányban alakultak nézeteim (…) Az iskolák államosítása előtt már én is azok között voltam, akik tarthatatlannak éreztük az egyházi iskola béklyóját."— írja.
Mint általában minden fiatalember nyitott volt az új megismerésére. Vonzották a nagyszerű távlatok, lehetőségek, s ezek csábítóak voltak egy ifjú 22 éves tanító számára. Mind többet és többet akart megismerni arról, hogyan lehet kiemelni a falut az elmaradottságból. Ehhez az ifjúság nevelésében találta meg a legkézzelfoghatóbb utat.
Pedagógusi munkáját hivatástudattal, a gyermekek iránt érzett szeretettel és felelősséggel végzete. Igyekezett minél több ismeretet nyújtani tanítványainak, felkelteni érdeklődésüket a világ olykor titokzatosnak látszó jelenségei iránt. Nem vette szívesen, amikor a tanítási órákról az iskolaszék elnöke elvitte a nagyobb fiúkat, lányokat valamilyen házi munka végzésére. Ekkor kezdődtek az ellentétek közte és az iskolaszék elnöke között. Ezek a nézeteltérések ezután csak fokozódtak, mélyültek. Délelőtt és kora-délután az iskolában a gyerekekkel, (akkor délelőtt és délután is folyt a tanítás), este pedig a falu fiataljaival foglalkozott. Néhány fiatal kollégájával együtt színdarabokat rendeztek, meséket dramatizáltak, népi táncot tanítottak. Volt, hogy csak kötetlen beszélgetésre, egy-egy érdekes hír megvitatására jöttek össze. Hiszen nem volt tv, rádió is nagyon kevés. Persze, az is telepes, mert villany sem volt a községben. Ebből szinte természetesen következik, hogy megszervezte 1948-ban az esti iskolát. Az analfabétizmus felszámolása érdekében írni, olvasni, számolni tanították az időseket. A fiatalok számára pedig beindult az általános iskolai képzés. Sok tehetséges fiatal végezte el eredményesen a nyolc osztályt és jutott előre értelmiségi pályán. Ezek a fiatalok igazán tanulni akartak! Még este 11 órakor is ott voltak az iskolában. A térkép fölé hajolva, lexikonokat bújva keresték, kutatták a mindenség titkait. Kísérleteztek az iskola akkor szegényes fizikai, kémiai eszközeivel. Nyitottak voltak az irodalom, a történelem csodálatos világának befogadására. Nagyszerű kis csapat volt! A pedagógusok ezért a munkáért akkor nem kaptak egy fillér fizetést sem. De végezték lelkesen, elkötelezetten, hivatás-tudattal. A tanítók is mind fiatalok voltak, és lámpásnak érezték magukat. Ennek a nagyszerű munkának összefogója, lelke, vezetője, motorja Baranya Pál volt.
Az iskolák államosítása során, a kiéleződött politikai helyzetben, Veresegyházi Attila tanítótársával együtt szembekerültek a volt iskolaszéki elnökkel.
Baranya Pál 1948-ban lépett be a Szociáldemokrata Pártba. 1948 októberében kapott megbízatást az álmosdi általános iskola igaz-

gatói teendőinek ellátására. A községben kiéleződött ellentétek lecsapódtak az iskolában is. Így került súlyos ellentétbe a volt iskolaszéki elnökkel, aki személye ellen feljelentést tett a bíróságon. Az a néhány fiatal, akit tanúként idéztek a tárgyalásra, ittas állapotban jelent meg. Valószínű, így akarták elaltatni lelkiismeretüket. A kérdésekre adott válaszukkal ellent-mondásokba keveredtek, ezért a bíróság figyelmen kívül hagyta tanúvallomásukat. A tárgyalás során a vádak nem igazolódtak, így a bíróság a bűnvádi eljárást megszüntette.

1950-ben jó munkája elismeréséül áthelyezést nyert a tiszacsegei általános iskolához, igazgatói munkakörbe. Itt fejezte be a biológia - földrajz szakot, levelező úton. Azt vallotta, hogy nemcsak a jó pap, hanem a jó tanító is holtig tanul, állandóan képezte magát. Szabadidejében - az akkor még gyéren megjelenő – szakfolyóiratokat, pedagógiai, pszichológiai kiadványokat tanulmányozott. A főiskolát is azért végezte el, hogy lépést tarthasson a változásokkal. Vallotta, hogy az általános iskolának szaktanárokra van szüksége. A régi úgynevezett „polihisztor" tanítók lassan eltűntek, kihaltak. Ennek oka részben a háború, részben az életkor lejárta volt. Szükség volt tehát tanárokra, akik a tudomány legújabb eredményeit is törekedtek közvetíteni. Továbbtanulásával példát mutatott kollégáinak is. Hatására többen jelentkeztek a főiskola elvégzésére.

1953. aug. 1-el tanulmányi felügyelő beosztásba került a polgári Járási Tanácshoz. Az 1956-os forradalom alatt Polgáron volt. A nov. 2-án tartott értelmiségi gyűlésen részt vett, kijelentette, hogy amit 56 előtt tett, azért vállalja a felelősséget. Ezzel elítélte azokat, akik azzal védekeztek, hogy mindent erőszakra cselekedtek. Az értelmiségi gyűlés után a Forradalmi Bizottmány vezetője dicsérte jellemességét, bátor kiállását, mondván, hogy ilyen egyenes emberekre van szüksége a megújuló társadalomnak. Nov. 4-e után részt vett a párt újjászervezésében és a konszolidációs munkában. 1959-ben a járási pártbizottság póttagjának választották meg. Ezekben az években lojális magatartása és szakmai munkája figyelembe vételével a megyei szakigazgatási szerv országos nyári tanfolyamok szervezésével bízta meg. A kis falusi iskolák és tanyai tanítók számára tíz nyáron keresztül szervezett és vezetett tanfolyamokat. Ebben a munkában a többek között segítői voltak Vanczák József főiskolai tanár, Kovács Vendel egri és Csiszér Dezső derecskei kiváló pedagógusok. 1961. máj. 12-től, a járási művelődési osztályok megszervezésétől, 1968. máj. 25-ig járási művelődésügyi osztályvezetői funkciót töltött be. A járási tanács hivatali párt-szervezetének hosszabb időn keresztül vezetőségi tagja, majd később alapszervezeti titkára volt.

1967-ben fejezte be tanulmányait a KLTE levelező tagozatán, ahol pedagógia-pszichológia szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. 1968. máj. 16-tól a polgári járási pártbizottság titkári funkcióját látta el 1970 februárjáig, amikor a pártbizottság visszahívta, járási pártbizottsági tagsága alól pedig saját kérésére felmentette. A fegyelmi büntetés és visszahívás indoka az volt, hogy önéletrajzába nem írta bele az ellene folytatott bírósági eljárások körülményeit, nem volt őszinte a párttal szemben. Ez csak mondvacsinált vádaskodás volt. A választott tisztségében ugyanis fellépett a kivételezés, a jogtalan előnyöket igénybe vevők ellen, s ezzel többek érdekét sértette. A „hiányos" önéletrajz csak ürügy volt az ellene indított támadásnak. Ebben a helyzetben önfegyelme csodálatra méltó volt. Szó nélkül vette tudomásul a fegyelmi határozatot. Senkit nem vádolt, pedig lehetett volna. Még a bizottság néhány tagja is gratulált példás önuralmához, emberi magatartásához.

1970. júl. 1-vel került áthelyezéssel a derecskei Tóthfalusi Sándor Gimnáziumba, igazgatói beosztásba. Derecske valóságos oázis volt az eddigi keserűségek, hányattatások után. A gimnázium még nem állt a rangos középiskolák szintjén. Igaz, hogy még csak 5 éve működött, de nagyon sok külső és belső negatív tényező akadályozta az előrehaladást. A legnehezebb buktatókon átsegítette fantasztikus önfegyelme, kitartása. Legnagyobb figyelmet a tantestületi közösség kialakítására fordított. Tudta, hogy idővel megértik törekvéseit, és partnerei lesznek a nevelő-oktató munkában. És nem csalódott. Lassan-lassan belátták, hogy minden a tanu-

lókért történik az iskolában. Kollégái igazi társai lettek a feladatok végzésében, az akadályok leküzdésében. Nagyon sok fiatalt készített fel ez a gimnázium az életre, nevelt becsületes helytállásra. A derecskei és környékbeli óvodák, iskolák nevelőtestületeinek számos tagja itt érettségizett ebben a gimnáziumban. Részt vett a pedagógusok állami továbbképzésében, elvégezte a hároméves politikai gazdaságtan, majd a filozófia tanfolyamot. Állandóan képezte magát, így elvégezte a KLTE által szervezett egy-éves vezetőképző tanfolyamot is.

Egy nagyon mozgalmas, küzdelmes életút zárult le a derecskei évekkel. Közel másfél évtizedet élt itt, végre békességben, szeretetben, megbecsülésben. De a korábbi gyötrelmek nem múltak el nyomtalanul. A sok viszszafojtott keserűség, igazságtalanság megérlelte „gyümölcsét". Valószínű ezek miatt támadt testében a halálos kór, mely alattomosan pusztította egészségét és 1988. aug. 19-én halálhoz vezetett. Egy nagyszerű embert, kiváló pedagógust, szerető édesapát és férjet ragadott el a halál.

Kitüntetései: Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1958; Munka Érdemrend bronz fokozata, 1966.

Forrás: Iskolai és családi dokumentumok.

Szőllősi Imréné

Barla Gyula (Gyulaháza, 1925. ápr. 12. — Debrecen, 1977. máj. 20.): egyetemi docens.

Barla Gyula

Szülőfalujában járt elemi iskolába, majd a kisvárdai Bessenyei György Állami Gimnáziumban szerzett kitűnő érettségi bizonyítványt 1943-ban. A II. vh. miatt egyetemi tanulmányait csak 1945-ben kezdte meg a Debreceni Tudomány-egyetem magyar-történelem szakán. Az önélet-rajzában leírtak szerint kettős cél vezette: egyrészt a pedagógusi hivatás szeretete, másrészt a választott szak-tudományok művelése iránti vonzalma. 1950-ben szerez kitűnő minősítésű középiskolai tanári diplomát.

Közben négy évig tagja a Debreceni Ref. Tanárképző Intézetnek is. Az egyetemen Szabó István, a magyar történelem professzora figyelt fel a tehetséges hallgatóra, s így lett harmadéves korától díjtalan gyakornok a Történelmi Intézetben (1947–1950). Mivel Szabó István az akkori politikai rendszertől feddést kap, így Barla Gyula fiatal oktatóként nem maradhat az Intézetben.

A Közgazdasági Szakközépiskolában kezdi pályáját, ill. 1955-ig a szakérettségis tanfolyamon tanít.

1954-től a Fazekas Mihály Gyakorló Gimnáziumban, majd 1959-től a KLTE Gyakorló Gimnáziumában a magyar nyelv és irodalom vezető tanára, 1964-től 1967-ig igazgatóhelyettes (ekkor kezdődik betegsége, ezért erről a megbízatásáról lemond). 1972-ben címzetes docens a KLTE-n, ahol már a 60-as évek közepétől óraadóként is működött.

1973-tól haláláig a KLTE Magyar Nyelvtudományi Tanszékén dolgozik egye-temi docensként.

Tanári, oktatói munkásságát magas szakmai színvonal, igényesség, jó előadókészség, precizitás jellemezte. A magyar irodalom oktatásában súlyt helyezett a nemzeti hagyományokra, de — a tanrend e téren való akkori szűkkeblűsége ellenére — nyitott volt a világirodalom értékei iránt is. Számos verset adott fel kívülről való megtanulásra, ha pedig valaki önszorgalomból megtanult egy húsz sornál hosszabb verset, ötössel jutalmazta. Barla Gyulához ugyan az irodalom állt közelebb, de a magyar nyelvtant is alaposan ismerte és tanította. A nyelvtanra épülő stilisztikai elemzéshez pedig sajátos érzéke volt.

Barla Gyula a tanítás során jól élt az irodalom jellemformáló erejével. Humánumra, hazaszeretetre, ugyanakkor a más népek, kultúrák iránti megértésre, tiszteletre tanított. Egész lényével, nagy tudásával, derűs egyéni-ségével szintén nevelt, valamint következetes, pontos munkavégzésével is.

Barla Gyula a régi, klasszikus értelemben vett tudós tanár volt, amit később az egyetemi docenssé való kinevezése is visszaigazolt.

Szathmári István, az ELTE professzora Barla Gyula stilisztikai munkásságát a maga nemében úttörőnek minősíti, de szerinte Barla Gyula igazi kutatási területe mégiscsak az irodalomtörténet volt. „Mindezt jelzik idetartozó tanulmányai. Mindenekelőtt a Kemény Zsigmonddal és a Vajda Jánossal foglalkozó könyvei, dolgozatai…”. A tudós Barla Gyulát ugyanazok a vonások jellemzik, mint az igényes tanárt: következetesség, a tények tisztelete, a komplexitás, az időtálló eredmények.

Négy önállóan megjelent munkát és közel száz tanulmányt, cikket, ismertetést publikált, s szerkesztői tevékenységet szintén végzett.

Önállóan megjelent munkái:

Vajda János: Kisebb költemények 1844–1860. Vajda János Összes Művei I. Akadémiai Kiadó. Bp., 1969. 544 l. Sajtó alá rend. ~ . Jegyzetek: 268–533; Kemény Zsigmond főbb eszméi 1849 előtt. Akadémiai Kiadó. Bp., 1970. 172 l. (Irodalomtörténeti Füzetek 67); Stíluselemzés nyelvtanórákon. H-B Megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet. Debrecen, 1975. 80 l. (Módszertani segédanyagok 32) (Soksz.); Nyelvtan, stílus, iskola. Vál., szerk., bev. Szathmári István. Tankönyvkiadó. Bp., 1979. 150 l. — Kísérletek az anyanyelvtanítás köréből. Szerk. ~ . H-B Megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet. Debrecen, 1976. 143 l. (Módszertani segédanyagok 38) (Soksz.).

Mutatvány a folyóiratokban, évkönyvekben megjelent közleményekből:

A mondattan tanításának néhány problémája. Magyar Nyelvőr 84 (1960): 170–8; A „Toldi estéje” mondanivalójáról. A Debreceni Állami Kossuth Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium Évkönyve. 2. évf., 1960-1961. tanév. Bp., 1961. 33–43; Földeák János: Papírhullámok (ism.). Alföld 13(1962)/2: 134–5; Kemény Zsigmond 1848-ban. Studia Litteraria I. (1963): 83–100; Arany politikai környezete az 1840-es évek első felében. Studia Litteraria II. (1964): 57–77; Az Óda elemzése a középiskolában. Acta Paedagogica Debrecina X/II(1964): 95–107; A középiskolai műelemzés problémáiból. Nevelés, művelődés. Acta Paedagogica Debrecina sorozat 51. sz.(1969): 5–37; Szathmári István: Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk. Alföld 21. (1970)/6: 77–8; Stilisztikai elemzés nyelvtanórákon. Magyartanítás XIV. (1971): 17–27, 60–6; Raumer angliai levelei és Kemény. Helikon XVIII. (1972): 217–21; Fejezetek Kemény Zsigmond tanulóéveiből. Irodalomtörténeti Közlemények LXXIX. (1975): 609–22; Névtanóra a közép-iskolában. Magyar Nyelvjárások XXI. (1975): 131–48; Adatok a fiatal Kemény politikai tevékenységéhez és nézeteihez. Századok 110. (1976): 461–73; Kemény Zsigmond egy szaváról [a *rajongó* szóról]. Magyar Nyelv LXXII. (1976): 328–31; A stílustan és a stíluselemzés a középiskolában. Magyar Nyelvőr 101. (1977): 64–74; Életrajz és alkotás viszonya „A hírlapszerkesztő naplója”-ban (Kemény válságos éveiről). Irodalomtörténet LX. (1978): 339–61.

Szakmai-közéleti tevékenységéből kiemelendő, hogy évekig vezetőségi tagja volt a Pedagógusok Szakszervezete Városi Bizottságá-

nak (Debrecen), a 60-as évek elején, több éven át a KPVDSz Kultúrotthon (Debrecen) mellékállású igazgatója.
1965-ben megkapja a Kiváló Tanár kitüntetést, 1968-ben pedig közművelődési tevékenységéért miniszteri dicséretet kap. Barla Gyula ötvenedik születésnapján az akkori oktatási miniszter, Polinszky Károly levélben személyesen fejezi ki jókívánságait.
Megemlítendő, hogy Barla Gyuláról több visszaemlékezés, méltatás jelent meg, publikációinak bibliográfiája is közölve van, s három emlékülést is rendeztek tiszteletére. Mindezekre lásd pl.: Barla Gyula tudományos munkásságának bibliográfiája (a rá emlékező nekrológok adatai is). Összeáll. A. Molnár Ferenc. In: Barla Gyula: Nyelvtan, stílus, iskola. Szerk. Szathmári István. Tankönyvkiadó. Bp., 1979. 145–9; Emlékezés Barla Gyulára. Szerk. Ungvári János. H-B Megyei Neveléstörténeti Egyesület. Debrecen, 2000. 126 l. + képmelléklet: 127–47. Ebben található Barla Gyula tudományos munkásságának bibliográfiája is. Összeáll. A. Molnár Ferenc. Uo. 123–6.

A. Molnár Ferenc

Barna Béla (Máramarossziget, 1909. márc. 30 — Debrecen, 1990. jún. 18): egyetemi tanár.

Barna Béla

Édesapja Barna Jenő, édesanyja Bökényi Ida.
Barna Béla a 20. századi tudós tanárok egy jellegzetes képviselője volt. Pedagógus családból származott, édesapja és anyai nagyapja publikáló néptanítók voltak. Az intellektuális család gazdag könyvtárat gyűjtött össze. Iskolai tanulmányait szülővárosában, Máramarosszigeten kezdte el. Itt tanult a Piarista Gimnázium 1-2. osztályában, abban az iskolában, amelyben Juhász Gyula volt a magyar irodalom és a latin nyelv tanára, aki szerint
"Magyar Kelet bazárja volt e város,
Fajok tanyája, ódon és kies,
Közel az éghez s a magyar határhoz,..."
Az első világháború után a Barna család Nyírszöllősre költözött. Innen járt be Barna Béla a nyíregyházi ev. Kossuth Főgimnáziumba. Osztályfőnöke Szalay Sándor, a kiváló matematika és fizika tanár, aki fizikai kísérleteivel korának messze kimagasló tudós tanára volt. Német nyelvre pedig Benigny Andor, a debreceni Ref. Koll. későbbi tanára tanította. 1926-ban érettségizett jó eredménynyel. Utána a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészet-tudományi karára iratkozott be. Itt főképpen matematikát, fizikát és kémiát hallgatott kiváló tanároktól, mint pl. Fejér Lipót, Rados Gusztáv, Tangl Károly, Fröhlich Izidor. Közben szülei Deb-

recenbe költöztek, így alapvizsgájának letétele után, 1928-tól a debreceni Tudományegyetemen folytatta tanulmányait. 1931-ben szerezte meg matematikai-fizika szakos középiskolai tanári oklevelét. 1932-ben doktorált Dávid Lajosnál "A medium aritmetiko geometri-kum elméletéhez" c. disszertációval. Fizetéses állásra nem számíthatott, ezért elvállalta 1931-től a díjtalan egyetemi gyakornoki, majd a fizetéstelen tanársegédi beosztást. Tartott előadásokat a Tanárképző Intézetben klasszikus algebra, analízis és analitikus geometria tárgykörökből a matematika-fizika és matematika-kémia szakos tanárjelöltek számára. A fiatal oktató közreműködésével készült el a témákról a tanulást elősegítő jegyzet. Középiskolai tanári állást 1935-ben kapott a Nagykállói Gimnáziumban. 1941-től a debreceni Fazekas Gimnázium tanára. Az 1942-43-as tanévet a bécsi Collegicum Hungaricumban töltötte el ösztöndíjjal. A második világháború idején többször volt katona, először a debreceni gépkocsizó vonatosztálynál, majd a Dunántúlon és Ausztriában, ahol 1945-ben Passau mellett hadifogságba került. 1946 áprilisában szabadult ki. Hazatérése után folytatta középiskolai tanári munkáját, de közben a debreceni Tudományegyetem Matematikai Intézetében külső előadó. 1951-től az egyetem alkalmazottja, 1951-53 között adjunktus, 1953-1970 között docens, 1970-től egyetemi tanár a Valószínűségszámítási és Alkalmazott Matematikai Tanszéken. 1965-66-ban az egri Pedagógiai Főiskola Matematika Tanszékén tanszékvezető tanár, mellékállásban. 1976-ban nyugdíjazták, de mint a Publicationes Mathematicae fő-szerkesztője még egy év-tizedig bejárt az egyetemre.

Kitüntetései: Oktatásügy Kiváló Dolgozója; Emlékplakett a TTK 25. évfordulója alkalmából 1975; Munka Érdemrend ezüst fokozata 1976.

Tudományos fokozatai: kandidátus (1957), tudományok doktora (1970).

14 tudományos dolgozata és 2 jegyzete jelent meg**.**

Tudományos kutatásainak két iránya volt:

a medium aritmetiko – geometrikum elméleteaz iterációelmélet.

Az első téma egyetemi doktori disszertációjának volt a kutatási iránya. Eredményei a legrangosabb folyóiratban a Journal f. d. r. u. angew. Math-ban jelentek meg. Az iterációelméletben elért eredményével megelőzte korát, ma az iterációelméleti könyvek alapvetőnek tekintik munkásságát. Tanítványai, doktoranduszai számára is ebből a témából tűzött ki igen ötletes problémákat megoldásra.

Barna Béla oktatói munkáját minden szinten kiválónak minősítették.

Már Dávid Lajos professzor, a debreceni Matematikai Szeminárium igazgatója, 1940-ben a következőképpen jellemezte:

„előadásaiban különösen szép eredményeket ért el az átlagost messze felül múló didaktikai tehetsége és alapos szakismerete révén."

Középiskolai tanári munkájánál imponálónak tartották tárgyi tudását. Tanítási óráira alaposan, lelkiismeretesen felkészült. Órái tervszerűek, mintaszerűek voltak. Ezt mutatják fennmaradt óravázlatai is. Igen ügyesen kísérletezett fizika óráin. Jó gyakorlati érzékkel, technikai tudással rendelkezett. Magyarázata világos és tömör volt. A tanulókat is bevonta a közös órai munkába. Tanításának eredménye igen jó volt, tanítványai szerették, becsülték. Színes egyénisége, a tárgyai iránti szeretet felébresztése, a korszerű tanítási módszerek, a közvetlen tanár-diák viszony, ami a tanítási órán kívül is fennállt, volt sikerének titka. Igazságosan osztályozott, viszont megkövetelte a tudást.

Hosszú középiskolai gyakorlatának hatása egyetemi oktatási-nevelői munkájában is érezhető volt. Tanított klasszikus algebrát, matematikai analízist, elemi matematikát, illetve az 1960-as évek végétől vegyészeknek matematikát.

Órái hangulatosak voltak. Tárgyait meg tudta szerettetni. Lassan és nyugodtan magyarázott, kontaktust tartott a hallgatósággal. Tudott olvasni a diákok arcáról. Ha azok valamit nem értettek meg, akkor megpróbálta más irányból megközelíteni a témát, hogy azt világosabbá tegye. Tanári, illetve a KLTE Gyakorló Gimnáziumában szerzett szakfelügyelői tapasztalatait megosztotta a tanárjelöltekkel. Matematika szakmódszertani órái,

didaktikai gondolkodás módja a tanárjelöltek százaira gyakorolt döntő hatást.
Szikár, szűkszavú ember volt, aki kollégáival szemben tartózkodóan viselkedett. Mind a szellemi, mind a fizikai munkában hallatlanul nagy munkabíró képességgel rendelkezett. A hallgatókkal szemben oldottabban viselkedett, közvetlenebb volt. Jól megoldott problémáért jutalmazta őket. Azt is megcsinálta, hogy a táblánál dolgozó hallgató helyére beülve, beírta annak füzetébe a táblai produkciót. Volt egy híres „kockás” füzete, amelybe a problémákat jegyezte fel.
Józan és reális gondolkodású ember volt, kissé konzervatív, a modernizmust elvetette. Nagy szeretettel ragaszkodott édesanyjához, Ida mamához. Hívő Ref. volt. Szabad idejében sokat sétált, sétáltatta kutyáját, kirándult, kertészkedett.
Jó humorérzéke volt. Köpenyére B^3 volt hímezve, utalva becenevére: Bunyó Barna Béla.
Főbb publikációi:
A medium aritmetiko – geometrikum elméletéhez. Doktori értekezés. Közlemények a Debreceni Tudományegyetem Matematikai Szemináriumából. 7. füzet 23 oldal, 1932, Über die Divergenzpunkte des Newtonschen Verfahrens zur Bestimmung von Wurzeln algebraischer Gleichungen I-IV. Publ. Math. 3. (1953) 109-118, 4. (1956) 384-397, 8. (1961) 193-207, 14 (1967) 91-97; Über die Iterationen realler Functionen I-III. Publ. Math. 7. (1960) 16-40, 13 (1966) 169-172, 22. (1975) 269-278.

Kántor Sándorné

Bene Gyula (Püspökladány, 1938. jún. 12. — Püspökladány, 1992. aug. 3.): tanító, ált. isk. tanár.

Bene Gyula

Általános iskolai tanulmányait 1945. szept. 1-jén kezdte meg a püspökladányi Római Katolikus Népiskola első osztályában. Mondogatta is tréfásan, ha udvariasságát dicsérték: „Engem apácák is tanítottak!” Általános iskolai tanulmányait 1952-ben fejezte be a püspökladányi Állami Általános Fiúiskolában.
Középiskolai tanulmányait a debreceni Állami Tanítóképzőben folytatta, ahol 1955-ben jeles érettségi vizsgát tett.
Az 1955/56-os tanévben a püspökladányi Petri-telepi Ált. Isk.-ban egyéves tanítási gyakorlatát töltötte le, majd a tanév végén tanítói képesítő vizsgát tett kitűnő eredménynyel. A Petri-telepi Ált. Isk.-ban tanított alsó tagozaton két évig, majd felsőben 1961. aug. 1-ig, ezután áthelyezéssel a püspökladányi Petőfi Sándor Ált. Isk.-ba került. Közben 1965. febr. 24-én az egri Tanárképző Főiskolán testnevelés-földrajz szakos általános iskolai tanári diplomát szerzett.
1961-től tanított a püspökladányi Szakmunkásképző Intézetében, az intézmény önállóvá válásáig.
1970-72. között a püspökladányi községi tanács oktatási felelőse volt, de a tanítás és az iskola volt az igazi közege, így visszament tanítani.

Gyakran mondta: „Szerencsés ember vagyok, mert a munkám egyben a hobbim is.” A 60-as években atletizált, majd kézilabdázott, ezt követően — kisebb megszakításokkal élete végéig — a Püspökladányi MÁV SE-nél különböző korosztályoknál futballedző volt. Évekig volt az ifi- és a felnőttcsapat edzője. Kézilabda és futballedzői vizsgát tett.

Az 1960-as évektől többször jelent meg a helyi sporteseményekről és eredményekről szóló tudósítása a H-B megyei Naplóban.

A 70-es években tagja volt a Járási Sport Tanácsnak és a Labdarúgó Szövetségnek. A 80-as években aktívan részt vett iskolájában a testnevelési tagozat megszervezésében és az oktatásban, oroszlánrészt vállalva az egészséges életmódra, a rendszeres mozgásra való nevelésben. (Ennek jegyében télen-nyáron egész életében kerékpárral járt.) Aktív szereplője, jellegzetes alakja volt a járási, városi, körzeti sportversenyek megszervezésének, lebonyolításának.

Sport-napköziket, nyári táborokat szervezett. A testnevelés órákat - ahogy tanulta - megtervezte, annak érdekében, hogy a tantárgyi követelményeknek eleget tudjanak tenni a gyerekek. Órarendi beosztásait nyár végén egész tanévre elkészítette. Edzőként szakmai terveket készített, füzetei pontosan tartalmazták a mérkőzések menetét, az akciókat, a cseréket, a játékosok értékelését, majd a tabella állását.

A püspökladányi labdarúgás történetét bemutató emlékszobát gazdagítják edzés-tervei, a futballcsapatok eredményei, a táb-lázatok, jónéhány zászló és fotó.

Nyáron halt meg, mondhatnánk, a tanítást nem zavarva, miközben a világ az olimpiai játékokat nézte.

Tanári és sportszakmai tevékenységét számos kitüntetés minősíti:

Kiváló Úttörővezető (1972); Úttörővezetői Érdemérem (1976); Testnevelés és Sport Érdemes Dolgozója (1968); Kiváló Munkáért (1983); Diáksportért (1985); Püspökladány Díszpolgára (posztumusz) (1995).

*D*arai *Márton*

Benigny Gyula (Igló, [ma Szlovákia] 1890. dec. 2. — Debrecen, 1966. márc. ?): egyetemi tanár.

A szepességi Iglón evangélikus családban született, apja bankpénztáros. Anyja neve Széll Gizella.

Latin-görög-német szakos tanári oklevelet és bölcsész doktorátust a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett, több német egyetemen is tanult. 1915-ben Berlinből küldött haza tudományos közleményeket.

Az Eötvös Collegium tagjaként jelentette meg 1912-ben *Fejezetek a latin hangsúly története-téből* c. dolgozatát. (*Nyelvtudomány* IV, Budapest, 1912. 81–115), amely különnyomatként is megjelent.

Az 1915/16-os tanévtől a Debreceni Ref. Koll. Gimnáziumának tanára. Karai Sándor igazgató beiktató beszédét és Benigny Gyula A kelet-turkesztáni ásatások indogermán szempontból című gimnáziumi rendes tanári székfoglaló értekezését a gimnázium 1915/16-os tanévi értesítője közli (20–26). Az első tanévben latint és németet tanított két harmadik osztályban heti húsz órában. Kezdő tanárként néhány évig az ifjúsági könyvtár őre volt. Hosszú tanári pályája alatt főleg németet és latint tanított, görögöt alig, viszont néha éneket is. Németet gyakran tanított rendkívüli tárgyként is.

1917-ben a debreceni Tisza István Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara „Az indogermán összehasonlító nyelvészet, különös tekintettel a latin és a görög nyelvekre” tárgykörből magántanárrá habilitálta. Magántanári előadásait rendszeresen tartotta félévenkét heti 2–2 órában (Az általános nyelvtudomány története; Általános fonetika; Indogermán összehasonlító nyelvtudomány; A latin és a görög nyelv története; Homérosz nyelve; Ólatin szövegek nyelvi magyarázata). Klasszika- és modern filológiai szakközle-ményeket, bírálatokat írt egyes közleményekbe és folyóiratokba (A jelentésváltozás egy faja a görögben. *Egyetemes Philologiai Közlöny* 1913; A görög - δη - aoristos eredetéhez. Uo. 1915; Óporosz: *din*, *dins*: óiráni *dim dis*; Az óperzsa kopulához; A reflexív névmás az óporoszban. *Nyelvtudomány* V. 1914–15).

Klasszika filológus hitvallását így fogalmazta meg: Meggyőződésem az, hogy klasszika-filológiát űzni alapos, modern grammatikai készültség nélkül, gimnaziális elvek és ismeretek alapján komoly veszedelmekkel, s a klasszika-filológia lealacsonyításával jár. (Nyelvtudomány, V. 54, Budapest, 1914).

Az 1916/17-es gimnáziumi értesítő hírül adja, hogy „Az ó- és újiráni nyelvek szórendje" című dolgozatát (*Nyelvtudomány* V, 32–50; 198–222; 283–192; VI. 48–61) a MTA dicséretben részesítette.

Az 1921-ben megalakult Tisza István Tudományos Társaság alapító rendes tagjává választotta. A későbbiekben itt két felolvasást tartott: Archaikus szórend a Rigvédában (1926) és Az indogermán nominális mondat eredetéhez (1931).

1925-ben a Tiszántúli Ref. Egyházkerület tanáképzőt hozott létre a budapesti Eötvös Collegium mintájára, amelynek Bessenyei Lajossal és Zsigmond Ferenccel együtt Benigny Gyula is szakelőadója lett német irodalomból és alkalmilag latinból, ill. görögből. A szakelőadások mellett szemináriumokat is kellett tartania, sőt könyvtári felügyeletet is kellett vállalnia.

1925-ben nevezte ki a vallás- és közoktatási miniszter a debreceni Állami Tanárvizsgáló Bizottság tagjává.

Az 1931-es év nyári szünetében a müncheni Thesaurus Linguae Latinae intézetben egy latin lexikográfiai témán dolgozott, Genfben pedig részt vett a II. Nemzetközi Nyelvtudományi Kongresszuson.

1932-ben a tudományos szakirodalom művelése és az egyetemi oktatás terén szerzett érdemei elismeréséül címzetes egyetemi rendkívüli tanár lett.

1935 októberében a gimnázium Liszt Ferenc-emlékünnepélyén ünnepi beszédet tartott.

Az 1937/38-as tanévtől kezdve középiskolai tanulmányi felügyelő németből.

Gimnáziumi német nyelvkönyveket adott ki 1938 és 1942 között.

1945 után továbbra is a Ref. Gimnázium tanára, aki angolt is tanít, a Koll.i Intézőtanács és az Országos Ref. Tanáregylet választmányi tagja lett.

1947-től korábbi német nyelvkönyveit a ref. ált. iskolák 5–8. osztálya számára újra kiadta.

1947 márciusától harmincöt éves gimnáziumi tanári szolgálat után a Ref. Tanárképző megválasztotta rendes tanárának.

Az 1948/49-es tanévben heti tizenegy órában tanít latin nyelvet, német irodalmat és régi angol irodalmat. Előadásokat tartott Luther nyelvéről, szemináriumokon elemezte Lessing *Bölcs Nathan* c. drámai költeményét. Az egyetemen az indogermán és a szláv nyelvtudomány szakelőadója volt. Az 1950-ben induló orosz nyelvoktatás keretében orosz nyelvészetet és ószláv nyelvet tanított az egyetemen.

1952-ben véglegesen az egyetemre került először adjunktusként, majd docensként az 1917-től egyetemi magántanár, 1932-től címzetes nyilvános rendkívüli egyetemi tanár Benigny Gyula. A magyar Nyelvtudományi Tanszéken éveken keresztül a Bevezetés a nyelvtudományba c. tantárgy előadója volt, és nyelvészeti szemináriumokat vezetett. Egy ízben hallgatói kérésre görög nyelvet is tanított.

Kollegiális biztatásra ismét rászánta magát publikálásra is. Az egykori Eötvös-kollegista társának, Pais Dezsőnek hetvenedik születési évfordulóját köszöntő emlékkönyvben (Budapest, 1956, 657–664) az indogermanista Benigny Gyula Az oszk, umber és latin vokalizmus viszonylagos régiségéhez címmel értekezett. A KLTE Magyar Nyelvtudományi Tanszékének kiadványában a Lővenben megjelent *Orbis* c. nemzetkozi dialektológiai folyóirat I–II. kötetét ismertette (*Magyar Nyelvjárások* IV, 106–110; 1957).

Amikor 1957 januárjában a KLTE-n a nyugati nyelvek tanítása újraindult, a Germanisztikai Tanszék vezetője Benigny Gyula lett, akit végre professzorrá (egyetemi rendes tanárrá) neveztek ki. Ő adta le a német leíró nyelvtant az I. és II. éven nyelv-tankönyvére, a német nyelvtörténetet Otto Behagel *Die Geschichte der deutschen Sprache* c. művére támaszkodva. Ezen kívül német nyelvészeti szemináriumokat is tartott minden évfolyamnak. Országh László pro-fesszor angol fonetikai előadások tartásával bízta meg.

A KLTE Bölcsészettudományi Kara 1959. okt. 29-i ülésének jegyzőkönyve rögzítette Benigny Gyula, Szabó Dezső, Szabó István professzorok érdemeit nyugdíjazásuk alkal-

mából. A jegyzőkönyv szerint „Benigny Gyula Európa-szerte ismert szaktekintélye volt az indogermán nyelvészetnek, számos értékes publikációt tett közzé. Kiváló oktató munkáját a művelődési miniszter is elismerte, amikor 1957-ben professzorrá nevezte ki.”

Külön és részletesebben kell szólni német nyelvkönyveiről. Ezeket a középiskolai, majd ált. iskolai használatra is átdolgozott tankönyveit 1938 és 1942 között az Országos Ref. és Ev. Tanár Egyesület megbízásából a vallás- és közoktatási miniszter rendelete alapján kiadott Tanterv és Részletes utasítások értelmében állította össze, a leánygimnáziumok I–V. osztálya és a fiúgimnáziumok III–V. osztálya, valamint mindkét gimnázium VI–VIII. osztálya közös használatára. Kiadásukat Debrecen szabad királyi város és a Tiszántúli Ref. Egyházkerület könyvnyomdája vállalta. A leckék tematikája a mindkét nembeli tanulóifjúság életkori sajátosságait, szűkebb és tágabb környezetét, a mindennapi élet legkülönbözőbb tárgyköreit veszi figyelembe sok verssel, mesével, dallal, közmondással, idiomatikus kifejezéssel kísérve. A felsőbb osztályokban történelmi, földrajzi mondák, anekdoták, verses és prózai szépirodalmi szemelvények, sőt tudományos értekezésekből vett szövegek bővítik a tematikát. Egynéhány életrajznál főleg azokra a jelenségekre volt figyelemmel, amelyek az ifjúságot leginkább érdekelhetik (nagy emberek fiatal kora, érdekes epizódok). A VI. osztályos tankönyvben szerepelnek a zenei műfajokra vonatkozó szövegek is, mivel ennek az osztálynak ez a zenei tananyaga. Gyakran történik utalás a képzőművészeti és hanglemezes illusztráció lehetőségére is. A leckék jelentős részét beszélgetés (párbeszéd) formájában adja, a többi leírás vagy elbeszélés. Szerepelnek még oktatófilm-kommentárok (pl. Alföld, Alpok, Debrecen, Aquincum) és teljesen újszerűen helyszíni közvetítések (pl. magyar csapatok bevonulása a visszatért Komáromba; a légi közlekedés megindulása Budapest és Erdély között; a budapesti nemzetközi vásár). A nyelvtan magyarázata mindig a szöveggel kapcsolatban történik a köznyelvet figyelembe véve. A kötetek végén ragozási táblázatok találhatók. Sok leckében van fordítási gyakorlat magyarról németre. A nyelvtani példáknál magyar fordításukat is megadja, a magyar és német nyelv különbségeire is következetesen rámutat, azaz kontrasztív nyelvészeti eljárást követ. A leckék szókincsét nem a leckék, hanem az egyes kötetek végén leckénként találjuk. A gimnáziumi nyelvkönyvek meg-jelenése után adta közre *Német nyelvtan*-át (1942, 163 lap). Összefoglalta benne azt a nyelvtani anyagot, amelyet az egyes kötetekben pontokba foglalva mutatott be, valamint a beszélt nyelv néhány sajátosságát, amelyekre nagyobb gondot fordított, mint az addigi iskolai nyelvtanaink. A tárgyalás menete induktív, de egyes pontokban (ritkább nyelvtani sajátságok, ingadozó nyelv-használat) az összefoglalást (szabályt) a példák elé tette. A szövegekben igen sok utalás van, úgyhogy a hasonló nyelvi jelenségek könnyen megtalálhatók. Nyelvtankönyve nem rendszeres megtanulásra szánt leíró nyelvtan, hanem magánhasználatra is alkalmas tájékoztató kézikönyv (Nachschlagebuch).

Német nyelvkönyvei színvonalas, érdekes, értékes és tanulságos pedagógiai kordokumentumok. Lépést kívánt tartani kora szakirodalmával, ezért angol nyelvű szakirodalmat rendelt meg. Amikor Országh László Nagy magyar-angol szótára 1954-ben megjelent, azonnal végig olvasta, mint rendkívül izgalmas olvasmányt.

Benigny Gyula sokoldalúan művelt, olvasott ember volt. Nagy zeneértő és zenekedvelő, aki fiatal korában egy kamarazenekarban nagybőgőn játszott. Egész zeneműveket tudott saját szórakoztatására partitúra alapján levezényelni. Az ötvenes években sokszor lehetett látni a moziban, ahol a zeneszerzői portréfilmeket egymást követő előadásokon nézte végig. Németh László frissen megjelent történeti drámáit megjelenésük után azonnal elolvasta. Érdekelte a gasztronómia, szívesen időzött az Arany Bika presszójában és cukrászati bemutatóin. Egy fél évszázadot töltött egyetlen városban, Debrecenben. Családot nem alapított, tanítványai nem voltak, csak diákjai, akik sokat tanulhattak tőle, ha figyeltek rá. Jellegzetes tanárfigurája volt Debre-

cennek. Magányos különc, akinek azért jól esett ismerősei, diákjai érdeklődő figyelme.
1966 márciusában kísérték el utolsó útjára ismerősei, kollégái és diákjai, valamint a bölcsészkar dékánja a debreceni Köztemetőben.

Kornya László

Berta László (Csap, 1926. ápr. 16. — Hajdúböszörmény, 1982. júl. 9.): tanító, ált. isk. tanár, megyei vezető szakfelügyelő.

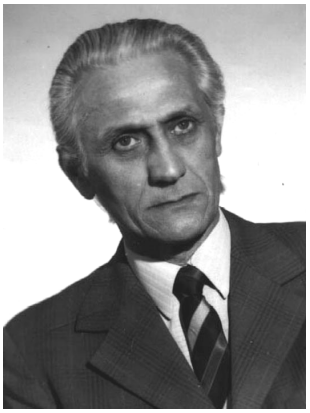

Berta László

Elemi és polgári iskolai tanulmányait Ungváron végzi 1931-1941 között. 1942-től az akkor alakuló hajdúdorogi Magyar Görög Katolikus Fiúlíceum és Tanítóképző Intézet hallgatója. 1947-ben végez, két évig sorkosztos, mivel 1942 és 1953 között nem találkozhatott családjával. Lakója volt a Szent–Brazil rend Tanulóotthonnak is.
1952-ben orosz nyelvből, 1962-ben pedig testnevelésből szerez tanári oklevelet Egerben.
1947. okt. 14-től 1949. ápr. 14-ig Tiszalökön tanít, a helybeli ref. iskola kántor tanítójaként, majd 1948. aug. 1-jétől az államosított isk. tanítója.
Hajdúböszörmény város vezetősége, mint aktív sportolót kikéri Szabolcsból, így 1949. ápr. 14-től Hajdúböszörményben él, haláláig.
1953 és 1955 között a Városi Tanács Oktatási csoportjának vezetője és oktatókáder oroszból. Átszervezés miatt 1955-től 1957-ig igazgató a Középkerti Általános Iskolában. 1957. szept. 1-jétől a Bethlen Gábor Ált. Isk.-ban tanít oroszt és testnevelést. 1960-tól elhunytáig a Bocskai István Ált. Isk. tanára. 1962-től orosz nyelvi szakfelügyelő, 1966-tól pedig megyei orosz vezető szakfelügyelő, haláláig.
Tantárgyait megszeretteti tanítványaival. Orosz nyelvű színelőadásokkal teszi változatossá oktatói munkáját, a gyerekek nagyon sokat tanulnak ebből. Számtalan tanítványa lett orosz szakos tanár.
Tanulói kiváló eredményeket érnek el városi, megyei és országos szinten egyaránt. Őt is aktívan végig kíséri a testneveléshez fűződő vonzalma.
Tanítványai testnevelésből országos második helyezést érnek el, 1960-as években.
Tanítványai orosz nyelvből három alkalommal országos első helyezést, majd országos második helyezést egy alkalommal érnek el. Minden nyáron orosz szaktábort vezet gyermekeknek, szakfelügyelő társaival együtt.
Pedagógusképző intézmények és szakigazgatási szervek igényt tartottak tudására, tapasztalataira. A nyíregyházi Tanárképző Főiskola felkérésére 1967-68-as években a képesítés nélküli nevelők pedagógiai instruktora, majd 1968-ban tanfolyamot vezet szintén a képesítés nélküli nevelők részére.
1973. dec. 5-én minisztériumi megbízást kap orosz nyelvi ált. isk.-i irányító tanmenet elkészítésére. Számos iskolában az általa kimunkált tanmenetet használták. A nevelő-oktató munka színvonalának mérésére országos elemzéseket végez.
A Művelődési Minisztérium számos esetben bevonja vizsgálatokba. Így tantárgyi elemzéseket végez Békés megye szak-igazgatási szerveinél, valamint alsó- és középfokú nevelési-oktatási intézményeiben.
Szívügyének tekinti kollegáinak továbbképzését. 1977-ben újszerű továbbképzési formának, az un. komplex szemináriumnak dolgozza ki a tartalmát és szervezeti formáit. Ennek országos terjesztését a minisztérium is szorgalmazza. Az OPI felkérésére, szovjet munkatársak közreműködésével, országos továbbképző tanfolyamok vezetője.
Szerkesztője és szaklektora számos kiadványnak, módszertani segédanyagnak. Alko-

tó munkaközösséget szervez szakkörök, szaktáborok orosz nyelvi programjainak kidolgozására. Igényesen foglalkozik a nevelési, oktatási eredmények méréseivel. Ezek eredményeit több kiadványban közzéteszi.
Főbb művei: Az orosz nyelv oktatásának problémái és feladatai Hajdú-Biharban. In: Módszertani segédanyag, 1979; Ált. isk.-i tanárok továbbképzési rendszere. In: Műhelytanulmányok, 1982. H-B Megyei Pedagógiai Intézet.
Felettesei így minősítik munkáját: „Mint pedagógus kötelességteljesítő, felkészült, lelki-ismeretes, hivatásának magaslatán állónak jellemezzük. Tudását, nemcsak a gyerekeknek, akik rajongásig szeretik de kollégáinak is, akik tisztelik, magas szinten adja át.”
A róla kialakult kép haláláig elkísérte, még most is a tisztelet hangján emlékeznek rá.
Népi származású, első nemzedékbeli értelmiségi, pártnak nem volt tagja. Közéleti tevékenységet társadalmi szervezetekben végez. 12 évig városi szakszervezeti titkár, vezetőségi tagja a MAPRIAL megyei szervezetének.
Tevékenységét több kitüntetéssel ismerik el. 1970-ben Kiváló Tanár, 1978-ban Szocialista Kultúráért kitüntetést kap.

Berta István

Birtalan István (Felsőmoecs, 1913. okt.20. — 1994. szept. 27.): tanító, főiskolai docens.

Birtalan István

Elemi és polgári iskolai tanulmányait Mohácson végezte 1920-28 között, majd ez év szeptemberétől a bajai Állami Tanítóképző Intézet növendéke lett. Itt 1933. jún.-ban népiskolai tanítói oklevelet szerzett.
1950-ben orosz nyelvtanári alapvizsgát, majd 1951-ben szakvizsgát tett, és orosz nyelvi szaktanítói képesítést kapott.
1952-ben letette a gyakorló iskolai tanítói vizsgát. Ebben az évben az akkori megyei tanács művelődési osztálya átképzős pedagógiai tanári minőségben középiskolai tanári teendők ellátásával bízta meg.
Szakmai tudását az ELTE szaktanfolyamain bővítette.
Az 1960/61-es tanévtől 1965 decemberéig a KLTE bölcsészettudományi karán pedagógiai szakos diplomát szerzett.
Életpályájának útját két motívum befolyásolta alapvetően, mint oly sokakét az ő korosztályában: a származás és a történelem.
Kisgyermekkorát a Fogarasi havasok tövében élte át, hatgyermekes székely család második gyermekeként.
A jóeszű, szorgalmas, de szegény fiú számára az egyetlen „kiugrási” lehetőség a tanítói pálya lehetett. A közben Mohácsra áttelepült család támogatta, segítette tanulási szándékát. A néptanítói oklevél meg-szerzésével a szó szoros értelmében a nép tanítója lett. Falusi, tanyasi iskolák követték egymást: Belvárdgyula Baranyában, azután Tiszadada-Kálvinháza tanya Szabolcsban, majd Bikafalva Udvarhely megyében. Sodorta a sors az ország minden zugába, de mindenhol tette a dolgát: tanított délelőtt és délután, készítette a szemléltető táblákat, meszelte az iskolát, ha kellett, játszott a harmóniumon a templomban.
Ekkor lépett közbe a történelem. 1943 ápr.-ban behívták katonának, és a frontra vezényelték. A háború legvégén, 1945 májusában orosz hadifogságba került. Három és fél évet töltött orosz kőbányában és útépítésen, ahonnan 1948 nov.-ben került haza, most már Hajdúböszörménybe, házassága révén.
Innen életének és pályájának íve töretlenül fölfelé haladt.
1949 januárjától a hajdúböszörményi Bocskai téri Állami Ált. Fiúiskolában kezdett újra tanítani. A következő tanévben igazgatóhe-

lyettessé, majd az azt követő tanévben igazgatóvá nevezték ki. Mindkét tisztségben egy-egy tanévet töltött csupán, majd 1951 szept.-től a helyi Tanítóképző Intézetbe hívták vezető tanítónak, 1952-től pedig pedagógiai tanárnak.
1956 júliusában került Debrecenbe a Tanítóképző Intézet Gyakorló Iskolájába, gyakorlatvezető tanítónak. Öt éven át segítette itt a leendő tanítók első próbálkozásait a pedagógusi pályán.
1962 februárjában meghívást kapott Nyíregyházára, ahol akkor szerveződött a tanárképző főiskola. Adjunktusként nevezték ki, majd néhány évvel később megkapta a docensi fokozatot. Az ott töltött több mint tíz év alatt a neveléstudomány szinte minden területét oktatta, és folyamatosan irányította a hallgatók tanítási gyakorlatát is. 1975. jún.-ban vonult nyugdíjba. Ekkor kapta meg az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést.
Életútjából kiderül, hogy végigjárta a pedagógusi pálya minden lépcsőfokát.
Falusi tanítóként szerzett szakértelmet az összevont oktatás módszertanában. Ezt hasznosította később a tanítójelöltek felkészítésében, hiszen az ötvenes években az összevont osztályokban folyó tanítás még gyakori volt.
Az évek során összegyűjtött tapasztalatai beépültek később a főiskolai előadásaiba, ahol az elmélet és gyakorlat természetes összhangban jelent meg. Mindig életszerűvé tudta tenni a száraz tudományt a hallgatók számára. Ezért is jártak szívesen az előadásaira.
Munkásságában nem a kutatás játszotta a főszerepet, hanem a pedagógusi, nevelői hivatás magas szintű művelése. Ezt a tudást képviselete munkájában és ezt akarta továbbítani a jövő pedagógusainak. Sikere nem kitüntetésekben, címekben mérhető, hanem azoknak a tanítványoknak nagy számában, akiknek nyomot hagyott a szívében. Tiszteletük, szeretetünk megnyilvánulását még évtizedek multával is tapasztalhatta. Erre volt - és lehetett is igazán büszke.
Mi volt a titka pedagógusi hatásának? – Az emlékezőnek önkéntelenül Tamási Áron Ábeljének mondata idéződik fel: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne:” Ő otthon érezte magát a világban.
Az ábeli derűvel, optimizmussal és nyitottsággal fogadta el az életet, bármit adott is. De ugyanígy fogadta el az embereket is.
Ez tette őt emberivé és természetessé. Ezért lehetett igazi pedagógus.

Birtalan Éva

Bognár Rezső (Hódmezővásárhely, 1913. márc. 7. — 1990. febr. 4.): egyetemi tanár, akadémikus.

Bognár Rezső

Bognár Rezső a debreceni szerves kémiai oktatás és kutatás megalapítója, iskolateremtő professzor. Édesapja ref. kántortanító volt, édesanyja, Hegedűs Klára földbirtokos család sarja. A viharsarki, színmagyar, ref. kultúrájú neveltetése meghatározta gondolkodásmódját, hiszen e gyökerek az egyszerű emberek, a munka értékének tiszteletét jelentették. Bognár Rezső elemi és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte, s a Bethlen Gábor Ref. Gimn.-ban 1931-ben érettségizett. A gimn.-i években, - kiváló tanárának is köszönhetően, - megszerette a természet-tudományokat, minek eredményeképpen családi inspirációra a szegedi Tudományegyetemen két szemesztert hallgatott gyógyszerész szakon. Innen 1932-ben átiratkozott a budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem vegyészmérnöki karára. Mérnöki oklevelét 1936-ban megkapván rövid gyári alkalmaztatás után 1937 nyarán meghívást kapott Zemplén Géza

professzortól, a műegyetemi kémia tanszék vezetőjétől, magánassziszstensi állásra. Zemplén professzor, aki a hazai szerves kémia művelésének megalapítója volt, jól láthatta tanítványa kiváló tehetségét, s a tanári bizalmat a fiatal Bognár Rezső hamarosan kiváló kutatási eredményekkel hálálta meg. Az első, Zemplén és Bognár által jegyzett tudományos publikáció 1939-ben jelent meg, a primveróz nevű növényi diszacharid szintéziséről. Ezt a kutatási irányvonalat követve Bognár számos oligoszacharid szintézisét oldotta meg, 1941-ben a fitoterápiában használatos gyujtványfű (*Linaria vulgaris*) flavonglikozidjainak kémiai szintéziséről értekezett doktori disszertációjában. A szénhidrátok kémi-ájának szeretete világosan tükröződik a Bognár-iskola tanítványainak munkásságán is.

A II. vh.-t követően jelentős szerepet vállalt a harcok után igen rossz állapotban lévő Szerves Kémia Tanszék helyreállításában, s az oktató munka megindításában, s helyettesítette a vezetésben a külföldi tanulmányúton lévő, illetve később nagybeteg Zemplént. 1948-ban principálisával együtt Kossuth-díjat kapott, s a MTA levelező tagja lett. 1951-ben a VII. Kémiai Osztály titkárának választották meg. Bár minden esélye megvolt a műegyetemi tanszékvezető posztjának utód-lására, Bognár professzor 1950-ben mégis a Debreceni Tudományegyetem Szerves Kémiai Tanszékének egyetemi nyilvános rendes tanára lett. E döntése révén nagyon sokat nyert a régió oktatása, kutatása. 1951-ben a fiatal tanár már az egyetem rektori címét is átvehette. E területen is jól tudta kamatoztatni kiváló diplomáciai érzékét, szimpatikus habitusát.

Az új tanszék, s az új, fiatal tanítványok élén lehetősége nyílott sokirányú érdeklődésének, kitűnő intuícióinak, ötleteinek megvalósítására. Az addig oly eredményesen kutatott szacharidok és flavonoidok mellett az antibiotikumok és mákalkaloidok kutatásával, szintézisével gyarapodott az intézet témaköre. Részben a debreceni Penicillingyár, a későbbi Biogal Gyógyszergyár hatására is 1961-ben létrehozta az MTA Antibiotikum-kémiai Kutatócsoportot, amely ma már önálló egyetemi gyógyszerkémiai tanszékként is funkcionál. 1962-ben Bognár Rezső másodízben is elnyerte a Kossuth-díjat.

A Tanszék és a Kutatócsoport munkatársai az ő vezetésével több, mint 500 tudományos közleményt publikáltak, és 30 szabadalmi eljárást dolgoztak ki. A szerteágazó eredmények közül álljon itt néhány:*a szénhidrátok, a számára oly kedves terület eredményei közé sorolható a nitrogén-glikozidok átglikozileződési reakciójának felfedezése, a monoszacharidok és egyes aminosavak heterociklusos reakcióter-mékeinek vizs-gálata, egyes monoszacharidok nem szénhidrát típusú vegyületekből történő szintézise, a dihalogénészterek reagensként történő alkalmazása, C-glikozidok és C-nukleozidok előállítása***,** *antibiotikumok mono- és oligoszacharid komponenseinek szintézise.*

Munkatársaival az antibiotikum-kémiai kutatás területén elért eredményei többek között a magyar eredetű dezertomicin és flavofungin szerkezetvizsgálatát, a bonyolult szerkezetű aktinoidin és risztomicin kémiai szerkezetének felderítését, számos fél-szintetikus penicillin- és cefalosporin-származék előállítását jelentik.

Az ópiumalkaloidok körében végzett kutatómunka egyrészt a mák mellék-alkaloidjainak ipari méretű izolálását, a morfinvegyületek szubsztitúciós reakcióinak megismerését, kiváló fájdalom- és köhögéscsillapító származékok szintézisét is eredményezte.

Bognár professzor kutatás- és oktatásszervezői tevékenységének köszönhetően a 60-as évek végén az Egyetem új kémiai épületet kapott, mely mára a debreceni vegyész-, kémiatanár és gyógyszerészképzés prosperáló fellegváraként funkcionál.

Bognár Rezső a két Kossuth-díjon kívül számos hazai és külföldi kitüntetésben részesült: többek között megkapta a Purkyně Emlékérmet, a Cyrill és Metód Érdemrendet, a Pro Universitate és a Pro Urbe díjat, s tagja volt külföldi tudományos akadémiáknak, díszdoktora a kievi Sevcsenko egyetem mellett a KLTE-nek.

A Bognár-iskola tanítványaként egy akadémikus, számos egyetemi tanár és docens műveli ma is a szerves kémiát, a gyógyszerek kémiáját, a Debreceni Egyetem három tanszékén és az MTA két kutatócsoportjában.

Bognár Rezső hazánk felemelkedése és a tudomány fejlődése érdekében kifejtett tevékenysége, e nagyívű életút 1990. febr. 4-én bekövetkezett halálával ért véget.

Herczegh Pál

Borsós László (Debrecen, 1909. dec. 21. — Nagyrábé, 1984. febr. 18.): ált. isk. tanár.

Borsós László

Iskolai tanulmányait Tiszafüreden kezdi, uo. végzi el a polgári iskolát is. Ezt követően a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében szerez tanítói oklevelet 1930-ban, majd az egri Pedagógiai Főiskola levelező tagozatán tanári diplomát szerez 1953-ban.

A tanítói pályát Nagyrábén kezdi, az ottani ref. elemi iskolában. 37 évi pedagógusi tevékenység után, 1967-ben a helybeli Kossuth Lajos Művelődési Házban igazgatói beosztást kap.

Borsós László pedagógusi tevékenysége a tanítóképzős évek alatt kezdődött. A tanulás mellett magántanítvánnyal is foglalkozott. Így egészítette ki az otthonról kapott pénzt.

A szorgalmas tanulás mellett színt vitt az életébe a tanítóképző kézzel írott lapjának, a „Tiszavirág”-nak a szerkesztése.

1930. június 26-án záróvizsgázott, ahol Varga Lajos nagyrábéi lelkész, esperes, a vizsgabizottság elnöke felfigyelt a tehetséges fiatalemberre és állást ajánlott neki Nagyrábén, az akkor felépült újtelepi iskolában. Az elemi népiskolai tanítói oklevél mellé a nagyrábéi tanítói állás – éppen a gazdasági világválság idején – igen nagy szó volt.

Tanítói javadalmazásának 50 %-át az egyház, másik felét az állam biztosította. A kezdetekről így beszélt egy rádióriportban: „Abban a részben én voltam az egyetlen nadrágos ember. Ez egyben azt is jelentette, hogy annak a területnek én vagyok a gazdája, ott minden gond, minden öröm, minden bánat az enyém. Magyarul mondva, én nemcsak tanítója voltam annak a résznek, hanem kezdettől fogva a népművelője.”

Az újtelepi iskolában 1-4. összevont osztályt tanított reggel 8 órától délután 4-5 óráig. Tankertet létesített, ahol az életben használható ismereteket tanított a gyerekeknek. A faluban nem volt hagyománya a kertészkedésnek. Laci bácsi zöldség- és gyümölcstermesztésre tanította nemcsak a tanítványokat. Ezen a vidéken nagyon kemény volt akkor is az élet. Kitartó, fegyelmezett munkára nevelte tanítványait.

Munkája nem szűnt meg a gyerekekkel való foglalkozással. Minden hozzáfordulónak segített hivatalos ügyiratok értelmezésében, kérvények, beadványok megfogalmazásában. Sokat harcolt azért, hogy egészséges ivóvize, artézi kútja legyen az újtelepieknek.

A leventeoktatás kezdettől fogva feladatai közé tartozott. A falunak ebben az igen szegény részében élénk közösségi életet teremtett. Olvasókört hozott létre, műkedvelő előadásokat tanított be, amelyeknek bevételét az „ínségakció” javára ajánlották fel.

A II. vh. idején 1944-ben hívták be katonának. Az orosz hadifogságból 1947-ben tért vissza.

Ekkorra a felekezeti iskolából állami lett. A nyolc osztály bevezetése után szükségét érezte a szakos tanári diploma megszerzésének. Az egri Állami Pedagógiai Főiskolára járt magyar – történelem szakra 1950-től 1953-ig. Képességeit, szorgalmát elismerve meghívták tanítani a főiskola gyakorló iskolájába. Ő azonban ezt nem fogadta el, nem tudott elszakadni a falutól.

Ebben az időben egyre jobban a népművelés felé fordult. Amit addig az újtelepen csinált, azt olyan színvonalon végezte az egész faluban, hogy járási, megyei vezetők is felfigyeltek rá. Elsők között utazhatott tanulmányútra az NDK-ba, az ottani népfőiskola meghívására.

Mellékállásban az 1963-ban átadott új művelődési házat vezette. Ezt a munkát 1967-ig a tanítás mellett végezte. 1967. szept. 1-től a művelődési ház függetlenített igazgatója lett.
Országos hírű és elismert tevékenységet folytatott. Kulturális munkatervét mintaként ajánlották a falusi művelődési otthonoknak. A művelődést támogató vezetők és pedagógusok segítségével és lelkesedésével szervezett programok magával ragadták a falut. Működtek szakkörök, klubok, voltak tanfolyamok, vetélkedők. A Csokonai Színház és a Déryné Színház teltházas előadásai rendszeresek voltak. Híres sportolók, olimpikonok is bemutatkoztak a kultúrházban. Méltán volt szenzáció, amikor a Magyar Rádió tájegységi vetélkedőjét Nagyrábé csapata nyerte meg.
Hamar kiérdemelte az „öreg" nevet. „Az öreg Borsós Laci bácsi"-ként ismerte, szólította nemcsak Nagyrábén, de a járásban, a megyében mindenki. Ezt a jelzőt nem osztogatják mindenkinek ezen a vidéken. Így használva egyéniséget, elismerést, rangot jelentett.
Életét a szolgálat, a tenni akarás vezérelte.
Igazi néptanító volt. Sikeres életpályát élt meg. Művet alkotott a népművelésben. Hagyományt teremtett Nagyrábén.
Még sok ötlete, terve volt, a művelődési ház munkáját és magát az épületet is újítani, bővíteni szerette volna, azonban egészsége megromlott, a munka feltételei is nehezedtek, így 1973-ban nyugdíjba ment.
Borsós László tanár úr élete, munkássága példaképe a néptanítónak.
Mindig és önzetlenül adott hitet, emberséget, tisztességet.
Tanított, nevelt és életművével példázza – így is lehet kötődni egy tájhoz, egy faluhoz, egy falu népéhez. Publikációra is jutott energiája, a Népművelési Közlöny óravázlatait, munkaterveit közölte.
Aktív közéleti tevékenységet is folytatott, községi és járási tanácstagként tevékenykedett, tagja volt az ÁFÉSZ igazgatóságának.
Kitüntetései: Szocialista Kultúráért, 1954.; Szocialista Munkáért érdemérem, 1962.; Munkaérdemrend ezüst fokozata, 1973.

Lőrincz Istvánné Borsós Judit

Bődi István (Hosszúpályi 1931. jún. 24.—2001. ápr. 13.): tanár, igazgató.

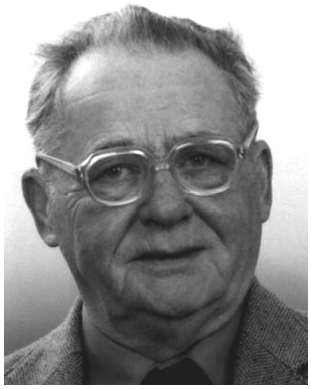

Bődi István

Négygyermekes paraszti családból származott. Iskolai tanulmányait szülőfalujában kezdte, majd tehetségkutatás útján ösztöndíjas tanulóként a nagykállói Magyar Királyi Szabolcs Vezér Gimnáziumban folytatta 1944–ben.
Újabb két év után a debreceni Ref. Koll. Gimnáziumába került. 1951-ben tett érettségi vizsgát a Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében jeles eredménnyel.
Még ebben az évben felvételt nyert az egri Pedagógiai Főiskola ének- zene és történelem szakára, ahol kitüntetéses oklevelet szerzett 1954-ben. Pár hónapig tanársegédként dolgozott a főiskolán, majd hazatért szülőfalujába és 36 évig-nyugdíjba vonulásáig-Hosszúpályi elismert és nagyra becsült pedagógusaként munkálkodott.
1954-ben megnősült, felesége Szincsák Irén, aki szintén pedagógus. Házasságukból két lány született, Irén és Ildikó, akik a szülők példáját követve ugyancsak pedagógus diplomát szereztek.
20 éven keresztül az általános iskola igazgatói feladatait is ellátta, az igazgatói munkaközösség vezetőjeként a körzet alapfokú oktatási intézményeinek munkáját is segítette, megalapozva ezzel máig is élő jó hagyományokat, versenyeket, rendez-vényeket. Életfilozófiáját Széchenyi István szavaival lehet legjobban jellemezni:
„Az élet minden helyzetében jól és lelkiismeretesen cselekedni, a jövőben derűsen élni."

Történelem tanárként küldetésnek tekintette a hon- és népismeret terjesztését, faluja néprajzi értékeinek gyűjtését. Legértékesebb gyűjteményei a *Hosszúpályi népdalok* és a *Hosszúpályi Néprajzi Gyűjtés* című kéziratok.
Gyűjtőmunkái:
A település utcáinak elnevezése; Veteránok visszaemlékezései.
Pedagógusi, mozgalmi, vezetői munkájáért 30 kitüntetést kapott, 1989-ben a művelődési minisztertől vette át a Kiváló Pedagógus kitüntetést.
Nyugdíjasként 2000. aug. 18-án Hosszúpályiért életmű díjat vehetett át a helyi nagyközségi önkormányzattól.
1988-tól szerkesztette a *Honismereti Híradó* című újságot. Ezek 1988-tól 1997-ig be vannak köttetve. 1997-ben a település nyugdíjasaiból népdalkört szervez.
Igen aktív közéleti tevékenységet folytatott, folyamatosan részt vett a község munkájában. Több mint 20 évig tanácselnökhelyettes, majd 1991-től egészen haláláig alpolgármester volt, végig képviselő.
Megalkotta a *Tájházat*, az összes gyűjtemény és tájékoztató szöveg, ami a falakon van, mind az ő nevéhez fűződik. Emléktáblák elhelyezését szorgalmazta a templom falára és az iskolákban is. A település központjában, a parkban lévő világháborús emlékmű is az ő kezdeményezésére létesült. Az elesett katonák neveit ő gyűjtötte össze, azokat a *Hősök könyvébe* is bevezette. A kopjafák kifaragása, elhelyezése szintén őt dicsérik. Ugyancsak ő kutatta fel a román hősi halottak neveit, szervezte a síremlék átadását, koszorúzását.
Ő szorgalmazta a falu végén lévő helységnévtáblák felállítását. Hosszúpályi címerét ő fedezte fel kutatásai során, ma is ez áll a táblákon.
Nyugdíjasként is állandóan tevékenykedett. Rendszerezte a 40 éves gyűjtőmunkája anyagait, annak eredményeként megírta a község történetét *Hosszúpályi története* címmel, közel 400 oldal terjedelemben, 1998-ban.
Negyven évet ölel fel a *Hosszúpályi és környéke Takarékszövetkezet története* (1959-1999) című munkája. 2000-ben *Hosszúpályi képekben* címmel könyvet szerkesztett. Ehhez a képek nagy részét H.Csongrády Márta fotóművész adta.
Egész életét a becsületes munka, önzetlenség, munkaszeretet jellemezte. Nem anyagiak hajtották, csak a faluja iránti szeretet, odaadás, amit egy általa írt versben meg is fogalmazott a következőképpen.
S ha búcsút kell vennem,
s végleg el kell menni,
Remélem e földben fog testem megpihenni.

Te drága szülőföld, ki éltet, s munkát adtál,
Falum munkás népe, aki befogadtál,
Légy áldott örökre népem, s szülőföldem
Boldog ember vagyok, hogy a fiad lehettem."
Publikációi,könyvei:
Bődi István: *Hosszúpályi története* (1998.); Bődi István H Csongrády Márta: *Hosszúpályi képekben* (2000); Bődi István: *Hosszúpályi és környéke Takarékszövetkezet története* 1959-1999. (Hosszúpályi 2000); Szerkesztette és írta a *Honismeretei Híradó* c. folyóiratot 1988-2000-ig; Kéziratban: *Hosszúpályi népdalok* (1975); *Hosszúpályi néprajzi gyűjtés* (1988)
Források:
Bődi Istvánné által írt életrajz; családi és iskolai dokumentumok.

Kozmáné Bődi Ildikó - Kálmán Antalné

Buzási Károly (Püspökladány, 1930. júl.16 — Debrecen 1988. aug.7): egyetemi docens.

Buzási Károly

Édesapja, Buzási Károly, jegyző, édesanyja, Szuromi Veronika háztartásbeli volt. Öten

voltak testvérek, egy lány, és négy fiú. Az 1940-es években áthelyezték az édesapát Nagyszőlősre (Vinogradov, Kárpátalja). Itt végezte egyházi elemi isk.-ban tanulmányait, majd Munkácson érettségizett. 1951-ben iratkozott be az Ungvári Egyetemre, ahol először levelező hallgató volt, mert egyidejűleg Verbovecen (Kárpátalja) tanított. 1953-tól nappali tagozatos hallgató. Az ungvári egyetemen ebben az időben neves matematikusok dolgoztak. Egyetemi oktatói közül, Berman professzor volt rá nagy hatással, ő indította el tudományos pályájára. 1956-ban szerezte meg matematika szakos diplomáját. 1956-ban sikerült visszatérnie Magyarországra. A debreceni Maróthi György Tanítóképző Intézet Gyakorló Általános Iskolájában helyezkedett el. 1958-1961-ben a Tóth Árpád Gimn. tanára. 1961-1988-ban a debreceni KLTE Matematikai Intézetében tanársegéd, adjunktus, 1969-től docens, 1979-1988-ban tszv. docens az Algebra és Számelmélet Tanszéken.

1963-64-ben a Plovdivi Egyetemen (Bulgária) vendégoktató. 1964-től S. D. Berman (Ungvár, Harkov) aspiránsa. Véges csoportok reprezentációelméletével, a felső triangulációs csoporttal és normálosztóival foglalkozott, illetve vizsgálta az S_p^n szimmetrikus csoport Sylow-féle p-csoportjait. Kandidátusi disszertációját ebben a témában készítette el és védte meg 1968-ban a harkovi egyetemen.

Kutatási területe: az absztrakt algebra, csoport- és gyűrűelmélet, algebrai kódelmélet, koszorúszorzatok és reprezentációk elmélete.

A 80-as évek elején témát váltott, csoportelméleti kutatásokkal foglalkozott, a véges és végtelen Abel csoportpárok invariánsokkal való jellemzésével. Sikerült választ adnia a csoportelmélet hosszú időn át eldöntetlen sejtéseire.

Kutatócsoportot hozott létre tehetséges fiatalokból. Az algebrai kódelméletben a csoportalgebra elméletét használta fel. Pethő Attilával és Lakatos Piroskával együtt végezte vizsgálatait.

Az egyetemen algebrát oktatott fizikusoknak, modern algebra kurzusokat tartott, bevezette a speciális Koll.okat. Óráira nagy alapossággal készült fel. Előadásait jól lehetett jegyzetelni és a jegyzetek alkalmasak voltak a vizsgára való felkészülésre. Sok időt töltött a diákok között, akik nagyon szerették és becsülték. Menedzselte a tehetséges fiatalokat. Életének utolsó szakaszában doktori disszertációján dolgozott, melynek témája a végtelen csoportok csoportalgebrájának a jellemzése volt. Vizsgálta a végtelen csoportok csoport-algebrájának direkt összegekre való felbontását. Már kitűzték a doktori disszertáció megvédésének idejét, amikor hirtelen agyvérzést kapott és meghalt. 1988-ban poszthumusz kapta meg a tudományok doktora címet az “Egy végtelen csoport–osztály reprezentáció elmélete” c. tanulmánya alapján. Munkássága a matematikának ebben az ágában úttörő és iskolateremtő jellegű volt.

Közel 30 tanulmánya jelent meg, több társszerzővel közösen (S.D. Berman, L.G. Kovács), ezenfelül szakfordítói tevékenységet is végzett.

Buzási Károly kiváló sportember volt. Az ungvári egyetem atlétikai csapatában ismerkedett meg későbbi feleségével, Szvetlána Vlagyimirovna Boggyukeviccsel, aki Magyarországon Buzási Szvetlána néven ismert.

Vidám természetű, jó szervező, segítőkész, kritikus esetekben kompromisszumokra képes ember volt. Aktív társadalmi munkát végzett, a KLTE szakszervezetének titkára volt, illetve a debreceni városi vezetőség tagja.

Szerette az embereket, a társaságot, szeretett kirándulni. A családért sokat vállalt, hogy mentesítse feleségét az otthoni munka alól.

Főbb művei:

On the structure of wreath product of a finite number of cyclic groups of prime order. Publ. Math. 15. (1968) 107-129;

Kernels of irreducible representations of the Sylow p-subgroup of the symmetric group S_p^n. Publ. Math. 16. (1969) 199-227; S.D. Bermannal: Representations of the infinite dihedral group. Publ. Math. 28. (1981) 1-2., 173-187; Pethő Attilával és Lakatos Piroskával: Code distances of one class of group codes. Problemy Peredachi Inf. 17. (1981) 3,3-12.; On representations of infinite groups. Lecture Notes in Math. 1352. Springer Verlag, Berlin-New York, 1988.

Kántor Sándorné

Buzási Szvetlana (Frunze [ma Biskek, Kirgizia], 1938. nov. 18 — Debrecen, 1990. okt. 25): egyetemi docens.

Buzási Szvetlana

Szvetlana Vlagyimirovna Boggyukevics, magyar nevén Buzási Szvetlána, a Szovjetunióban született. Édesapja, Vlagyimir Boggyukevics katonatiszt volt, édesanyja Ignatova Jevgenyija hidro-elektromérnök. Testvére, Jurij, szintén mérnök. Szülei 1944-ben elváltak. A gyerekeket az édesanya nevelte fel. Sokszor költöztek, aszerint, hogy édesanyjának hol kellett dolgoznia. Szvetlána Ungváron végezte el arany minősítéssel a 10 osztályos iskolát. 1956-ban az ungvári egyetemen kezdte meg felsőfokú tanulmányait. Jó tanuló és jó sportoló volt. A sport révén ismerkedett meg későbbi első férjével, Buzási Károllyal.

A szovjet csapatok 1956-os magyar-országi beavatkozását ellenző levele alapján kizárták az egyetemről. Titokban összeházasodtak és 1958-ban sikerült férjének áthoznia Debrecenbe várandós feleségét, aki ezután a KLTE-n folytatta tanulmányait matematika-ábrázoló geometria tanári szakon. A fiatal asszonynak megszületett első gyermeke, a lánya. Közben megtanult magyarul is. 1963-ban kapta meg kitüntetéses középiskolai tanári diplomáját. 1964-ben megszületett második gyermeke, a kisfia. 1963-tól élete végéig, a KLTE-n az Algebra és Számelmélet Tanszékén dolgozott, tanársegédi, adjunktusi, majd 1979-től docensi beosztásban.

Tudományos munkásságának a területe a topológia, amellyel Erdős Jenő hatására kezdett el foglalkozni. Ez volt a témája szakdolgozatának, az “Uniform terek dimenziója a topológikus csoportok elméletében” (Debrecen, 1971) című doktori disszertációjának, majd a „Dimenzióelméleti vizsgálatok az uniform terek elméletében” című kandidátusi értekezésének (1979). Császár Ákos akadémikus aspiránsa volt. 1976-ban J. Nagata mellett, egy félévet töltött Angliában, ahol a folytonos csoportok topológiájával foglalkozott. Gyakran járt Moszkvában tanulmányi úton, ahol a topológiai iskolában fejlesztette tovább tudását. Itt került kapcsolatba jövendőbeli második férjével. 1981-ben vált el Buzási Károlytól és 1983-ban kötött házasságot Dragalin Albert professzorral, aki átköltözött Magyarországra.

Amíg Szvetlána tanult, a gyerekekről édesapjuk gondoskodott, illetve ő vállalta át a háztartási munkát.

Búzási Szvetlána az egyetemen ábrázoló geometriát, algebrát, logikát, majd informatikát oktatott. Széles tudású, alapos felkészültségű, lelkiismeretes tanár volt. Sokrétű és igényes, egyben eredményes oktató tevékenységet fejtett ki. Hallgatóival közvetlen, emberi léptékű kapcsolata volt, segítette őket munkájukban és egyéni problémáik megoldásában is. Példamutató évfolyamfelelős volt. A hallgatókat nemcsak oktatta, hanem nevelte is. Igyekezett beléjük oltani saját fantasztikus természet-és sportszeretetét.

Számos alkalommal volt külföldön szakmai úton, vendégelőadó volt Plovdivban (Bulgária). Sokszor tartott konferenciákon előadást.

Kitüntetései:

Felsőoktatási Tanulmányi Érdemérem (1963), Kiváló Munkáért (1985).

Buzási Szvetlana magasra tette a mércét életének minden területén. Sikeres volt a tudományos pályán, sikeres volt a sportban, ahol a pentatlon versenyeken szép eredményeket ért el (1986, Róma, ezüst érem, 1988, USA, veterán verseny arany, ezüst, bronz érem).

Erős egyéniség volt, szerette a kihívásokat. Gondolkodásmódja kicsit misztikus volt, sok volt benne a félelem, aggódás, depresszióra

hajlamos volt. Szívesen segített másoknak, de ő segítséget mástól alig kért.
Neveltetése alapján ateista volt, de életének utolsó, kritikus szakaszában, a hitben keresett megnyugvást, lelki egyensúlyt. 1988-ban műtéten esett át, ami felerősítette depressziós hajlamát. Pszichikailag megviselte első férjének halála is, illetve második házasságának komplikáltsága, ezért a halálba menekült.
9 dolgozata jelent meg.

Főbb művei:
Uniform terek dimenziója a topológikus csoportok elméletében. Egyetemi doktori disszertáció, Debrecen 1971; The dimension of uniform spaces in the theory of transformation groups. Coll. Math. Soc. J. Bolyai, 8.(1972), 137-139;
Dimension and metrizations of uniform spaces Studia Sci. Math. Hungar. 10. (1975), 3-4, 459-462; Nagata's metric for uniformities. Publ .Math. 26.(1979) 1-2, 91-94.

Kántor Sándorné

Cs

Császi Gyula (Hajdúszoboszló, 1928. júl. 8. — Hajdúszoboszló, 1998. okt. 1.): tanító, ált. isk. tanár, igazgató.

Császi Gyula

Az elemi és a polgári iskolát Hajdúszoboszlón végezte. 1945-1949 között a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézet diákja. Itt kapott tanítói oklevelet 1949-ben.
1964-ben tanári oklevelet szerzett az Egri Tanárképző Főiskolán, mezőgazdasági ismeretek és gyakorlat szakon.
1969-ben szintén Egerben szerzett oklevelet, földrajz szakon.
1973-ban elvégezte az akkor ajánlatos MSZMP Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemen a szakosító tagozatot. 1976-ban a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán pedagógiai szakon kapott diplomát.
A tanítói oklevele átvétele után 1949. szept. 1-vel kinevezték a hajdúnánási-ormostanyai iskolához tanítónak.
1950. szept. 1-vel áthelyezték a komádi-dobaipusztai részben-osztott iskolába.
1953-ban szolgálati érdekből áthelyezték Ihrázpusztára.
1954-ben kinevezték ennek a részben-osztott iskolának az igazgatójává. 1955-ben maradt a régi helyén, de a tanyaközpont helyén egy új község született Körösújfalu néven. Az új községet közigazgatásilag Békés-megyéhez csatolták. Így került Békés-megyébe.
1962-ben saját kérésére Hajdúszoboszlóra helyezték, mint tanítót.
1964-ben a Városi Tanács VB kinevezte a művelődési osztály gazdasági felügyelőjének.
Gyermekkorát Hajdúszoboszlón élte le. Kisbirtokos parasztcsaládból származott. Ősei Bocskai letelepített hajdúi voltak.
A tanítói pályát még kis polgárista gyermekként választotta.
A Ref. Koll.-ban eltöltött öt esztendő csak megerősítette a gyermeki elhatározást. Az itt kapott nevelés egy életre szólt.
„A pedagógus pálya nem munkahely, ez hivatás” – ezt vallotta és ennek élt. „Az egymást váltó nemzedékek nevelésének felvállalása szép és nehéz, mert egyszeri és megismételhetetlen az egész folyamat. Ez kíván tőlünk felelősséget, állandó tanulást, példaadást, mélységes szeretetet és elkötelezettsé-

get a hivatásunk iránt. Legnehezebb az állandó megújulás, a lélek frissességének megőrzése, hogy tudjuk megérteni tanítványainkkal gondolko-dásmódját és lelkivilágát". Ez volt életének és munkásságának vezérfonala.

Alig 26 évesen nevezték ki igazgatónak egy kis község részben osztott iskolába, ahol nemcsak tanító, iskolaigazgató, de a település elismert embere lett. Felettesei szerették, mert becsülettel lelkiismeretesen és szívvel-lélekkel végezte munkáját. A szülők és a tanítványok megértését és szeretetét is sikerült elnyernie.

Békés-megyéből 12 év után saját kérésére szeretett szülővárosába került. Hamar megismerték tenni akarását, munkabírását, jó felkészültségét és munkaszeretetét. 1968-ban kinevezték az I. sz. Ált. Isk. igazgatójának. Annak az iskolának lett vezetője 21 éven keresztül, ahol valamikor ő is tanuló volt. Ez az iskola 350 éves múlttal rendelkezett. Komoly feladat elé állította. Meg kellett őrizni a múlt hagyományait is, de szükség volt a korszerűsítésre, a jövőre nevelés érdekében.

„Az itt eltöltött 21 éves vezetői munkája meghatározó volt. A pedagógiai munka fejlesztésén eredményesen tevékenykedett. Irányítása alatt alakult ki az iskola – jelenleg is meghatározó-arculata. Bevezette a matematika, a testnevelés, és az angol tagozatot. Kiépítette a szaktermi rendszert. Működése idején 1957 májusában az ő kezdeményezésére vette fel az iskola a Gönczy Pál nevét."

Gönczy Pál a magyar pedagógiai történetének egyik reformer alakja. Hajdúszoboszló szülötte. Ennek az iskolának és a Ref. Koll.nak volt ő is tanulója.

Két-három évenként megszervezte a Gönczy Iskolai Napokat. Ilyenkor fontos oktatási, nevelési, vagy ifjúságpolitikai kérdéseket vitattak meg. Rendszeresen kulturális műsorokkal, vetélkedőkkel, sportesemé-nyekkel zárták a rendezvényt.

Létrehozta a Gönczy Pál emléktermet és a névadóról elnevezett emlékplakettet, amit az iskoláért kiváló munkát végző pedagógusok, technikai dolgozók és a kitűnő eredményt elért tanulók kaphatnak meg. Szívügyének tekintette az iskola hagyományteremtő munkáját.

Szülői munkaközösség bevonásával erősítette a kapcsolatot a szülői házzal. Támogatta és segítette a munkaközösség munkáját. Évtizedeken át felelősségteljes munkát végzett a közélet területén is.

„Életed példájával tanítottad, nevelted a fiatal generációt, tanítókat, tanárokat. Példát mutattál arra, hogyan lehet szerényen becsületesen munkálkodni azon a területen, ahová az élet állított és hivatásszereteted vezetett. Mindig azt láttuk Tőled, hogy nagyra értékelted és megbecsülted a tisztességes, lelkiismeretes munkát végzőket és tenniakarókat.

Munkatársait mindig körültekintően választja meg, ez a jó munka egyik feltétele. Az objektív feltételek is nagyon sokat változtak. Ha ide a régi falak közzé belép az ember, rögtön eszébe jut, hogy itt „újszelek fújnak". Császi Gyula nagyon szereti hivatását, és ezt példamutatóan végzi. Határozott és következetes követelmény támasztásával él a tantestület felé. Rátermettsége, szakmai helytállása teszi őt továbbra is alkalmassá, hogy ellássa az intézmény igazgatói teendőit."

„Mindannyiunk igazgató bácsija volt, az általa vezetett iskola diákjaként így éreztem. Bármikor fordulhatunk hozzá bizalommal, éreztük, hogy szeret minket. Tekintetéből „érted vagyok szigorú" olvashattuk. Soha nem jutott eszünkbe visszaélni a jóságával, mert egész hibatusa a fegyelmet, az igényességet, céltudatos tevékenységre törekvést sugározta. Egyenes jelleme példa volt számunkra."

Munkaköréből adandóan jó kapcsolatot tartott a különféle intézményekkel, gazdasági és társadalmi szervezetekkel.

Tanácstag volt Komádi, majd Körös-újfalu községben. /1954-1962/

A városi úttörőelnökség vezetőségi tagja. /1968-1989/

Oktató-nevelő, társadalmi és mozgalmi munkájáért számtalan kitüntetést kapott. Ezekből jelentősebbek a következők.

Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1977.

Kiváló Úttörővezető, 1979.

Úttörővezető Érdemérem, 1983.

Kiváló Pedagógus. 1986.

A Haza Szolgálatáért bronz fokozat, 1989.

Egy iskola életének eredményes működéséhez elengedhetetlen feltétel a tantestület és

a diákság harmóniája, ő értett ennek a megteremtéséhez, mert ő lélekből volt tanító.
Egyik beszámolójában írja: nem becsültem kellőképpen az egészségemet, azt hittem az egészség örökké tart. Maradandó köbe véshető dolgokat nem alkottam, amit tettem a legjobb tudásom szerint tettem. Vagyont nem gyűjtöttem, de szerényen és tisztességesen éltem. Egy szabadabb világban jobb lett volna élni és dolgozni.
Ez az élet zárult le 1998. okt. 1-én.
Felhasznált forrásanyag:
In memoriám Császi Gyula. Hajdúszoboszló c. újság 1998. okt. 22.; iskolai dokumentumok, valamint hivatalos felügyeleti jegyzőkönyvek, továbbá Fazekasné Juhász Nóra kézirata.

Császi Gyuláné

Cseke Gábor (Hajdúböszörmény, 1922 — Hajdúböszörmény, 1996): középiskolai tanár, szakfelügyelő.

Cseke Gábor

Elemi iskoláit és a gimn.-ot Hajdúböszörményben végezte, kitüntetéssel érettségizett. 1942-ben kezdte pedagógusi szolgálatát a hajdúböszörményi mezőgaz-dasági iskolában. A II. vh. idején katona, majd rövid ideig hadifogoly. 1945 januárjától már újra tanít.
Később, a nagy iskolaátszervezések és az államosítás következtében több helyen volt alkalmazásban: gimn., ált. isk.-i igh., tanítóképző, diákotthoni nevelőtanár.
1965-től nyugdíjazásáig (1982) a hajdúböszörményi Bocskai István Gimn. matematika szakos tanára volt, 1968-tól H-B megye matematika szakfelügyelője.
Tanári munkáját nagy szakmai és pedagógiai felkészültség jellemezte. A szerényebb képességű tanulókat is elfogadható szintre jutatta el türelmes, lényegre törő magyarázataival, a jobbak pedig szép eredményeket értek el matematikából, sok későbbi mérnök, matematikatanár került ki növendékei közül. Megkövetelte az órai és az órán kívüli fegyelmet, osztályfőnökként sokat foglalkozott a tanulókkal, böszörményiként a legtöbb diáknak ismerte a családi hátterét, ez is nagyban segítette nevelőmunkáját.
Tanári pályafutása úgy alakult, hogy szinte minden lehetséges iskolatípusban tanított, az ált. iskola, gimn., tanítóképző mellett a gimn. és mezőgazdasági technikum esti tagozatán, szak-munkásképzőben. Ebből is adódott, hogy teljes képe volt a magyarországi matematikatanításról, s veleszületett adottságai mellett ez a sokirányú tapasztalat tette lehetővé, hogy kiváló szakfelügyelő volt.
Többször tartott bemutató tanítást, hogy az általa jónak tartott és bevált módszertani eljárásokkal megismertesse kollégáit. Óralátogatásai alkalmával mindig segítőkész, kartársias hangnemben értékelte a látottakat, különösen a pályakezdő tanárok segítésére fordított nagy gondot.
Jó együttműködést alakított ki az OPI-val, kollégáit mindig részletesen és időben tájékoztatta a matematikatanítás időszerű problémáiról, az elvégzendő feladatokról.
Kiváló munkakapcsolatot létesített a debreceni KLTE-vel. Tanári továbbképzésekre olyan matematika-professzorokat hívott meg (pl. dr. Rapcsák András), akik valamikor középiskolában oktattak, így egyaránt ismerték a középfokú- és felsőoktatás gondjait.
Komoly elméleti munkásságot fejtett ki. Könyvet írt az ált. isk. kémia szakkörei számára (a másik szakja kémia volt), több cikke jelent meg a Köznevelésben, A Matematika tanítása és az Ipari tanuló című pedagógiai kiadványokban.

Nemcsak az iskola falain belül, hanem a város közéletében is értékes tevékenységet fejtett ki. A háború után a városi termelési bizottságban segített Hajdúböszörmény gazdasági életének normalizálását, később több éven át tagja volt a városi tanácsnak, elnöke a művelődési állandó bizottságnak. Ebben a megbízatásában sokat tett Hajdúböszörmény kulturális fejlődésé-ért, a pedagógusok megbecsüléséért.
Munkáját több elismeréssel illették:
1959. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója
1971. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója
1976. Maróthi - díj
1980. Kiváló Pedagógus
1982. KISZ KB Ifjúságért Emlékérem
1996. Hajdúböszörmény Gyermekeiért kitüntetés (posztumusz).

Csiha László

Csenki Imre (Püspökladány, 1912. aug. 7. — Budapest, 1998. júl. 15.): középiskolai énektanár, karnagy.

Édesapja püspökladányi tanító, édesanyja Füzesy Vilma. Az iskolát, ahol édesapja tanított, emléktábla díszíti: *Ebben az iskolában tanított 50 évig Csenki Imre, a nép nevelője.* Apja zenekart, énekkart és közel 300 műkedvelő előadást szervezett. Idős Csenki Imre nevét viseli ma Püspökladány város énekkara.
Imrét, édesapja hat éves korában kezdte zongorára tanítani. Hét évesen beíratta a Debreceni Zeneiskolába. 18 éves koráig járt a zeneiskola zongora tanszakára. Közben, 14 évesen, a Ref. Koll. Tanítóképző Intézetének a diákja lett.
Az ígéretes növendéket, tanára, Bessenyeiné Fábri Éva, meleg hangú levélben ajánlotta Bartók Béla figyelmébe. Bartók tehetségesnek ítélte. Felvették a zeneakadémiára, de nem lehetett a növendéke, mert Bartók törökországi, népzenei gyűjtőútra utazott. Nem lett zongorista sem, mert, mint írja „*Ő* – mármint a tanára – *valahogy elvette a kedvem a zongorázástól*."
1931-ben lett a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola hallgatója. „*…Kodály Zoltán, Ádám Jenő, Harmat Artúr, Vaszy Viktor, Vásárhelyi Zoltán, Országh Tivadar voltak a tanáraim. Nem is tudom, hogy volt-e akkor Európában még főiskola, ahol ilyen csodálatos pedagógusok és nagyszerű művészek tanítottak volna egy időben…*"
Meghatározó jelentőségű életében a cigány kultúra iránti elkötelezettség. Öccsével, a tragikus körülmények között elhunyt Sándorral, járták az ország különböző vidékeit. Sándor a verset, prózát, Imre a zenei anyagot gyűjtötte. Több műben dolgozták fel és publikálták az anyagot. Legjelentősebb a *Cigányok* c. opera (1973).
Középiskolai énektanári diplomát szerez. Mezőtúron helyezkedik el, ahol l937-1940-ig tanít. Jeles kórust szervez. *Kodály, Bartók, Bárdos, Liszt, Bach, Ádám, Vikár* műveket adnak elő. A gimnáziumi fiúkar mellett, átveszi a vegyes karrá fejlesztett Mezőtúri Iparos Dalkör vezetését is. Kiváló eredményeket éretek el, jelentős trófeákat szereztek. *Kodolányi János* ír elismerő kritikát Csenki Imréről *a Magyar Élet* 1938. nov.-i számában.
1940-ben Debrecenbe hívják. Bár sajnálja Mezőtúrt, szívesen jön a régi *Alma Mater*ébe. Kinevezéséről a Debreceni Újság – Hajdúföld tudósít: „*Csenki Imre lett a tanítóképző új zenetanára. Török Tibor igazgató, tanárválasztó bizottság jegyzője hirdette ki a bizottság határozatát, mely szerint a tanítóképző intézet zenetanárává Csenki Imre mezőtúri gimnáziumi tanárt választották meg 14:1 arányú szavazattal.*" Tíz évet tölt Debrecenben.
Meg kellett szereznie a tanítóképző intézeti ének- és zenetanári oklevelet. „*Minderre egyéves fizetéses szabadságot kaptam. Ádám tanár úr, a tanszék vezetője megengedte, hogy a két évet egy év alatt végezzem el. Ez 15-16 tantárgyat jelentett. Reggel hattól eset nyolcig bent voltam az akadémián. Hol a kupolában gyakoroltam orgonát, hol valamelyik teremben zongoráztam, transzponáltam, vagy partitúrát olvastam. … Végül sikerült nagyon szép diplomát kapni kitűnő minősítéssel, Dohnányi Ernő aláírásával.*" Debreceni tanárként végzi el az Apponyi Koll.ot.
Hamar felkelti diákjaiban a zenei érdeklődést. Kérésükre alakítja meg a *Csokonai*

Énekkart. „Abban az időben csak hallás- és hangpróba után lehetett bekerülni a tanítóképzőbe. Mondhatom, olyan basszusok és tenorok voltak, hogy ma bármely művészegyüttes felvenné őket tagjai sorába.”
1940-től 1945-ig vezeti a *Debreceni Egyetemi Énekkart* is. Mindkét kórusának fellépéseit egyre növekvő sikerek kísérték. *1943-ban a Csokonai énekkarral, 1944-ben az egyetemi énekkarral szerepelt Erdélyben.* Nagy élménye volt, amikor a Székely Mikó Koll. kórusa, Bágya András vezetésével, viszonozta a látogatást, és Debrecenben, valamint Budapesten adtak hangversenyt. *„Ennek az időszaknak a csúcspontja egy lemezfelvétel volt: Kodály Zoltán jelenlétében vettük lemezre a Zeneakadémia kupolájában a Kit kéne elvenni c. kórusművet.”* Sikereiket több rádiószereplés is igazolja.
Egész életében meghatározó volt a népi hagyományokra épülő, korszerű, sőt világviszonylatban is a legmodernebbek közé tartozó Bartók, Kodály és magyar kortárs művek bemutatása, népszerűsítése, meg-szerettetése.
A 40-es években Bartók, de mondhatni, Kodály is, alig volt hazánkban elfogadott. Csenki Imre művészi tolmácsolásában előadott műveik révén kezdte a hazai közönség megismerni és megszeretni őket. Tehetségén és hitén túl, ez volt sikereinek egyik titka. Repertoárján szerepeltek klasszikus és preklasszikus művek is. A művek megválasztásában mindig a művészi igényesség, az előadásban pedig a művészi tökéletességre való törekvés jellemezte. Politikai „divatoknak” soha sem hódolt be.
Munkásságához szervesen illeszkedik szakmai és közírói tevékenysége is. 1942-ben, a Tiszántúl c. lapban, *Kobzos* álnéven, *Zenei levelek* címen írt 13 részes sorozatot. Ezen kívül még 11 publikációját találtam, különféle folyóiratokban.
Igényességre utal az általa vezetett kórus műsorából a szerzők neve: *Bartók, Kodály, Farkas, Ádám, Liszt, Vaszy, Bárdos, Bágya, Palestrina. Lassus, Schütz. Friderici, Neuwach, Schein*. A korabeli sajtó elismeréssel és lelkesen ír Csenki Imréről és kórusairól. Jeles személyiségek fejezik ki elismerésüket, többek között *Révész Imre* ref. püspök, *Kerényi György* népzenekutató, *Milleker Rezső* és *Bárczi Géza* egyetemi tanárok.
A Koll.i kórust l946-ban hívja életre, a Dóczi Tanítóképző, a Svetits Intézet leányai és a tanítóképzős fiúk részvételével. Volt néhány „külső” és tanár tagja is a kórusnak. Ez a kórus, és vezetője, Debrecen zenekultúrájának meghatározó tényezője lett, és az volt 1950-ig. A *Csenki nevet* a zeneszerető közönség „ragasztotta” a kórusra. Az emlékezet is így őrzi.
Az alakulást követő pár hónap után, 1946. jún.-ban, nagy sikerrel adta elő a kórus a *Jézus és a kufárok*-at.
1947 tavaszán, márc. 6.-tól jún. 15.-ig 13 (tizenhárom!) koncertet adott a kórus.
A kritikák idézése helyett, a földesi templomban, zárószámként elhangzott, *Jézus és a kufárok* elhangzása után történtekre emlékezem. A közönség percekig tombolt, ismétlést követelt. Ekkor *Karácsony Sándor* felállt, figyelmet kért és azt mondta*: „Az életben vannak pillanatok, amelyek megismételhetetlenek. Ez is ilyen pillanat volt. Csendesedjünk el és ezzel a feledhetetlen élménnyel távozzunk.”*
A korabeli sajtó visszhangzott a kórus sikereitől. Csenki Imrét a legkiválóbb jelzőkkel illették. Az elismerő szavakat tekintélyes szakértők mondták és írták: *Szervánszky Endre, Járdányi Pál, Gál Endre, Kerényi György, Újfalussy József, Csillag Miklós, Székely Endre, Karácsony Sándor* és még sokan mások.
1948-ban húsvét utáni kedden indult el a Debreceni Koll.i Kórus hosszú hangversenykörútjára, amely sok hazai állomás után, Svájciban éri el tetőpontját. Márc. 31.-én a Zeneakadémián két hangverseny: egy önálló, délután, majd este a Liszt Ferenc kórussal együtt, Kodály: *Psalmus Hungaricus*-át mutatják be a MÁV Filharmonikusokkal. Ezt követte a dunántúli körút, melynek állomásai *Veszprém, Pápa, Celldömölk, Vép, Gencsapáti, Vasszécsény, Röjtök-muzsaly.*
’948 máj. 9.-én - hosszú útlevél tortúra után – indul a kórus svájci turnéjára. Állomásai*: Lausanne (koncert és rádiófelvétel), Vevey, Neuchattel, Genf.* (Néhány mondat a svájci kritikákból*: A kórus basszistáihoz hasonló hangokat csak a legjobb orosz kórusokban*

találni. … ilyen levegővételi technikája csak a Sixtus kápolna énekkarának van. … A kórus olyan, mint egy csodálatos orgona.) A hazai szaksajtó is magasan értékelte a kórus tavaszi programját és a svájci koncerteket.

Genfben, a Kálvin János templomában adott hangverseny után, az egyházközség vezetői fogadást adtak a kórus tiszteletére. A kórustagok „fegyelmezett méltósággal" fogyasztottak a 12 fogásos vacsora „szerény" kínálatából.

Augusztusban a kórus részt vett az *Első Budapesti Munkás Kórusversenyen*, ahol *vegyes kari kategóriában I. díjat nyert.*

1948. dec.-ben indult a kórus három bérleti hangversenye. A hangversenyeken egy ősbemutató, négy magyarországi bemutató, és hat mű debreceni bemutatója hangzott el. A magyarországi bemutatók közül kiemelkedik *Bartók: Négy magyar népdal (A rab; A bujdosó; Az eladó lány; Dal.)*

Fodor András költő, véletlenül, a rádióban hallja mű előadását. Naplójában rögzíti – a művek kongeniális – élményét. A számos, magas szintű elismerést kifejező kritika közül, az övét, a művek és az előadással való teljes művészi és érzelmi azonosulás emeli ki.

Az év legnagyobb vállalkozása volt, a márc. 27.-i *Bartók-Kodály hangverseny, a Budapesti MÁV Filharmonikusokkal.* (Cantata Profana, Concerto, Psalmus Hungaricus.) *Szólisták: Udvardy Tibor, Littasy György. Vezényelt: Szőke Tibor.*

A „Csenki" kórus részt vett a *Világifjúsági Találkozón.* A 11 nap alatt, szerepelt az *Operaházban, a Nemzeti Színházban, háromszor a rádióban* és több alkalommal a fesztivál különböző helyszínein. Az operában a *Székely fonó* előadásában működött közre a kórus.

1950. június 10-11. *Kodály Székely fonója,* a Debreceni Szabadtéri színpad avatásán. A hangversenyt *Kodály Zoltán* is megtisztelte jelenlétével. Az előadás értékeit *Straky Tibor, Tóth Dénes, Tóth Ervin* kritikái méltatják.

Csenki vezette a Debreceni *MÁV Filharmonikus zenekart* (1941-44) és *a Debreceni Dolgozók Dalkarát* is.

Csenki hivatalosan 1950-ben hagyja el Debrecent és kerül a *Magyar Állami Népi Együttes énekkarának* az élére. De, már 1949-től „kettős" életet él: felkérik a *Népi Koll.ok Központi Kórusa* megszervezésére és vezetésére.

Az említetteken kívül még négy kórust vezetett. *A Koll.i (Csenki) Kórus után, a Magyar Állami Népi Együttes*ben végzett munkája volt kiemelkedő. Számtalan hazai és külföldi szereplés, turné voltak a sikersorozat állomásai. *(Csehszlovákia, NDK, Szovjetunió, Kína, Párizs, Bruxelles, Amsterdam, Antwerpen, London, Genova, Nervi, Milano, Monte-Carlo, Grenoble.*

1957-ben a MÁNE énekkarának vezetői tisztéről, politikai okok miatt, leváltják. 1965-ig karnagyként alkalmazzák

Csenki Imre nevéhez 18 ősbemutató fűződik, közöttük az ő kérésére készült a *Kállai kettős*. 14 hazai és külföldi lemezfelvétele van. TV portréfilmek készültek róla.

Számos zenei műve, szakmai publikációja jelent meg itthon és külföldön egyaránt. Közel 60 írás foglakozik művészetével, személyiségével, munkássága elemzésével. Közülük egy, az általam szerkesztett és írt *Örömet intő két kéz,* Koll.-i Kórus Csenki Imre (1992. Debrecen, Ref. Koll. kiadása).

Meg kell említeni, hogy Csenki kollégáira is nagy hatással volt. Debrecenben jelentős támogatást kapott *Török Tibor és Dr. Kiss Tihamér* igazgatóktól. *Osváth István* tanár úr volt a kórus igazgatója. *Dr. Kiss Tamás és Dr Nikodémusz Antal tanárok* kórustagok voltak.

Munkájában egyik vezérlő elve volt Kodály Zoltán (örök érvényűnek tekinthető) intelme: *Ha már nem tehetjük azt, amit akarunk, akarjuk azt, amit tehetünk.*

Csenki Imre kitüntetései:

Kossuth-díj 1952; *Munka Érdemrend* arany fokozata 1955; A Magyar Népköztársaság *kiváló művésze* 1982; A Francia Akadémia *Lemeznagydíja* 1955; *Csokonai díj* 1962; *Püspökladány községért* 1982.

A *Chicagoi Konzervatórium díszdoktorává* választja 1989-ben. 80. születésnapján, a Koll.i Kórus tagjaiból alakult bizottság javaslatára, *Göncz Árpád* köztársasági elnök, a *Magyar Köztársasági Érdemrend Közép-*

keresztjével tünteti ki. 1982. Címzetes *főiskolai tanári* cím és *Kölcsey emlékplakett* 1997.
A sok objektív adat után néhány magán jellegű mondat.
Csenki Imrének tanítványa és kórusának tagja voltam. Imre bácsi személyisége, mély és őszinte embersége, szuggesztív ereje, erős hite, meggyőződése lenyűgözött, elvarázsolt bennünket. Szinte feltétel nélkül szerettük és tiszteltük. Személyiségünk, meggyőződésünk és elkötelezettségeink formálásában kiemelkedő szerepe volt. Segített abban, hogy mélyebben megismerjük a világ dolgait, hogy el tudjunk igazodni az igaz és az álságos, a valódi szép és a hamis, az érték és az elutasítandó között. Igaz barátunk volt. Élete végéig – és halála óta is – atyai barátomként tiszteltem és tisztelem. Közel száz oldalnyi, baráti hangú, szeretetteljes levelét őrzöm.
Végezetül, hitének, meggyőződésének, emberségének, művészetének, családja és az emberek iránti szeretetének forrását kijelölő, minden levelét lezáró mondatát idézem:
Soli Deo Gloria.

Gajdics Sándor

Csiha Antal (Hajdúböszörmény, 1897 — Hajdúböszörmény, 1981.): középiskolai tanár.

Csiha Antal

Elemi isk.-it és gimn.-i tanulmányait Hajdúböszörményben végezte. 1916-ban Königrätzben katonáskodott négy hónapig, hazatérése után tette le az érettségit. 1922-ben szerzett földrajz-történelem szakos tanári diplomát a debreceni Tisza István Tudományegyetemen. Ezt követően az egyetemi internátus felügyelő tanára volt, 1932-ben szerzett doktori címet történelemből.
1928. szept.1-től 1962 jún.-ig tanított a hajdúböszörményi Bocskai István Gimnáziumban, és 1938-ig nevelőtanár is volt az iskola mellett működő Kálvineumban.
Óráit a biztos szaktudás, a tényanyag tisztelete jellemezte, volt tanítványai később is hálásan emlékeztek arra, hogy bölcsészkari, jogtudományi tanulmányaikat mennyire megkönnyítette az ő óráiról hozott biztos alap.

Nagyon jelentős volt tanórán kívüli tevékenysége. 1929-től 1948-ig (a mozgalom betiltásáig) parancsnoka volt a 951. számú Bocskai István Cserkészcsapatnak. Megszervezte a regös cserkészetet, diákjai közül néhányan a Magyar Állami Népiegyüttesben folytatták tovább hivatásosként a népi kultúra ápolását. Csapatával részt vett az 1933-as gödöllői Jamboree-en. Cserkészei az ő vezetésével, és Sőregi János, debreceni múzeumigazgató irányításával 1938 és 1939 nyarán feltárták a zeleméri középkori templom alapjait.
Az ő ötlete nyomán és az ő irányításával rendezték meg 1937-ben a Hajdúhetet, amelyen a hat hajdúváros képzőművészei, iparosai, mezőgazdasági termelői, népművészei adtak egymásnak találkozót.
A második világháború után 1948-ban Sztahanov-műhelyt hozott létre a gimn.-ban, amelyben a diákok dísztárgyakat, használati eszközöket készítettek.
1960 és ’64 között a Hajdúsági Múzeum igazgatója.
A múzeumban sok jelentős kiállítást rendezett, többek közt a város híres pedagógusairól, több kortárs képzőművésznek nyílt tárlata az igazgatósága idején. Megszervezte, hogy a Nemzeti Galéria néhány képe helyett kapjon a városi múzeum kiállításán.
Nyugdíjazása után főként néprajzzal és helytörténettel foglalkozott. Cikkei jelentek meg a Protestáns Tanügyi Szemlében, az Élet és

tudományban, az Orvostörténet Közleményekben.
Főbb művei:
Hajdúböszörmény ipara és kereskedelme 1872-ig; Hajdúböszörmény története, 1972.; Schola, gymnasium, főgimnázium (1621-1948); a Hajdúböszörményi Bocskai István Gimnázium Jubileumi Évkönyve, 1972.
Munkásságát számos kitüntetéssel ismerték el:
A Munka Érdemrend ezüst fokozata; A Szocialista Kultúráért (2 alkalommal); az Oktatásügy Kiváló Dolgozója; Felsza-badulási Emlékérem; Kiváló Társadalmi Munkás kitüntetés.

Csiha László

Csinády Gerő (Nyárádszereda, [Maros-Torda megye] 1902. márc. 6. — Debrecen, 1970. márc.): egyetemi docens.

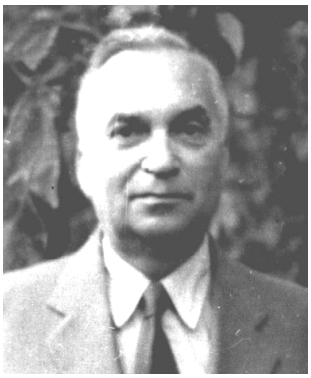

Csinády Gerő

Édesapja, Csinády János, az egyik marosvásárhelyi bank nyárádszeredai fiókintézetének vezetője és földbirtokos volt. Édesanyja, György Ida, háztartásbeli. Gyermekkorát az elemi iskola elvégzéséig a szülői háznál töltötte, majd a marosvásárhelyi Ref. Koll. Gimn.-ában folytatta tanulmányait, ahol beleoltották a vallásos érzést, és a kálvinista egyházhoz való ragaszkodást.
Az érettségi letétele idején Erdély már román megszállás alatt volt, így kolozsvári egyetemre való felvétele magyarként lehetetlenné vált. Az ottani Tanítóképző Intézetben kezdte meg így tanulmányait, azonban csakhamar azt is bezárták. Kénytelen volt egyetemi tanulmányait szeretett Erdélyétől távol, Budapesten folytatni, ahol 1921. őszén beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetemre. Szorgalma és tehetsége feltűnt tanárainak, így még a tanári oklevél megszerzése előtt Tuzson János professzor meghívására az egyetem Növényrendszertani Intézetébe került gyakornoknak. Ezt a tisztet öt évig (1923-1928) töltötte be, később diplomásként is.
Ez a korszak az állástalan diplomások korszaka volt. Egyre jobban érezte ő is a kilátástalanságot az egyetemen, hiszen állását bármikor megszüntethették, így elérkezettnek látta a pillanatot, hogy megpróbáljon a tanári pályán elhelyezkedni, és egy időre feladni a kutatói munkát. Huszonhárom éven át, 1928-tól 1951-ig volt középiskolai tanár. Munkáját Mezőtúron, az ottani ref. gimn.-ban kezdte meg, ahol egy évet töltött, majd 1929 okt.-érében megkapott egy megüresedett természetrajz-földrajz tanári állást Karcagon. Itt felújította és rendszerezte a földrajzi szertárt, majd átvette a cserkészcsapat vezetését. Részt vett 1933-ban a gödöllői világ Jamboree-n. A csapat vezetésétől csak akkor vált meg, amikor az újonnan szervezett diákotthon vezetését rá bízták, aminek vezető tanára volt egészen a karcagi szolgálata végéig. Így vall életének ezen időszakáról egyik önétrajzi írásában: *„Karcagot nagyon szerettem; nem annyira a várost, mint az iskolát, a tempós kun embereket és a jól nevelt, tisztességtudó és ragaszkodó diákságot.”* Itt vette feleségül Török Vilmát 1935. júl. 30-án. Három gyermekük született: László, György és Katalin.
1941-ben sorsukban változás történt: kinevezték a Debreceni Tanárképző Intézet Gyakorló Gimnáziumának megüresedett vezető tanári állására. Fájó szívvel mondott búcsút Karcagnak, amelyet egész életében – Erdélyt követően – második otthonának érzett. Nyolc évet töltött a gyakorló gimnáziumban, ahol feladatai közé tartozott a tanárjelöltek gyakorlati képzése. A történelmi változások maguk utan vonták a tanügy átszervezését is, így egy-egy évre az Egyesített Fiúgimnáziumba, a Közgazdasági Leánygimnáziumba, majd a Csokonai Vitéz Mihály Gimnáziumba osztották be.

Dr. Károlyi György egyetemi tanár, aki Csinády Gerő tanítványa volt, így emlékezik: *„Ami a tudást, a tanulást illeti, szigorú volt, büntetni is tudott, de mindig úgy, hogy érezni lehetett, az igazságon nem esett csorba, sőt az igazságérzetünk sem sérült meg.”* Dr. Tóth Kálmán, aki tanártársa volt Karcagon, majd Debrecenben, hasonlóan emlékezett vissza rá. A gyerekek tisztelték és szerették. Mindenkihez kedves volt, hangját ritkán emelte meg, de erre nem is igazán volt szükség, mert a tanulók általában fegyelmezettek voltak az óráin. *„Csodálatos pedagogus volt! Nemcsak tanitott, hanem felkészitette a gyerekeket az életre. Biztatta őket, tanácsokat adott a pályaválasztáshoz. (…) Sok, későbbi professzor, egyetemi tanár és elismert híres ember került ki a kezei közül.”*

Mindig foglalkoztatta a tanítás módszertana, annak megkönnyítése a diákok számára. Figyelemmel kísérte a legújabb pedagogiai törekvéseket, s maga is hozzájárult ezekhez, feltárva módszereit, s megvitatva azok eredményességét. Már fiatal középiskolai tanár korában jelentek meg figyelemre méltó tanulmányai különböző szaklapokban. Napjainkban is említést érdemlő lehet a *„Gondolatok az iskola és a család szorosabb kapcsolatáról”*[1]. Kiemelkedő jelentőségű *„A rajz szerepe a földrajztanításban”*[2] című tanulmánya, vagy az ugyanitt napvilágot látott két jelentős cikke: *„Hogyan tanítsunk földrajzi névanyagot”*[3] és az *„Adattanítástól a korszerű földrajztanításig”*.[4]

Gazdag szakmai ismeretét és pedagógiai tudását leginkább tankönyvírói munkásságában kamatoztatta. Még a II. vh. előtti években megjelentette első tankönyveit: *„Általános földrajz a gimnáziumok és leánygimnáziumok 3. osztálya számára”*[5] vagy *„A Kárpáti vagy magyar medence – Földrajz a gimnáziumok VII. osztálya számára”*[6]. A háborút követő években jelent a *„Térképismeret”*, illetve a *„Kárpatmedence és fontosabb államok”*. 1947-ban pedig sorozatosan jelentek meg a *„Kárpátmedence”*, *„Európa, Ázsia, Afrika”*, *„Az Újvilág és a csillagászati földrajz elemei”*. Az egyetemre kerülése után pedig jegyzetei jelentek meg gazdaság- és termeszétföldrajzi témákban, illetve pedagógiai cikkei. Összesen hat középiskolai tankönyv és nyolc egyetemi jegyzet került ki a kezei közül, tudománytörténeti és oktatástörténeti cikkeinek száma meghaladja a 10-et.

Palynologiaia kutatásokkal abban az időben egyedül foglalkozott a debreceni KLTE-n. A Kartográfiai Vállalat ebben az időben akarta kiadni az ország talajtani, és természetföldrajzi térképeit. Ehhez kellett feldolgozza a Bátorligeti-láp történetét pollenanalitikai vizsgálatok segítségével. Végzett azonban kutatásokat Csarodán és környékén, valamint a Kokadi-láp területén is. E témakörben is több, mint 10 cikket és tanulmányt publikált. Igaz, hogy a rétegtani vizsgálatokat egészségi állapota miatt nem végezhette, de a laboratoriumi feltárás az ő feladata volt. Talán ez a munkássága a legkiemelkedőbb, mert rajta kívül csak Zólyomi Bálint botanikus foglalkozott ezzel a kérdéssel abban az időben, azonban ő is csak a Balaton környékét vizsgálta. Ez a tudományág mára sokat tökéletesedett, de Csinády Gerő meghatározásait ma is pontosan lehet használni.

Tudományos munkássága talán legjelentősebb területe a földrajztörténeti kutatásai és írásai voltak. Comenius földrajz-tanításával éppúgy foglalkozott, mint Apáczai Csere János szerepével a földrajzoktatásban. Felkutatta a legrégibb magyar földrajz tankönyveket és elemezte értékeiket. Éppúgy foglalkoztatta a nagy magyar geográfusok munkássága, mint Pápay József utazása a cári Oroszországban. Titkos vágya volt, hogy az összegyűjtött anyag felhasználásával megírja élete fő művét a *„Régi magyar geográfusok lexikonát”*. Ez a hatalmas mű – jóval nyugdíjba menetele után – 1969-ben el is készült. Összesen 278 magyar neves, vagy elfelejtett geográfus, oktató vagy világutazó, író, tudós és felfedező életét dolgozta fel a XII. századtól a XX. századdal bezáróan. Ezt a könyvet a Magyar Földrajzi Társaság megalakulásának centenáriumára kívánta megjelentetni,

---

[1] Prot. Tan. Szem., 8.evf. 6.sz.
[2] Prot. Tan. Szem., 17.evf. 6.sz.
[3] Prot. Tan. Szem., 17.evf. 5.sz.
[4] Prot. Tan. Szem., 18.evf. 3.sz.
[5] Bp. 1940. Magyar Földrajzi Intézet kiadása
[6] Bp. 1944. Magyar Földrajzi Intézet kiadása

1972-ben, ebben azonban korai halála megakadályozta. Írása azonban ma is hézagpótló mű. Kéziratban azonban megtalálható több könyvtárban (Pl. Debreceni Ref. Koll. Nagykönyvtára, Debreceni Egyetem Földrajzi Intézetének könyvtára…stb.), illetve a család archivumában. Aki megismeri ezt a művet, csodálja, és ma is tisztelettel adózik szerzőjének.

Dr. Csinády Gerő tíz évig volt tagja és hat évig elnöke a TTK Módszertani Bizottságának. A Magyar Földrajzi Társaság választmányi tagja 1954-től 1962-ig; a Tiszántúli Osztálynak pedig társelnöke volt 1959-től 1962-ig. Érdemei elismeréseként a Művelődési Minsztérium 1955-ben az „Oktatásügy Kiváló Dolgozója" kitüntetésben részesítette. Nyugdíjba vonulása alkalmával 1963-ban az Elnöki Tanács a „Szocialista Munkáért" érdeméremmel tüntette ki.

„Négy évtizeden keresztül minden munkámban arra törekedtem, hogy képességeim maximumát nyújtsam. Ezt hivatástudatból és hivatásszeretetből tettem, mint annyi sok tanártársam, anélkül, hogy különösebb elismerésre, vagy kitüntetésre számítottam volna. Ennek ellenére – mit tagadjam – a kitüntetés mégis jólesik, sőt boldoggá tesz." – *mondta köszönő beszédében.*

Nyugdíjba vonulása utan az egyetemre már nemigen tudodott bejárni rohamosan romló egészségi állapota miatt, azonban otthonában, a Besze János utcai házban, még évekig tartott órákat, majdnem 1970. márciusában bekövetkezett haláláig.

Források:

Dr. Csinády Gerő: Pályám emlékezete, *Kézirat, családi levéltár, Db. 1963,* Dr. Csinády Gerő: Életem fontosabb fordulatairól, *Kézirat, családi levéltár, Db. 1969.;* Dr. Csinády Gerő életrajzi adatai és irodalmi munkásságának jegyzéke, *Kézirat, DE. Földrajzi Intézet Könyvtára;* Dr. Károlyi György: Emlékmorzsák kedves tanáromról, *Kézirat, családi levéltár, 1994.;* A Debreceni M. Kir. Középiskolai Tanárképzőintézet Gyakorló Gimnáziumának Évkönyve 1941-42, 1942-42, 1943-44.; A Debreceni Állami Középiskolai Tanárképzőintézet Gyakorló Gimnáziumának Évkönyve 1946-47, 1947-48.; Dr. Csinády Gerő: Kárpátmedence, *Db. Városi nyomda, 1947.*; Dr. Csinády Gerő: Térképismeret, Kárpát-medence és a fontosabb államok, *Db. Városi Nyomda, 1947.* Dr. Csinády Gerő: Európa, Ázsia, Afrika, *Db. Városi Nyomda, 1947.* Dr. Csinády Gerő: Régi magyar geográfusok lexikona, *1969. kézirat, családi konyvtár.*

Csinády Enikő Melinda

D

Dávid Lajos (Kolozsvár, 1881. máj. 28. — Leányfalu, 1962. jan. 9): egyetemi tanár.

Dávid Lajos

Édesapja Pákéi Dávid Antal, jószágigazgató és földbirtokos, édesanyja Huszti Sárossy Anna. A Dávid család Székelyföldről származott. Dávid Lajos iskoláit a kolozsvári Ref. Koll. elemi iskolájában kezdte el, ahol Szabó Dezső, a későbbi író, osztálytársa volt. 1889-ben Kolozsváron érettségizett, utána a kolozsvári Tudományegyetemen a matematikai és természettudományi karon tanult tovább. Elsősorban matematikával foglalkozott, Schlesinger Lajos, Vályi Gyula és Klug Lipót professzorok irányítása alatt, de hallgatta Farkas Gyula fizika és Fabinyi Rudolf professzorok előadásait is. 1903-ban írta meg "A Gauss-féle medium arithmetico-geometricum"című doktori disszertációját. 1904-ben szerezte meg doktori oklevelét és utána a matematika-fizika szakos középiskolai tanári oklevelet. 1903-1904-ben a kolozsvári főgimnáziumban gyakorló, illetve helyettes tanár. 1904-05-ben katonai szolgálatát töltötte le. 1905-06-ban Göttingenben és Párizsban volt tanulmányúton. Hazatérése után először a kolozsvári Unitárius Gimnáziumban kisegítő tanár (1906-1907), majd a Székelyudvarhelyi
Ref. Gimn.-ban tanár (1908-12). 1910-ben a Kolozsvári Tudományegyetemen az "Algebrai számok és függvények" című témakörben szerzi meg a magántanári képesítést. Egyetemi előadásait Székely-udvarhely és Kolozsvár közt ingázva tartotta meg. Szeretett volna egyetemi városba tanárnak bekerülni, de ez csak később sikerült neki. 1912-ben Schlesinger Lajos meghívására, részt vett Gauss műveinek a kommentálásában a göttingeni és a giesseni Matematikai Szemináriumokban. 1914-ben a budapesti VIII. ker. Állami Főreáliskolában kapott helyettes tanári állást, ezért átköltözött Budapestre.
Tanári munkájában pontosnak, lelkiismeretesnek és törekvőnek tartották. Kiváló szakismeretekkel rendelkezett és odaadóan tanított. Munkája eredményes volt. Tanítványai és kollégái becsülték. Sok előadást tartott a Matematikai és Fizikai Társulat ülésein.
1916-ban Fejér Lipót és Beke Manó javaslatára a budapesti Tudomány-egyetem a függvénytan egyetemi magántanárává habilitálta.

1918-ban elsőként tartott tudománytörténeti előadásokat, melyek témája a függvénytan története volt. 1919-29 között a budapesti polgári iskolai Tanítóképző Főiskola, az ún. Paedagogium, tanára. Bekapcsolódott az oktatás kérdéseinek vizsgálatába. Tanügyi reformokkal foglalkozott. Érdeklődése ekkor terelődött a Bolyai kutatás irányába.

1923-ban jelent meg legjelentősebb könyve: *A két Bolyai élete és munkássága*. E munkája alapján írt külföldi terjesztésre szánt cikkeket a Bolyaiakról.

Dávid Lajos már 1924-ben rámutatott arra, hogy Bolyai János művében megtalálhatók a relativitáselmélet csírái. Adatainak pontossága miatt ma is fontos forrásmunka Dávid Lajos könyve. 1979-ben jelent meg 2. kiadása.

A tanárképzés elhivatott szakembere volt. 1925-től a debreceni Tudomány-egyetemen matematikából szakelőadó, 1929-33 között nyilvános rendkívüli, 1933-1940 között rendes egyetemi tanár. Munkásságában újra előkerültek az aritmetikai és geometriai közepek vizsgálatai, a matematika története, a Bolyai kutatás, illetve a matematika népszerűsítése.

Debrecenben az ő feladata volt a Matematikai Szeminárium (Intézet) meg-szervezése, az intézeti könyvtár meg-alapítása, a tudományos minősítéssel rendelkező kutatók kinevelése. Az ő vezetésével jött létre az első magyar matematika történeti kutató csoport. Jelentős érdeme, hogy megindította a *Közlemények a debreceni Egyetem Matematikai Szemináriumából* c. könyv sorozatot (1927-1940), amelyben 15 doktori disszertációt jelentettek meg. A témák egy része Dávid Lajos témáihoz kapcsolódott, főképpen a Bolyai kutatáshoz, pl. Sályi István, Csada Imre, Bujdosó Ernő, Szénássy Barna munkái.

A Matematikai Szemináriumban kevés volt a beosztott, így Dávid Lajos professzor sokféle előadást tartott: ábrázoló geometria, végtelen sorok, infinitézimális számítás és geometria, függvénytan, egyenletek gyakorlati megoldása, differenciálegyenletek elmélete, felületek elmélete, valószínűség-számítás, gyakorlati matematika. A tanulás megkönnyítésére könyveket írt a hallgatók számára, pl. Gyakorlati differenciálgeometria I., Síkgörbék. Tartott előadásokat az orvostanhallgatók számára is.

Tanítványai szerették. Stílusa közvetlen volt, előadásai színesek és élvezetesek. Nagy jelentőséget tulajdonított a matematikai alkalmazásainak, a műszaki és gazdasági vonatkozásoknak.

Tanítványaival órán kívül is tartotta a kapcsolatot, szívesen ment el velük kirándulni, a lakásán is fogadta őket, a nyári vakációban válaszolt leveleikre.

Didaktikával elméletileg is foglalkozott. A Tanárképző Intézetben is tartott előadásokat. Azt vallotta, hogy: „a professzor ne csak meggyőződésszerűleg tudja, amit előad, hanem tudja azt meggyőződésessé tenni a hallgatói számára is, azaz egyúttal tanítómester is legyen.”

Tagja volt a tanári vizsgálóbizottságnak, az érettségi vizsgákon kormányképviselő volt. Több tanulmányt is írt a középiskolák reformjairól, hangsúlyozva az embereknek a konkrétumokhoz való határozott vonzódását, mint természetes vezérlő elvet a középiskolák oktatásának kialakításánál.

1940-44 között a kolozsvári Tudományegyetem professzora, a Matematikai Intézet igazgatója. Ebben az időszakban készült el *a Bolyai-geometria az Appendix alapján* című könyve. 1944-ben visszajött Magyar-országra, de hazatérése után mellőzték, nem kapott méltó állást, nem kapta meg tudományos munkásságának megfelelő minősítést. Nem ítélték oda neki a tudományok doktora fokozatot. Dolgozott a Geofizikai Intézetben, a Nemzeti Múze-umban. 1950-ben nyugdíjazták. Bolyai János születésének 150. évfordulóján a könyveit nem állították ki. Kedvenc témáján, a Bolyai kutatáson, keresztfiával, Kalmár Lászlóval, még tovább dolgozott, de az 1960-as Matematikai Kongresszuson már csak hallgatóként vett részt.

55 munkája jelent meg, 10 kiadatlan műve van.

Főbb munkái:

1. Theorie des Gauss’schen verallgemeinerten und speziellen aritmetisch-geometrischen Mittels. Mat. und Naturwiss. Ber. aus Ungarn. 25. (1907) 152-171.

2. Az algebrai iteráció elméletéhez. Mat. és Termtud. Ért. 26 (1908) 230-240.

3. A két Bolyai élete és munkássága. Bp. (1923) pp. 202, 2. bővített kiadás 1979.Gondolat, pp. 335.
4. Bolyai geometria az Appendix alapján. Minerva, Kolozsvár 1944, pp 188,
hasonmás kiadás: Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola, Bp. 1992.
5. Debreceni régi matematikusok A debreceni Tisza István Tud. Társaság II. Oszt. Munkái 2. (1927) 4., 35-54.
6. Gauss. KöMal 3 (1927) 133-148.

Kántor Sándorné

Diénes Izráné Zempléni (Zlehovszky) Margit (Békéscsaba, 1915. jan. 4. — Debrecen, 1972. febr. 2.): tanító.

Diénes Izráné

Édesapja kocsigyártó, akinek korai halála után édesanyja egyedül neveli kiskorú gyermekeit és taníttatja őket. Pál, róm. kat. plébános, Jenő, kereskedő, Margit, tanítónő lesz. Iskolai tanulmányait a IV. elemi elvégzése után az endrődi római kat. polgári fiúiskolában folytatta, majd a zsámbéki róm. kat. tanítóképzőben fejezte be. 1935-ben szerzett itt tanítói diplomát.
Tanítónői pályáját Törökbálinton a keresztes nővérek róm. kat. zárda iskolájában kezdte 1935-ben. 1936-ig helyettes tanító itt, majd Endrődön folytatódott munkássága. Itt lakott édesanyja és ide kérte elhelyezését.
Endrődön csak felekezeti iskolák voltak 1947-ig, az államosításig. 1936-42-ig helyettes tanító. 1940-ben próbaszolgálatos, segélydíjas tanítónőként tesz esküt.
Kezdetben tanyasi iskolában, Endrőd-Öregszőlő-Kápolnáson, majd belterületen dolgozik.
1942-től véglegesítik. A korabeli felekezeti tanítók pályaútját járja végig. 1940-ben változtatják nevét Zlehovszkyról Zemplénire.
1946-ban férjhez megy Diénes Izra tanítóhoz. Egy kislányuk születik, aki később óvónő lesz. Jellemző arra az időszakra a sok gyűlés, „termelési értekezlet”. Meg is kérdi a négyéves kislányuk az iskolaépületre mutatva:
„Itt laktok, édesanya?” Egyébként szolgálati lakásban laktak.
Életpályáját kedvezőtlenül befolyásolja az 1956-os forradalom.
Férjét letartóztatják, mint forradalomi bizottmányi tagot, majd Kistarcsára internálják. Mivel más „bűne” nem volt, mint népszerűsége, csak akkor engedik haza, ha a család elköltözik Endrődről. Családi házukat el kell adniuk, és Debrecenbe költöznek, mert itt dolgozik férjének tanárnő leánya, kislányuk a nővérénél lakik. Sikerül cserélni egy hajdúnánási hasonló sorsú tanítónővel, így lesz Hajdúnánás-Tedejen az új munkahelye, 1958-ban. Innen Hajdúböszörménybe helyezik, hogy kijárhasson Debrecenből a Budai Nagy Antal ált. isk.-ba. 1963-ban behelyezik az Arany János Ált. Isk.-ba, Debrecenbe. Innen ment nyugdíjba 1970-ben.
Még szerződéssel helyettesített ebben az iskolában, 1971-72-ben. Majd megbetegszik és 1972. febr. 2-án befejezte munkás életét Debrecenben. Itt temették el, együtt nyugszanak a férjével.
Az a pedagógustípus, aki csendben végzi a munkáját, a maga örömére, de a gyermekek és szülők örömére is. Nagyon szerette választott pályáját.
Tanítói munkásságában egy kreatív, következetesen lelkiismeretes ember nyilvánul meg. Egész tevékenységét ez a gyermekszeretet motiválta. Már első működési területén - Törökbálinton – „meglepő és fényes eredményt mutatott fel.”, a tanfelügyelő szerint.
Feltűnő ügyességet mutatott a földrajztanításban azáltal, hogy a gyermekekkel a térképen egész utazásokat vezetett le. De dicsérik pedagógiai módszereit a beszédgyakorlat tanításában. A gyermekek érdeklődését fel-

keltő módszerekkel maradandó és praktikus tudást „öntött a gyermeklelkekbe.”
Endrődön kiemelik munkája gondos megtervezését és nagy fokú eredményességét, melyet a tanulók jó számolási kézsége, helyesírása, fogalmazása bizonyított.
Megkedveltette az olvasást tanítványival. A gyermekek iránti szeretete, tudása, pedagógiai hozzáértése szelíd bánásmóddal párosult szigor együttesen nyilvánult meg.
Külön foglalkozott a lemaradókkal, tehát nemcsak tanított, hanem megtanított s nem kellett buknia senkinek. Az osztályok közötti versenyeztetésben kiemelkedően szerepeltek tanítványai matematikából.
Értékes munkájára Debrecenben figyelt fel Gönczi Gábor tanulmányi felügyelő, aki igényességéről volt közismert. Publikációra ösztönözte, pedagógiai módszereinek bemutatására kérte. Egyénre szabott feladatokat állított össze, ugyanis készségfejlesztő csomagocskákat készített tanulóinak, továbbá olyan módszereket alkalmazott melyek a gyermekeket önálló-ságra késztették.
Nem volt szüksége hangos beszédre a fegyelmezéshez, mert érdeklődő tanítványai foglalkoztatása töltötte ki az órát. A túlkorosokat is lekötötte.
Egy halk szavú, szerény tanítónő tette mindezt. Munkája természetes részének tartotta mindazt, amit publikálnia kellene, ami újítás lehetett volna a pedagógiában.
A publikálásra nem kerülhetett sor betegsége miatt. Újításait elismerték és bemutató tanítás keretében mutatta be módszereit.
Kitüntetést nem kapott.
Források: Családja által őrzött dokumentumok és az emlékezet.

Dr. Molnár Lajosné

Dóczy Gedeon (Miskolc, 1832. nov. 17. — Debrecen, 1911. máj. 6.): középiskolai tanár, igazgató.
Iskolai tanulmányait 1841-ben kezdi, majd 1856-ban segédtanári és segédlelkészi vizsgát tesz Sárospatakon. Tanulmányúton is járt Svájcban. Ezt követően munkahelyének állomásai: Sopron, Miskolc, egy évig nevelősködik a Dégenfeld családnál, majd Debrecen következik, ahol 1874-től 1908-ig a Ref. Leánynevelő Intézet igazgatója, nyugdíjba vonulásáig.

Dóczy Gedeon

Első tanítója apja, Dóczy István, ref. lelkész. Apja korai halála után sok nélkülözés, kemény munka alakítja ki puritán életvitelét. A nőnevelés iránti hajlamát a Dégenfeld grófnőkkel való nevelői foglalkozás ébreszti fel benne. Miskolci igazgatósága alatt kiemelt figyelmet fordít a természettudományok és az idegen nyelvek oktatására. Ez utóbbiban se-gíti felesége, a svájci származású Levier Emma, aki a német és francia nyelvet tanítja magas színvonalon.
1876-ban meghal felesége, két év múlva nőül veszi Fischer Ilonát, aki szintén kitűnő pedagógus. Mindkét házasságából 5-5 gyermek származott. Kiegyensúlyozott, szép családi élete is példa volt a növendékek számára.
Debreceni tevékenysége alatt, a tantervek átdolgozásával, megújította az alapképzést. 1899-ben az intézeten belül megalapítja a tanítóképzőt. Külön kézimunka és kereskedelmi tanfolyamokat is szervez. A gimnázium kialakítása is foglalkoztatja, de ezt már előre haladott kora miatt nem tudja megvalósítani.
Iskolaszervező tevékenységét elméleti munkássága támasztja alá. Népszerű tapasztalati lélektan c. művét sok tanár használta. Polihisztor. A legkülönbözőbb tantárgyakat tanítja kiválóan (művelődéstörténet, lélektan, matematika, természetrajz stb.).
Legfőbb emberi erényei: mély hit, kötelességtudás, rend, pontosság, mértékletesség. Ezekkel alakítja ki az intézet pedagógiai

ethoszát, mely az iskolát híressé, keresetté teszi. Külön vonzerő a szülők számára, hogy jól felszerelt internátusa is van, melyben a tanulók nemcsak megfelelő ellátást kapnak, hanem művészeti nevelést is, és elsajátítják a társadalmi viselkedés szabályait.
Dóczy alakítja ki az intézet nemes hagyományait, amelynek legfőbb elemei: a szeretetteljes szigor légköre, a tanulás, a munka, a képességekhez mért teljesítmény tisztelete.
A XX. század első éveiben a növendékek szá-ma a 2000-hez közelít. Az intézet főleg a kö-zéposztálybeli gyerekek iskolája, de egyre több szegény sorsú fiatal lány kapja meg segélyekkel, ösztöndíjakkal a tanulás lehetőségét.
Dóczy Gedeon 48 évi pedagógiai munka után megy nyugdíjba. A Ref. egyház presbitériuma Dóczy érdemei alapján az intézetet 1928-ban róla nevezte el. Ettől kezdve „Debreceni Dóczi Ref. Leánynevelő Intézet", az államosításig.
1991-ben törvény tette lehetővé, hogy az egyház visszaigényelje az intézet Kossuth u. 35. sz. alatti épületét, s így alakult meg 2000-ben a Dóczy Gedeon Gimnázium.
Főbb művei:
Néhány szó a nőnevelésről, tekintettel a polgári leányiskolákra, 1886; Magyar ÁBÉCE és olvasókönyv, l887; Népszerű tapasztalati lélektan, 1888.
Irodalom:
Nagysolymosi Koncz Aurélné: Dóczy Gedeon emlékezete, 1935; Ablonczy Béla: A Debreceni Ref. Leánynevelő Intézet története és Dóczy Gedeon pedagógiai tevékenysége, valamint hatásuk az iskolakultúrára, l999.

Sepsy Judit

Dorogi Márton (Szerep, 1911. szept. 11. — Püspökladány, 1980. nov. 10.): tanító, vezető szakfelügyelő.

Az elemi iskola négy osztályát a püspökladányi ref. népiskolában végzi 1918-tól, majd a Kegyesrendi Róm. Kat. Főgimnáziumban tanul egy évig, utána Kecskeméten, a Ref. Főgimnáziumban érettségizik. 1927-ben. Tanítói oklevelet a debreceni Ref. Tanítóképző Intézetben szerez, 1927-ben.
Édesapja Dorogi Márton, parasztszármazású kántortanító. Édesanyja Elekes Margit, kiskereskedő szülők gyermeke. Édesapja hősi halált halt az olasz fronton.

Dorogi Márton

Egyetemre szeretett volna menni, ezt a család jövedelme azonban nem tette lehetővé. Ezért kérvényezte, hogy tanulmányait a Debreceni Ref. Tanítóképző Intézetben folytathassa.
Ekkor a tanulmányok öt évig tartottak (1927 -1932). 1932-ben kapta meg diplomáját. Ugyanekkor szerzett ref. orgonista-kántori oklevelet.
1932-36-ig a Püspökladány Petri-telepi ref. elemi iskolában alkalmazták, kisegítő tanítói munkakörben. 1937-ben rendes tanítói állást kapott a püspökladányi Ref. Ált. Isk.-ban. Ebben az évben kapcsolódott be a Magyar Néprajzi Társaság munkájába. Ugyancsak ebben az évben kötött házasságot Dorosz Máriával. Három gyermekük született: Ágnes(1940). Márton (1943) és Farkas (1949).
A katonai szolgálat alól egészségügyi okok miatt felmentették, de 1944-ben munkaszolgálatra vitték. A község felszabadulása idején megszökött és hazatért. 1945-ben Nemzeti Parasztpárt tagja lett. A párt képviseletében komoly szerepet vállalt a földművesszövetkezet megalakításában.
Az ötvenes évek elején, a tanácsi választásokon, a Járási Tanács Végrehajtó Bizottságának tagja lett. Ugyanekkor pedagógustársaival együtt bekapcsolódott a termelőszövetkezetek szervezésébe.

Az 1956-os eseményekben nem vett részt, felkérték ugyan a községi Nemzeti Bizottság elnöki feladatainak ellátására, de ezt nem vállalta.
Az iskolák államosításakor az akkori Állami Fiúiskolában folytatja tanítói munkáját. Az 1949/50-es tanévben megbízzák igazgatóhelyettesi feladatok végzésével. Erről egy év múlva lemond. Az 50-es 60-as évekre esik az ország múzeumai bőrruházati anyagának katalogizálása, feldolgozása. Ezt előbb a nyári szünetben végezte, majd később egy év miniszteri ösztöndíjat kapott.
Közben megyei szakfelügyelőnek nevezték ki, ami fokozott megterhelést jelentett, kora hajnalban kellett indulnia, hogy a megye távolabbi pontjaira is eljusson.
1971-ben mehetett volna nyugdíjba, de a megyei művelődési osztály felkérésére maradt. 1973-ban ereje, munkabírása megfogyott és nyugdíjba vonult.
Nyugdíjas éveiben tovább folytatta néprajzi kutatásait, a gyűjtött anyag rendszerezését. Nem kímélte magát, nem fordított elég gondot egészségi állapotára. Így történhetett meg, hogy 1980. nov. 10-ének éjszakája után Dorogi Márton – mind tanítói, mind pedig szakfelügyelői minőségében – nevelő volt a szó legnemesebb értelmében. Gyermekeknek, felnőtteknek egyaránt fel tudta mutatni azt a fénysugarat, mely után haladva a lehető legmesszebb lehet eljutni.
Ízes beszéde, nyugodt kiegyensúlyozott egyénisége, gazdag emberi és nevelői tapasztalata, széleskörű szaktudása, köz-vetlensége, bölcsessége és türelme révén megkülönböztetett tisztelet övezte.
Tanítói tevékenysége 1932-ben kezdődött a tanítóképző intézet elvégzése után. 1932-37 között segédtanítóként dolgozott, majd 1937-ben nevezték ki rendes tanítónak. Az iskolák államosításakor az akkori Állami Fiúiskolában folytatja tanítói munkáját. Kiválóan rajzolt, Ő látta el iskoláját szemléltető rajzokkal. Gondosan megter-vezett tanítási órái élményt jelentettek tanulói számára. Kimagasló munkáját több alkalommal a művelődési osztály pénzjutalommal ismerte el. Több kitüntetést is kapott.
Osztályában a tanterv által előírt anyagot hamar megtanította. Ennek érdekében rengeteg szemléltető eszközt készített, ezek-ből és más tanítók munkáiból kiállítást szervezett. Az alapokon túl a tehetséges gyerekekkel is foglalkozott: agyagozás, rajzolás, játékok készítése, olvasás. Vasárnap délelőtt szakkört tartott nekik.
Számtalan színdarabot szervezett és rendezett. Majdnem minden időben szerepelt valamelyik – öregek, fiatalok, felnőttek, gyerekek – csoportja nyilvánosság előtt. Énekes, népi, táncos mesejátékot is írt: Árgyilus királyfi és Tündérszép Ilona címmel. Az ő ötlete volt, hogy karácsony közeledtével minden osztály készüljön műsorral a szeretet ünnepére. Az Országos Bábszínházzal is tartotta a kapcsolatot, több napra meghívta őket; délelőtt a gyerekeknek, délután pedig a felnőtteknek tartottak előadásokat. Így próbált művelődési lehetőséget teremteni mindenki számára.
Sok kiváló kollegájával feladatlapokat szerkesztettek, melynek végén mindig a gyermek írta le a szabályszerűségeket, magától vonta le a következtetést. Feladatrendszereket állítottak össze, melyek önálló gondolkodásra késztették a gyereket. Az ő nevéhez fűződik az irodalom és a nyelvtan ilyen jellegű feldolgozása. Emellett földrajz-könyvet is írt, valamint az általa írt *Lakóhelyismeret* c. tankönyvet használták, tanították Püspökladányban. Első osztályos gyerekeknek is írt olvasókönyvet, melyben minden olvasmány után gondolkodtató kérdések, feladatok szerepeltek. Mindezeken kívül egy mesekönyv is fűződik a nevéhez.
Ő szervezett először iskolai kirándulásokat. A gyereket a falu határába, a Farkas-szigetbe vitte. Kerékpártúrára indult velük. Meglátogattak egy-egy ismerős pásztorembert.
Az iskola folyosóján csinált egy kis pákász-kunyhót. Délután az érdeklődő gyerekeknek a kunyhó előtt mesélt a benne élő emberek életéről.
Sok tanítványával egész életében tartotta a kapcsolatot. A tanítói — tanítványi viszonyok egész életen át tartó barátsággá fejlődtek. E baráti körbe tartozott többek között Csák Gyula író, Molnár János művelődéspolitikus, Varga József irodalomtörténész, Baranyai János egyetemi tanár, Csenki Imre zeneszerző, Borsos István szobrászművész is.

Szakfelügyelősége során sok felmérést kellett csináltatnia, ezeket mindig ő állította össze, javította ki és értékelte. A kezdő pedagógusokat végtelen türelemmel és szeretettel tudta tanítani arra, hogy mit és hogyan csináljanak. Sohasem követelt, inkább segítséget nyújtott. A keze alól kikerülő tanítók ott szerepeltek később a jutalmazásokon, díjazásokon, és sokan gyakorló iskolákban tanítottak.

Együttműködve a megyei alsó tagozatos általános felügyelőivel – személy szerint Zágonyi Lászlónéval – határozottan törekedett a tantárgyközi kapcsolatok szélesítésére, a tantárgyi koncentráció bő-vítésére, a tantárgyak elkülönítésének csökkentésére. Jelentős szerepet vállalt a pedagógiai tervezés megújításában, célszerűbbé tételében. A gondolkodási alapműveletek vezető szerepének tudatában, a gyakorlatban munkálták ki, hogy a műveleteket hogyan kell és lehet ténylegesen a tanulói tevékenység keretébe beépíteni. A gyengébb tanulók egyéni, differenciált segítése mellett olyan gyakorlat kialakítását szorgalmazta, amely miden tanuló fejlesztésére irányult úgy, hogy az oktatási folyamatban a gyengébb tanuló is magasabb szintre jusson.

Szinte egy időben lett tanító és néprajzkutató, és oly hőfokon végezte mindkét munkáját, hogy méltán emlegethetik példaként mindkét területen.

1937-ben kapcsolódott be a Magyar Néprajzi Társaság munkájába, 1958-ban a társaság tagja lett. A néprajzi munkatársai közül senki úgy nem értett a bőr kikészítésének, felhasználásának munkájához, mint ő. A későbbiekben több felkérést kapott a társaságtól: készítsen előtanulmányt (pl.: csont, bőr, szőr feldolgozása), áttekintő összefoglalást. Különböző szócikkek megírását kérték tőle a Magyar Néprajzi Lexikonba (pl.: bőrruha, kacagány). A szűcshímzések a magyar díszítő-művészet talán leggazdagabb forrását alkotják, melyből nagyszerű rajzaival, bámulatosan pontos színezésével a legtöbbet örökítette meg az utókor számára.

A felszabadulás után tevékenyen vett részt a községi rend, a Nemzeti Bizottság megszervezésében. Ő lett a földosztó bizottság elnöke. Megalakult a Nemzeti Parasztpárt. Az alakuló ülésen őt választották titkárrá. Fő szervezője volt 1945. aug.-ban a püspökladányi vasút-állomáson átutazó és ideérkező hadifoglyok ellátásának. Ő szervezte 1945-46 telén, majd az azt követő időszakokban azokat a tanfolyamokat, előadássorozatokat, melyek mezőgazdasági, politikai, ismeretterjesztő tárgyúak voltak. Ifjúsági színjátszó csoportokat szervezett.

Főbb munkái:

A bunda. Adatok a nagykunsági népviselethez, Különnyomat a Jászkunság 1958. évfolyamából. Szolnok, 1958.

A csont, a szőr, a toll, a tojáshéj és a trágya felhasználása a Hajdúságban és a Nagykunságban = Ethnographia LXXXVIII. évf. 4. szám, Budapest, 1978.

A juhbőr népi kikészítése és felhasználása a Hajdúságban és a Nagykunságban = Ethnographia LXVII. évf., Budapest, 1956.

A kunsági kisbunda. Szolnok, 1962. Damjanich János Múzeum kiadása.

Adatok a belek, burkok, hólyagok, erek, inak kikészítéséről és feldolgozásáról = Bajomi Krónika, Néprajzi antológia Szűcs Sándor 70. születésnapjára. Biharnagybajom, 1973.

Adatok a hajdúsági és a nagykunsági állattartáshoz, különös tekintettel a ló, a szarvasmarha és a szamár betanítására = Néprajzi Közlemények, 1969. 3-4. szám.

Bőrből készült népi dohánytartók = Különnyomat az Ethnographia, LXIX. Évf. 2. számából.

Gombozások = Néprajzi Közlemények, 1956. 3-4. szám

Ladányi népdalok nyomában = Ladányi Híradó, 1973. 1. szám.

Püspökladányi földosztás = Válasz, 1948. 1. szám

Sárréti és nagykunsági adatok a kacagány viseletéről = Különnyomat a Szolnok Megyei Múzeumi évkönyv 1973. évi kötetéből, Szolnok, 1973.

Kiemelkedő pedagógiai és néprajzi munkásságáért méltán kapott számos kitüntetést:

Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1956.; Kiváló Tanító, 1962.; Munka Érdemrend arany fokozata, 1973.; Társadalmi munkáért érem arany fokozata, 1974.; Püspökladány Községéért emlékérem, 1980.

Dorogi Lilla

E

Ember Ernő (Debrecen, 1909. aug. 31. — Debrecen, 1989. nov. 2.): középiskolai vezető tanár, egyetemi külső óraadó.

Ember Ernő

Édesapja, Dr. Ember Ernő ügyvéd, édesanyja Szőke Gizella.
Tanulmányait Debrecenben végezte. A Ref. Főgimnáziumban érettségizett 1927-ben kiváló eredménnyel. Ezt követően a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karán folytatta tanulmányait, ahol 1932-ben magyar-latin szakon szerzett diplomát. Közben a ref. tanárképzőnek is hallgatója volt. Mint kiváló tanuló több alkalommal részesült külföldi ösztöndíjban, Olaszországban. 1934-ben bölcsészet-tudományi doktorátust tett magyar irodalomtörténetből, magyar nyelvészetből és római irodalom-történetből summa cum laude fokozattal. 1937-ben megszerezte a középiskolai tanári képesítést görög és olasz nyelvből és irodalomból. 1955-ben a budapesti Lenin Intézet levelező hallgatójaként orosz nyelvből és irodalomból szerzett középiskolai tanári oklevelet.
Egyetemi évei alatt állandóan tanulta az olasz nyelvet, többször vett részt magyarországi és olaszországi olasznyelvi tanfolyamokon, 1939-ben pedig 5 hónapot töltött ösztöndíjjal Rómában, mint a Római Egyetem rendkívüli hallgatója. 1969 nyarán a Siénai Egyetem nyári tanfolyamán vett részt olasz állami ösztöndíjjal, a minisztériumok között lévő kapcsolatok révén. 1970 áprilisában a nápolyi Istituto Universitario Orientale igazgatóságának meghívására előadást tartott „A magyar nyelv tanításának módszere külföldiek számára” címmel olasz nyelven, s ez alkalommal két hetet töltött feleségével Olaszországban az olasz műemlékek, múzeumok tanulmányozásával.
Beszélt és fordított német, angol, francia, spanyol és finn nyelveken.
Tudományos munkássága a magyar irodalomtörténet területére esik. 1929-től több cikke, könyvismertetése jelent meg, főleg a Debreceni Szemlében. 1930-34 között magyar irodalomtörténeti adatokat gyűjtött a Répertoire chronologique de littérature moderne (Paris, 1935) című mű számára, majd három önálló dolgozata is megjelent.
A háború után az Építünk, majd az Alföld folyóiratokban jelentek meg cikkei. Négy tanulmánya jelent meg a debreceni KLTE könyvtára évkönyvében, 1935 és 1956 között. Sajtótörténeti dolgozataiért 1955-ben az MTA jutalomban részesítette. Több kiadatlan tanulmánya van jelenleg is családja birtokában.
Közszolgálatát egyetemi díjtalan gyakornokként kezdte a Debreceni Egyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézetében 1929. szept. 1-

én. 1934-től 1943-ig a Ref. Gimn. tanára, majd helyettes igazgatója volt.
1943-tól 1949-ig az Egyetem Gyakorló Gimnáziumának vezetőtanára, 1949-től 1951-ig állami gimnáziumi tanár volt. 1951-től 1952-ig a H-B Megyei Tanács Oktatási Osztályán középiskolai tanulmányi felügyelőként dolgozott. 1952-től 1959-ig a debreceni Egyetemi Könyvtárban tudományos könyvtáros, majd osztályvezető volt. 1959-től a KLTE Gyakorló Gimnáziumában vezetőtanár, előbb magyar majd latin nyelvből, 1972. aug. 31-ig, nyugdíjazásáig.
Főfoglalkozása mellett más területeken is tevékenykedett.
Az 1932/33-as tanévben az Egyetem Tanárképző Intézetében latin nyelvi szakkorrepetítor, 1941-től 1944-ig fizetéstelen tanársegéd volt. 1946-től 1949-ig a Debreceni Tankerület görög nyelvi szakfelügyelőjeként is tevékenykedett. Tanított 1945-től 1948-ig, majd 1950-től 1952-ig a dolgozók gimnáziumában magyar nyelvet és irodalmat, és a szakérettségis tanfolyamon orosz nyelvet. A KLTE külső előadójaként 1956 és 1962 között tartott olasz, latin, görög és orosz órákat. A Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakiskolában olasz nyelvet tanított 1952-től.
A TIT debreceni nyelviskolájában olasz nyelvet oktatott 1960-tól, több alkalommal irodalmi témájú ismeretterjesztő előadásokat tartott. 1982 áprilisában a TIT Országos Elnöksége díszoklevéllel ismerte el az ismeretterjesztésben kifejtett munkásságát, és számára A TIT Tiszteleti Tagja kitüntető címet adományozta.
A Debreceni Nyári Egyetem munkájában is részt vett, 1965-től 1968-ig. Olasz anyanyelvű hallgatóknak tartott magyar nyelvi órákat. A Fazekas Mihály Dolgozók Gimnáziumában 1962-től 1982-ig előbb magyart, majd oroszt és ismét magyart tanított.
Pályája során munkája elismeréséül öt alkalommal részesült rendkívüli előléptetésben, többször jutalomban.
1982. szept. 4-én a KLTE tanévnyitó ülésén Aranydiplomát kapott annak elismeréséül, hogy ötven éve végzett, és gyakorolta hivatását. 1945-től a Pedagógus Szakszervezetnek, 1955-től a TIT-nek és az Ókortudományi Társaságnak tagja volt egészen haláláig. 1963-tól a városi II. kerületi Tanács népi ülnökké választotta a Debreceni Járásbírósághoz. Ezt a társadalmi megbízatást három cikluson keresztül betöltötte.
Katonai szolgálatot nem teljesített, kiképzésben nem részesült.
Politikai pártnak soha nem volt tagja. Az ő legnagyobb elismerése az, hogy tanítványok ezreit nevelte, akik tudták, érezték rendkívüli tehetségét, tapasztalták óriási tudását, emberségét, és emlékét megőrzik jó emlékezetükben.
Önállóan is megjelent tudományos munkái:
A magyar népszínmű története (Debrecen, 1934); A népszínmű útja (Debrecen, 1935); Kazinczy és Debrecen (Debrecen, 1938); Az ajánló bibliográfia és a tudományos könyvtárak (1953 a Debreceni Egyetemi Könyvtár Évkönyvében); A debreceni időszaki sajtó 1849-1867/ 1954 ugyanott/; A debreceni időszaki sajtó 1867-1900 I. rész (1955 ugyanott);
A debreceni időszaki sajtó 1867-1900 II. rész (1956 ugyanott); Weszprémi István beszélgetése József császárral (Debrecen, 1977 Könyv és Könyvtár XI. kötet, a Debreceni KLTE Könyvtárának Közleményei)

Magyarné Ember Mária és
Piskótyné Ember Teréz

Erdélyi Gábor (Nagyvárad, 1920. márc. 30. — Berettyóújfalu, 1996. ápr. 24.): ált. isk. tanár.

Erdélyi Gábor

Az elemi és a polgári iskolát szülővárosában végezte, majd a nagykőrösi Ref. Tanítóképző Intézetben szerzett tanítói képesítést 1939-ben. Később levelező tagozaton rajztanári oklevelet szerez a nyíregyházi Bessenyei Gy. Tanárképző Főiskolán.

Tanítói pályáját Berettyóújfaluban kezdi, ezt azonban tényleges katonai szolgálat és tiszti iskola végzése szakítja meg.

A II. vh.-ban szovjet hadműveleti területen zászlósi rangban teljesít szolgálatot 1943-tól 1945-ig, a M.Kir. 40/II. honvédzászlóaljban. Szovjet hadifogságba esik 1945-ben, s innen 1949. jún.-ban jöhet haza.

Berettyóújfaluban folytatja pedagógusi tevékenységét 1950-ig, ekkor az ÁVO letartóztatja, és internálótáborban tarják 1953-ig.

Kiszabadulása után ismét Újfaluban folytatja a tanítást, előbb helyettes igazgató a Toldi Miklós iskolában, majd igazgató a József Attila Ált. Isk.-ban, 1960 és ’65 között. 1965 után a Széchenyi István iskola tanára, itt dolgozik 1981-ben történt nyugdíjazásáig.

Nagy pedagógiai elhivatottsággal tanított éneket és rajzot.

Lerakja a 2. sz. iskolában a zeneiskola alapjait, ezzel Berettyóújfaluban megindulhat az intenzív zenei–művészeti nevelés. Felkelti a művészetek iránti érdeklődést és szeretetet.

A 3. sz. iskolában folyó tevékenysége a hagyományokra irányul. Néprajzi gyűjtésekbe kezd tanítványaival. E gyűjtőmunka eredményeképpen rakja le a Bihari Múzeum alapjait, amely ma már – a Megyei Múzeumok Szervezetének tagjaként – jelentős szerepet tölt be Berettyóújfalu és környéke kulturális életében.

Erdélyi Gábor munkája, tevékenysége kisugárzik Berettyóújfalu művelődési–kulturális eredményeiből.

Tanítványait nagy szeretettel, következetességgel nevelte. Előtérbe helyezte munkájában a művészetek megismerését, megszerettetését, mint fontos nevelési lehetőséget, eszközt. Tanítványai sok szép eredménnyel, sikerrel gazda-godhattak a zene és rajz területén.

Úttörővezetőként is hasonló célokat valósított meg. Tanítványai szerették, ragaszkodtak a szerény, kedves, tanítványait szerető „Gabi bácsi”- hoz.

Kollégái tisztelték, szívesen vették bölcs tapasztalatait.

A tanítás és intézet-szervezés mellett jutott ideje a publikálásra is. Pl. az „Úttörővezető” 1977. nov.-i számában ismertette az általa vezetett úttörőcsapat munkáját, eredményeit.

Tagja volt a H-B megyei rajztanárok közösségének, a Múzeumok Baráti Körének.

Tagja volt a II: vh.-ban elesett hősök emlékét megörökítő bizottságnak, Berettyóújfaluban.

Szülővárosában minden művelődési kulturális tevékenységnek részese volt egész tanári működése során.

Berettyóújfalu város Erdélyi Gábor emlékére a róla elnevezett „Berettyóújfalu kultúrájáért és művelődéséért” emlékérmet alapított és elsőként (posztumusz) neki ítélte oda.

További kitüntetései:

Kiváló Úttörővezető, 1966; Érdemes Társadalmi Munkáért, 1970; Úttörővezető Érdemérem, 1973; Maróthi díj, 1976;

Miniszteri dicséret, 1978; Ifjúságért Érdemérem, 1981; Berettyóújfalu Városért Érem, 1994; Berettyóújfalu Kultúrájáért és Közművelődéséért Erdélyi Gábor emlékérem (posztumusz), 2000.

Források: családi dokumentumok, iratok.

Kakucsi Géza

F

Fehér István (Egyek, 1930. júl.30. — Debrecen, 1995. de. 2.): tanító, ált. isk. tanár, igazgató.

Fehér István

Az elemi iskolát szülőfalujában, a polgári iskolát Tiszafüreden végzi el. Az egri Állami Tanítóképző és Líceumban szerez tanítói képesítést. 1953-tól az egri Pedagógiai Főiskola levelező tagozatán tanul és ált. isk.-i tanári oklevelet szerez.
1971-72-ben esti egyetemen tanul, majd 1973-ban Nyíregyházán vezetőképző tanfolyamot végez. Rendszeresen részt vesz az igazgatói továbbképző tanfolyamokon.
Pedagógusi pályáját 1949-ben kezdi Debrecen-Haláp tanya Bokorhegyi iskolájában. Innen ment nyugdíjba igazgatóként 1990-ben.
Kezdetben 50-60 fős összevont csoportokban tanított, a körülményeket figyelembe vevő módszerekkel.
A tanítás mellett és után igen aktív népművelési tevékenységet is végez.
Kicsiknek, fiataloknak, öregeknek letéti könyvtárosa, mozigépésze, Szabadföld Téli Esték szervezője, a tanyai színelőadások, bálok szervezője, vezetője volt.
Pedagógus Szakszervezet tagja 1949-től. Hazafias Népfront elnök Halápon 1954-1984-ig.
A Haláp Új Élet MGTSZ-ben mint népművelési ügyvezető munkálkodott 1963-tól. Debrecen ÁFÉSZ III. ker. Intézőbizottság tagja haláláig. 1954-58-ig, majd 1958-1962-ig másodszor is jelölték és megválasztották a Debrecen III. ker. Tanács tagjává.
Ebben az időben heti 33 órában tanította az 5-8. osztályt, minden tantárgyból, s ezután, ha kellett késő éjszakáig is, intézte a közügyeket. Fáradozása nem volt hiábavaló: itt Pipóhegyen is lett (az állomástól 5 km-re, bent a halápi erdőben) tejcsarnok, mozi, vegyesbolt.
Mindezek mellett társadalmi munkában végezte a következő megbízásokat: lakóbizottság elnöke, lakónyilvántartó könyv vezetője, úttörő-rajvezető, népművelési ügyvezető stb.
Az 1960-as évek elején megszervezte Halápon a dolgozók esti iskoláját és késő estig petróleum lámpa mellett tanította a felnőtt embereket 3 évig.

1963-1981 a Mozi-üzemi Vállalat üzemvezetője is volt itt Halápon. A környék szórakozatására és nevelésére játékfilmeket vetített minden héten. Kampánymunkában is részt vett, békekölcsönjegyzéstől népszámlálásig járta a tanyákat.
Tanácstagi és népfrontos töretlen munkálkodásával hozzájárult a következő létesítmények megvalósításához:
Telefont kapott az iskola, szorgalmazására bevezették a villanyt az iskolába, a vasúti állomásra, több magán tanyába. Telefont és villanyt kapott a halápi Egészségház is.
Iskolai és közéleti tevékenységért számos kitüntetést kapott.
1967-ben a békemozgalom arany-koszorús jelvénnyel tüntették ki. 1967-ben a Városi Tanács által alapított „Társadalmi munkáért" jelvény bronz fokozatát kapta. Kétszer kapott Miniszteri Dicséret elismerést, kiváló munkájáért, 1965-ben és 1986-ban.
Nyugdíjba vonulásakor megkapta a Pedagógus Szolgálati Emlékérmet.
Jó érzéssel töltötte el, hogy az emberek, a szülők bíztak benne. Bizalommal fordultak hozzá ügyes-bajos dolgaikkal, azok elintézése végett.
Nagy lelkesedéssel mondta: „Ki csinálná mindezt, ha nem a tanyán lakó és ott dolgozó tanyai pedagógus."

Fehér Istvánné

Fekete Borbála (Szentpéterszeg, 1933. — Hajdúszoboszló, 1992.): szakfelügyelő, főiskolai adjunktus, festőművész.

Fekete Borbála

A pedagóguspályán tanítóként indul, majd magyar-történelem-rajz szakos ált. isk.-i tanári oklevelet, később pedig ábrázoló geometriai középiskolai diplomát szerez. Elvégzi a budapesti Képzőművészeti Főiskolát is.
Művei: olajfestmények és tűzzománcok.
Több évig szakfelügyelőként tevékenykedett, és ebben a minőségében igen sokat tett a megyében folyó rajztanítás színvonalának emeléséért. A rajztanároknak adott szakmai segítség mellett felhívta a figyelmet a művészeti nevelés fontosságára, szorgalmazta a rajz tanításához szükséges tárgyi feltételek megteremtését.
Nem kisebb jelentőségű azonban a személyi feltételek javítására irányuló erőfeszítése. A 60-as években a rajzot tanítók szakos ellátottsága 33 % körül mozgott, ezért minden lehetőséget kihasznált a rendszeres képzés és továbbképzés biztosítására. Erre kitűnő lehetőséget kínált a korábban Horváth Imre szakfelügyelő által kezdeményezett és létrehozott Rajztanári Stúdió.
Ez a szervezeti forma képesítéssel rendelkezőknek és képesítés nélkülieknek egyaránt fejlődési lehetőséget kínált. Tartalmas programot dolgozott ki, ennek megvalósításához megnyerte a megyei vezetők anyagi támogatását, az iskolák vezetői pedig heti egy szabad napot biztosítottak a Stúdió munkájában résztvevő tanárok számára.
A szaktanárok megyei továbbképzésében bázis intézménynek tekintette a Képzőművészeti Főiskolát. A rendszeres szakmai kapcsolat kialakításában igen sok segítséget kapott Balogh Jenő professzortól, aki előadásaival is közreműködött a továbbképzéseken.
Kiemelkedő pedagógusi és képzőművészi alkotó tevékenységére felfigyeltek és meghívták a debreceni Tanítóképző Intézetbe oktatónak.
Tanári, szakfelügyelői és oktatói tevékenységét több kitüntetéssel ismerték el.
Mint festőművész elsősorban olajfestményeket és tűzzománcokat alkotott. Szívesen vett részt hazai és nemzetközi alkotótelepeken, ahol művészi ambícióit és kortárs-festőkkel való kapcsolatát ápolhatta. A Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja tagjául választotta.

A tokaji, hajdúböszörményi, hortobágyi, nyírbátori alkotótáborok mellett lengyel, litván stb. telepeken is dolgozott, s mutatta be művészi munkáját.
Közös kiállításokon 1967-től kezdődően vett részt, így a pedagógus, őszi, üzemi tavaszi tárlatokon.
Számos egyéni kiállítása volt, így Berettyóújfalu, Debrecen, Derecske, Földes, Hajdúszoboszló, Kaba, Kisvárda, Püspökladány, Sátoraljaújhely, Tiszafüred, Tokaj településeken.
Dolgozott és kiállított hazai és külföldi művésztelepeken: Tokajban és Hortobágyon, valamint Lengyelországban Kazimierz, Dolny, Nawenczov városokban és Litvániában, Hollandiban, Németországban.
Biztos ízlésű képei mindig a megnyugvó szépség örömteli felfedezését kínálták – írta róla nemrégiben a Hajdú- Bihari Napló.

Üveges Mária Éva

Fürtös Sándor (Botpalád, 1924. nov. 4. — Debrecen, 1994. jan. 22.): ált. iskolai tanár, igazgató.

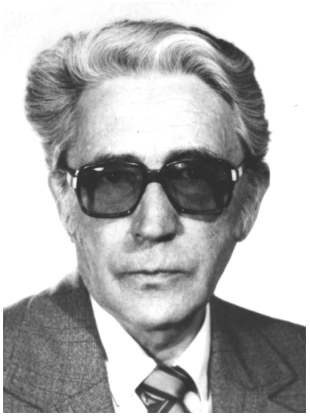

Fürtös Sándor

A szülőfalujában nagy tekintélynek örvendő édesapja földműveléssel foglalkozott, s fiának is ezt a foglalkozást szánta. Nagybátyja azonban, aki tanító volt, korán felfedezte benne a tehetséget, és tanulásra biztatta. Elemi iskoláit szülőfalujában végezte, utána a polgári iskolát Vásárosnaményban. Tanítói oklevelet a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében szerzett 1944-ben.
Példaképe a képzőben Somorjai László testnevelő tanár volt. Tőle tanulta és vette át, hogy a gyermek számára mennyire fontos az értelmes programszervezés, a sport és a játék.
A II. vh. az ő sorsát is befolyásolta, hiszen a képző után nem kezdhette meg tanítói pályáját, előbb leventének, majd katonának sorozták be. Katonai szolgálatot ’44. dec. 23-ig teljesített. Ezután nem tért vissza alakulatához. Budapesten bujkált, ott élte át a főváros ostromát, teljesen legyengülve. Pest külvárosában segítő szándékkal kereste meg példaképét, Somorjai László tanár urat, mert úgy érezte, tartozik annak, akitől a test és lélek nevelésének módszerét tanulta. A felszabadulás után hazament szülőfalujába, s ott ideiglenesen tanítói állást vállalt. Majd három évig a BM kötelékében rendőri büntetőbírói munkakört látott el. Itteni tevékenysége során kialakult érdeklődése a jogi pálya iránt, ezért 1948-ban kilépett a rendőrség kötelékéből és a Debreceni Tudományegyetem jogi karán megkezdte egyetemi tanulmányait. Központi rendelkezésre azonban a jogi kart megszüntették, így tanulmányait nem folytatta. 1950 őszén igazgató-tanítói állást vállalt a Fülöp-Bánházai tagiskolában. A tanítás mellett levelező tagozaton a pécsi Tanárképző Főiskolán testnevelő tanári oklevelet szerzett. 1956-ban igazgató lett Fülöp községben, majd három évig a debreceni járás sportfelelőse. A hivatali munka azonban nem elégítette ki, ezért saját kérésére visszatért a pedagógus pályára. Előbb Mikepércs községben, majd 1963-tól nyugdíjazásáig, 1985-ig Hajdúsámson iskolájában dolgozott igazgatóként.
Az itt töltött 22 év pedagógiai pályájának legtermékenyebb időszaka. Fáradhatatlanul kezdeményezett és dolgozott, nem csak az iskoláért, hanem az egész faluért, annak társadalmi és gazdasági fellendüléséért. Tevékenyen részt vállalt a község életében, tagja volt a település tanácsi, politikai, társadalmi szerveinek. Igyekezett korrekt munkakapcsolatot kialakítani a község vezetőivel. Fürtös Sándor a maga módján politizált, józan paraszti ésszel, mindig a köz javára. Tudott vitatkozni, igazát meggyőző érvekkel indokolni, de olykor elfogadható kompromisszumra is hajlott.

Kiváló vezetői tulajdonságokkal rendelkezett. Intézkedéseiben megfontoltság, higgadtság és realitás érzéke vezette. Nagy gondot fordított a feltételek folyamatos fejlesztésére. Kiválóan menedzselte az iskolát. Komoly eredményeket ért el az „Egy üzem, egy iskola" mozgalom szervezésében. Többek között támogató kapcsolatot alakított ki a Budapesti Kábel Művekkel, az Oroszlányi Szénbányák Rt.-vel, a MÁV Pályafenntartókkal. Eredményesen lobbizott az iskoláért az irányító és fenntartó szerveknél. Így épülhetett fel az új iskola és a megyei szintű szolgáltatást nyújtó központi műhely. Vezetői szándékának vezérfonala az volt, hogy a vidéki gyerekek ne kerüljenek hátrányos helyzetbe. Igényes volt munka-társaival szemben, de a munkában mindig példát mutatott.

A „nyitott iskola" híve volt. Ez a magatartása kihatott az egész nevelőtestületre is. Mint körzeti igazgatói munkaközösség-vezető gyakran szervezett továbbképzéseket az általa vezetett iskolában. Ez a legjobb eredmények elérésére ösztönözte a testületet.

A jó teljesítményeket elért kollégáinak munkáját elismerte, jutalmazta és kitüntetésre terjesztette. Az ő vezetése alatt kapott Állami díjat a sámsonkerti tagiskola.

Jellemző volt az új iránti fogékonysága, kezdeményező készsége. Az ő nevéhez kapcsolódik az iskolai gyermek-szemgondozás modelljének felkarolása, majd országos propagálása. Felismerte a modern oktatástechnikai eszközök alkalmazási lehetőségét az iskolai nevelő-oktató munkában, s ezen a területen élenjárt az iskolája.

Oktatáspolitikai és pedagógiai szemlélére erőteljesen hatott a demokratikus és szociális érzékenységű Kemény Gábor pedagógiai gondolkodása. Ez elsősorban az ált. isk. szerepének értelmezésében és tanítványaihoz való viszonyában nyilvánult meg nála. Az egyik tanácsi beszámolójában azt a történelmi jelentőségű kérdést feszegeti: „Mit tettünk a társadalmi piramis legszélesebb rétegének művelődési tekintetben eszközölhető jóvátételéért?" Szerinte a megoldás első láncszeme a 8 osztályos iskola. Ennek keretében helyezte a hangsúlyt a személyiség sokoldalú fejlesztésére, s a különbségekhez igazodó egyenlő tanulási esélyek biztosítására.

Tanítványaival kialakított kapcsolatban nem csak tanulási eredményük, hanem emberi sorsuk alakulása is érdekelte. Több évtizednyi távolságból is bámulatban ejtően tudta követni egykori tanítványai sorsának alakulását.

Fürtös Sándor végtelenül tisztelte kollégáit. Minden fórumon nagy megbecsüléssel szólt áldozatos munkájukról. Az iskola eredményeit nekik tulajdonította, hiszen, az ő fogalmazása szerint, kartársai hidalták át a kötelezőnél többet vállalásukkal a feltételbeli hiányosságokat, a szociális, családi és más hátrányos helyzeteket.

Kollégáival szemben talán a legfontosabb követelménye volt, hogy a pedagógus minden helyzetben emberi magatartású legyen, vagyis türelmes, megértő és segítő.

Látszatra magabiztos vezető volt. Határozottsága mellett azonban tudott tépelődni, aggódni, és nem kevés alkalommal bírálni is. Ez utóbbival bátran élt közéleti tevékenységében is. Hivatalos jegyző-könyvek tanúsítják, hogy a valóság, a tények elferdítését, a korrektség hiányát beosztásra tekintet nélkül tette szóvá. Egyéniségében csodálatosan ötvöződött a botpaládi parasztok egyszerűsége, bölcsessége és józansága, és az élet szeretete, derűje.

Vezetői arcképének talán legkarakterisztikusabb vonása a közösségalakítás képessége és fortélya, az összetartozás tudatának kifejlesztése

Testnevelő tanárként közreműködött az ált. isk. 1-8. osztályos testnevelés-tanterv kidolgozásában, s írt tanári kézikönyvet e tantárgy tanításához.

A botpaládi szülői házból hozta a föld szeretetét. A Bocskaikert Gulyás Pál dűlőjében az övénél nem igen lehetett találni szakszerűbben gondozott kertet. Minden fát, cserjét, szőlőtőkét csodálatos szeretettel ápolt. Ott tudott igazán kikapcsolódni és pihenni, még akkor is, ha egész nap dolgozott.

Kiemelkedő vezetői és közéleti munkásságát számos kitüntetéssel ismerték el. Más kitüntetés mellett megkapta az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, a Kiváló Úttörővezető, az Úttö-

rővezetői Érdemérem, a Pedagógus Szolgálati Emlékérem elismeréseket.
Forrás:
Tanácsi, iskolai és családi dokumentumok, valamint a Fürtös Sándor emlékezete c. kiadvány.

Ungvári János

G

Gaál Zsigmond (Nagykőrös, 1862. máj. 6. — Hajdúszovát, 1940. szept. 8.): kántor-tanító.

Gaál Zsigmond

Elemi iskola után a polgári és a ref. tanítóképző osztályait is Nagykőrösön végezte el. 1885. febr. 16-án az 1. számú presbiteri határozattal Szovátra kántor-tanítónak választották. Tanítványait kérdezve szigorú, rendet követelő, az igazság mellett kiálló embernek mondták. Minden napja munkában telt. Kiforrott jellem, egész ember volt. Tempós, de mértéktartó. Nem hirtelenkedő, meggondolt. Előbb mindent mérlegelt, de ha egyszer szívéhez nőtt egy dolog, egy eszme, egy igazság, attól senki kedvéért el nem tért. Egy maroknyi igazság is éltetni tudta. Az embereket és tanítványait is így ítélte meg.

Együtt élt a néppel. 1919 után félreértések miatt megszégyenítés érte, de végül is felmentést nyert.

Tanítás közben gyakran ült a hátsó padban, de mellette volt az ő „szerszámja” a pálca. Ha valamelyik tanuló nem rendesen viselkedett, rá lehetett készülve a „jutalomra”. „Sajnálom kisfiam, de nem tehetek róla” – mondta ilyenkor. Magyarázataikor mindenki hallgatott, még a légy zúgás is meghallott. Nyári délután még katonai nevelést is adott.

Juhász János nevű egykori tanítványa visszaemlékezése: „Az egész iskola egyszerre vonult ki zászlókkal majálisozni az Erzsébet erdőbe. Kirendelte a cukorkaárust, hűsítő italokról is gondoskodott. Meghívta a tanulók szüleit is. A tanulók verseket mondtak, játszadoztak. A tantestületet maga köré egy asztalhoz ültette, s kellemesen elszórakoztak. Esete, naplement felé indult haza nótaszóval a csapat.”

Iskolahagyott tanítványai is nagyon szerették. Iskolából kikerült tanítványaival állandó, szoros barátságot tartott. Akik életük problémáival felkeresték, azoknak mindig értékes tanácsokat adott. Messzire elkerülő tanítványai leveleztek vele. Katonasághoz bevonuló és hazatérő „fiai” hozzá épp úgy elmentek, mint szüleikhez. Harctéren szolgáló „fiai”-tól 970 darab levelezőlapot kapott. Egyet sem hagyott válasz nélkül. 1935-ben egykori tanítványaival megrendezte az ötvenéves találkozót.

Ami az ő idejében a faluban újat jelentett, mind az ő kezdeményezésére indult meg:

Hitelszövetkezet, Dalárda, Ifjúsági Tűzoltó Egyesület, Függetlenségi Olvasókör. Tanítványait gazdasági ismeretekre is tanította. A faiskolában különösen a gyümölcsfa gondozásába vezette be őket. Oklevéllel kitüntetett faiskolájában tanítványaival oltott, szemzett, s a nemes fákból sokat a kertekben ültettek szét. A község utcáit eperfákkal fásította.

Igen hiteles, eredeti életrajzot adott Gaál Zsigmondnak, 1993-ban még Debrecenben élő lánya, Nagy Józsefné Gaál Ágnes: „Az én édesapám olyan ember volt, akire mindig büszkén és csodálattal gondolok, aki nem csak nekünk, gyermekeinek, de minden embernek példaképe lehet. Fáradhatatlan volt. Családjáért, falujáért, a közösségért mindent megtett. Az a tanító volt, aki tanítványainak az életét mindig figyelemmel kísérte. A nagy fiúkat, a IV-V-VI. osztályosokat tanította. A faiskolában méhest építtetett. Az ifjúsági Egyesület tagjaival telepítette a 12 holdas, Erzsébet királyné emlékére ültetett erdőt. Szombat esténként rendszerint összejöttek a legnagyobb tanterembe. Vettek egy nagytölcséres gramafont, s ha más program nem volt, ezzel szórakoztak. Első tevékenysége 1887-ben a dalárda létrehozása volt. Neki volt a faluban az első biciklije, fényképezőgépje és rádiója. Nagy passziója volt az órajavítás. Ő javította meg a toronyórát is. Remekül zongorázott. Ismerte a szép, régi operákat.

Képviselő-testületi taggá választották. A Hangya szövetkezet elnöke is ő lett. Téli estéken a felnőtteknek ismeretterjesztő előadásokat tartott. Igazi néptanító volt, aki együtt élt az egész falu népével. Nem élt hiába. A „mag”, amit elvetett tanítványi lelkében egész életükben élt. Ma is él az emberek emlékezetében, aminél nagyobbat, szebbet egy nevelő sem kívánhat. Az ő idejében született Szováton a „Kossuth-kultusz”. Az ő javaslatára hozták létre 1898-ban Hajdúszováton a 48-as Emlékkertet, ahova 1988-ban állította a községi elöljáróság a 48-as Emlékoszlopot.

A Honismereti Szakkörtől eredt Gaál Zsigmond nevének ajánlása 37. utcánk elnevezésére. 1986. febr. 20-án a hajdúszováti Kodály Zoltán Művelődési Házban nyilvános szakköri foglalkozáson, nagy létszámú érdeklődő előtt lett ismertetve Gaál Zsigmond munkássága. Volt tanítványival készített, s magnóra vett riportokkal ismertettem életútját, értékét. A Kodály Énekkar több száma is az egykori dalárda emlékét idézte fel, tekintettel az alapító karnagyra és az azóta is élő énekkar kapcsolatára. Ezzel a rendezvénnyel sikerült a meghívott községi vezetők, és a lakosság előtt bizonyítani, előkészíteni az utcanév adása helyességét, az egykori tanító nevének, emlékének megörökítését emléktábla elhelyezésével is.

A közölt adatokhoz a még élő hozzátartozókat, egykori tanítványit kérdezve, 1938-óta mint helytörténész a helyi egyházi irattárban és Debrecenben, a Ref. Egyház levéltárában kutatva jutottam hozzá.

Diószegi Lajos

Gyarmathi (Lakner) **László** (Petrozsény, 1908. jún. 24. — Debrecen, 1988. szept.7.), egyetemi docens.

Gyarmathi László

Szülei, Lakner József és Gyarmathi Kamilla, pedagógusok voltak. Elemi és középiskoláit Debrecenben végezte, a Fazekas Főreáliskolában érettségizett 1926-ban. Édesapja az iskola kiváló matematika-ábrázoló geometria szakos tanára volt, egyben Ady Lajos kedvenc tanára, akinek a KöMal-ban számos feladata és cikke jelent meg, tanítványai országosan is kiemelkedően szerepeltek, különösen az ábrázoló geometriai feladatok megoldásainál.

Lakner László 25 éves korában változtatta meg a nevét Gyarmathi Lászlóra felvéve édesanyja vezetéknevét.
Gyarmathi László a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem hallgatója volt 1926-31 között. Kiváló tanulmányi eredménye alapján felvették az Eötvös Koll.ba. 1931-ben szerzett matematika-fizika szakos tanári oklevelet. Katonai szolgálatának letöltése után a debreceni Tankerületi Főigazgatóságon dolgozott, majd 1934-től átvette édesapja katedráját a debreceni Fazekas Mihály Gimnáziumban. 1942-től a debreceni Tudományegyetem Tanárképző Intézete Gyakorló Gimnáziumában tanár. A II. vh. alatt katona volt, de onnan hazaszökött.
1948-ban a budapesti Műszaki Egyetemen ábrázoló geometria szakos tanári diplomát szerzett. 1949-51-ben a debreceni Építőipari Technikumban tanított, 1948-1951 között szakfelügyelő. 1951-1974-ben a debreceni KLTE Matematikai Intézetében docens. 1974-78 között nyugdíjasként dolgozott. Mindkét gyermeke a matematika tanári pályát választotta élethivatásnak.
1950-ben doktorált. 1966-ban szerzett kandidátusi fokozatot. Disszertációja: *A négy dimenziós ábrázoló mértan metrikus feladatai.*
1955-57 között a TTK dékán-helyettese. Az ő érdeme az ábrázoló geometria tanári szak megindítása a debreceni Tudományegyetemen.
Kitüntetései:
Felsőoktatás Kiváló Dolgozója (1953), Munka Érdemrend ezüst fokozata (1974), Beke Manó díj (1973).
23 cikket, 2 egyetemi jegyzetet és 3 középiskolai tankönyvet írt.
Középiskolai minősítése szerint kiváló képzettségű tanár volt már fiatal korában is, aki átgondolt, higgadt, szépen kidolgozott tervek alapján tanított. Nagy tekintélyű, tanítványait szerető tanár volt, aki nyugodt légkörben foglalkozott az osztállyal, a tanulók figyelmét le tudta kötni, vonzóvá tudta tenni számukra tantárgyait, az ábrázoló geometriát és a matematikát.
Első cikke szakmódszertani jellegű, a *Térszemléleti oktatás az új gimnáziumban* (OKTK 1942. 9. sz, 231-235), amelyben kifejtette, hogy a térszemlélet fejlesztéséhez milyen fontos eszköz az ábrázoló geometria.
Jó pedagógiai és didaktikai érzékét kamatoztatta a társszerzőkkel (Csánk István, Rapcsák András, Török Sándor) közösen írt technikumi matematikai tankönyveiben (1950-53). Egyetemi előadásait az igényesség, magas színvonal és az érthetőség jellemezte. A szeminárium rendszerű munkát előnyben részesítette, a hallgatókat bevonta a munkába. A TTK egyik legjobb oktatójaként tartották számon.
Tudományos munkásságának területei:
Több dimenziós terek ábrázoló geometriája, metrikus feladatok megoldása több dimenziós Monge-geometriában, négy dimenziós ellip-tikus geometria tárgyalása kvaterniók segítségével, Apolloniusz-féle szerkesztési feladatok, a hiperbolikus síkgeometria félsíkmodellje, projektív terek vizsgálata, az ábrázoló geometria oktatásának kérdései.
Matematikai munkásságának legfőbb érdeme a hiperbolikus síkgeometria modelljeinek osztályba sorolása és két új modell megalkotása volt. Ezzel a problémával Hajós György javaslatára kezdett foglalkozni.
Kiemelkedőek a négy dimenziós lineáris euklideszi térhez kapcsolódó eredményei, amelyek vizsgálatát a Maurin-féle leképezés alapján végezte. Erről 1950-ben az I. Magyar Matematikai Kongresszuson tartott előadást. A négy-dimenziós lineáris tér metrikus feladatainak konstruktív megoldására Varga Ottó hívta fel Gyarmathi László figyelmét. Gyarmathi László vezette be a négy dimenziós vetítősík és a vetítő hipersík fogalmát és megszerkesztette ábrázolásukat.
Másik témája a kvaternió négyes geometriája volt. Vizsgálatai elsősorban a geometria általános projektivitásainak és antiprojektivitásainak megállapítására, a kettős elemek meghatározására, a szerkeszthetőség problémájára és más geometriákkal való összefüggésére irányultak. Erre vonatkozó cikkei a Publ. Math. Debrecen c. szakfolyóiratban jelentek meg.
Az Apolloniusz-féle szerkesztési feladatoknál a térben vett 4 db gömböt, és kereste az adott gömböket érintő köröket. A feladatot a négy-dimenziós térben az általa kidolgozott ciklográfia segítségével oldotta meg. Ezt a

munkáját különböző konferenciákon többször is idézték.
Matematikai munkásságának legkiemelkedőbb, ma is sokszor felhasznált eredményét, *A hiperbolikus síkgeometria félsíkmodellje* c. kandidátusi disszertációja tartalmazza.
A dolgozat fő kérdése az volt, hogy a Poincaré-féle félsíkmodellen, valamint a Cayley-Klein féle és a Poincaré-féle modelleken kívül van-e a hiperbolikus síkgeometriának másféle modellje a Möbius síkon?
Disszertációjában osztályozta a hiperbolikus síkgeometria félsíkos modelljeit (hiperbolikus, parabolikus és elliptikus típusok) és megkonstruálta azokat. A hiperbolikus síkgeometria klasszikus és esetleges új modelljei az általa megalkotott három típus valamelyikébe illeszthetők. Az általa bevezetett szög- és szakasz-karakterisztika az összes félsík-modellben egyaránt alkalmazható. Egyszerűbb egységes eljárást dolgozott ki a modellek felépítésére. Megadta a körmodellek osztályba sorolását és a körmodellek felépítésének egységes módját. Felhívta a figyelmet egy új absztrakt modellalkotás lehetőségére. Az általa alkotott modell ma már az ő nevét viseli az irodalomban.
Fő művei:
Térszemléleti oktatás az új gimnáziumban. OKTK 1942. 9.szám. 231-235
Feladatok kitüzése a KöMal-ban: Gy 1092, F 1233 (1936); CDXXI, CDDXXII, (1938)
A vetítő térelemek alkalmazása a négy dimen-ziós lineáris tér Maurin-féle leképezésében Mat. Lapok V. (1954) 253-255
A hiperbolikus geometria egy újabb modellje I-II. Acta Univ. Debrecen, 1960, 21-36, 1962, 31-38
Die Modelle der hyperbolischen ebenen Geometrie in der Möbiusschen Ebene I-II. Publ. Math. Debrecen 14 (1967) 153-160, 15 (1968) 149-163
Szerkesztések a komplex egyenes projektív geometriájában Mat. Lapok XIX. (1968) 87-92
Das Modell der hyperbolischen ebenen Geometrie auf der projektiven Geraden Publ. Math. Debrecen 16 (1969) 175-178
Gyarmathi Attilával közösen: Die Verwendung der Zentralprojektion im Modell Cayley-Klein des hyperbolischen Raumes Publ. Math. Debrecen 30 (1983) 143-155.

Kántor Sándorné

Gyires Béla (Zágráb, 1909. március 29. — Budapest, 2001. augusztus 26.): egyetemi tanár, professor emeritus, az MTA tagja.

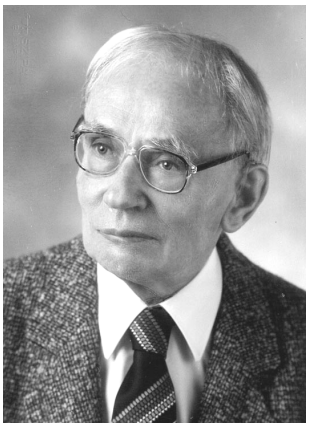

Gyires Béla

Édesapja, Gyires Béla, MÁV tisztviselő, édesanyja Kis Julianna volt. Elemi iskoláit Zágrábban végezte. Az első világháború után a család menekültként jött át Magyarországra, egy ideig vonatokban, illetve barakkokban lakott, majd Debrecenben telepedett le. Középiskolai tanulmányait a debreceni Piarista Gimnáziumban végezte, 1928-ban érettségizett. Egyetemi tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudomány-egyetemen folytatta 1928-33 között. 1933-ban szerezte meg matematika-fizika szakos tanári oklevelét. A tudományegyetem hallgatója volt, de gyakran látogatta a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen Jordán Károly professzor óráit. Vissza-emlékezéseiben őt nevezte meg tanítómesterének, ő volt az, aki felkeltette a tehetséges fiatalemberben az alkalmazott matematika iránti érdeklődést. Gyires Béla első önálló matematikai eredményeit még egyetemi hallgató korában érte el, és ezek a lineáris algebrához kapcsolódtak. Diplomájának megszerzése után egy évig állástalan diplomás. 1934-től, mint ÁDOB-os (Állástalan Diplomások Országos Bizottsága) tanár kezdett tanítani 80 pengős járandó-

ságért a pásztói kereskedelmi iskolában. 1938-1943 között a debreceni Piarista Gimnázium kereskedelmi tagozatának a tanára. Középiskolai tanárként doktorált 1941-ben a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen. Doktori disszertációjában a korlátolt pontosságú szorzás hibahatáraival foglalkozott. 1943-tól 1945-ig a Kassai Kereskedelmi Főiskolán tanársegéd. A II. vh. után tért vissza Debrecenbe.

1943-ban nősült meg, felesége Simai Magdolna tanárnő volt. Házasságukból két gyermek született: Klára és Tibor. Mindketten egyetemi tanárok.

Gyires Béla 1945-től élete végéig a debreceni tudományegyetemen tanított. 1945-47 között beosztott középiskolai tanár. 1946-ban a lineáris algebra és analízis tárgykörökből egyetemi magántanárrá habilitálták. 1947-1952 között intézeti tanár. Tudományos munkásságának elismeréseképpen 1952-ben megkapta a matematikai tudományok kandidátusa fokozatot. 1952-1962 között az általa alapított Valószínűségszámítási és Alkalmazott Matematikai Tanszék tanszékvezető egyetemi docense, 1962-1974 között pedig tanszékvezető egyetemi tanára. 1962-ben védte meg doktori disszertációját és valószínűségelmélet és matematikai statisztika tárgykörökből megszerezte a tudományok doktora fokozatot. 1974-től tudományos tanács-adó a KLTE-n. 1979-ben nyugdíjazták. 1994-ben kapta meg a Professor Emeritus címet. 1987-ben lett az MTA levelező tagja. 1990-ben választották meg az MTA rendes tagjává.

Tudományos munkássága mellett nagyon sokat tett az oktató munka színvonalának az emeléséért. A Matematikai Intézet vezetője volt 16 évig (1958-1974), ill. a TTK dékánja 1966-69 között. Mint a Valószínűségszámítási és Alkalmazott Matematikai Tanszék vezetője az 1950-es években kialakította a debreceni valószínű-ségszámítási és statisztikai képzést, erre épült az 1960-as években a Debrecenben meginduló matematikus-képzés is. Kezdeményezésére indult meg Debrecenben a tanárok és a hallgatók számítástechnikai oktatása. Aktívan részt vett a tudományegyetemi programozó matematikus szak tantervének az országos kidolgozásába. A KLTE Számító Központjának a megalapítója és első vezetője volt. Sokat foglalkozott a tanárképzéssel, a matematikus és programozó matematikus képzéssel, a valószínűségszámítás és alkalmazott matematika oktatásában Rényi Alfréddel együtt úttörő munkát végzett. A TTK dékánjaként, elsőként szervezett az országban tanszékcsoportokat, amelyek egy jól bevált rendszert képeztek a tanszékek hatékony együttműködésére.

Sok társadalmi és közmunkát vállalt. A BJMT H-B megyei Tagozatának elnöke volt, majd a Társulat vidéki alelnöke, tiszteletbeli elnöke, a TIT matematikai választmányának tiszteletbeli elnöke, a Neumann János Számítástudományi Társulat H-B megyei Tagozatának elnöke, majd tiszteletbeli tagja, a DAB, az MTA Matematikai, illetve Számítástudományi Bizottságának tagja. Több nemzetközi tudományos társaság tagja: Biometric Society, International Statis-tical Institute, Bernoulli Society. Rendkívül gazdag volt szakmai-tudományos és közéleti tevékenysége. Az Acta Math. Hungarica, Az Alkalmazott Matematikai Lapok, a Periodica Mathematica, a Publicationes Mathematicae szerkesztő-bizottsági tagja volt.

Kitüntetései:

Állami Díj (1980), Bugát Pál Emlékérem (1985), KLTE Pro Universitate kitüntetés (1984), Hatvani István díj (1994), KLTE díszdoktora (1996), Debrecen város díszpolgára (1997), Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje (1999).

Kutatási területe: algebra, mátrixelmélet, matematikai analízis, valószínűség-elmélet, matematikai statisztika, a matematika alkalmazásai, a matematika története és népszerűsítése, tudománypolitika.

Több mint 100 munkája jelent meg, köztük egy monográfia, amelyben az 1980-as években az eloszlásfüggvények felbonthatósági kérdésével kapcsolatos eredményeit foglalta össze. A könyv 1993-ban jelent meg és ekkor Gyires Béla 84 éves volt.

Gyires Béla tudományos indíttatását Jordán Károlytól kapta. Munkásságára jellemző az, hogy nem válik szét az alkalmazott és az elméleti matematika. Tudatosan és példamutatóan nem húzott határt a két terület közé, pedig jelentős eredményeket ért el a matema-

tika különféle alkalmazásaiban, az orvostudományban, a biológiában és a kémiában is.
Kiemelkedők a mátrixelméleti eredményei is, amelyek klasszikus eredményeket általánosítanak. Sok dolgozatában foglalkozott a véletlen blokkok elméletével, a centrális határeloszlás tételnek a nem független esetre való kiterjesztésével, lineáris rendstatisztikák gyenge konvergenciájával, mátrix-értékű extrapolációval, polinomstatisztikáknak lineáris statisztikákra vonatkozó konstans regressziójával. Nemzetközi érdeklődést váltottak ki a határeloszlás tételek, a lineáris rendstatisztikák és a Toeplitz-féle mátrixok elméletében elért eredményei, illetve Linnik és Zinger polinomstatisztikákra vonatkozó vizsgá-latainak a továbbfejlesztései.
A matematikai irodalomban először ő foglalkozott a lineáris rendstatisztikák gyenge konvergenciájának a kérdésével. A matematikai statisztika és az analízis alkalmazásai területeit is vizsgálta. Újabb eredményei közé tartozott az általa kidolgozott keverési elmélet, új eredményekre jutott a születési és halálozási folyamatok analitikus elméletében.
Külön kell szólni a matematika történetével kapcsolatos műveiről. Tanulmányt készített Rados Gusztávról, Dienes Pálról, Jordán Károlyról, Grosschmied Lajosról, Rényi Alfrédről és munkásságáról. Több cikke foglalkozott a KLTE-n folyó tudományos munkával, a Matematikai Intézettel.
Tartott előadásokat az edinbourghi, stockholmi, nizzai, a vancouveri nemzetközi Matematikai Kongresszusokon. Volt vendégprofesszor Rostockban, Varsóban a Banach-Intézet nyári iskoláján. Járt Indiában, ahol a matematikai statisztikai eredményeit ismertette.
Gyires Béla hosszú és sikeres pályáján lényegében a 20. századot végig élte. Szakmai szempontból igen későn kapta meg az őt megillető elismeréseket, de ő, bízva a helyesen megválasztott irányban, haladt előre. Átélt nehéz időszakokat, de ez alatt mindig hű maradt elveihez. Szerény, emberséges, segítőkész volt. Legendás hírű volt udvariassága, senki sem tudta őt megelőzni a köszönésben. Nagy tanáregyéniség volt, aki széles látókörrel, nagy műveltséggel rendelkezett. Ha valamilyen felmerülő kérdésben elakadtunk, akkor őrá mindig számíthattunk, egyrészt segítőkészségére, másrészt óriási tudására, klasszikus műveltségére. Nemcsak tudós tanár volt, hanem nevelő egyéniség, akitől mind a tanítási órákon, mind a tanítási órákon kívül sokat lehetett tanulni.
Fő műve:
Linear approximations in convex metric spaces and the application in the mixture theory of probability theory. World Scientific Publ. Co. Inc. River Edge NJ 1993.

Kántor Sándorné

H

Hunyadi Györgyné Palánki Ilona (Nádudvar, 1938. febr. 6. — Hajdúszoboszló, 2001. aug. 5.): tanító.

Hunyadi Györgyné

Általános iskolai tanulmányait a Nádudvaron végezte. A nyolcadik osztály elvégzése után, 1952-ben a debreceni Állami Tanítóképzőbe, nyert felvételt, ahol 1956-ban sikeres érettségi vizsgát tett.
Első munkahelyére, a nádudvari ált. fiúiskolába, az érettségi letétele után nevezték ki, ahol alsó és felső tagozatban is tanított.
1964 márc. 16.-tól a nyugdíjazásáig (1992) a hajdúszoboszlói Bárdos Lajos Ált. Isk.-ban tanított.
Munkájára a gyermekszeretet, a minden gyermeket a saját képessége szerint a maximumra eljuttatni, volt az elve. Kiemelten segített a lassan haladóknak, a részképesség hiánnyal küzdő gyermekeknek.
A pedagógusi pályát valóban élethivatásának tartotta. Úgynevezett kisfelmenő rendszerben, 1-2. osztályosokat tanított többségében.
A gyermekek életében egyik legszebb szakasz az iskolakezdés. Mindenre nyitottak, mindent meg akarnak ismerni mindenre fogékonyak. Ezen tulajdonságaikra építve szerettette meg velük a tanulást, sajátíttatta el az írást-olvasást, nevelte kellő fegyelemmel és kialakította bennük a felelősségérzetet.
A nevelőközösség meghatározó – több éven keresztül társadalmi tisztségében vezető szerepet betöltő – személyisége volt. Kollégái számíthattak emberi segítségére, jó szándékú tanácsaira. Szűkebb közösségének az alsós munkaközösségnek az a tagja volt, aki minden évben vállalt bemutató órákat. Szakmai fejlődéséért sokat tett, szervezett továbbképzésekben vett részt valamint önképzéssel a szakirodalmak tanulmányozásával napra kész ismereteket szerzett az oktatás és nevelés módszertanában.
Komplex szemináriumi dolgozatának címe, melyet 1976-ban készített: „Az olvasóvá nevelés feladatai és módszerei” dolgozat kiváló minősítést kapott.
Témaválasztása akkor is aktuális volt. Dolgozatában összegyűjtötte tanító tanítói tapasztalatát, mellyel naponta juttatta új ismeretekhez tanítványait. Úttörője volt a differenciált osztály-munkáltatásnak.
Az iskola vezetése rendszeresen elismerte magas színvonalú oktató-nevelő munkáját és a közösségért végzett tevékenységét, soron kívül feljebbsorolással és pénzjutalommal.

1986. jún.-ától vezető pedagógus munkakörbe sorolták.
Kiemelkedő munkáját az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1976), Kiváló Úttörővezető (1979) és a Munka Érdemrend bronz fokozatával (1983) ismerték el.

Kálmánné Hunyadi Györgyi

Huszka István (Balmazújváros, 1911. febr. 18. — Debrecen, 1996. aug. 10.): tanító.

Huszka István

Történelmet formáló évtizedekben született, tanult, dolgozott, vonult nyugállományba és távozott az élők sorából.
Apja, nagyapánk, MÁV állomás-előljáró volt Balmazújvároson, majd Kállósemjén-ben. Nem volt nagy fizetése, de biztos állást és megélhetést adott a MÁV. Felvilágosult, művelt és jó sportember lévén nagy odafigyeléssel nevelte, taníttatta gyermekeit.
Elemi iskoláit Nyíregyházán a belvárosi róm. kat. isk.-ban végezte. Nyíregyházán a kat. gimn.-ba, majd Szegeden a MÁV Fiúnevelő és Tápintézetbe, az V-VI. osztályba ismét Nyíregyházán járt. Már ekkor megmutatkozott a sport iránti szeretete, de a bejáró diákoknak nagyon nehéz körülményekkel kellett megküzdeni-ük. Végül nagyapa úgy döntött, hogy fiát tanítói pályára irányítja.
Egerben az Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképzőben folytatta tanulmányait. Jó atléta, kiváló tornász. Tanulmányi előmenetele egyre jobb. A képzős évekre, tanáraira és osztálytársaira később is nagy szeretettel emlékezett.
1934. jún. 21-én tanítói oklevelet, 1934. szeptember 12-én kántori oklevelet kapott.
Nagy gond volt abban az időben is állást találni, kinevezést szerezni. A katonai szolgálat átmenetileg megoldotta ezt a gondot. 1934. okt.-től 1936. máj. 15-ig tényleges katonai szolgálatot teljesített Nyírbátorban. Közben Nyírábrány községben honvéd analfabéta tanfolyamot tartott.
1936. jún. 25-én családot alapított. Hatvan évig éltek szeretetben és neveltek négy gyermeket.
1936. szeptember 1-én Magy községben (Szabolcs megye) kap segédtanítói állást. 1937-ben véglegesítették, kinevezték.
Munkáját csak úgy tudta megkezdeni, hogy először apósa és az általa irányított munkások felújították az elhanyagolt iskola épületét és a szolgálati lakást. Délelőtt és délután folyt a tanítás. Jó kapcsolatot épített ki a falu lakóival. Sportszeretete aktivizálta a falu ifjúságát. Így a leventeoktatás sem harci szellemben folyt. Kirándulásokat, kerékpártúrákat szervezett, alkalmakra kis műsorokat, színjátékokat rendeztek. A fiúk atletizáltak, gimnasztikáztak, egyszóval az egészséges testneveléssel foglalkoztak.
Mivel sok szál fűzte a MÁV-hoz és annak oktatási intézményeihez, no meg testvére, Dr. Huszka László biztatására –aki a Szegedi MÁV Diákotthon nevelőtanára volt abban az időben megpályázta a MÁV Szolnoki Szakirányú Ipari Tanonciskola főhivatású tanítói állását.
A Magyar Királyi Államvasutak Igazgatósága a pályázatát elfogadta és 1941. aug. 1-ével a MÁV szolnoki szakirányú iparos tanonciskolába helyezte külön-szerződéses, havidíjas tanítónak. Nagyon szép, nyugodt, munkával teli évek következtek. Minden erejével és tudásával azért dolgozott, hogy jól képzett szakmunkásokat, testben és lélekben harmonikusan fejlett ifjakat neveljenek.
Kultúrműsorokat, tánciskolát szervezett. A cserkészcsapat és a leventék foglalkozásaiban is legfontosabb helyet a sport és a természet szeretete foglalta el. Tanulóknak és oktatóiknak felejthetetlen élményt nyújtottak a tiszai vízitúrák, táborozások, a sportverse-

nyek. Évvégeken rendszeresen kiállítást rendeztek a tanulók munkáiból.
A szolnoki vasúti műhelyben a szakmunkásképzés színvonala egyenletesen fejlődött, egységben a gyári, műhelyi munkával, kulturális élettel. A II. vh. utolsó szakaszában a műhely is jelentős károkat szenvedett, 1944. június 1-jén és 2-án szőnyegbombázás érte a várost, főleg a vasutat és a vasúti műhelyt. Menekült mindenki és menekítették a gyárat is. A menekítő vonattal édesapánk is elindult, de csak Budapestig, -mi, a családja rokonoknál már ott voltunk- és ő is ott maradt velünk. Nem ment nyugatra, hanem munkára jelentkezett a Magyar Királyi Államvasutak Vagongyári Főműhelyében Budapesten.
1945. januárban, ahogy Pesten megszűntek a harcok, maga készített „szánkókkal" gyalog indultunk haza Szolnokra. Hazaérve azonnal jelentkezett a szolnoki vasúti műhelyben, részt vett a romok eltakarítási munkáján, majd a lehetőségekhez igazodva, ideiglenes körülmények között megkezdődhetett a tanoncok iskolai és tanműhelyi oktatása.
1945. márc. 2-án életének talán legne-hezebb időszaka következett. Lelkileg és fizikailag is megviselte a meghurcolás és igazságtalanság, ugyanis a Szolnoki Közalkalmazottak Igazoló Bizottsága –ami a háború után működött- nem találta igazolhatónak és a 15/1945. M.E. sz. rendelet 19. §-ának 2. pontja alapján népbíróság előtti eljárásra utalta. Háborús bűnösséggel és népellenes vétséggel vádolták, mert demokrácia ellenes dolgokra oktatta a leventéket, felesküdött az ún. Szálai-kormányra és elhagyta szolgálati helyét, „kényszerű szükség nélkül, és Budapestre távozott a Vörös Hadsereg bevonulása előtt". Egyben rendőri felügyelet alá helyezték. Minden reggel közösségi munkára kellett jelentkeznie és különféle nehéz és megalázó munkákra vitték. Rettegett a család nap mint nap, hogy visszatér-e.
1945. május 8-án nyilvános tárgyaláson a vádat igazoló „tanúk" vallomása ellentétes volt, sőt a védelem által előállított tanúk egybehangzóan igazolták, hogy a vádak alaptalanok. Ezért a népügyészség az 1440/1945. M.E. sz. rendelet 26. §-a alapján az iratok szabályszerű eljárás lefolytatása végett az igazoló bizottsághoz visszatette új határozathozatalra.
1945. június 20-án újra nyílt tárgyaláson a védelem és a volt tanítványok bebizonyították, hogy az ellene felhozott súlyos vádak alaptalanok, valótlanok. Ennek ellenére az igazoló bizottság az 1080/1945. M.E. rendelete 20. § 2. bekezdés 2/b, c és d pontjai értelmében áthelyezésre ítéli azzal, hogy vezetői állásra nem alkalmas és öt évig nem kaphat előléptetést. Édesapánk a határozat ellen fellebbezéssel élt és így végre 1945. november 16-án „igazolt"-nak nyilvánították. Meghurcolásakor tanúként és emberként a volt tanítványai és azok szülei, az üzemi dolgozók mellette álltak, mert szerették, tisztelték és kiálltak az igazság mellett a veszélyes és nehéz időkben is. Köszönet érte! Végre elcsitult a vihar és 1947. febr. 16-ig a szolnoki Iparos-tanonciskolánál dolgozhatott tovább, mint iskolavezető tanító.
1947. febr. 17-ével a MÁV Vezérigazgatóság szolgálati érdekből áthelyezte a debreceni műhelybe tanonciskolai tanítónak. A Debreceni MÁV Járműjavító Vállalatnál ugyanolyan aktivitással, szeretettel tanította, nevelte a szakmunkástanulókat, mint az előbbi helyén. Erről diákjai visszaemlékezései szólnak leghűségesebben, no meg az évfolyamok találkozóin elhangzottak. Az évtizedek múlásával sem szünt meg a szeretett tanító és a tanítványok közötti kapcsolat.
A MÁV Járműjavító tanonciskolája mellett 1947. szept.-től 1949. jún. 30-ig tanít történelmet 5-8. osztályban a Dolgozók Általános Iskolájában, amit a MÁV Műhelytelepi Általános Iskolában szerveztek. Sajnos az állami intézkedések megváltozatták ezt a helyzetet. 1950-ben az ipari tanonciskolákat az MTH megalakulásával a MÁV Járműjavító Vállalatnál is megszüntették. Édesapánkat is áthelyezték az új iskolába, de csak két hónapig dolgozott ott, mint igazgató helyettes.
Ezt az iskolaformát nem tudta elfogadni és inkább visszament a MÁV Járműjavító Vállalathoz és különböző adminisztratív munkakörökben dolgozott. Közben tanított a dolgozók iskolájában és mint a vállalat oktatási felelőse megszervezte a hathónapos munkásátképző tanfolyamot a dolgozóknak. Ő maga számtant és könyvvitelt tanított az átképző-

söknek. Sok gyári-munkásnak ez adta a lehetőséget a továbbtanuláshoz, a magasabb szintű beosztáshoz.
Mindezek ellenére nem érezte jól magát mint gyári tisztviselő és kérte az áthelyezését általános iskolába. A H-B Megyei Tanács VB Művelődési Osztálya kinevezte Nagyhegyes Általános Iskola Kishegyes tanyaközpont alsó tagozatos összevont osztályú iskolájába 1955. aug. 1-ével. Egy tanteremből és abból nyíló szolgálati szobából és a ház másik felében lévő konyhából állt az iskola és a tanítói lakás. Édesapánk kénytelen volt kint lakni, hiszen édesanyánkat a négy gyermekkel nem vihette oda. A hely megközelítése sem volt egyszerű. Debrecenből kerékpárral vagy vonattal Látóképig és onnan gyalog. Egyszóval csodálom, hogy 1961. júl. 1-ig ezt szüleink kibírták. Ekkor kérte édesapánk a Művelődési Osztályt, hogy családjához közelebbi iskolába helyezzék át.
1961. júl. 1-től áthelyezték Debrecen Halápi Általános Iskolába. Itt igazgató helyettesi beosztást kapott és korrekt, kölcsönös megbecsülésben végezte munkáját Fehér István igazgatóval, feleségével Pipó Erzsébettel és a többi kollégával. Könnyebb lett a család helyzete, mert együtt lehettünk a napi kijárás ellenére. Nem csak a tantestületben volt családias a munka-körülmény, hanem a tanulókkal, a halápi lakosokkal is. Színi előadásokat, bálokat szerveztek, ahol apa volt a rend őre. Sokat munkálkodtak a céltelepülések kiala-kításában. Amikor a parlagföldeket felparcellázták, az elsők között vásárolt egy kis területet, ahol később virágzó gyümölcskertet alakított ki. Kis hétvégi házából alig lehetett hazacsalogatni 1971. áp. 9-től, amikor nyugdíjba ment.
Szívén viselte a zártkert ügyeit. Aktív szervezője volt a zártkert villamosításának kiépítésében.
Haláphoz, kis „birtokához” kötődött élete végéig.
Nyugdíjasként még dolgozott, mint nevelőtanár a Kisegítő Foglalkoztató Iskola és Nevelőotthonban l973. márc. 1-jétől l973. máj. 31-ig, és l975. okt. l-jétől l976. jún. 30-ig.
Örömmel veszi át ünnepélyes keretek között tanítói oklevelének ötvenedik évfordulóján az aranyoklevelet, l986. szept. 14-én, hatvanéves jubileumán pedig gyémántoklevelet, l994. szept. 4-én.
Élete küzdelmes, de mindvégig becsületes és egyenes volt. Nem hivalkodott és nem a babérokért dolgozott. A szakma, a munkáltató nem is kényeztette el jutalmakkal, kitüntetésekkel. Számára a legnagyobb elismerést és jutalmat a tanítványainak szemében felcsillanó fény, a tudás, a jó, a szép felismerése és megértése, a munkában elért siker és szeretet kiáradása adta.
Nem szeretett szerepelni, nem vetette papírra gondolatait, módszereit, csak tette a dolgát.
Szabados József egykori tanítványa így emlékezik volt tanárára:
„A szakmai tárgyakat oktatóink tanították meg velünk. De nem is erről akarok most emlékezni, hanem a humán tárgyak tanítójáról, a felejthetetlen Huszka Pista bácsiról. Bácsit írtam, mert ő volt nekünk a második apánk. Rajongásig szerettük és tiszteltük, mert megjelenésével, tudásával, emberi magatartásával, már a nézésével is hatni tudott ránk. Harminc csíntalan fiút nehéz volt kézben tartani, de ő mindig megtalálta a legjobb utat és megoldást. A tudás átadásán túl megmutatta nekünk az ország talán minden nagy üzemét és az ország legszebb tájait, hogy mindez a maga valóságában ívódjon belénk. És ha majd útra kelünk legyen mindenről véleményünk. Ez volt a pedagógiájának talán a legnagyobb nevelőeszköze, amit ő határtalan tudással és szeretettel adott át nekünk.
Ilyen pedagógusokat kívánunk az országnak és minden gyereknek, hogy évtizedek múltán is, ha őreá gondolunk elpárásodott szemmel tudjunk visszaemlékezni arra a három szép évre, amit vele töltöttünk.”
Végső búcsúzására is, és most is a következő idézetet tartjuk hozzá méltónak:
„Az ember a halálban nem veszíti el azt, amiért érdemes volt élni.
Nekünk két életet adott. Az egyik idelent, a küzdelemre, a másik odafent, a küzdelem jutalmára.” Szent Ágoston)

Simon Györgyné Huszka Veronika

J

Jánószky Mihály (Nyíregyháza, 1920. máj. 28. — Debrecen, 2001. júl. 30): főiskolai tanár, főigazgató-helyettes.

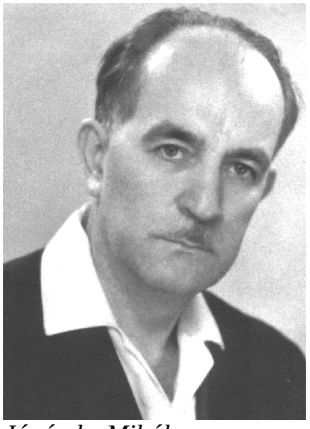

Jánószky Mihály

Iskolai tanulmányait középfokon Nyíregyházán, a Kossuth Lajos Reálgimnáziumban végezte, 1938-ban érettségizett. 1938 –1943 között a budapesti Műszaki Egyetem gépészmérnöki karán tanult és kapott mérnöki oklevelet (hőerőgépek szakon) 1943. március 28.-án.

1943-ban Budapesten helyezkedett el az EMAG Gazdasági Gépgyárban, üzemmérnöki beosztásban. 1947-től egy évig Nyíregyházán tanított, majd a debreceni Mechwart András Gépipari technikumba került előbb mérnöktanári, később igazgatói beosztásba.

1973tól az Ybl Miklós Építőipari Főiskola tanára, innen ment nyugdíjba 1980-ban főigazgató-helyettesként.

Jánószky Mihály pályafutását mérnöktanárként kezdte és az ott szerzett tapasztalatokat oktató – nevelő munkájában kiválóan hasznosította. Az élethivatásnak tekintett nevelői pálya 1947–ben a nyíregyházi tanári beosztással kezdődött és alapozó tárgyak (fizika, szakrajz, technológiai ismeretek) tanítását jelentette.

Előrelépést jelentett a Debrecenben 1948–ban kapott mérnök-tanári beosztás a Felső Fémipari Szakiskolában, a későbbi Mechwart András Gépipari Technikumban. A bővülő alapozó tárgyak (ábrázoló mértan, mechanika) mellett új szaktárgyak (gépelemek, géptan) jelentettek további feladatot, kihívást. Tanári beosztásban a hivatás szeretete vezérelte. Odaadó és elmélyült oktató – nevelő munkája elismeréseként 1957. ápr.1-től a Mechwart András Gépipari Technikum igazgatója lett, valamint ellátta az esti tagozat vezetésével kapcsolatos feladatokat is.

A Technikum élén eltöltött mintegy 16 év jelentős változásokat hozott az iskola életében: így pl. a tantestület létszáma és összetétele stabilizálódott, valamint jelentősen megfiatalodott, az oktatás és nevelés színvonala pedig emelkedett. Megindult a tanműhely korszerűsítése, fejlesztése és a szemléltetés minden területen való elterjesztése. Az újonnan belépő gyakorlati oktatók garantálták a képzettség: a „technikusi oklevél” használha-

tóságát. A bérmunka – tevékenyég meghonosodott.
A szakközépiskolai oktatásra való átállással kapcsoltban elsősorban a vezetést erősítette meg, mivel a nevelőtestület személyi összetétele megfelelő volt a követelményszint eléréséhez. A felszereltségi hiányokkal küszködő műszeripari szakot a gépgyártástechnológia szak váltotta fel, mely jobban illett a profilba.
A fejlődést az épületek külső és belső felújítása, az elektromos hálózat és a világítás korszerűsítése, valamint 10 munkahelyes ívhegesztő műhely felszerelése jelzi.
A szertárfejlesztő–mozgalom és a kabinetrendszer további minőségi javulását és racionalizálást eredményezett.
Pedagógusi pályájának minőségi válto-zását jelentette 1973. dec. 1–től az Ybl Miklós Építőipari Műszaki Főiskola debreceni területi egysége főigazgató-helyettesi megbízásának főiskolai tanári kinevezéssel történő ellátása, a Művelődési Minisztérium felkérésére. Az oktatástól e vezetői pozíciójában sem távolodott el: a Gépelemek Mechanika Tanszék oktatási profiljának megfelelően mechanika gyakorlatokat veze-tett, jegyzetet lektorált.
Mint a területi egység első számú vezetője vett részt az „Intézeti rendszer”, mint új szerkezeti felépítés kidolgozásában.
1980–ban 60. életéve betöltésével kérte nyugdíjazását.
Teljes technikumi és főiskolai pályafutása alatt mindig az adott intézmény érdekében kifejtett kapcsolatépítés volta a célja, sohasem személye előtérbe helyezése. Üzemi kapcsolatok építése, hallgatói szakmai napokon való állandó részvétel, a végzettek továbbképzésének egyengetése, GTE debreceni csoportja részére végzett feladatok ill. a MTESZ Központi oktatási csoport munkájában való részvétel jellemzi több évtizedes tevékenységét.
Mint elkötelezett pedagógus és hosszú időn át elsőszámú vezető a közéletben mint „egyszerű tag” vett részt, vezetői tisztségeket nem töltött be.
1947-ben belépett a Kisgazdapártba, később tagja lett az MSZMP-nek is. 1947 óta tagja a pedagógus szakszervezetnek, majd 1973-tól a szakmai ágazati szakszervezetnek.
Kiemelkedő szakmai tevékenységét számos kitüntetéssel ismerték el.
Szocialista Munkáért Érdemérem, 1958; Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1969; Kiváló tanár, 1960; Ifjúságért Érdemérem, 1972; Gépipar Kiváló Dolgozója, 1973; a Munka Érdemrend ezüst fokozatát kétszer kapta meg, 1973-ban és ’80-ban.
Források: intézményi és családi dokumentumok.

Varga Ferenc

K

Kálmánchey Endre (Nyírbátor, 1914. jún. 3. — Debrecen, 1993. márc. 2.): középiskolai tanár.

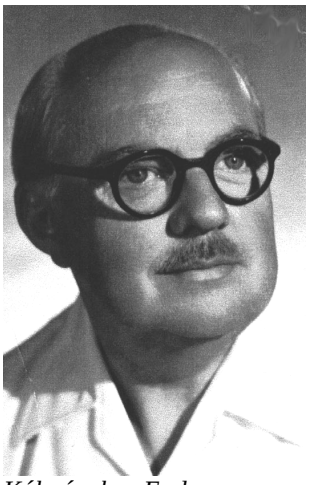

Kálmánchey Endre

Az elemi iskola első osztályát szülőfalujában, a többit a debreceni ref. egyház Árpádtéri iskolájában végezte. A gimnázium I-VIII. osztályát a debreceni Ref. Koll. Főgimnáziumában járta, ahol l932-ben tett érettségi vizsgát. Érettségi után a budapesti Képzőművészeti Főiskolára felvételizett, de csak a következő évben vették fel. Itt csak egy évet töltött, majd Debrecenben a gróf Tisza István Tudományegyetem Bölcsészeti Karára iratkozott be, ahol l940. május 21-én középiskolai tanári oklevelet szerzett természetrajz-földrajz szakon. Később l948-49-ben a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem természettudományi karán vegytanári tanfolyamon vett részt, ahol a képesítő vizsgán kitűnően megfelelt. Így harmadik szaktárgya a kémia (vegytan) lett.

Oklevele megszerzése után egy év banktisztviselőként telt el, az akkori nehéz elhelyezkedés miatt, majd l941. júl. 25-én a visszafoglalt Délvidéken levő Óbecsén az Állami Gimnázium tanárává nevezte ki a magyar kir. vallási és közoktatásügyi miniszter. Itt l942. aug. 31-ig tanított. l942. szept. 1-jei hatállyal a gyönki (Tolna megye) Ref. Gimnázium választotta meg tanárának és alkalmazta internátusi felügyelőtanárnak is. l944. jan. 9-én bevitték katonának és l944. nov. 30-án tért haza, csodával határos módon megmenekülve a haláltól. Újra a gyönki Ref. Gimnáziumban tanított l951-ig. l950 dec.-ben a debreceni Ref. Koll. Igazgató Tanácsa megválasztotta a debreceni Dóczi Leánygimnázium tanárává. Itt l95l. febr. 17-től dolgozott l952. jún.-áig. Az államosítás után a debreceni Ref. Koll. Gimnáziumában tanított l954. szept.-éig. A személyi kultusz idején kérte felettes hatóságától más munkakörbe való beosztását, mivel elveivel nem tudta összeegyeztetni az akkori követelményeket. Így került a Tiszántúli Ref. Egyházkerület Nagykönyvtárába. Itt l954. szept. 1-től 968. dec. 31-ig működött előbb, mint könyvtáros, később (l96l-től) mint a könyvtár helyettes vezetője.

Közben l960. szept. 1-jétől a Ref. Koll. Gimnáziumában mint óraadó tanár tanított biológiát.

l969. jan. 1-jén visszatért tanári foglalkozásához és Újfehértón a 4. sz. Ált. Isk.-ban tanított 6 évig, l974-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig.

Kálmánchey Endre pedagógusi tevékenysége az első 12 évben igencsak viszontagságos volt, hiszen ezalatt többször kellett munkahelyet változtatnia rajta kívül álló okok miatt.

Elsősorban önmagához volt szigorú és eszméihez hű. Életét meghatározta ősi nemesi családból való származása. Családja eredete a XIII. századra nyúlik vissza és a mintegy félezer évnél is hosszabb történet során sok kiváló férfit adott a hazának ez a család, akik között egyaránt voltak papok, katonák, politikusok, diplomaták, sőt művészek is. Pl. egyik őse, Kálmánchey Domokos, Mátyás király udvari prépostja volt. (Szobra Székesfehérvárott áll.) Másik őse Kálmánchey Sánta Márton pap, aki nagy reformátor volt, a Tiszántúl és Debrecen első ref. püspöke lett. Mellszobra l998-tól a debreceni István király téri Új ref. templom előtt áll, melyet az utódok állítottak 400 éves születésnapján.

K. E. Gyönkön, l944 után mint felügyelő tanár is működött, diákjait nagyon szerette és szigorú, de igazságos igyekezett lenni. Itt megválasztották az Igazgató Tanács tagjává és jegyzőjévé. Megszervezte a gyönki természettudományi munkaközösséget. Ekkor választották meg presbiterré is. l942-től tagja volt az Országos Ref. Tanáregyesületnek.

A Dóczi Leánygimnáziumtól az államosítás miatt kellett megválnia. Tanítványait nem tudta végigvinni elsőtől az érettségiig.

l952 és ’69 között a Koll.i Nagykönyvtár teendőinek ellátása mellett óraadóként tanított a Ref. Gimn.-ban Debrecenben és a legtöbb tanítványa ebből a korszakból került ki.

Tanítványai becsülték és szerették, mert dolgozni tanított, műveltséget adott, gondolkodni késztetett, bátorságra, egyenességre nevelt. Az „Igazságot” hirdette, és azt vallotta, hogy a kultúra, a művészet, a tudomány és a történelem egy olyan eszköz, amellyel az országot előbbre lehet vinni. A magyar földet, a hazaszeretetet mindennél előbbre tartotta. Vallotta, hogy az ember, a világ, az élet magában véve jó és ezért a legdurvább időkben sem fogyott ki szavaiból a derű, a remény és a jóakarat. Tetteivel járt elől, jó példával és mélységes hite Istenben vezette élete nehézségein keresztül küzdenie magát. Jelmondata volt: „Hagyjad az Úrra a te utaidat és bízzál benne, majd ő teljesíti!” (Zsoltárok könyve 37/5)

Családját, feleségét és négy gyermekét ebben a szellemben tanította és mindent megtett értük, ami rajta állt. Különcnek tartották mások, mert tanítványaitól soha nem fogadott el ajándékokat, őket teljesítményük után ítélte meg és osztályozta le. Többen tanítványai közül élete végéig tartották fenn a kapcsolatot vele.

Álljon itt egykori tanítványa Dr. Gaál Botond lelkipásztor, a Debereceni Ref. Theológiai Akadémia professzora szavai, aki ravatalánál így búcsúztatta:

„K. Endre nagy tudású, békességre törekvő, finom lelkű ember volt, akinek az élete sok csalódás, megpróbáltatás, félreállítás közepette mégis gazdag és tartalmas volt, mert a rosszat el tudta mindig viselni erős lélekkel, s a jót pedig elfogadta hálaadással és örömmel.” Családjának és tanítványainak legvágyottabb óhaját fejezte ki Jézus szavaival: „Amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást!”

Főbb művei, publikációs tevékenysége:

A Nagykönyvtár igazgatói megbízására a könyvtár ősnyomtatványai katalógusának újbóli elkészítése, rendezése. (l962)

Beosztásánál fogva segítette a tanárok és diákok könyvvel való ellátása mellett a tudományos kutató-munkát. (A hálás kutatók köszönete megtalálható a Nagykönyvtár vendég-könyvében.)

A Természettudományi Közlönyben és a Búvár című folyóiratban jelentek meg ismeretterjesztő cikkei.

l964-ben a Természettudományi Közlöny országos pályázatára beküldött tanulmányával a II. díjat szerezte meg. Ezt a munkáját a Természettudományi Közlöny l965. szeptemberi száma közölte.

Ezen kívül a Magyar Nyelvőr c. folyóiratban, továbbá a Magyar Nemzet, Somogyi Néplap, Ref.ok lapja, a Hajdú-Bihari Naplóban Debrecen utcái címmel, amelyben azokról írt, akikről Debrecenben utcákat neveztek el. 36 kötetes cikk-lexikont készített l968-tól, (l977-78-79-80-as években), amit a debrece-

ni KLTE Könyvtára vásárolt meg. A Katolikus Szó-ban l983 augusztusában írt.
Fontosabb irodalmi művei:
Kálmánchey (Sánta) Márton reformátor élete és munkássága (Megjelent a Ref.ok lapjában); Egy nagy magyar humanista könyvbarát; A kálmancsai Kálmánchey család története
(Ezek nem jelentek meg nyomtatásban, a család őrzi őket.)
Az Országos Ref. Tanáregyesület tagja, tagja és jegyzője a gyönki Ref. Gimnázium Igazgatótanácsának, presbiter, ugyanott a természettudományi munka-közösség megszervezője és vezetője, a Dóczi Leánygimnáziumban a tanári testület jegyzője, a Koll.i Nagykönyvtár és az Egyetemi Könyvtár felügyelő bizottságának tagja.
Egyetlen kitüntetése aranydiplomája, amit l990. szeptember 8-án vehetett át a Debreceni KLTE aulájában.
Forrás: A Kálmánchey család története c. kiadvány.

Tóth Istvánné Kálmánchey Szende

Kalmár Zoltán (Balmazújváros, 1925. júl. 25. — Balmazújváros, 1984. febr. 22.): tanító, ált. isk. tanár, igazgató.

Kalmár Zoltán

Apja Szentesről került a Debreceni Ref. Koll.ba, ahol 1890-ben tanítói oklevelet szerzett. Negyvenhárom évig volt a balmazújvárosi Ref. elemi iskola tanítója. Édesanyja, Balásházy Izabella révén rokoni szálak fűzték Balásházy Jánoshoz, aki a 19. században elsőként szorgalmazta a debreceni mezőgazdasági akadémiai felállítását.
Kalmár Zoltán elemi és polgári iskolába szülőfalujában járt. Szülei tanítónak szánták: A Debreceni Ref. Koll. diákja, internátusának lakója lett ő is, mint édesapja. 1944-ben tett tanítóképesítői vizsgát. Nem ment tanítani. A kiváló szellemi és fizikai képességű fiatalember tanulmányait a Testnevelési Főiskolán folytatta. Alig kezdte meg a tanulást, máris abba kellett a főváros ostroma miatt hagynia. Budapest felszabadítását a főiskola Koll.-ában várta. Sorsa a Budai Önkéntes Ezredbe sodorta.
1945 jún. leszerelték. Hazatért szüleihez. Nem ment vissza a főiskolára, hanem a Balmazújváros-Andrásházi tanyai iskolában kezdett tanítani. 1946. szept. 1-én az iskolaszék pályázat mellőzésével meghívta a községi iskola I. számú tanítói állására. Igazgatója Varga Antal volt.
Kalmár Zoltán pályakezdő éveiben a neves pedagógus és helytörténész személyisége meghatározó volt, hiszen annak hivatásszeretete, kollegialitása, tisztessége, műveltsége volt rá nagy hatással.
A fiatal tanító Virág Ilonával, későbbi feleségével, az országban az elsők között hozta létre az úttörőcsapatot. A gyerekek rajongva szerették őket. Ő már ekkor számos tanítványát indította el a sikerekben gazdag pályák felé. Ezek a tanítványok évtizedek után is vállalják, hogy szüleik mellett a legtöbb szívbeli jóságot, a továbbtanulásra való ösztönzést, útmutatást tőle kapták. Az iskolák államosítása után a DISZ Járási Bizottságába hívták. A megye úttörőmozgalmának Sándor Lászlóval együtt a legismertebb vezetője volt.
1952-ben magyar-történelem szakos ált. isk. tanári diplomát szerzett az Egri Tanárképző Főiskolán. Vágyott haza tanítani 1954. jan. 1-i hatállyal kinevezték ált. isk. igazgatónak Balmazújvárosba, a bánlaki iskolába. Ereje teljében, ezernyi tervvel, kemény munkák jó reményével kezdte meg itt az oktató-nevelő munkát, az iskola irányítását. Pedagógus pályájának legtermékenyebb időszaka az a

három évtized, melyet a bánlaki iskolában töltött.

Az 1954/55-ös tanév nehéz feladat elé állította őt. Az akkor szervezett negyedik balmazújvárosi iskola a közösség legnépesebb oktatása intézménye lett. A balmazújvárosi és más települések iskolából verbuvált tanítókat és tanárokat kellett egységes tantestületté alakítani, a pedagógusok számára nagyrészt ismeretlen gyerekeket közösséggé kovácsolni. Az alakuló értekezleten Kalmár Zoltán vázolta elképzeléseit. Már akkor kitűnt, hogy az ifjúsági és az úttörőmozgalomban szerzett tapasztalatit, és nem utolsó sorban Makarenkó elméleti és gyakorlati munkáiból merített ismereteit akarja a tantestület munkájában érvényre juttatni. Sikerült neki.

Kiváló szervező volt. 1959-ben a bánlaki iskolában létrehozta a dolgozók iskoláját azzal a céllal, hogy a tanítás-tanulás, a népművelés modern módszereivel nevelje a parasztságot, a parasztból lett mun-kásokat, hogy az ált. műveltség megszerzését biztosítsa számukra.

Balmazújváros legnagyobb település-részén nem volt óvoda. Nagy erőfeszítéseket tett, hogy az iskola körzetében a 3-6 éves gyerekeknek is legyen nevelési intézménye. Neki köszönhető, hogy 1961-ben Bánlakon a rendszeres és állandó óvodai oktatás megkezdődött.

Legfőbb érdemei között kell megemlíteni a balmazújvárosi gimnázium alapítását. 1964-ben a megyei művelődésügyi osztály őt bízta meg a szervezéssel. 1964. szept. 1-én a község ált. isk.-ban tanító egyetemet végzett tanárokkal kezdte meg a munkát. A következő években a KLTE friss diplomás tanárok jöttek. Igazgatójuk példáját követve őszintén adták a közös munkához egész személyiségüket. Életelemük lett a folyamatos önképzés, mely kiemelte őket a mesterség szürkeségéből. Legtöbbjük Balmazújvárosból tudomány-egyetemre, főiskolára, Debrecen város elit középiskoláiba ment tanítani. A nappali tagozat mellett a gimnázium esti tagozatát is megszervezte.

A középiskola közös igazgatású intézményként működött az általa vezetett 1. számú Ált. Isk.-val közel 19 évig. 1983. jan. 1-én önálló lett a gimnázium. Választhatott, melyik intézménynél marad igazgató. Az általános iskola mellett döntött. Kalmár Zoltán neve összeforrt a gimnáziummal. Diákjai példaembert tiszteltek benne.

Az iskolavezető széles körű érdeklődése, tájékozottsága ámulatba ejtette az embereket. A szaktanárok is, a szakfelügyelők is csodálták mind a humán, mind a természettudományi tárgyakban való jártasságát. Szakmai felkészültsége, vezetői rátermettsége, széles látóköre, kezdeményező készsége, az új felismerésére és alkalmazására való törekvése megyénk legkiválóbb igazgatói közé emelték. Szülővárosa és Hajdú-Bihar megye pedagógiai életnek ő volt az egyik spiritusz rektora.

Másfél évtizedig volt a megyei igazgatói munkaközösség vezetője.

Balmazújváros tanácsának 1959-től volt tagja, 1962-től 18 éven át a végrehajtó bizottságnak is. Az oktatásügyért, a pedagógusok élet- és munkakörülményeinek javításáért mindig síkraszállt.

Sok pedagógiai jegyzetet, beszámolót készített, de ezeket nem publikálta. Csupán néhány rövid cikke jelent meg a Köznevelésben, az Úttörővezetőben és a Gyermekünk című folyóiratban. Harmincöt év aktív pedagógiai munkájának koronája lett volna, ha a leírt gondolatai könyv alakban megjelennek. De ennek hiányában is minden erőszakoltság nélkül emelhetjük piedesztálra Kalmár Zoltán életét, egész munkásságának belső szellemét.

Többször kapott elismerést, kisebb-nagyobb kitüntetést. Ezek közül említésre méltó az Oktatásügy Kiváló Dolgozója 1955-ben, a Szocialista Munkáért Érdemérem 1956-ban, a Munka Érdemrend ezüst fokozata 1972-ben, az Úttörővezetői Érdemérem 1979-ben és a Maróthi György – díj 1982-ben.

1975-ben az általános iskolában tartott összegző látogatásról készített jelentésben ez áll: „Munkával túlterhelt ember.(…) Vigyázzon egészségére, mert munkáját még sokáig igényli a gondjaira bízott ifjúság, a nevelőtestület, az egész község.”

Életének utolsó éveiben többször érzett fizikai fáradtságot, de szellemi – lelki megújulásra mindig friss volt. 1984. jan. 25-én volt utoljára szeretett iskolájában. Még aznap este

kórházba vitték. Ott dobbant utolsót, 1984. február 22-én, nemes szíve.
Akik együtt rezdültek igazgatójuk lelkével, a hűség parancsa mondatta, hogy megőrzik emlékét. Halála után tíz évvel, 1994. febr. 22-étől pályatársai, tanítványai, barátai közös akaratából nevét viseli az az iskola, melyben harminc évig fáklya volt, sugározta a fényt.
Források:
Kalmár Zoltán emlékkötet, kiadta a H-B Megyei Neveléstörténeti Egyesület, 1998.
Király István: Iskolák és oktatásügyi Balmazújvároson 1473-2000, kiadta Balmazújváros Város Önkormányzata 2000.
A Balmazújvárosi Kalmár Zoltán Ált. Isk. őrzött iratok, beszámolók, jegyzőkönyvek.

Király István

Kapornai András (Csongrád, 1932. júl. 18. — Berettyóújfalu, 1996. jan. 17.): ált. isk. tanár, igazgató.

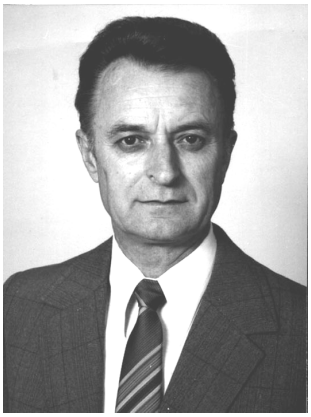

Kapornai András

Általános iskolai tanulmányait Cson-grádon végezte. Középiskolába két évig a Szentesi Közgazdasági Technikumba járt, a 3.-4. évfolyamot a Hódmezővásárhelyi Közgazdasági Technikumban folytatta, s itt érettségizett 1951-ben. Főiskolai tanulmányait a Szegedi Pedagógiai Főiskola magyar nyelv és irodalom szakán végezte. Tanári diplomát 1954-ben kapott.
Államvizsga után Berettyóújfaluban az 1. sz. Általános Iskolában tanított, 1954. okt. 1-től 1962. szept. 1-ig. Innen áthelyezéssel került a Berettyóújfaluban akkor újonnan épült 3. sz. Általános Iskolába. Itt tanított magyar nyelv és irodalom szakos tanárként 1971. aug. 15-ig.
1971. aug. 16-tól a Berettyóújfalui 2. sz. Általános Iskola igazgatójává nevezték ki. Innen ment nyugdíjba 1994 decemberében.
Az iránta való nagy megbecsülést és bizalmat fejezte ki a város lakossága, amikor 1994 novemberében a független jelöltként induló nyugalmazott igazgatót önkormányzati képviselőnek megválasztotta. Ilyen minőségben dolgozott 1996. jan. 17-én bekövetkezett szívinfarktus okozta haláláig.
Tanári munkáját igazi hivatástudattal végezte. Szívügyének tekintette a magyar nyelv iránti szeretetre, tiszteletre nevelést, a magyar nyelv és irodalom eredményes oktatását. Önmagával szembeni igényessége tanítványai előtt is mindig példamutató volt.
Nemcsak tanítványaiban váltott ki tiszteletet eredményes munkája, hanem kollegái, a járás és a megye magyartanárai, a járási és megyei szakfelügyelők is kiváló tanárnak, embernek tartották.
Pedagógiai pályázatokat nyújtott be. 1969. okt. 19-én megyei pályázaton III. díjat nyert. Két éves komplex továbbképzésen vett részt magyar nyelv és irodalomból, melyen „Kiválóan megfelelt” minősítést kapott.
Tanítványai sorra nyerték magyarból a járási- és gyakran a megyei tanulmányi versenyeket is. Sok eredményesen dolgozó magyartanár valamikor a tanítványa volt.
Megyei és járási szintű bemutató órákat tartott, továbbképzéseken adta át tudását kollégáinak. Pályakezdő és gyakorló tanárok hozzá mindig fordulhattak szakmai segítségért. A 60-as években a felnőtt-oktatásban is jelentős szerepet vállalt.
Tanítványok, pedagógusok, szülők előtt köztiszteletben állt. Eredményekben gazdag munkája, szakmai tudása és emberi magatartása alapján méltónak találták arra, hogy 1971-ben igazgatói megbízatást kapjon. Vezetése alatt a Berettyóújfalui 2. sz. Általános Iskola elismert, jó hírnevű, szülők és tanulók számára vonzó iskola lett. Igazgatói munkásságának 23 éve alatt a magas színvonalú szakmai munka és ennek eredményes-

sége tiszteletet és megbecsülést eredményezett számára.
Megvalósította álmát, egy tanuló-centrikus, humánusan vezetett iskolát, melyben a nevelők és tanulók egy cél által vezérelve teljes harmóniában ténykedhettek. Ahol minden tanuló legteljesebben bontakoztathatta ki tehetségét, gazdagodhatott tudásban, jellemvonásban. Nyitott volt mások véleményeinek, gondolatainak befogadására, ugyanakkor hozzászoktatta kollegáit az állandó permanens változás befogadására, a számtalan oktatáspolitikai reform megvalósítása során mindig a tolerancia, a nyugalom, a jó légkör biztosítása volt a szempont.
A vezetői munkát a közösségért végzett szolgálatnak tekintette. Az emberekkel való bánásmóddal példát mutatott valamennyiőnknek. Számára nem voltak kis ügyek, mindennel lelkiismeretesen, nagy pedagógiai hozzáértéssel foglalkozott. Nem maradtak nyom nélkül a vezetése alatt eltelt évtizedek, szépet és jót alkotott, és hagyott ránk örökül. Pedagógiai tudása, mélységes emberszeretete, törekvő bizalma nagy pedagógussá, kiváló vezetővé emelte.
Sokat tett a tárgyi feltételek javításáért, megszüntette az alsó tagozat váltott műszakú tanítását, az iskola új épületszárnnyal bővült. Korszerűsítette a fűtést, s az elavult tornaterem is megújult. Az iskola udvarán bitumenes pályát hozott létre, s a jégpálya létesítése is a vezetése alatt indult meg. A kórházi sportegyesülettel szövetkezve bevezette iskolájában a tanulók rendszeres teniszoktatását.
Nagy gondot fordított a tanulók szabadidejének tartalmas megszervezésére. Kirándulások, országjárások, külföldi cseretáborok, sport- és tartalmas szellemi vetélkedők tették színesebbé és gazdagították az iskola tanulóinak mindennapi éltét.
15 éven át a kisegítő iskola is az ő vezetése alatt működött. Igazgatása alatt négy esztendeig az alsó fokú oktatási intézmények gazdasági ügyeit intéző gondnokságnak is felelős vezetője volt. Az Országos Pedagógiai Intézet felkérésére magyar nyelv és irodalom tankönyvek bírálatát végezte.
Ismereteit folyamatosan gyarapította. 2 éves vezetőképző tanfolyamot zárt 1973-ban. 1 éves vezetői továbbképzőn vett részt 1979/80-ban. Az igazgatók továbbképző tanfolyamát „Kiválóan megfelelt” eredménnyel fejezte be 1988. szept. 26-án.
Az iskola tanulóinak érdekében mindent megtett azért, hogy tudásuk, egészségük, jövőjük jól megalapozott legyen.
Sokirányú szakmai-közéleti tevékenységet fejtett ki. Vezetője volt járási szakmai munkaközösségnek. Ebben a beosztásában módszertani segítséget nyújtott a magyar szakos ált. isk. tanároknak. Ugyancsak vezetője volt a járási ált. isk. igazgatói munkaközösségének.
Önkormányzati képviselő 1994 nov.-től 1996. január 17-én bekövetkezett haláláig.
Kiemelkedő tanári és vezetői munkáját számos kitüntetéssel ismerték el. Érdemes tulajdonosa:
az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, (1971); a Miniszteri Dicséret, (1979); a Szocialista Kultúráért, (1981); a Diáksportért emlékplakett, (1985); a Kiváló Munkáért, (1988); és a Berettyóújfalu Városért kitüntetéseknek.

Gombos Jánosné

Kecskés Gyula (Püspökladány, 1901. — Püspökladány, 1987.): tanító, ig.h.

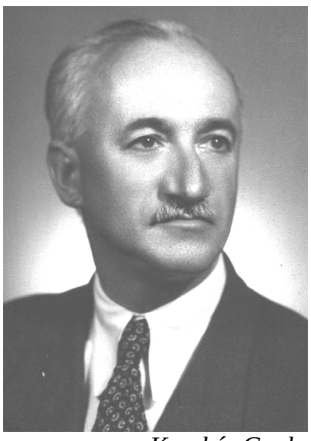

Kecskés Gyula

Iskolai tanulmányait a püspökladányi elemi iskolában kezdte, és – két éves mezőtúri kitérő után – itt is fejezte be. Ekkor anyai nagyapja, aki neveltetéséről gondoskodott, beíratta a debreceni Ref. Koll. tanítóképző intézetébe. Az eszes, szorgalmas fiú jól ha-

ladt tanulmányaiban, szenvedélyes olvasóvá vált: a kosztpénz egy részét is könyvekre költötte, s szorgalmasan látogatta a Koll. nagykönyvtárát. Innen kölcsönözte ki Szűcs István könyvét, Debrecen szabad királyi város történetét, s ez egész életére kihatóan a helytörténetre irányította figyelmét. „Hát az én falum történetét őrzik-e valami források? Hol találhatók azok? Hogyan lehet hozzáférni?" – ezeket a kérdéseket tette föl már diákkorában önmagának.

1920 júliusában letette a képesítő vizsgát. Először óraadóként alkalmazták a püspökladányi Ref. elemi iskolában, egy év múlva pedig a presbitérium – 19 pályázó közül – őt választotta és nevezte ki tanítónak. 1924-ben megnősült. A fiatalok előbb albérletben laktak, később pedig hitelből lakást építettek az ún. Tisztviselő-telepen. (A ház ma is áll.) Itt aztán szabadon gyarapíthatta házikönyvtárát, hódolhatott szenvedélyének, a helytörténeti kutatásnak, az olvasásnak és az újságíróskodásnak. Igaz, a hiteltörlesztéssel terhelt tanítói fizetés mellé órákat adott az iparitanonc-képzőben, méhészkedett és leghorn-csirkéket nevelt, hogy a családi költségvetést egyensúlyban tartsa. Az iskolában – kisfelmenő rendszerben – a 3. és 4. osztályt tanította, s külön feladatként vezette az iskola törzskönyvét. Munkáját minden tekintetben igen lelkiismeretesen látta el. Fő erényei közé tartozott a pontosság, a tények, adatok megkülönböztetett tisztelete, a hibátlan fogalmazás szóban és írásban, a gyermeki személyiség tisztelete. 1953-tól nyugdíjazásáig az általános fiúiskola igazgatóhelyettese.

Közéleti szerepvállalása összefügg kiterjedt érdeklődésével és olvasottságával. Tanítói munkája mellett ismeretterjesztő előadásokat tart, könyvbarát klubot szervez. 1936-ban cikksorozata jelenik meg a Debreceni Protestáns Lapban a püspökladányi Rákóczi-harangról, 1937-től pedig felelős szerkesztője a Püspökladány és Vidéke c. helyi lapnak. 1945-ben a háború után egy ideig a Ref. gyülekezet „exmittált" lelkésze, 1948-49-ben a ladányi elemi iskolák számadó igazgatója. Közben beválasztották a Hazafias Népfront községi elnökségébe, elnöke a járási szakszervezetnek, de egyházi megbízása is van, a Ref. gyülekezet presbitere és az egyházmegye tanácsbírója. Nem szokványos közéleti szerepvállalás!

A tanítói munka melletti legnagyobb vállalása azonban a helytörténeti kutatás, amit 1929-ben kezdett el s végzett megszakítás nélkül egészen haláláig. A több évtizedes helytörténeti munka eredménye egy közel 400 oldalas kötet, amely 1974-ben jelent meg Püspökladány újkori története helyneveiben címmel. A mű 2150 tárgyszavából rekonstruálni lehet a város múltjának minden tárgyiasult, illetve tárgyszavakba foglalható elemét s ezek változásait a 17. századtól a 20. század közepéig. Adatainak nagyobb része elsődleges forrásokból: országos, megyei és egyházi levéltári dokumentumokból származik, amelyeknek száma meghaladja az 1300-at. Ezen kívül kijegyzetelt 300 könyvet, 720 újságévfolyamot, illetve folyóiratkötetet, továbbá lemásolt 41 kéziratos térképet. A rendkívül alapos adatfeltárás kiváló rendszerezéssel és szakírói képességgel párosul, kimeríthetetlen forrása, kiindulópontja minden Püspökladányra vonatkozó hely- és népismereti tájékozódásnak. (Megjegyezzük, hogy a szerző óriási hagyatékából még igen sok helytörténeti adatot lehetne fölhasználni.)

Kitüntetései: Kiváló Tanító 1953.; Munkaérdemrend 1955.; Szocialista Kultúráért 1974.; „Püspökladányért" díj és emlékérem 1979.

Irodalom: Simon Zoltán: Kecskés Gyula élete és munkássága. Előadás a 2001. ápr. 28-ai püspökladányi emlékülésen.

Nyirkos Tibor

Kecskés László (1919. aug. 2. - 1998. jan. 4.): tanár, iskolaigazgató

Kecskés László

Hétgyermekes vasutas család gyerme-keként Nádudvaron született, de alig volt 3 éves, amikor a család Debrecenbe költözött és a Homok-kertben talált otthonra. Gyermekkorára így emlékezett: „A Homokkert a nagyvárosban -mintegy külön sziget – élte önálló életét. Kispénzű vasutasok, postások, vagongyáristák lakták. Volt szatócs- és hentesüzlet, iskola, különböző kisiparosok gondoskodtak az ellátásról, így a városba alig kellett bemenni. Itt mindenki mindenkit ismert. Mi gyerekek mindig együtt voltunk. Még elevenen él bennem a kiszorítós játék, a futballozás, a gólyázás. A csengős fagylaltos kocsi minden gyereket kicsalt az utcára."

Iskoláit Debrecenben végezte, a 4 elemi után a Ref. Koll. akkor induló polgári iskolájában folytatta tanulmányait, majd 1939-ben tanítói oklevelet szerzett a Ref. Koll. Tanítóképzőjében. A család anyagi helyzete miatt tovább nem tanulhatott. 20 évesen Vámospércsen, majd Vértesen tanított, 1940-ben állami segélydíjas tanító lett Tiszacsege-Cserepes tanyán. Itt 8 osztály tanult együtt. A katonai szolgálatot követően 1943 októberében a bagaméri általános iskolához nyert áthelyezést. Egy év múlva frontszolgálatra hívták be és 1946 tavaszán tért haza az amerikai hadifogságból.

Bagamérban telepedett le feleségével, Thun Ilonával. Házasságukból két gyermek született, László és Ilona.

Tanárként, később igazgatóként folytatta a pedagógiai munkát. Megszervezte az úttörőcsapatot, versenyekre vitte a gyerekeket, ő maga is futballozott, pingpongozott a tanítványokkal. A tanulók eredményei, sikerei tovább lelkesítették. Bekapcsolódott a község kulturális életébe, a tantestület tagjaival színi előadásokat, műsoros esteket szervezett. Összegyűjtötte a bagaméri szólásokat.

Ahogyan megindult az országban a tanítók szakosodása, elsők között jelentkezett tovább tanulni. A tanítói munka mellett 1952-ben szerzett magyar-történelem szakos tanári képesítést az Egri Tanítóképző Főiskolán, majd egyetemi diplomát is szerzett jeles eredménnyel. Ezzel régi vágya teljesült.

1955-ben Debrecenbe helyezték, szakfelügyelő, majd tanulmányi felügyelő lett. Szerepe volt a József Attila telepi Általános Iskola beindításában. A városi művelődési osztályon a továbbképzések szervezése volt a feladata. A Béke és Barátság elnevezésű énekhangverseny egyik szervezője volt.

A 60-as években igény mutatkozott tanyai Koll. létrehozására Debrecenben. Ennek a szervezése, beindítása is feladata volt. A Bajcsy-Zsilinszky utca 32 és 45 szám alatti épületekben, a Szabó Kálmán utcai, a Fokos utcai Koll.i épületekben 3 leány és egy fiúcsoporttal indult meg a munka, majd a Pacsirta utcán újabb 2 fiúcsoport indult. A koll. igazgatójaként vonult nyugdíjba.

Aktív nyugdíjas volt, Debrecen történetét, iskola történetét kutatta, ezek eredményeiről előadásaiban adott számot. 1981-ben a Hajdú-Bihar megyei iskolatörténeti dolgozatok sorozatban megjelent *Debrecen város tanyai iskoláinak története* című munkája. A pedagógus nyugdíjas klub munkájában folyamatosan részt vett, kirándulásokat, túrákat szervezett.

Így írt önmagáról halála előtt 2 évvel: „…jönnek utánunk a fiatalok, s átveszik tőlünk a stafétabotot, s úgy hiszem, hogy át is kell adni azt."

Életét, munkásságát hűen tükrözik Kónya Lajos sorai: „… ki nem fogyó kíváncsisággal merülni a fölvert vizek alá – ilyen útravaló volt tarsolyomban, míg elébük áltam. Látom ma is szemükben azt a fényt. S nem tudom; bennük elúsztak az árban- felvillannak -e olykor – fáklyaként!"

A hívatás szeretete lányában él tovább, aki magyar-ének - zene szakos tanár és a Csapókerti Általános Iskola igazgatója.

Felhasznált irodalom:

Megjárt utak emlékei –pedagógus portré 1996; Életutam 1996; családi dokumentumok

Kálmán Antalné

Kelemen Géza (Királyháza, 1899 — 1978.): tanító, gyógypedagógus.

A kárpátaljai szülőfalujában, Királyházán járt elemi iskolába. Középiskolai tanulmányait Nagyszőllősön végezte, ugyanott az iparitanulók tanításához szükséges szakrajzi képesítést is megszerezte. A tanoncképzésben csak rövid ideig tevékenykedhetett. Az első világháború őt is fegyverfogásra késztette, s a Dunán végighajózva Nis városától ezredével a balkáni hadszíntérre vonult.

A háború befejezése után Sárospatakra indult, ahol tanítói képesítői vizsgát tett. A trianoni diktátumot követően Debrecenben telepedett le. Ez a lépés számára, s a gyógypedagógia számára is meghatározó lett. Tanítói pályafutása során kapcsolatba került a sérült gyermekek egy-egy csoportjával. Ekkor, az irántuk érzett felelősségtudata a szükséges szakismeretek elsajátítása felé irányította. Budapesten nyaranta öthetes tanfolyamok hallgatójaként készült fel a gyengeelméjűek tanítására.

Debrecen városa – ahol az elkülönítettekkel való foglalkozás 1908-ban vette kezdetét – szívesen fogadta a szakembert. A város vezetősége még nem tudhatta, hogy személyében egy iskolateremtő pedagógust kapott. Az önálló iskolával sem rendelkező szakterület tantermei elszórtan, a város különböző pontján lettek kijelölve. Kelemen Géza szaktanító-gyógypedagógus a módszertani eljárások egységesítése, a szakmai kultúráltság fejlesztése érdekében szükségesnek látta a széttagoltság megszüntetését, a sérült gyermekek egy épületben való nevelését.

Jelentős szerepe volt abban, hogy a Miklós u. 26. sz. alatti több lakásból álló házat Debrecen város 1943-ban az értelmifogyatékos gyermekek nevelése-tanítása céljára átengedte. Az itt tanároskodó szakember hamarosan igazgatóhelyettesi, majd igazgatói megbízatást kapott. Kihívást és újabb feladatot jelentett számára a perifériális helyzetben élő szegényebb népréteg gyermekeivel való körültekintőbb törődés szükségessége. Széles körben harcolt azért, hogy az áttelepített iskolakötelesek többsége az önálló életvitelhez szükséges alapvető ismereteket, illetve a létük fenntartását is szolgáló munkamorált a kisegítő-iskola megfelelő csoportjában sajátíthassák el. A retardáltak és oligofrének külön választásával, részükre megfelelőbb módszer alkalmazásával csökkentette az iskolatípus zártságát, s az arra alkalmasabbakat magasabb fokú iskolákba javasolták. Ebben az úttörő-jellegű küzdelemben igazi társakra talált Sziklay Béla, Pápai Endre és Ember István kollegáiban.

A II. vh. utáni években a megyében elő sérültekre- is kiterjedt figyelme. Debrecen város, Hajdú megye, majd az Oktatási Minisztérium valamennyi fórumán eljárt annak érdekében, hogy egy internátusos intézet létrehozásával a szakszerű oktatásból kiszorultak részére is biztosíthasson fejlődési lehetőséget. Szüntelen kilincselése ered-ményeképpen 1949-től a Budai Ézsaiás utcai Bábaképezdébe vihette át iskoláját, melyet 1952-re internátusos intézetté szervezett.

A küzdőképes Kelemen Géza igazgató polgári szemlélete, vallott nézete több esetben nem esett egybe az akkori idők politikai állásfoglalásával. Ezért, mint intézet vezetésére alkalmatlant 1953-ban igazgatói beosztásából felmentették, a Sámsoni úti Kisegítő Iskolába osztálytanítói beosztásba áthelyezték. Szakmai és emberi méltóságában megbántott gyógypedagógus ekkor a telepen élő munkás családok gyermekeinek szociális helyzetét elemezte, őket a tankötelezettségi törvény teljesítésére késztette.

Kelemen Gézát 1957-ben szakmailag rehabilitálták, s a Nagy Sándor-telepi barakklakásokból átalakított két tantermes (!) Kisegítő Iskola igazgatói teendőivel bízták meg. A még mindig csak szülői támogatással induló igazgató a megfelelő tárgyi és személyi feltételek biztosítása után lassan szűknek találta a két tantermet. Ekkor, egy új iskola építésének lehetőségében bízva a politikai,

érdekvédelmi és állami szerveknél kopogtatva elérte azt, hogy a telep értelmifogytékos gyermekei új épületbe, emberibb körülmények közé kerülhettek. 1961-ben már a hat tantermesre bővített iskoláját adhatta át tanulóinak és munkatársainak.
Nyugdíjba vonulásakor – 1963-ban – egy tevékeny, gyermekekért következetesen tenni képes életpálya végállomása következett. Tanítványok, munkatársak, s a város gyógypedagógusai tisztelettel vették körül a sajátos egyéniségű, gyermekszerető, fáradhatatlan ügybuzgalmú Kelemen Gézát, kinek jelentős szerepe volt az értelmifogyatékosok intézmény-hálózatának fejlesztésében, illetve a tanítványairól volt társadalmi kép pozitív irányú formálásában.

Fodor Sándor

Kelemen László (Kiskunfélegyháza, 1919. szept. 4. — Pécs, 1984. máj. 5.): egyetemi tanár.
A polgári iskola elvégzése után a Kiskunfélegyházai Tanítóképző Intézetben szerzett oklevelet, 1938-ban. Ezt követően a szegedi Tanárképző Főiskola magyar-történelem-német szakát végzi el, majd a Tanárjelöltek Apponyi Koll.ában pedagógia-pszichológia szakos tanítóképző intézeti tanári diplomát szerez.
Kelemen László pályájára rányomta bélyegét a Kiskunfélegyházai Tanítóképző Intézetben szerzett tapasztalat, élmény, amit tanítójelöltként élt meg. Amint önéletleírásában megfogalmazta: „Ez a tanítóképző abban az időben, talán elfogultság nélkül állíthatom, az ország egyik legjobb képzője volt. Kiváló tanáraira ma is hálásan emlékezem (dr. Kiss Lajos, dr. Koltay István, dr. Mezősi Károly, Rozsondai Zoltán, Takács Béla, Tulit Péter)…Engem elsősorban az elméleti tárgyak érdekeltek. Eleinte a matematika volt a kedvenc tárgyam, és ekkor a matematika szakos tanárság gondolata is foglalkoztatott. Az utolsó két esztendőben azonban elemi erővel bontakozott ki életem fő érdeklődése: a pszichológiai-pedagógiai érdeklődés. Pedagó-gia tanárom, dr. Koltay István külön olvasmányokkal is ellátott, és ösztönzött a nagyobb elmélyedésre.”
Az már külön szerencse volt, hogy tanulmányai után itt kezdhette meg munkáját, s most még közvetlenebbül, tanárként is magába szívta az Intézet haladó pedagógiai szellemiségét. Nagy ambícióval tanította a lélektant és a különböző pedagógiai tárgyakat, sőt, még ált. isk. felső tagozatában is vállalt tanítást (ember élete, német nyelv), hogy a közvetlen iskolai gyakorlatot is tanulmányozza. Közben tudományos kutatásokat is folytatott, s le is doktorált „summa cum laude” eredménnyel a Szegedi Egyetemen, a gondolkodás nevelése témakörből. Életművének alapgondolata már ekkor megfogalmazódott: a tanulók gondolkodása tervszerűen és igen sikeresen fejleszthető rendszeres gyakorlás útján.
Az előbbiek után nem meglepő, hogy meghívták 1948-ban a Pécsi Pedagógiai Főiskolára, ahol ki is nevezték egy év múlva főiskolai tanárnak, majd 1952-től már tanszékvezetőként is tevékenykedett. Érdeklődése egyre inkább a gondolkodás fejlődése felé fordult. Tájékozódását nagy mértékben elősegítette nyelvtudása: beszélt németül, franciául, oroszul és angolul. Egyre több tanulmánya, könyve jelent meg a fenti tárgykörben, s kutatási eredményeire tekintettel meglátogatta őt Pécsett a világhírű svájci pszichológus, Jean Piaget is. Közben a tudományos ranglétrán is előre haladva (kandidátusi cím, akadémiai doktori fokozat) nemzetközi hírnévre tett szert, s ilyen előzmények után hívták meg 1966-ban tszv. egyetemi tanárnak a KLTE Neveléstudományi Tanszékére, Jausz Béla nyugdíjba vonulásakor.
Nagy tervekkel és lelkesedéssel vetette magát a munkába a KLTE-n. A neveléstudomány fejlesztése mellett elsősorban a pszichológia ügye érdekelte. Döntően neki köszönhető, hogy 1970-ben meg is alakult a pszichológiai tanszék a KLTE-n, s ezt követően már ennek vezetőjeként dolgozott, továbbra is nagy lendülettel, s nem kevésbé eredményesen. Az igazi eredményt a pszichológus-képzés megindítása jelentette 1974-ben. Óriási jelentőségű volt ez, hiszen addig csak Budapesten, az ELTE-n folyt nappali tagozatos képzés. Több szempontból is hal-

latlan nehézségekkel kellett megküzdenie a szakindítást megelőzően: sem a személyi, sem a tárgyi feltételek nem voltak megfelelőek a színvonalas munkához. Országos hírű szakemberek megnyerésével és a szükséges pénz megszerzésével végülis minden feltétel teljesült. Ez a lendület végig megmaradt, s a nyolcvanas évek elejére már közel húsz oktatóból álló, 18 helyiségben működő nagy pszichológiai tanszék látta el a képzési feladatokat, amely a később megalakuló Pszichológia Intézet bázisát jelentette. Természetesen nem csak a pszichológus-képzés megteremtése állt Kelemen professzor munkájának középpontjában Debrecenben. Kezdettől fogva szívügyének tekintette a tanárképzés korszerűsítését. Azon fáradozott – több éven át tanárképzési rektor-helyettesként is, hogy a gyakorlatra minél jobban felkészített pedagógusok kerüljenek ki az egyetemről. Ennek érdekében folyamatosan újabb és újabb tartalommal töltötte meg a tanár-szakosok pszichológiai tematikáját.

Szerkesztett jegyzett, amelyben először érvényesítette hazánkban a személyiségközpontúság elvét a képzési tematikában. Ez időben megjelent könyvei is abban a szellemben születtek, hogy minél komplexebb képet adjanak a társadalomban élő személyiségről. Legnagyobb vállalkozása volt erre az 1981-ben megjelent Pedagógiai pszichológia c. könyve, amely enciklopedikus jellegével, integrált feldolgozás módjával nem csak a pedagógus-jelölteknek, de a gyakorló pedagógusoknak is a szakmai „bibliája” lett, s méltán aratott külföldön is sikert. E könyve is bizonyíték arra, hogy nem csak az egyetemen folyó tanárképzés fejlesztését tartotta élete egyik fő céljának, hanem a pedagógusképzés minden színteréért felelősséget érzett. Ez késztette arra is, hogy hőn imádott témája, a gondolkodásfejlesztés kutatása mellett rész vállaljon a pedagógusképzés megújításában, új képzési modellek kidolgozásával. 1976-80 között egy közel húsz fős kutatócsoportot irányított, s szellemi vezérletével megvizsgálták a pedagógusképzés országos rendszerét. A kutatások eredményeként fogalmazódott meg már akkor, hogy a pedagógusképzési formákat, szinteket integrálni kell, vagy legalábbis közelíteni, mind tematikájukban, mind a képzés szervezeti formáiban. Ennek érdekében a kutatócsoport egységes képzési rendszert dolgozott ki, mind a külső, mind a belső struktúrára. Sajnos, ezek a gondolatok akkoriban alig valósultak meg, de megalapozták a 90-es évek változásait a hazai pedagógusképzés rendszerében. Kelemen László azonban nemcsak kutatója volt a pedagógusok munkájának, ő ízig-vérig pedagógus volt. Nem csak tanulmányaival, könyveivel, de előadásaival is nagy tiszteletet váltott ki a nevelőkben. Elméleti felkészültsége mellett kiváló gyakorlati pedagógiai érzéke volt titka sikereinek. Becsülték, szerették a gyakorló pedagógusok is, s nem véletlen, hogy olyan szoros kapcsolata volt a tanárokkal, nevelési intézményekkel. Pedagógus, professzor volt ő a szó tágabb értelmében, kutatók, gyakorló tanárok tanítómestere. Nem csak a tudományt tanulhatták tőle, de embersége is például szolgát mindenki számára. Szerénysége, önzetlensége - az ő pozíciója és tudása mellett - ritkaság számba ment már akkor is… A romantikus lelke vitte vissza Pécsre, utolsó munkahelyére, az akkor alakuló Janus Pannonius Tudomány-egyetemre. Ott azonban már a betegség rányomta bélyegét életének utolsó két évére.

Főbb művei:

A tanulók gondolkodása 6-10 éves korban, 1960; A 10-14 éves tanulók tudás szintje és gondolkodása, 1963; A pedagógiai pszichológia alapkérdései, 1967; A gondolkodás nevelése az általános iskolában, 1970; Pedagógiai pszichológia, 1981.

Elnöke volt az MTA Pszichológiai Bizottságának, 1970-76 között, tagja az MPT elnökségének, és elnöke volt az MPT H-B megyei tagozatának.

1981-ben Apáczai Csere János díjat kapott.

Balogh László

Kellermann Mártonné Monostori Rozina Borbála (Budakeszi, 1921. febr. 24. — Debrecen, 2000. aug. 22.): óvodavezető.

Kellermann Mártonné

Budakeszin született 1921. febr. 24-én. Édesapja műszaki postás volt, édesanyja pedig a háztartást vezette.
Elemi iskoláit szülővárosában végezte. Budapesten, az 1936–40-es években szerzett óvónői képzettséget – jeles eredménnyel – az Állami Gróf Brunszvik Teréz Óvónőképző Intézetben.
A gyermeknevelést vallomása szerint hivatással párosuló életcéljának tekintette. Ez az elkötelezettség tükröződött munkájában, beosztása minden szintjén.
Óvónői állást 1941 jún.-ban kapott Bácskában – Istenhozott székelytelepes községben –, majd Bajsára irányították segédóvónőnek.
1943-ban Tapojára helyezték – az újonnan szervezett Kisded Óvó – vezető óvónői feladatainak ellátására. Itt ismerkedett meg Kellermann Márton gazdasági iskolai tanárral, akivel 1944. augusztusában házasságot kötött.
1944. okt. 8-án – a katonai kiürítés idején – Szentlőrincre menekültek, ahol férje új állást kapott, Ő állás nélküli óvónő lett. Újra dolgozni 1951-től Budapesten az Állami Nyomda Óvodájában kezdett, vezető óvónői beosztásban. 1953. márc. 1-től Debrecenben dolgozott óvónői, majd 1955-től vezető óvónői beosztásban, az Ispotály-téri Óvodában.
1970-től az újonnan épült Holló János utcai Óvoda vezetésével bízták meg. Itt dolgozott 1977-ig, egészen nyugdíjba vonulásáig.
Vezetői feladatai ellátása mellett körzeti felügyelő óvónőként tevékenykedett. Az óvónők városi továbbképzési felelőse, rövid ideig a Városi Tanács óvodai előadója.
Fontosnak tartotta az óvodáskorú gyermekek sokoldalú, harmonikus nevelését, fejlesztését, korszerű óvodai ellátását.
Az elméleti és gyakorlati munka folyamatos megújítását, az újra való törekvést képviselte. Kiemelten foglalkozott az óvodai játék – mint a gyermek legfőbb tevékenysége – fejlesztésével, nevelő hatásának kiaknázásával. A matematikai foglalkozások játékosságát, a logikus gon-dolkodásra nevelés lehetőségét, korszerűsítését városi szinten képviselte.
Óvodájában bemutató foglalkozásokat szervezett a város óvónői részére. A korszerű vezetői munkát meghatározónak tekintette, és mint felügyelő óvónő kiemelten kezelte, segítette. A családi és óvoda nevelés összehangolását, az együttműködés felelősségét szorgalmazta.
Továbbképzésére, önképzésére mindig nagy gondot fordított, munka mellett tanult, főiskolai végzettségét 1967-ben szerezte meg példás eredménnyel.
Városi rendezvényeken több tudományos igényű előadást, beszámolót tartott; publikált az Óvodai nevelés és Köznevelés hasábjain.
Az 1971-től bevezetésre került Óvodai Nevelési Program előkészítésében is részt vett, számítottak véleményére, tapasztalataira.
Publikált a Debrecenben megjelentetett Módszertani füzetek 1965-ös kiadásában is „Az óvodában folyó ismeretszerzés útjáról, módszereiről” címmel.
Munkáját, emberi magatartását városi, megyei, országos szinten elismerték, ezt kitüntetései is bizonyítják:
Kiváló Óvónő, 1960.; Munka Érdemrend arany fokozata, 1974.; Érdemes Munkáért, 1975.; Pedagógus Szolgálatért emlékérem, 1977.; Munka Érdemrend bronz fokozata, 1981.
Példamutató családi életet élt, büszke volt négy fiú gyermekére, akik melegséget, szere-

tő gondoskodást kaptak szüleiktől, és mind-annyian egyetemi diplomát szereztek.
1977-ben vonult nyugdíjba. 1986-ban megözvegyült, mely mélyen megrendítette belső derűjét, harmóniáját. Nehéz éveiben családja gondoskodása, szeretete tudta átsegíteni.
2000. aug. 22-én hunyt el. Példaszerű munkája, életvitele, gyermekszeretete, hivatástudata követendő példa az utána következő nemzedéknek, mind-annyiunknak. Őrizzük emlékét, példáját.
Források:
Önéletrajz, hiteles dokumentumok.

Ónosi Lászlóné

Kertész Andor (Gyula, 1929. febr. 19. — Budapest, 1974. ápr. 3.): egyetemi tanár.

Kertész Andor

Kertész Andor pedagógus családból származott. Édesapja, Kertész Lajos, a gyulai Gimnáziumban volt hosszú ideig ének- és zenetanár. Édesanyját Nyíri Máriának hívták. Négyen voltak testvérek, mind a négy fiú felsőfokú végzettséget szerzett, Kertész Lajos zongoraművész, Kertész Gábor építészmérnök, Kertész Attila történelem-ének szakos tanár lett.
Gimnáziumi tanulmányait a gyulai Római Katolikus Gimnáziumban végezte, 1947-ben érettségizett kitűnő eredménnyel. Gimnazistaként a matematika, a zene és az irodalom érdekelte. Ez utóbbi kettőből több dolgozatot is írt. Élethivatásul azonban a matematikát választotta, de egész életében aktív munkása volt a magyar népzene felkutatásának, illetve szorgal-masan gyűjtötte a miniatűr könyveket. 1947-51 között a debreceni KLTE-n tanult. 1951-52-ben a Schweitzer Miklós versenyen dicséretben részesült. 1952-ben kapta meg kitűnő matematika-fizika–ábrázoló geometria szakos középiskolai tanári oklevelét. Életének döntő fordulata akkor következett be, amikor Szele Tibor a debreceni Egyetem Matematikai Intézetbe került. Kertész Andor harmadéves hallgatóként, az ő hatására és ösztönzésére, kezdett modern algebrával foglalkozni. A tanár és a tanítvány között szoros szakmai és baráti kapcsolat alakult ki. 1951-ben írták meg első közös cikküket, majd a későbbiekben is több közös publikációjuk jelent meg.
1950-től a Matematikai Intézetben demonstrátor, majd gyakornok. 1951-54 között Szele Tibor, majd Szele Tibor halála után Rédei László akadémikus aspiránsa modern algebrából. Csoport- és gyűrűelméleti munkásságáért 1953-ban BJMT Grünwald Géza emlékdíjban részesítette. 1954-ben kandidátusi fokozatot szerzett az absztrakt algebrából, majd 1957-ben az operátor modulusokról írt disszertációja alapján, igen fiatalon megkapta a matematikai tudományok doktora fokozatot.
1954-től a KLTE Mat. Intézetében adjunktus, 1960-68 között az Algebra és Számelmélet Tanszék tanszékvezető docense, 1963-tól haláláig egyetemi tanár.
1955-től a Rényi Alfréd, Szele Tibor és Varga Ottó által alapított Publicationes Matematicae (Debrecen) szerkesztésében is részt vett.
A hazai és külföldi matematikai életben igen aktív tevékenységet fejtett ki. Számos konferencián tartott igen sikeres előadást. Több ízben volt vendég-professzor Hallében.
66 cikke és 3 könyve jelent meg.
Fő műve a *Vorlesungen über artinsche Ringe* (Budapest-Leipzig) 1968-ban jelent meg. Munkájának elismeréseképpen megkapta az MTA Nagydíjának első fokozatát és a Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina tagjává válasz-totta.
Tudományos munkásságának fő területe a modern algebra volt, Abel csoportok, operá-

tor modulosok általános elméletével, gyűrűelmélettel, halmazelmélettel és élete utolsó időszakában matematikatörténettel foglalkozott.

Az első időszakban az Abel csoportokat és azok direkt felbontási kritériumait vizsgálta, majd a Fuchs Lászlóval és Szele Tiborral közösen írt dolgozataiban egy adott csoport bizonyos rész-csoportjainak a tulajdonságait mutatta ki. Legnagyobb eredményét a modulusok direkt felbontásában érte el, a moduluselmélet segítségével dolgozta ki a lineáris egyenlet rendszerek ált. elméletét. Jelentősek a gyűrű radikáljairól szóló vizsgálatai is. Halmazelméleti kutatásai a számosság kérdésére vonatkoztak.

Hallei tartózkodása alatt adatokat gyűjtött Georg Cantorra vonatkozólag tervezett könyvéhez. Ezt a munkát volt tanítványa, hallei kollégája, Manfred Stern, fejezte be halála után.

Oktató munkája kiemelkedő volt. Előadásai szervezettek, világosak, érthetőek és logikus felépítésűek voltak. Nem ment bele mindig az apró részletekbe, de világosan kiemelte a lényeget. Beszélt mindig a történeti vonatkozásokról. Élvezetes óráira a TTK-s hallgatók mellett a bölcsész- és az orvostanhallgatók is szívesen bejártak.

Mestere volt a szép beszédnek. Megfontolt, stiláris szempontból kifogástalan hozzászólásai éppen úgy lekötötték a hallgatóság figyelmét, mint gördülékeny, szabatos, precíz matematikai előadásai. Különös adottsággal rendelkezett ahhoz, hogy mondanivalóját a hallgatóság szintjéhez méretezze. Sok dicsérő szót lehetett hallani beszédeiről, előadásairól, akár az akadémia ülésén, akár általános iskolai tanári továbbképzésen vagy középiskolai szakkörön hangzottak el. Emlékére a Heves megyei szakközépiskolák az 1990-es évektől kezdve rendezik meg a Kertész Andor Matematikai Emlék-versenyt.

Nagyon rendszerető, rendszeres munkát végző ember volt, aki mindig tele volt tervekkel. Ő volt a folytatója a Szele Tibor által létrehozott algebrai iskolának Debrecenben, illetve Hallében ő segítette elő a modern algebrai iskola kialakulását. A Hallei Egyetem 1971-ben bronz emlékéremmel tüntette ki.

Fiatalkori gyors sikerei, vallásossága, politikai nézetei miatt voltak életének nehéz időszakai, konfliktusos helyzetei. Ezek feloldásának jó lehetősége volt a hallei egyetemi tanárság. Magyarországon nem választották be az MTA tagjai sorába.

Szerette a társaságot, diákjait, kollégáit. Szívesen vitatkozott, de mintaszerűen korrekt, udvarias, barátságos és szolgálatkész ember volt.

1960-ban a diákokkal együtt részt vett a Keleti–főcsatorna építésében, majd a következő években a bakonszegi és a bodrogzugi építőtáborban is dolgozott. Szívesen kirándult. Szerette az életet, amelyet családja szeretete még tartalmasabbá tett.

Felesége, Tóth Ilona tanárnő, mindenben segítségére volt. András fia ma német szakos egyetemi tanár, az MTA legfiatalabb levelező tagja, lánya, Gabriella, orvos.

Kertész András egészségi állapota az 1970-es évek elején meggyengült és egyre rosszabbodott, így élete Bolyai Farkas szavaival élve hamar “ellobogott”.

Főbb munkái:

Az operátormodulusok általános elméletéhez Disszertáció, Debrecen, 1957

Vorlesungen über Artinsche Ringe, Akadémiai Kiadó – Teubner Verlag, Budapest – Leipzig, 1968

Lectures on artian rings. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987

Einführung in die transfinite Algebra, Akadémia Kiadó, Budapest, 1975

Georg Cantor 1845-1918, Schöpfer der Mengenlehre, Halle, 1983 (M. Sternnel közösen).

Kántor Sándorné

Kertész László (Nyíregyháza, 1935. jan. 26. — Hajdúböszörmény, 1971. jún. 23.): középiskolai tanár.

Kertész László

„Származásom egészen az anyámig vezethetem vissza.” írja önéletrajzában. Nevét is tőle örökölte. Édesanyja valószínű cselédlányként kezdte önálló életét. Elsőszülött gyermekét néhány hónaposan állami gondozásba vették. Nyíregyházán, majd a Debreceni Gyermekvédő Intézetben helyezték el. Innen egy Menyhárt nevű böszörményi kovács családjához vitték. Itt talált rá Láda Mihályné, született Kerékgyártó Julianna, aki tífusz miatt elvesztett két gyermeke, Imre és Margit halála feletti mérhetetlen bánatában fogadta magához.

Így került véglegesen ehhez a böszörményi szegény paraszt családhoz, igazi otthont, családi meleget adva számára. Saját gyermekükként szerették, iskoláztatták, keménységre, tisztességre, helytállásra, hűségre és önzetlenségre nevelték a szigorú erkölcsi normák szerint élő paraszti környezetben.

Ált. isk.-i tanulmányait a böszörményi Bethlen utcai iskolában végezte. Lelkes kisdiák volt. Nagyon szeretett olvasni. Tanárai és az iskola igazgatója, Csiha Margit is kedvelték. Így ír erről az időszakról önéletírásában: „Tíz éves koromtól megszállottan olvastam, a fél kezemmel a legelő tehén (kötelét) tartva, … este a holdfénynél a küszöbön, éjszakákon át a petróleumlámpánál, még a mécses pislogása mellett is”.

Befogadó családja nem a jövendő munkaerőt látta benne. Gyermekeik közül csak őt iskoláztatták. 1946-ban beíratták a gimn.-ba, ahol nagy érdeklődéssel, tehetséggel fordult a humán tárgyak irányába: magyarból és történelemből kiválóan teljesített. Kevésbé kedvelte a reáltárgyakat, de azokkal is becsülettel és nagy szorgalommal megküzdött.

Nagyon szeretett dolgozni, a nyári szünidőkben sok helyen végzett munkát az országban, de legtöbb időt a Hortobágyon töltötte. Szerette azt a földet, ahol élt. Valószínű a paraszti környezetben magába szívott földszeretetből, a diák és felnőtt korból szerzett élményekből egyaránt fakadt egyik nagy versének ihletése, melyben népünk sorskérdéseit latolgatja:

„Szerelmünk ez a föld,
de ha rá férfi módra:
értelemmel, friss erővel-
e népség nem vigyáz,
hiába e nász,
hiába minden szertartás, - csak egy
század – s elvadul,
szégyenében a magvető
akkor délnek vándorol,
s ha itt marad,
itt marad
hűségben is – hazátlanul.”

1954-ben érettségizett. Még ebben az évben felvételt nyert a KLTE magyar- történelem szakára. Nagy örömmel és óriási ambícióval kezdte egyetemi éveit. Nemsokára megjelentek első versei, beválasztották az egyetemi ifjúsági szervezet vezetőségébe. Egyre ismertebbé vált irodalmi és művészeti körökben.

„Részt vett az egyetemi reformmozgalomban, 1956 tavaszán a MEFESZ előkészítő bizottságában képviselte a debreceni bölcsészeket. Ősszel, a reformmozgalom gyorsulásával az önállóság oldalára állt, szembe fordult a központosult hatalmi akarattal. Okt. 24-én érkezett vissza Debrecenbe a szegedi nagygyűlésről; nyomban beválasztották a már működő Egyetemközi Tízes Bizottságba, később a Debreceni Forradalmi Bizottmányba. Itt a karhatalmi szekcióban dolgozta végig a tizenkét forradalmi napot. Nov. 4-én szovjet katonák letartóztatták és rövid vallatás után az ungvári várbörtönbe

hurcolták. ENSZ követelésre hozták haza decemberben. Hogy a bírósági pereket elkerülje, hónapokig kórházban rejtegették.” Írja róla kortársa és barátja Székelyhídi Ágoston, a Szabadhajdú c. hajdúböszörményi helyi lap hasábjain.

Elvégezte az egyetemet, ebben nagy szerepe volt Juhász Géza professzornak, aki nemcsak szellemi irányítója volt, hanem politikai téren is kiállt érte, így Kertész időben be tudta fejezni tanulmányait. 1958-ban kapott diplomát (akkor négyéves volt a bölcsészkar), és attól az időtől kezdve haláláig a böszörményi Bocskai István Gimnázium tanára volt. Elhelyezkedésében támogatta Mihály János, az iskola akkori igazgatója, aki már a diák Kertész Lászlót is segítette, később atyai barátja lett.

„Hazatért. Pályáját és életét kényszerűen, szűkkörben sokáig csak megtűrt értelmiségiként járhatta, építhette”— írja róla Székelyhídi.

1961-ben Debrecenben házasságot kötött Bores Gizellával, volt egyetemista társával. Házasságukból két gyermek született: László és Ferenc. László rendszergazdaként dolgozik Budapesten. Ferenc apja nyomdokain haladva, magyar-történelem szakos tanár lett, és jelenleg Miskolcon tanít egy ált. isk.-ban. Kertész László nagyon szerette családját. Még életében igyekezett megadni két fiának mindent, amit ő nem kaphatott meg. Mint ahogy több versében foglalkozott a halál gondolatával, bizonyára érezte, rövid életű lesz és emiatt óriási munkabírással dolgozott, többszörösét vállalta annak, ami természetes lett volna.

„Nagy lelkesedéssel tanított, órái élményszámba mentek, a tantervi kötöttségeket szabadon kezelte, kedvenceire (Ady) az előírtnál több időt fordított.

Diákjaival jó kapcsolatban volt, közvetlenül viselkedett, de erkölcsi és tantárgyi követelményeiben igényes és következetes volt.”, írja Csiha László, volt kollégája.

Tanított a gimnázium nappali és levelező tagozatán, ellátta a TIT városi szervezőtitkári teendőit. Országos rangú irodalmi színpadot szervezett, mely azokban a napokban jutott a „Szóljatok szép szavak” versenyen teljesítménye csúcsára, amikor őt baleset érte.

Rendszeres munkatársa volt az irodalmi folyóiratoknak és a helyi lap kulturális rovatának. A jobbítás szándékával emelt szót, kultúráért, iparért, eljáró munkásért, demokráciáért, emberi életért, a vidéki értelmiségi visszhangtalanságáért.

Szakmai fórumokon bátran érvelt a magyar tanítás korszerűsítéséért.

„Jelentős kultúraszervező tevékenységet folytatott Hajdúböszörményben. Barátaival, Székelyhídi Ágostonnal, Bíró Ferenccel létrehozták a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelepet, ez az intézmény azóta is működik. Több költőt és írót meghívtak a városba, Veres Pétert, Váci Mihályt, Nagy Lászlót, Mocsár Gábort, Sánta Ferencet. Czine Mihály „böszörményi műhelynek” nevezte a városban akkor kialakult kis értelmiségi közösséget.” — írja Csiha László.

„Középiskolás korától kezdve írt verseket. Szenvedélyes hittel vadlobogással, indulatokkal az önkifejezés mámorában vall érzéseiről, gondolatairól”, írja róla Lázár Imre, volt egyetemista társa a Termelőszövetkezetek című böszörményi helyi lapban.

Csiha László egykori munkatársa írja: Publicisztikájában főként az oktatásügy kérdéseivel és a kisvárosi lét problémáival foglalkozott. Költői pályája a 60-as években indul el. Ekkor jelentek meg első versei a debreceni Alföld című folyóiratban. Pomogáts Béla az «új népiesség költői» közé sorolja Kertész költészetét. Alkotásainak főbb motívumai: az apaélmény, tájversek, szerelmi költemények, bibliai témák.”

Nevelőapjában az értékhordozó böszörményi parasztember típusának állít emléket, tájköltészete a hajdúböszörményi tájat emeli be az irodalomba, bibliai témáiról így írt Kiss Ferenc: „...egy bibliai alak rajzában saját mondanivalóját fejezi ki. Méghozzá úgy, hogy maga az alak nem degradálódik ürüggyé, hanem eredendő vonásai élettel telnek meg, történelmileg is hiteles és mégis emberi jelentéssel.” Kortárs 1970/11.1840. o.

1961-től egyre gyakrabban szerepel költeményeivel. Felveszik a Magyar Írók Szövetségébe. „Fák és agancsok” című verseskötetével (1970) megszilárdította helyét a kortárs magyar költészet jobbjai között. Kötetéről a következőket írja Görömbei András a

Tiszatáj című folyóirat 1970-11. számában: „Mindenekelőtt színességével, gazdagságával lep meg. Ebben egyedül álló az első kötetek között. Az apasiratótól könnyedebb szerelmes dalok, filozófiai sugallatú természetversek epikus és drámai menetű példázatok során a címadó vers kegyetlen kínzó látomásáig vezet a sors.

Kertész versei mindig egyénisége alaprétegéből sarjadnak, ezért egységes a nagy bőség ellenére a kötet etikai állásfoglalása. Ezért vezetnek mindig biztos pontra a legkülönbözőbb irányából induló képek, gondolatok. Az ihlet vezérlő kedvét morális elkötelezettség irányítja. Olyan életformát kutat a költő, melyben tápot lelnek egyéniségének szellemi erejének legszebb értékei, vágyai, ugyanakkor azonban példás lehetőséget ad a nehéz örökség ápolására: a szegények szeretetére, segítésére. Hogy ez mily nehéz arról vallanak a versek s, hogy mégis érdemes: mutatja a költő töretlen hite. Sok a fájdalom és a bánat ebben a költészetben, de a legszebb hit és a hűség mindig diadalmaskodik. Nem a fölényes érvelés, hanem a megszenvedett élmény sokrétű exponálása a költő nagy élménye”.

Szellemi örökségét méltó formában tükrözi a verseit és prózáját összegző válogatás az Egyszer még c. kötet (1974), melyről az alábbiakat írja Cs. Nagy Ibolya az Alföld 1974. 11. számában: „Kertész László élete akár a példázat: Akadnak sorsok melyeket súlyosnál súlyosabb terhek nyomorítanak, melyeket be nem látható, de rettegett újabb csapások felé irányítanak az évek, melyeket úgy determinál a múlt, hogy az egész jövendőt is beárnyékolja egyben, melyekben a jó is újabb rosszakat szül. Sorsok, melyek mintha kiválaszthattak volna, hogy a nehéz emberi élet bizonyító példái legyenek. Kertész László élete annyival nehezebb, hogy művész, hogy költő.

A művet a személyes sors jogán nem lehet minősíteni. Olykor csak a versek mögött rejtőző életmozzanatok ismeretében lehet. Kertész László lírája ilyen: Azonos a sorsával. Kialakult líra. Az, mert erős karakteres élmények táplálják. Esztétikai értelemben azonban nem lezárt, nem is lehet az. Sok van benne Adyból: Hangulat, s formai megoldás egyként. De fiatal líra, melyben természetes az elődök jelenléte. Fiatalos maradt ám ahhoz már elég koros líra, hogy néhány költői erényt felmutasson. Ilyen pl. a nyíltság, a teljes kitárulkozás. Nem sáfárkodik sorsával a költő. Viszonya a vershez őszinte, így válhat hitelessé, meggyőzővé az életből párolt költemény”.

Summázva költészete lényegét: A népi nemzeti hagyomány és a modernség ötvözésére törekedett. Eredményeit ebben elismerte a kritika és a közönség is

Alkotó ereje teljében érte utol 1971. június 23-án az értelmetlen halál. Gépjármű baleset áldozata lett, a gépkocsivezető figyelmetlensége miatt. Mély megdöbbenést keltve mindazokban, akik ismerték, tisztelték és szerették.

Rendszerváltásnak kellett megtörténnie ahhoz, hogy Kertész László rövid, de küzdelmes életét, alkotó munkásságát, költészetét igaz értékei közé sorolhassa a történelem. Ennek biztató megnyilvánulásai, hogy nevét 1991-től Hajdú-böszörményben utca, a gimnáziumban emléktábla őrzi. Posztumusz kapta meg az 1956-os emlékérmet, a nemzeti forradalom és szabadságharc legmagasabb kitüntetését.

Első tanítványai között lehettem, pályája kezdetén. Sokat küzdött velünk az akkor még kevés tapasztalattal rendelkező fiatal pedagógus, de tiszteltük és ő is tisztelt bennünket: Emberi helytállásra, önzetlenségre, tisztességre nevelt valamennyiünket. Különösen csodálatosak voltak Csokonairól, és Madách Ember tragédiájáról szóló előadásai. Korai és kegyetlen halála mélyen lesújtott mindnyájunkat, emlékét híven őrizzük.

Források:

Csiha László kézirata; Nagy Lajosné emlékezése; Székelyhídi Ágoston: Hajdúböszörmény új utca nevei, Szabadhajdú c. helyi lap, 1992.; Lá-zár Imre: Megőrző szép szavak, Termelőszövetkezetek c. helyi lap, 1988; Kertész Lászlóné: Egyszer még, Magvető, 1974.; Görömbei András: Kertész László…, Tiszatáj, 1970.; Cs. Nagy Ibolya: Kertész László…, Alföld, 1974.

Kovács András

Király Jenő (Kolozsvár, 1885. — Hajdúböszörmény, 1958.): tanár, festőművész.

Király Jenő

Gyermekkorát özvegy édesanyjával Körösszakálon töltötte. Középiskolai tanulmányait a nagyváradi reál-gimnáziumban végezte.
1904-ben Budapestre megy a Képzőművészeti Főiskolára, amit akkor Székely Bertalan, majd Szinyei Merse Pál vezetett. Alakrajzot Révész Imrétől, akvarellfestést Edvi Illés Aladártól tanult. Székely Bertalan javaslatára ösztöndíjat kapott. Ösztöndíjjal volt Rómában is.
1909-ben lett a hajdúböszörményi gimnázium tanára, itt tanított nyugdíjba vonulásáig 1938-ig. Az első világháborúban katona volt, onnan több, a háborús életet megörökítő ceruzarajzzal tért haza.

1958 nyarán tragikus hirtelenséggel halt meg. Tanári munkájáról volt igazgatója dr. Sarkadi Nagy János úgy nyilatkozott: „Kereste és megtalálta a gyermek lelkét. Hány magyar paraszt gyerekszem nyílt meg az ő vezetése nyomán a magyar szépségek iránt, amely szemek nélküle talán vakok maradtak volna.”
Kevés olyan pedagógus van a magyar neveléstörténetben, akinek annyi kiváló tanítványa lett volna mint neki. A következő országosan és az országhatárokon túl is ismert festők voltak gimnáziumi növendékei: Pálnagy Zsigmond, Kampler Kálmán, Maghy Zoltán, Litkey György, Szolnoki Zoltán. Lényegében ő alapozta meg a böszörményi festőiskolát, amelyből aztán a 60-as években kinőtt a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep.
Akvarellista volt. Képeit a szabad természetben festette. Hálás témái voltak az őszi tengeri-kúpok, vályogvető gödrök, elhagyott csőszkunyhók, Böszörmény zugutcái, nádfedeles házai. Több képet készített Erdélyben és a Balaton partján is.
Király Jenő 1907 óta van jelen a magyar képzőművészeti életben. Akkor a Nemzeti Szalon kiállításán szerepelt képeivel. Attól kezdve rendszeresen lehetett látni képeit a különböző tárlatokon.
Gyűjteményes és emlékkiállításai:
1928. Hajdúböszörmény
1930. Hajdúböszörmény, Bocskai István Gimnázium
1934. Hajdúböszörmény, Bocskai István Gimnázium
1953. Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény
1962. Pedagógus Klub, Hajdúböször-mény
1963. Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény
1965. Művelődési Ház, Debrecen
1967. Művelődési Ház, Debrecen
1973. Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény
1977. Művelődési Ház, Debrecen
1980. Hajdúsági Múzeum, Hajdúböszörmény (böszörményi festők kiállítása)
Munkásságával a következő művészettörténészek és közéleti emberek foglalkoztak: Dr. Dankó Imre, Székelyhidi Ágoston, Dr. Szekeres Antal, Dr. Szijj Béla, Sz. Kürti Katalin, Dr. Tóth Ervin.

Csiha László

Klucsik Dániel (Mátraballa, 1903 — Püspökladány, 1974.): ált. isk. tanár.

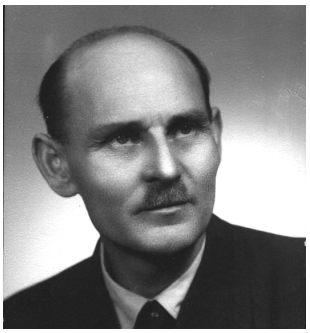

Klucsik Dániel

Hagyatékában nem maradt fenn iskolavégzettségét tanúsító okirat, leszármazottai sincsenek. Így csak az iskolai évkönyvekre, a személyes visszaem-lékezésekre támaszkodva ismerjük, hogy a Szegedi M. Királyi Állami Felső Kereskedelmi Iskolában kezdte meg tanulmányait az 1921-1922-es tanévben. Tanári pályát pedig Püspökladányban az Állami „Dr Petri Pál" Polgári Fiú- és Leányiskolában az 1928/1929-es tanévben számtan-természettan-vegytan szakképesítéssel, óraadó helyettes tanárként.

Szaktárgyai mellett kézimunkát és testnevelést is tanított. Ő lett a fizikai és a vegytani szertár őre, tíz éven át a Turul cserkészcsapat parancsnoka és a Kinizsi sportkör vezetője. Rendes tanárrá 1937-től nevezték ki.

1944-ben katonai szolgálatra hívták be, októbertől közérdekű munkaszolgálatot teljesített, útban hazafelé, 1945. márc. elején Jánoshalmán került orosz fog-ságba, ahonnan csak 1948-ban szabadult.

Hazaérte után folytatta tanári tevékenységét a polgári iskolában. Annak megszűnése után, de ugyanabban az épületben Állami Általános Fiúiskolában, majd Petőfi Általános Iskolában tanított tovább tanárként, matematikát és fizikát, 1965-ben történt nyugdíjazásáig. Püspökladányban, ha öreg diákok találkoznak, és régi tanáraikra emlékeznek, elsőnek hangzik el a Klucsik házaspár: Dani bácsi és Sárika néni neve.

Klucsikné Rettegi Sarolta az erdélyi Lugoson született, Temesváron szerzett tanítói oklevelet, Budapesten pedig polgári iskolai tanári oklevelet. A család Erdélyből a trianoni békediktátum miatt települt át Magyarországra. 1928-tól tanított rendes tanárként Püspök-ladányban mennyiségtant és természettant. Klucsik Dániellel 1930-ban kötöttek házasságot. Nyugdíjazásáig ő is a polgári iskola, majd az általános iskola tanára volt. Sokak részesülhettek abban a szerencsében, hogy tanáraiknak vagy kollégáiknak mondhatták őket. Szaktárgyaik szeretete, kimagasló oktatása mellett nagy gondot fordítottak tanítványaik nevelésére.

A Püspökladányi Dr Petri Pál Polgári Fiú- és Leányiskola a környék legszebb és legjobban felszerelt iskolája volt, de igazán értékessé a benne folyó oktató-nevelő munka lette. Az iskola gondosan vezetett értesítője évről-évre megőrizte a tantestületi értekezletek témáit, a szülőkkel való találkozásokat. Ezek egy célt szolgáltak: emelni az iskola színvonalát, közvetlen kapcsolatot kialakítani nemcsak a helybeli, hanem a vidéki szülőkkel is. Ebben a munkában kiemelkedő szerepet töltött be Klucsik Dániel és felesége. A két világháború közötti nevelés egyik legfontosabb színtere a cserkészélet volt. Klucsik Dániel nagy hozzáértéssel, gonddal, szeretettel vezette tíz éven át a cserkészcsapatot.

A próbázások, a táborozások a haza szeretetére, megismerésére, kitartásra nevelték a polgárista diákokat. Szaktárgyai mellett, amelyeket nagy hozzáértéssel tanított, a fiúk gyakorlati képzését is elvállalta. Erről az évről-évre megrendezett kézimunka kiállítások tanúskodtak. A Kinizsi sportkörnek is hosszú időn át ő volt a vezetője.

Ilyen elfoglaltság mellett nem maradt ideje publikációs tevékenységre, de a község közéletébe aktívan bekapcsolódott. A Püspökladányi Társaskör egyik meghatározó tagja volt. Ezt a szépen ívelő pályát törte meg a háború, a katonaság, a hosszú hadifogság. Fennmaradt fogságban írt naplója, amely megrázó erővel mutatja be haza-vágyódását, aggódását szeretteiért. Hazatérte után töretlen lendülettel látott a tanításhoz, az elpusztult fizikai szertár anyagát saját készítésű kísérleti eszközökkel pótolta. Nem volt számára elveszett gyerek, az egyszerű eszközök, az emberség, de szigorú tanári munka mindenki számára érthetővé tette tantárgyait. S ha ez

nem segített, családi háza udvarán, a nagy diófa alatt a leggyengébbeket is meg tudta tanítani. Méltán nevezhetjük őt a „ladányi Öveges professzornak”. Tanítványai: mérnökök, fizikusok, matematikusok, de egyszerű munkások is megállták a helyüket nemcsak itthon, de a határon túl is.

A tanári munka mellett ő volt a Pedagógus Szakszervezet járási gaz-dasági vezetője. Munkásságát Munka-érdemrenddel ismerték el.

1965-ben ment nyugdíjba a püspökladányi Petőfi Sándor Ált. Isk.-ból, de még két évig a nyugdíj mellett a szakmunkásképzőben tanította a fiatalokat. A mindig fiatalos, udvarias Dani bácsi 1974-ben combnyaktörést szenvedett, s 71 évesen távozott közülünk. A püspökladányi római katolikus temetőben helyezték nyugalomra, ahonnan a temető lezárása miatt 1997-ben a Köztemetőbe hozták át hamvait kedves felesége, Sárika néni és anyósa hamvaival együtt.

Szerencsés embernek mondhatom magam, hogy 8. osztályban Sárika néni volt az osztályfőnököm, és 8 éven át munkatársa lehettem Dani bácsinak. Nekem jutott az a megtisztelő szerep, hogy a nyugdíjba vonuló Klucsik Dániel Tanár Urat búcsúztathattam. Dani bácsi és Sárika néni emléke ma is él Püspökladányban.

D. Szabó Lajosné

Koczóh Sándor (Pocsaj, 1893. júl. 12. — Nagyrábé, 1970. jan. 14.): tanító, igazgató.

Koczóh Sándor

Középiskoláit Hódmezővásárhelyen végezte, majd Budapesten szerzett tanítói oklevelet 1912-ben.

Első munkahelye Nyírlövőn volt, ahol 1912-től 1917-ig kántortanítóskodott. 1917-ben Nagyrábé község tanítója lett. Itt dolgozott nyugdíjazásáig.

1923-tól 1930-ig iskolaigazgató és a továbbképző iskola vezetője.

Nyugdíjba ment 1959. aug. 1-én ment nyugdíjba.

Negyvenként éven át nemzedékeket nevelt, oktatott. Igen művelt ember volt. A pedagógia iránt elkötelezett, tantárgy-pedagógiai, taneszköz-fejlesztéssel kapcsolatos újításait pedagógiai szaklapokban jelentette meg. Elképzeléseiről gyakran beszélt pedagógustársainak is. Versei, novellái közül többet megjelentetett. Iskolai, egyházi ünnepeken tanítványainak saját verseit is betanította.

Tanítványait érdekes, színes előadásaival lebilincselte.

Szigorú, következetes, pontos tudást követelő tanító volt. Nagy hangsúlyt helyezett a memoriterek tanulására, tudására. Az osztályteremben a gyerekeket elért tanulmányi eredményeik szerint ültette a padokba.

Példabeszédeken keresztül nevelt. Ezekre ma is emlékeznek volt tanítványai.

A háború után, az 1950-es években mellőzték. Felesége családja miatt hátrányos helyzetbe került.

Pályája kettétört. Még 1959-ig nagyon sok tanítványa volt, akiknek tudásával, emberi tartásával, emberszeretetével példát mutatott. Emlékét tisztelettel és szeretettel őrzi Nagyrábé lakossága.
Egyetlen kiadott verse 1929. okt. 3-án a Bihar Újságban jelent meg. Címe: A gárda indul.
Pályája kezdetén dalárdát alapított Nagyrábén, amely 10 évig működött. Műkedvelő előadásokat tanított be. Ezek általában népszínművek voltak. Az előadások bevételét jótékony célokra használták.
A tanítás mellett sokféle tevékenységet végzett: leventeoktató, iskolaszéki jegyző, tanügyi dékán, törzskönyvvezető, egyházmegyei tanügyi előadó és tanító képviselő volt.
Forrás: iskolai dokumentumok, egykori tanítványok emlékezése.

Törő Barnáné

Kopányi Mária (Debrecen, 1898. ápr. 25. — Debrecen, 1978. febr. 10.): középiskolai tanár, igazgató.

Kopányi Mária

1918-ban érettségizett a debreceni Ref. Leánygimnáziumban. 1923-ban a Tisza István Tudományegyetemen latin-magyar szakos tanári oklevelet szerzett. Háromszor töltött egy-egy félévet Dániában, egyszer néhány hónapot Ausztriában. 1924-ben doktorált.
1923-tól 1926-ig a nyíregyházai Ev. Gimn. helyettes tanára. 1926-tól az ottani Polgári Leányiskola tanára, az internátusban pedig nevelőtanár. 1935 szeptemberétől a Debreceni Dóczi Ref. Leánygimnázium választott tanára. 1944-től Révész Imre püspök megbízza a leánygimnázium és a tanítónőképző összevonásával létrejött Ref. leányiskola teljes hatáskörű igazgatásával. 1950 novemberéig a Debreceni Dóczi Ref. Leánygimnázium megbízott igazgatója. Ezután uo. tanár és az internátus vezetője. 1952-től a debreceni Ref. Koll. Gimnáziumának tanára, a leány-internátus vezetője 1970 aug. –ig, nyugdíjazásáig.
Munkásságának fő jellemzője: a kezdés, az újra indulás megharcolása. Jó gyakorló terep ehhez első munkahelye. 1926-ban lelkes szervezője a nyíregyházai Leánykálvineumnak. Ennek első tagozatában, a Polgári Leányiskolában széles körű tudásával 9 évig szinte mindenes tanár. Szakjain kívül tanít németet, franciát, mennyiségtant, történelmet, gépírást.
A nyelvtudományt a harmincas évekig művelte. 1922-ben egy finnugor témájú dolgozattal, még egyetemi hallgatóként elnyeri az MTA jutalmát. Professzorának, Pápay Józsefnek megbecsült tanítványa. Nála doktorál, s Pápay haláláig együtt dolgoznak a Reguly-hagyatékon. Őt azonban a gyakorlati pedagógia vonzza.
A 30-as évek elején már híres magyartanár. 1935-ben választják meg a Dóczi Gimn. magyar-latin tanszékére, mindkét tárgyból szakvezető tanárnak. Itt kitűnő nyelvészeket nevel, pl. B. Lőrinczy Éva, Penavin Olga, Dienes Erzsébet. Később nagyhírű tanárok tanulják tőle a tanítás mikéntjét.
1941-ben VKM gimnáziumi latin tankönyv írásával bízza meg.
Az Egyetemes Tanügyi Bizottság jelentéseinek összeállítójaként, az országos tanügyi viták résztvevőjeként megismeri a két vh. közötti idők magyar és külföldi iskolaszükségletét, az iskolarendszer korszerűsítésének kérdéseit.
Elgondolásainak megvalósítására az 1944-45-ös kataklizma idején nyílt lehetőség. Amikor a háború mindent elsodort, a város romokban hevert, az iskolák kaszárnyáknak, hadikórházaknak voltak lefoglalva, 1944. okt. 19-e után Kopányi Mária sürgetésre

indult meg Debrecenben a fiútanulók oktatása. Ő szerzi vissza a szovjet katonai városparancsnokságtól a Ref. Koll. néhány tantermét és irodáját. Debrecenben a leánytanulók oktatását, felekezetre való tekintet nélkül ő szervezi meg. 1945 márciusában minden tagozaton, minden évfolyamon már két-két párhuzamos osztály működik.

Iskolaszervező munkájának két motívuma emelhető ki. Ezek egyike a tudatos és átélt demokratizmusa. Igen szegény ácsmester leánya volt. A legszegényebb gyerme-keknek is meg akarta teremteni a tanulás lehetőségét. Az iskolák „zsákutca-jellegének" megszüntetésére ő javasolta, hogy a tanítóképzőből és a líceumból különbözeti vizsga nélkül lessen egyetemre menni. Az egyik fő harcosa volt az általános iskola megalakításának. Ennek megszervezése nyomán a Dócziba soha nem látott számban özönlöttek a gyermekek.

A másik motívum az, hogy felismerte a nők megváltozott szerepét a társadalomban. Eszerint a középfokú oktatást három részre osztotta: a gimnázium a tudós, az értelmiségi pályára készülő nőt képezi humán és reál irányban. A líceumban alacsonyabb a követelmény, nem tanítanak latint. Az itt végzettek lehetnek tisztviselőnők, egy év alatt megszerezhetik a tanítói oklevelet. A női ipari iskola hasznos gyakorlati ismereteket nyújt a munkásélethez, két év alatt.

Pályáját és terveinek megvalósítását megtöri az iskolák államosítása. 1948-ban a Dóczitól elveszik az ált. isk.-t és a tanítóképzést, megszüntetik a líceumot és az ipari iskolát. A Dóczi falai között már csak gimnázium működik. Javasolja a Dóczi betagolását a Ref. Koll. szervezetébe, hogy ezáltal egyházi iskola maradhasson. Ezt az akkori püspök ellenzi, s 1950-ben Kopányi Máriát felmenti igazgatói tisztségéből. Kopányi Mária ekkor átmegy a Ref. Koll. gimnáziumába, és beiratkozik az ELTE matematika szakára, 53 évesen, hogy óraszámát ki tudják tölteni.

Kimagasló tehetsége lehetővé tette, hogy továbbfejlessze a Dóczi nemes hagyományait. Híres volt szigoráról. A munka és a teljesítmény feltétlen megbecsülését kívánta meg a vezetésére bízott tanároktól és növendékektől. Egész lénye, magatartása tiszteletet parancsolt. Nem volt közlékeny, de megértő és empatikus volt. Az iránta érzett bizalmat számos tanulói levél bizonyítja.

Ritkán megnyilatkozó, de kitűnő humora volt. Szerette a diákszínjátszást. Többször rendezett a város közönsége számára is eseményszámba menő előadást.

Hatalmas, mindenki által csodált, sokoldalú tudása sosem volt nyomasztó. Beszélt németül, franciául, olaszul, hollandul dánul. Dánból németre fordított is. Híres latinista volt. Írt latin tankönyveket, volt a latin nyelv szakfelügyelője, előadásokat tartott az egyetemen a latin nyelv jelentőségéről, tanításának problémáiról. Gimnáziumi tanítványai díjakat nyertek az Arany Dániel matematikai versenyeken.

Hazaszeretete, mint érzelmi megnyilvánulásai általában, szemérmes volt, de mindig megtalálta a kapcsolódási pontokat, s azokat nem hagyta kiaknázatlanul.

Az általa rendezett ünnepségeknek katartikus hatása volt. Emlékbeszédei a sajtóban is megjelentek.

Vonzotta a magyar néprajz. A magyarórákon kiemelten foglalkozott a finnugor népek költészetével, a népi írók műveivel, a régi magyar irodalommal. A 60-as évek elején a helyismeret felé fordult érdeklődése. Tanítványaival együtt tárta fel a 600 éves Debrecen értékeit.

Ahogyan a külső rendet, fegyelmet megkívánta, úgy fő törekvése volt a növendékek lelkének „tisztán tartása". A Dócziban minden évben visszatérő „csendes napok" nem szokványos lelki gyakorlatok voltak, hanem az önmagunkkal való komoly számvetés, a megtisztulás, a lelki felemelkedés alkalmai.

Jellemének holtáig erős vonásai: vallási türelme, minden munka iránti alázata, és puritán életvitele. Ötvenéves pályafutása alatt mindenkinek adott. Vajmi keveset kapott vissza. Öreg napjaira semmilyen szervezett gondoskodásban nem részesült. Halála előtti betegségében néhányan, volt tanítványai ápoltuk. Végakaratát nekünk diktálta le. Ingóságait szétosztja barátai között, készpénzéből kifizeti temettetését, a családi sírok gondozását, lakóházának eladási árát alapítványként a Ref. Koll. gimnáziuma tanulóifjúságára hagyja. Könyveinek nagy része, iratai a Koll. Nagykönyvtárába kerültek.

Hagyatékából létesített a Koll. Gimnáziuma az újra induló Dóczy Gedeon Gimnázium számára „Kopányi Mária” Alapítványt.
Kopányi Mária számos szakmai-társadalmi-egyházi szervezetben fejtett ki tevékenységet. Többek között tagja volt a Pro Christo Evangéliumi Világszövetségnek, a Magyar Diákok Pro Christo Szövetségének, az Országos Középiskolai Tanáregyesületenk, a Pedagógusok Szakszervezetének.
Válogatott publikációi:
Az észak osztják nyelv jelzős szerkezetei, 1924; Latin olvasókönyv, 1941; A 600 éves Debrecen Kerekes telepének fejlődése, 1962; A debreceni megszűnő temetők egyháztörténeti vonatkozású emlékei, 1963. Fordításaiból említhető: Kirk, H.: A parasztok orvosa, 1959. In: Nagyvilág; Andersen Nexö, M.: Apám. In: Alföld, 1960; Ewald, C.: Karácsonyi történet (Elhangzott a Magyar Rádióban)
Irodalom:
Kardos László: Ezerhatszáz könyvért I., II. In: Kardos László: Hármaskönyv,1978; Sepsy Judit : Kopányi Mária élő alakja. In: Confessio, 1992.

Sepsy Judit

Kornya Sándor (Nagyszalonta, 1901. aug.17. — Debrecen, 1975. jún. 30.): középiskolai tanár, igazgató.

Kornya Sándor

Szülővárosában végezte gimnáziumi tanulmányait. Diákként részt vett Kodály Zoltán nagyszalontai gyűjtésében.
1920-tól a debreceni Tisza István Tudományegyetemen tanult magyar–latin szakon.
1924–1941: Debreceni Ref. Koll. Gimnáziumának tanára.
1925—27: az olasz állam ösztöndíjával tanulmányokat folytat Rómában és Firenzében.
1941–44: a nagyszalontai Állami Arany János Gimnázium igazgatója.
1945–1964: a debreceni Állami Fazekas Mihály Gimnázium tanára. Tanított a város különböző középiskoláinak, elsősorban a Fazekas Mihály Dolgozók Gimnáziumának esti és levelező tagozatán.
1964-ben ment nyugdíjba. 1975. jún. 30-án halt meg Debrecenben.
Mottó: „Általában, mi teszi a jó tanárt, milyen lelkület az, amelyre évtizedek múlva is felragyognak, mosolyba borulnak a katedrájára szegzett szemek? Apámra, akivel dolga volt, mindenki úgy emlékezett, mint szelíd, nyugodt, többnyire mosolygó, jóakaratú emberre. A legigazibb tanári erénye az ma a szememben, hogy nem akart más, csak tanár lenni.” *(Németh László)*
Kornya Sándor hét és fél évtizedes életpályájának két helyszíne volt: az Arany János által hajdúfészeknek emlegetett *Nagyszalonta* és a Hajdúság fővárosa, *Debrecen*. A két város

nemcsak földrajzilag van közel egymáshoz, hanem szellemében is. Ezt a szellemiséget az ősi iskola, a debreceni Ref. Koll., amelynek partikulája a szalontai iskola és a közös büszkeség, Arany János formálja.

Kornya Sándor egy szalontai csizmadiamesternek és egy Bocskaitól nemességet kapott hajdú család lányának első gyermeke volt. Nagyszalonta Ref. lelkésze, Debreczeni István ösztönzésére adták a tehetséges fiút a város gimnáziumába. Közben apja az első világháborúban elesett. Anyja özvegyen maradt négy gyermekével. A hadiárva 1920-ban tett érettségi vizsgát. Itt tanulta meg a magyar és latin nyelven és irodalmon kívül a gyorsírást, amit egész életében használt feljegyzések készítésénél. Tovább-tanulásra ösztönző kitűnő tanárai közül a legtöbbet osztályfőnökének, a magyar-latin szakos Szendrey Zsigmondnak köszönhette, aki fia, Szendrey Ákos, a későbbi néprajztudós osztálytársaként bevonta a népköltési diákgyűjtők táborába, és így a nagyszalontai gyűjtést ellenőrző és kiegészítő Kodály Zoltán helyi kísérője is lehetett

Tanulmányait Trianon után Debrecenben folytatta, ahol a Tisza István Tudományegyetemen 1926-ban magyar-latin szakos tanári oklevelet szerzett. Tanári pályáját a debreceni Ref. Koll. Gimnáziu-mában kezdte 1924-ben mint gyakorló tanárjelölt, majd helyettes tanár. Az 1925-26-os és az 1926-27-es tanévekben a római tudományegyetem bölcsészeti karának volt hallgatója. A magyar kultuszkormány javaslatára adott olasz állami ösztöndíjjal olasz nyelvi, irodalmi, művészettörténeti és pedagógiai tanulmányokat folytatott. A tiszántúli Ref. egyházkerület 1929-ben rendes tanárnak választotta meg. A magyar és latin mellett tanított lélektant és olasz nyelvet az Instituto Italiano di Cultura igazgatóságának felkérésére a gimnázium önként vállalkozó tanulói számára. Az 1930-31-es tanévben voltak olaszórái az egyetem népszerű főiskolai tanfolyamán is. Hat és fél évig volt a gimnáziumi internátus bentlakó felügyelő tanára. Oktatáson kívüli nevelői tevékenységét a cserkészet töltötte ki. Tizenhárom éven keresztül a gimnázium és egyben a Tiszántúl legnagyobb cserkész-csapatának, 172-es számú „Erő” cserkészcsapatnak volt a parancsnoka, ugyanakkor a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt gimnáziumi tanárelnöke.

Egykori igazgatója, Kun Sándor nagyra értékelte oktatói és cserkész tevékenységét: „Ősi gimnáziumunkban mindig lelkiismeretes buzgósággal igyekezett tanári hivatásával járó kötelességeit teljesíteni. Tanítványai ragaszkodtak hozzá, mert megértő, jóságos szeretetet tanúsított irányukba, így oktató és nevelő munkásságában szép eredményeket ért el. A cserkészcsapatot lelkes igyekezetével a VI. kerület legnagyobb és legjobb cserkészcsapatává fejlesztette [...] Kartársai iránt tanúsított őszinte szeretetével, minden nemes, szép és jó iránti lelkesedésével, sokirányú önzetlen munkásságával, baráti szolgálatkészségével kiérdemelte a tanári kar nagyrabecsülését és ragaszkodását.”

Iskolán kívüli társadalmi-közéleti tevékenysége rendkívül szerteágazó. Tagja a cserkészszövetség VI. kerülete intézőbizottságának és bírája a fegyelmi bíróságnak, cserkészkerületi ügyész, Ref. egyházrészi tanácsos, a város irodalmi társasága, a Csokonai Kör pénztárnoka, majd titkára, a Koll.i Diákszövetség, a Tiszántúli Szépmíves Céh, a Collegium Hungaricum Szövetség választmányi tagja, az Országos Ref. Tanáregyesület másodpénztárnoka. 1928-ban megalakította Csobán Endre városi levéltárossal és volt ösztöndíjas társával, Tassy Ferenccel a Olaszbarátok Monti Körét, amely az 1848-ban magyar honvédezredesként kitűnt olasz szabadságharcos nevét viselte, és amelynek később főtitkára lett.

Ismeretei gyarapítására több nagy külföldi tanulmányutat tett. Több alkalommal járt Olaszországban, volt Görögországban, és 1931-ben részt vett Helsinkiben a IV. Finnugor Kultúrkongresszuson, ahol a magyar tanárcsoport vezetője volt. Útja során járt a Baltikum államaiban, Német- és Lengyelországban. A gimnázium cserkészcsapatának első külföldi táborozását rendezte meg Bulgáriában és Törökországban. Számos nyári cserkésztábor hazai szervezője volt (pl. Szigliget, Dunaalmás, Vajdácska).

Észak-Erdély visszatérése után szülővárosa hívására 1941 áprilisában megbízott gimnáziumigazgató lett, így visszatért az Alma

Materbe. Két évtized után újraszervezte a magyar nyelvű oktatást. Igazgatása alatt kapcsolódott be gimnázium az Országos Falusi Tehetségmentés programjába. A nagyszalontai gimnázium 1942-ben a költő születésének 125. évfordulója alkalmából felvette Arany János nevét. Ebből az alkalomból mint igazgató büszkeséggel írt a gimnázium értesítőjében. Igazgatói tevékenységének kezdetével párhuzamosan megszervezte az ismét magyarrá lett gimnázium 543-as számú „Arany János" cserkészcsapatát, és az intézmény cserkész-csapata szervező testületének elnökeként is tevékenyen dolgozott. Az egyik csapatgyűlésen a diákságnak megmagyarázta, mi a különbség a cserkész- és a levente-mozgalom között. Néhány Debrecenben viselt közéleti tisztsége megtartása mellett nagyszalontai sportegyesületi és a Ref. egyházban világi tisztségeket is betöltött. Az iskolán kívüli népművelés gondnoka volt. Nevelési tárgyú cikkei jelentek meg a nagyszalontai „Az újság"-ban. Különböző egyházi, kulturális és társadalmi egyesületek ünnepélyein és műsoros estjein előadásokat tartott. A románok bevonulása után 1945-ben az iskola tanulói és szüleik írásban igazolták, hogy „tanári és igazgatói működésében demokratikus magatartást tanúsított, munkájában a nevelésben megkívánt tárgyila-gos meggyőződés volt tapasztalható, ami a lakosság legszélesebb rétegeinek őszinte megbecsülését váltotta ki."

Kornya Sándor 1945-ben visszatért Debrecenbe, és a kötelező igazoltatási eljárások után az 1945 őszén újrainduló középiskolai oktatásba először mint a Debreceni Egyesített Fiúgimnázium tanára kapcsolódott be és az ismét önállósuló Fazekas Mihály Gimnázium háború utáni első tantestületének tagja lett. A tanügy és az iskolák ún. demokratizálódásának éveiben is szaktárgyait, a magyart és a latint tanította, sőt latintanárként működhetett az 50-es évektől is, amikor a latin nyelv oktatása csak néhány humán osztályra korlátozódott. Latinóráin a nyelvtan mellett az auktorolvasás középpontba állításával a klasszikus műveltség egyetemességére, a klasszikus ember-eszményre irányította a figyelmet. „Rendkívül vonzó, kedves egyéniség volt. Tanítványaihoz, osztályaihoz való viszonyát is ez határozta meg. Emlékszem egy latinórájára, amelyen jelen voltam. Humán osztályában a magyar mellett természetesen ő tanította a latint is. Az említett latinórán olyan otthonos légkörben éreztem magam, hogy ez nem is tanórának tetszett nekem: a gyerekek úgy mozogtak az órán, úgy figyeltek, úgy reagáltak a tanításra, mintha egészen otthon lettek volna, egy olyan körben, ahol bátran megnyilatkozhatnak. A diákok – azok is, akiket közvetlenül nem is tanított, tisztelték és szerették" – számolt be kollégája, dr. Kiss Tamás egy hospitálás benyomásairól.

Magyaróráin a költői-írói ars poetica, a szemelvényes művek művészi értékei a konkrét műelemzéssel alátámasztva adták a lediktált szöveg lényegét és az érvényben lévő tankönyvek korrekcióját. Magyartanítást vállalt a különböző debreceni középiskolák esti és levelező tagozatán a társadalmi és pedagógiai realitások figyelembevételével, a számonkérésben megértést és türelmet tanúsítva. A fordulat éve előtt volt az iskola önképző körének is tanárelnöke, s ez nem volt mentes a politikai-ideológiai konfliktusoktól sem. Többé már nem vett részt a cserkészéletben annak 1948-as beszüntetéséig sem. A hatvanas években azonban még megbízást kapott, hogy tegyen javaslatot a cserkészmozgalom pozitívumai felhasználásának lehetőségeiről az akkori ifjúsági mozgalomban. A háború előtt viselt kulturális és pedagógiai közéleti tisztségei helyett elsősorban iskolai feladatai voltak. Oktatói tevékenysége mellett vezette az ifjúsági könyvtárat, a tanulószobát, volt menzafelelős, iskolai bálok szervezője, a szülői munkaközösség tanárelnöke, iskolai szakszervezeti elnök. Ezeket a megbízatásait nagy tapasztalattal, hozzáértéssel, a konliktusok elkerülésére törekedve, türelemmel az iskola, a tanári kar és elsősorban az ifjúság érdekében a szülőkkel egyetértésben végezte. Egy kolléga és néhány tanítvány visszaemlékezése is ezt igazolja.

„Ami a megértést, a türelmet, jóindulatot, nyájasságot és barátságosságot illeti: ebben alighanem az "öreg Kornya" tanár úrnak kell adnunk a pálmát. [...] afféle szürke eminenciása volt az iskolának. Övele mindenről el

lehetett beszélgetni. Egyszer tornaórán ő jött be helyettesíteni, s elmesélte a híres Vidoni-szalámi gyártási titkának megőrzési trükkjét. Tőle hallottunk először a karthauziak likőrgyártásáról is. Egyszóval Kornya tanár úr verzátus ember volt, aki mindent tudott, és az életet valami hihetetlen magasról szemlélte" – írta egyik tanítványa, dr. Beke Albert a Fazekas Mihály Gimnázium centenáris értesítőjében.

A születésének 100. évfordulóján a megemlékezést kezdeményező, 1955-ben érettségizett humán osztályának egyik tanulója, dr. Szabó Tibor volt osztályfőnökét így méltatja: „Évek, évtizedek múltán el kell gondolkoznunk azon, hogy őt hivatalosan tanár úrnak, de *egymás között* már akkor, de azóta is mindig Sanyi bácsinak neveztük. Nem volt becevagy ragadványneve, ő volt a mi Kornya Sanyi bácsink, mintha családba tartozó idősebb nagybácsi vagy kedves ismerős lett volna. Talán már akkor ezzel honoráltuk azt a stílust, ahogyan ő minket kezelt, és az a humánumot, amit mi éreztünk az óráin vagy más vonatkozásokban. [...]

Most ötven év távlatából látjuk mi, tanítványok, hogy Kornya Sanyi bácsi a szó igazi, eredeti értelmében pedagógus (gör. *paidagogos*, lat. *paedagogus* 'gyermeket, ifjat vezető, nevelő tanár') volt. Szüleink rá és az iskolára, annak hasonló felfogású és felkészültségű tanáraira bízták négy évig gyerekeik nevelésének egy részét, oktatásunkat, az életre történő felkészítésünket.

Nyugodt szívvel mondhatom, hogy Kornya Sanyi bácsi ennek a nemes megbízásnak teljességgel eleget tett."

Az egykori kolléga a történelemtanár dr. Kiss Tamás szerint száz esztendő kimondva is valóban évek sorát jelenti, de ha azt mondjuk, évszázad, akkor már a történelembe lépünk be. Kornya Sándor belépett a Fazekas Mihály Gimnázium történetébe

Több évtizedes nevelői és társadalmi munkájáért a művelődésügyi miniszter csak 1961-ben, röviddel nyugdíjazása előtt részesítette dicséretben.

Halála előtt, 1975-ben a Pedagógus Szakszervezet Elnökségétől kapott emléklapot.

Kornya László

Kovács István (Hegyfalu, 1923 — Debrecen, 1995.): gyógypedagógiai tanár, igazgató.

Kovács István

Egy Vas megyei kisközségben született, sokgyermekes vasutas családból. Elemi iskoláit helyben végezte, középiskoláit pedig a pannonhalmai gimnáziumban. A Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán, a már európai hírűvé vált Dr. Bárczi Gusztáv kedves tanítványa volt. Örökre elkötelezte magát a fogyatékos ügynek. 1950-ben, a főiskolai elvégzése után Debrecenbe került. Itt családot alapított, - szintén gyógypedagógus feleségével.

Debrecenben a Siketnémák Intézetében kezdte meg pályafutását. Innen a Debreceni Kisegítő Iskola és Nevelőotthonba helyezték, ahol 1953-ban az igazgatói feladatok ellátásával bízták meg.

Új munkahelyén nemcsak iskoláját tette országosan ismertté, de nevéhez fűződik a H-B megyei gyógypedagógiai intézmény rendszer kiépítése is. Az ő irányításával és személyes segítségével folytak az áthelyező vizsgálatok a megyében, melyekre nagyon jó kapcsolat-teremtő készsége folytán nevelőtársai mellett orvosokat és pszichológusokat is bevont a fogyatékosság ügyébe. Intézménye a megyei továbbképzési rendszer kidolgozásának idején kezdeményező volt.

Intézményvezetői munkássága alatt új iskolatípus formálódott országunkban, a foglalkoztató iskola és nevelőotthon, mint a középsúlyos értelmi-fogyatékos gyermekek szinten való tanításának és nevelésének a lehetősége.

Tanári körének sok tagja ismertté lett országos szaklapokban végzett publikációi, megyei pályázatokon elnyert díjak, és az új tantervek kidolgozásban való részvételek által. Egy tankönyv-családot ezek közül még ma is kiad a tankönyvkiadó.
A szakmai irányítás mellett sikeres menedzsere volt intézményének.
A Debrecen Budai Ézsaiás úti iskola a budapesti Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola és a debreceni Tanítóképző Intézet hallgatóinak is közkedvelt gyakorló iskolája volt.
A puritán gondolkodó, demokratikus szellemű, igényesen, fegyelmezetten vezető igazgató családias légkört teremtett maga körül. Tiszteletet parancsoló szemeivel tekintette át birodalmát, melyben a külső rend és a belső fegyelem állandó jelzőként volt felismerhető. Tekintetével irányított, humorával biztatott, szakmai felkészültségével kit-kit arra segített, hogy a vállalt nem könnyű munkát a maga stílusában örömmel végezhesse. Mint szakfelügyelőnek, nekem is példaképem maradt.
1983-ban ment nyugdíjba, 1995-ben temettük el a Maróthi díjas, elkötelezett gyógypedagógus igazgatót, barátot, kollégát.
Szükségesnek érezzük emlékét felidézni, mintegy példaként állítani a következő generáció számára is.
Kovács István nevét nemcsak a sírkereszt őrzi, hanem a hálás emlékezet is.

Kovács Tibor

Kun Sándorné Delea Zsuzsanna (Hajdúböszörmény, 1943. máj. 19. — Balmazújváros, 1992. okt. 23.): óvodapedagógus.

Kun Sándorné

Az ált. iskolát szülővárosában kezdte és Nyíradonyban fejezte be. A püspökladányi gimnáziumban érettségizett, 1961-ben. Az óvóképző főiskolát Szarvason végezte el, 1964-ben. A képzőt levelező hallgatóként végezte, és közben a Balmazújvárosi Kossuth Óvodában dolgozott. 1966-ban kötött házasságot, két gyermek édesanyja.
Már pályakezdőként megmutatkoztak olyan kiváló emberi tulajdonságai, mint szorgalom, fegyelmezettség, kitartás, következetesség, kritikusság, őszinteség, igényesség. Ezen emberi tulajdonságok kiváló szakmai felkészültséggel párosultak. Mindezek segítették őt, már fiatalon, a vezetői szerep vállalásához. Az önmagára és környezetére igényes emberként ismerte szűkebb és tágabb környezetében mindenki. A vezetése alatt működő óvodák mindegyike mintaszerű volt. Munkatársaitól is elvárta az igényes gyermekközpontú fejlesztő szakmai munkát. Szervező, irányító tevékenységét, szakmai felkészültségét a teljességre való törekvés jellemezte. Igénye volta a folyamatos önképzésre, melyet munkatársaitól is elvárt. Irányításával jól működő nyitott, alkotó szakmai munkaközösségek alakultak. Teret adott a nevelőmunka színvonalát emelő innovációs tevékenységnek.
Megkülönböztetett figyelmet fordított a pályakezdő fiatalokra. Tapasztalatai, átadásával segítette őket a tervező-szervező feladatok kidolgozásában. Igyekezett az őszinte és nyitott munkahelyi légkör kialakításával az

óvodai dolgozók közösségeinek demokratikus irányú építésére. Elvárásai az alkotó munkahelyi légkör erősödését szolgálták.
Az intézményi irányító munka mellett szerepet vállalt megyei szintű szakmai munkaközösségek vezetésében. A pedagógus szakszervezet megyei bizottságának oktatási csoportjában képviselete az óvodai tagozatot. Helyi szinten tagja lett az önkormányzat oktatási bizottságának. Szakmai pályafutását korai és gyógyíthatatlan betegsége nem engedte kiteljesedni. Erősnek bizonyult a végső küzdelemben is.
Bizakodott, hogy megerősödve folytathatja majd az élethivatásul választott óvodapedagógusi munkát. Terveket szőtt a szakmai továbblépés vonatkozásában. Betegsége alatt hiányzott számára az évek alatt megszokott gyermeki zsivaj. Munkatársként ma is nehéz szembesülni azzal, hogy ő elment, és nincs többé. Amit évek során tőle kaptunk, tanulhattunk, örök érték marad egykori munkatársai számára. Emlékezete mélyen bennünk maradt mindannyiunkban.

Szabó Lászlóné

L

Lakos Lászlóné Sáfrány Magdolna (Nádudvar, 1933. márc. 24. — Debrecen, 1997. jan. 9.): tanító, megyei vezető szakfelügyelő.

Lakos Lászlóné

Az elemi iskolát szülőfalujában kezdte, majd Nagyváradon folytatta, s ugyanott végzett el két polgári iskolai, majd szintén két gimnáziumi évfolyamot. 1947-ben a család Debrecenbe költözött, s itt szerzett érettségi bizonyítványt, egy évvel később, 1952-ben pedig tanítóképesítői oklevelet, a Svetits Tanítóképző Intézetben.

Pályakezdése Nyíradonyhoz kötődik, de férje munkahelyének változásaihoz igazodva, a megye számos településén tanított. Munkahelyének további állomásai: Balmazújváros, Derecske, Püspökladány, Berettyóújfalu, Hajdú-nánás, Nyírmártonfalva, Hajdúhadház és Debrecen.

Hivatást és nem csak kenyérkereső pályát választott magának. Pedagógusi egyénisége a tanítás gyakorlatában teljesedett ki. Személyisége volt a legfőbb nevelési eszköze. A kis emberpalánták nevelésében találta meg a mindennapok örömeit. Megértő, segítő készségével közel tudott kerülni tanítványaihoz, akik több évtized multán is szeretettel hívták jubileumi találkozókra.

Kiemelkedő felkészültsége, gazdag pedagógiai tapasztalatai alapján 1972-ben szakfelügyelői megbízást kapott, három évvel később pedig megyei vezető szakfelügyelő lett. Erre alkalmasnak tartotta elődje, a megyeszerte elismert Dorogi Márton is.

Különösen fontosnak tartotta a minden gyermekkel való kivételezés nélküli egyéni bánásmódot és a nevelői magatartás összhangját. Szívügyének tekintette az új szakmai kihívásokra fogékony kollégái segítését és ösztönzését. Alkotó munkaközösségeket szervezett, ahol korszerű eszközök alkalmazási módszereit dolgozták ki, így pl. a magnóvezérléses oktatást, ezzel is segítve az összevont osztályokban tanítók munkáját. Személyes példát mutatott az un. munkáltató feladatlapok kimunkálá-sában és alkalmazásában.

A legfontosabb feladatok közé sorolta a rendszeres önképzést és a szervezett tovább-

képzést. Az új szemléletű alsó tagozatos nevelés és oktatás meghono-sítása érdekében számos tanfolyamot szervezett, ahol mindig a gyakorlat valóságából emelték ki az élenjáró pedagógiai eljárásokat és módszereket. Vezető szakfelügyelői beosztásában emelkedő pályára terelte az alsó tagozatban folyó módszertani kultúrát.

Az 1978-as iskolareform új szakmai kihívásokat támasztott az alapozó oktatással szemben is. Új iránti fogékonysága azonban átsegítette a nehézségeken. Nem kis erőfeszítéssel, szakfelügyelő társaival együtt eredményesen oldották meg az újszerű feladatokat, különösen a készségek fejlesztésében.

Eredményes tanítói munkáját 1972-ben az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetéssel, szakfelügyelői tevékeny-ségét 1979-ben Maróthi díjjal, egész pedagógiai munkásságát pedig a Pedagógus Szolgálati Emlékéremmel ismerték el, nyugdíjazásának évében, 1981-ben.

Sáfrány Katalin,
Lakos Katalin,
Martin Éva

Lukács László (1934 — 1989): középiskolai tanár, igazgató.

Lukács László

Életének 55 évéből 37-et töltött iskolánkban mint diák, tanár és igazgató. Újtikosról jött ide a Koll.ba melynek akkori igazgatója a legendás hírű Tarcsi István szimfónikus zenekart hozott össze diákjaiból. Számos fellépésükön sikeresen működött közre a szépen hegedülő Lukács Laci. Később is sok örömet szerzett játékával iskolai összejöveteleken.

Amikor 1954-ben leérettségizett, Tarcsi tanár úr azzal engedte el az egyetemre, hogy visszavárja a zenekarba, és majdani kollégának tekinti.

A debreceni KLTE Bölcsészkarán szerzett magyar-latin szakos tanári diplomát 1958-ban.

Visszatért egykori iskolájába és csaknem négy évtizedet dolgozott itt kiváló szakemberként.

A tantestület meghatározó egyénisége volt. A magyar munkaközösség vezetőjeként türelemmel nevelte, segítette a fiatal kollégákat. Egy ideig szakfelügyeletet is vállalt, amit nagyon igényesen látott el. Gerinces jellem, gondos osztályfőnök, őszinte, jó kolléga volt. Mindenki tisztelte, adtak a szavára. Tanítványai mái napig nagy szeretettel emlékeznek rá, sokukat készítette fel a továbbtanulásra, egyengette útjukat.

Szakszervezeti titkárként becsülettel képviselte a rábízottakat. Ő kezdeményezte a nagyon hasznos szakmai kapcsolatot, óralátogatásokat a József Attila Általános Iskola magyar munkaközösségével.

Igazi közösségi ember volt, széleskörűen művelt, gondolkodó és konstruktívan közreműködő. Nagy fokú igényességre, szakmai ambíciói példa értelműek. Igyekezett a munka, a teljesítmény, a kultúrált magatartás értékét visszaállítani.
Nyugodt, fegyelmezett, derűs volt az alaptermészete, tanítványaihoz türelmesen, szeretettel közeledett.
Megválasztották az intézmény igazgatójának. Vezetőként is közvetlen, emberséges maradt. Szívós munkával igyekezett összefogni a rábízottakat, hogy iskolánk meg tudjon felelni a vele szemben támasztott követelményeknek. Nem ő vágyott vezetői posztra, cím nem vonzotta. Kollégái kérésére vállalta el a feladatot, melynek erején felül is próbált megfelelni. Igazi lételeme a tanítás volt. A szolgálattal járó konfliktusok felőrölték igazságosságra törekvő, jóságos személyiségét. Az alkotó élete csúcsán, tragikus hirtelenséggel távozott 1989-ben.

Szabó Ödönné

Lutter Béla (Budapest, 1908. márc. 26. — Budapest, 1967. febr. 3.): tszv. egyetemi docens, igazgató.

Lutter Béla

A Budapesti II. kerületi Egyetemi Főgimnáziumban érettségizett,1926-ban. A Toulouse-i Egyetem Vegyészmérnöki Karán szerzett vegyészmérnöki oklevelet, 1930-ban.
Debreceni Tudományegyetem Bölcsésztudományi Karán doktorál 1948-ban. Kitűnően beszél francia, német, angol nyelven.
1930-tól magánalkalmazottként, üzemi laboratóriumi vegyész munkakörben dolgozik a Magyar Ammónia Rt., a Goldberger Textilművek, az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ egységeiben.
Vegyészként dolgozott az Országos Gabona- és Lisztkísérleti Állomáson, a Budapest Kémiai Osztályon, a békéscsabai Mezőgazdasági Vegykísérleti Állomáson valamint a debreceni Mezőgazdasági Vegykísérleti Állomáson. Fővegyész, majd igazgató a debreceni megyei Minőségvizsgáló Intézetben, 1967-ig.
Debreceni működése alatt a KLTE külső oktatója, majd tszv. egyetemi docense az alkalmazott kémiai tanszéknek.
Paul Sabatier (1854-1941), Nobel-díjas francia kémikus tanítványa. Kutatási területe a búza, liszt és a belőlük készült termékek. Az alkalmazott kémián (élelmiszer-, gyógyszeripar stb.) belül különösen az élelmiszerkémia, -technológia, -analitika hű tolmácsolója. Előadásait a tudományokban való jártasság, a legújabb hazai és külföldi szakirodalom alapos ismerete, a könnyed, szellemes és nem ritkán fanyar humor jellemzi. A számonkéréseknél nem túl szigorú.
A társadalmi, különösen a szociális problémákra érzékeny. Hivatalos vagy baráti összeköttetését, ismeretségét egyaránt igénybe veszi, ha munkatársai, tanítványai segítséget kérnek.
Széles körű szépirodalmi, zenei, színházi, képzőművészeti stb. ismeretekkel rendelkezik. A szakmai problémák mellett munkatársaival, tanítványaival ezekről is szívesen beszélget. Szerény, jó emberismerő, közvetlen.
Több kiadásban a Felsőoktatási Jegyzetellátónál (Budapest, Miskolc és Debrecen) jelennek meg az általa szerkesztett, részben írt egyetemi jegyzetek, pl. Kémiai technológia és áruismeret 1-3. (1954), Vegyipari géptan (1959), Vegyipari biztonságtechnika (1966) stb.
Cikkei a Tiszántúli Gazdákban, a Kísérletügyi Közleményekben, az Élelmiszervizsgálati Közleményekben stb. jelennek meg. Ezek közül a legjelentősebb a kenyér sómentes hamu-tartalmának meghatározásáról szóló, amelyet munkatársaival továbbfejlesz-

tett és szabványos eljárásként ma is alkalmaznak.
The evaulation of naCl-free ash in bread and stated cereal producta. Cereal Chemistry, 24. (1947) 485-492.
Az 1950-es években a Magyar Kémikusok Egyesülete debreceni csoportjának elnöke, a Magyar Élelmezésipari Tudományos Egyesület Hajdú-Bihar megyei Területi Szervezete Kémiai Szakosztályának titkára, az Élelmiszervizsgálati Közlemények c. szaklap szerkesztő-bizottságának tagja (1957-1967).
A Mérnökök és Technikusok Szakszervezete debreceni csoportjának alapítója, titkára (1945), elnöke (1945-1949), a Közalkalmazottak Szakszervezete debreceni területi csoportjának titkára (1949-1950).
Az „Élelmiszeripar Kiváló Dolgozója” (Élelmezésügyi Minisztérium, posztumusz kitüntetése, 1967.
Forrás: Hajdú-Bihar megyei Levéltár. Adattár: 885-1999.

Gönczy Árpád

M

Magyar Zoltán (Ungnyarád, [Ung vármegye], 1906. jan. 29. — Debrecen, 1992. febr. 4.): középiskolai tanár.

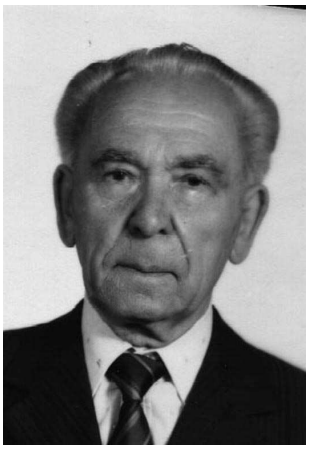

Magyar Zoltán

Az édesapja tanító volt, így az ő keze alatt töltötte el elemi iskolai éveit Miglécen.
1917 és 1925 között a sárospataki Ref. Koll. diákja lett, ahol mindig jeles eredménnyel végezte tanulmányait, s kitüntetéssel tett érettségi vizsgát.
1925 és 1930 között a debreceni Tisza István Tudományegyetem német-francia szakos hallgatója lett, és egyidejűleg tagja a debreceni Koll. Ref. Tanárképző Intézetének is.
A Koll. Ref. Tanárképző Intézetétől komoly erkölcsi és anyagi támogatást kapott arra, hogy külföldi tanulmányutakat tehessen.
Így járta be Ausztriát, Németországot, Olaszországot, Franciaországot és Svájcot. Több hónapot töltött Bécsben, Grácban, Innsbruckban, Lipcsében és egy fél évet Párizsban. Eközben igen gazdag nyelvészeti ismeretekre tett szert. Tanulmányútjai kelet felé is folytatódtak. Így jutott el Székelyföldre, Romániába, Bulgáriába és Törökországba.
1930-ban szerzett német-francia szakos tanári diplomát. Mint volt eminens hallgatót diplomával a zsebében a debreceni Társulati Fiú Felső-Kereskedelmi Iskola hívta meg tanárnak. Ebben az intézményben, illetve jogutódjában töltött el 39 évet.
Új munkahelyén szaknyelvre is szükség volt, ezért 1930 és 1932 között a budapesti Közgazdasági Egyetemre iratkozott be, ahol német és francia kereskedelmi nyelv- és levelezésből szerzett diplomát.
1933-ban nyújtotta be doktori értekezését a debreceni egyetemen „A magyarországi franciaság” címen. A tudományos körökben is elismert és forrásmunkaként idézett művet summa cum laude eredménnyel védte meg, s ezzel jogot szerzett a „sub auspiciis gubernatoris” doktori avatásra.
1937-ben megnősült. 55 éves boldog házassága alatt négy gyermeket nevelt fel, mindnek diplomát adva a kezébe.
A nyugati nyelvek tanításának szünetelése alatt az egri Pedagógiai Főiskolán szerzett

orosz nyelv- és irodalom szakos kitüntetéses vörös diplomát, (1952-1956) levelezőként.
Mint a fentiek mutatják, állandóan képezte magát, s ezt az igényességet a tanítványaiba is átplántálta. Nagyon szerette a tanári pályáját. Tanítványai becsülését és szeretetét bírta. Folyamatosan vállalta az osztályfőnöki munkát is, hogy tanítványaival közelebbi kapcsolatban legyen. Sok kiváló ember került ki a keze alól. Egész tanári működésének fő célkitűzése az volt, hogy minél több erkölcsi és minél több tárgyi ismerettel ruházza fel tanítványait.
Tanári munkája mellett tudományos munkát is végzett. A sárospataki Koll.ban igen alapos nyelvi képzést kapott latinból és görögből. A poliglott Felvidéken gyermekként szerzett nyelvi benyomásai és későbbi nyelvi tanulmányai, valamint a műnyelvek iránti érdeklődése 25 évi munka után elvezették egy korszerű műnyelv megalkotásához, melynek neve a ROMANID lett.
A romanid egy egyszerűsített újlatin nyelv, melyet a franciák, spanyolok, portugálok, olaszok, románok szótár nélkül is megértenek, a többi nép számára pedig könnyebben elsajátítható, mint egy nemzeti nyelv. Az elmondottakból következik, hogy Ny-Európa és Latin-Amerika népei, valamint Afrika egy részének lakói tanulás nélkül is értik a romanidot.
Az 1960-as évek elején itthon és külföldön több ismertetés jelent meg a nyelvről a rádióban, sajtóban, s váltottak ki élénk érdeklődést.
Itthon az akkori politikai légkör nem kedvezett egy ilyen műnyelv elterjedésének. A haladó tudományos körök erkölcsileg ugyan támogatták és elismerték a munkát, de anyagi támogatás hiányában a nyelv szótárát nem tudta a szerző megjelentetni.
1969-ben kérte a nyugdíjazását. A pedagógus pályától és a nyelvoktatástól azonban nem vált meg. A TIT-ben tevékenykedett tovább, ahol német és spanyol nyelvtanfolyamokat vezetett. Több romanid nyelvtanfolyam is volt, melyek nagyon sikeresek voltak. Külföldi ösztöndíjasokat is tanított magyarra angol nyelv közvetítéssel.
Magyar Zoltán egy tucat nyelven beszélt, írt és olvasott. Szótár segítségével még legalább nyolc nyelven boldogult szilárd nyelvtani tudással. Termékeny életpályára egy vírusos tüdőgyulladás tett pontot.

Publikáció:

Magyar Zoltán: A magyarországi franciaság (Vie des mots francais en Hongrie);
Francia irodalmi és nyelvtudományi dolgozatok a debreceni Egyetem Francia Intézetéből 1933. III. füzet; Dr. Magyar Zoltán: Francia kereskedelmi levelezési műszótár Nagy Károly Grafikai Műintézet, Debrecen, 1940;
Dr. Magyar Zoltán: Romanid. Az új nemzetközi segédnyelv nyelvtana. Alföldi Nyomda, Debrecen, 1956; Magyar Zoltán: A Romanid nyelv rövid nyelvtana Alföldi Nyomda, Debrecen, 1958; Dr. Magyar Zoltán: Orosz főnévi és melléknévi ragozási táblázat szerkesztése. Alföldi Nyomda, Debrecen, 1958; A Brief Autobiography of Dr. Zoltán Magyar Author of the Romanid Language (written by its Inventor) The International Language Review. Vol. IV. April-June 1958. No.11.; Concise Grammar of the Romanid Language by its author Dr. Zoltán Magyar. The International Language Review. Vol. IV. April- June. 1958. No. 11; Romanid, the Next Link by Dr. Zoltán Magyar The International Language Rewiev. Vol. IV. Október-December, 1985. No. 13; Magyar Zoltán: Mi az interlingvisztika? Alföld, 1965. aug. XVI. évf. 8. szám; Dr. Magyar Zoltán: Kurte Gramatika de Romanid. Szabadság Lapnyomda, Debrecen, 1965.; Dr. Magyar Zoltán: Romanid. Tájékoztató és társalgási könyv. KLTE Könyvtára, 1984.

Kitüntetései:

„Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója” Művelődési Minisztérium, 1957.
A tudományos ismeretterjesztésért végzett kimagasló munkáért TIT emlékplakettet kapott 1972. okt. 16-án. TIT H-B megyei Szervezete Elnöksége; A TIT Országos Elnökség tiszteleti taggá választotta /Erről szóló Díszoklevél, 1982./;
Aranyoklevél. KLTE, Debrecen, 1980. szept. 5.
Aranyoklevél. Marx Károly Közgazdasági Egyetem, Budapest. 1982. szept. 13.

Dr. Tarr Ferencné Magyar Anna Mária

Makláry Pap Mór (Szovát, 1846. aug. 20. — Hajdúszovát, 1917. márc. 5.): tanító, igazgató, teológus.

Makláry Pap Mór

Atyja – Makláry Lajos - szintén tanító volt, aki 35 évig tanított az akkor még Szovát-nak nevezett községben. Halálakor a Presbitérium, az egyház saját halottjának tekintette. Sírja fölé sírkövet állíttatott az egyház jó és hűséges munkája elismeréséül. Ez a tény azonban azt is mutatja, hogy elég szűkös anyagi körülmények között élt a család. Ezen a régi temetőparcellán már csak az ő, kerítéssel körülvett sírköve áll. Körülszántják, kegyelettel őrizve Makláry rektor apjának emlékét.

Iskoláit a Debreceni Ref. Koll. Tanítóképzőjében végezte. Később, mint teológus tanult tovább. Édesapja halála után tanulmányait a nehéz anyagi körülmények miatt nem folytathatta, s így a lelkészi vizsgát nem tudta letenni.

A hajdúszováti Presbitérium 1869-ben tanítónak választotta, majd 1870. aug. 31-én állandósítja rektornak. A rektori állás akkor az iskola igazgatását jelentette, de emellett különböző egyházi, lelkészi tevékenysége is volt, pld. keresztelés, esketés, temetés.

Az egyháznál talált jegyzőkönyvek szerint 1871. jún. 30-án már, mint az iskola igazgatóját egyházjegyzőnek választja a Presbitérium. Ebben a funkcióban 1900. jún. 10-ig működött. 1901. febr. 18-i gyűlésen febr. 1-jétől évi 1000 korona nyugdíjjal 32 évi jó munkáját jegyzőkönyvileg elismerve ment nyugdíjba. Iskolájában rend, fegyelem volt. A nagy fiúk csoportját, III-VI. osztályokat tanította. Nagy szeretettel tanított és nevelt, de amellett szigorú fegyelmet tartott. Megkövetelte a szülők iránti tiszteletet és a felnőttek tiszteletben tartását.

Nem tűrte el például, hogy valaki levett kalap nélkül köszönjön akár tanítójának,

akár más felnőttnek. Nagy gondja volt a testi nevelésre is. Az iskolaudvarra tornaszereket készíttetett. Volt ott nyújtó, korlát, gyűrűhinta, mászórúd, létra. Meg is látszott tanítványain a fegyelmezett, katonai nevelés. Akit tanítványai közül besoroztak, az mind rendfokozattal jött haza.

Iskolán kívül is nagyon sokat tevékenykedett. 1885 tavaszán a községben nagy tűzvész volt. A Kotszegi részen egész sor ház égett le. Ekkor határozták el, a rektor úr kezdeményezésére, hogy önkéntes tűzoltó egyesületet alakítanak. Ennek a parancsnoka is ő lett, s vele egy hajdúszoboszlói körzeti versenyen első díjat nyertek.

A 39 méter magas sudár szováti tornyon, a felső emeleten teljesítettek szolgálatot a tűzoltók. Ébrenlétüknek igazolására estétől hajnalodásig mind a négy ablaknál kötelező volt megfújniuk a rézkürtöt

1917. márc. 5-én halt meg. Hálás tanítványai nem feledkeztek meg egykori tanítójukról. A templomkertben, 1930-ban emlékére mellszobrot állítottak.

1946 óta utca is viseli nevét.

1971-ben a honismereti szakkör alakulása 20. évfordulója évében a példamutató rektornak, Makláry Pap Mórnak a nevét vette fel. A Makláry névhez a Pap név ragadványnévként került, amit a falu lakossága adott, papnak gondolván a rektor urat. A honismereti szakkör több alkalommal tartott emlékezést névadójáról. Makláry rektor Széchenyi utca 10. szám alatti, egykori családi háza falát a szakkör és a hajdúszováti Kodály Énekkar emléktáblával jelölte.

Diószegi Lajosnak 1994-ben „Fejezetek Hajdúszovát helytörténetéből és néprajzából” című könyvében Makláry Pap Mór életrajza is olvasható.

A közölt adatokhoz a még élő hozzátartozókat, egykori tanítványait kérdezve, valamint

a helyi egyházi irattárban, és Debrecenben, a Ref. Egyház levéltárában kutatva jutottam hozzá.

Diószegi Lajos

Makszin Mihály (Ambrózfalva, 1909 — 1997): középiskolai tanár, főiskolai adjunktus.

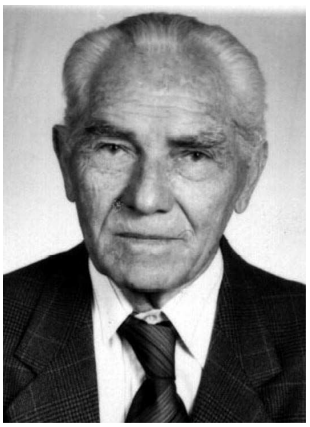

Makszin Mihály

Elemi és középiskoláit Resicabányán, Szászvároson és Székelyudvarhelyen végezte. Érettségi után gyári alkalmazottként keresett annyi pénzt, hogy beiratkozhasson a pallagi Gazdasági Akadémiára, ahol 1932-ben szerzett gazdasági tanári oklevelet. Ugyanitt öt évig dolgozott az üzemtani és számviteli tanszéken fizetés nélküli magángyakornokként. Az Akadémia egyik professzorának lányát vette feleségül, akivel hét gyermeket neveltek fel.

A szakmai feladatok, a háború vihara a szakoktatás különböző területeire sodorták, tanárként dolgozott Hajdúszoboszlón, Nagykállóban, Kehidán, igazgatóként Szilágysomlyón, adjunktusként a mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Főiskola tangazdaságában. Sorsa úgy hozta, hogy a magyaron kívül beszélt németül, románul, szlovákul. A nagy kör Debrecenben zárult a Mezőgazdasági Középiskola gazdaság-vezetői, majd a Technikum igazgatói megbízásával.

Tanári, oktatói pályafutásában rövid kitérőt jelentett, ám összehasonlíthatatlanul magasabb rangot adott a Földművelésügyi Minisztérium Állattenyésztési Főosztályán egy évig betöltött főelőadói munkaköre.

Pallagra való visszatérése véglegesnek bizonyult. Hazaérkezett, és ismét azt csinálta, amit annyira szeretett: tanított. Szakmai felkészültsége, tapasztalatai, emberi magatartása alapján a felsőfok idején tanszékvezető az állat bonc- és élettani tanszéken, a tangazdaságban folyamatosan vezetői feladatokat látott el függetlenül attól, hogy az oktatáspolitika mikor, kinek a fennhatósága alá helyezte azt.

Életrajzi adatai nem tudják visszaadni nagyszerű személyiségét, munka- és emberszeretetét, igazi tanári habitusát, melyet a keze alól kikerült tanítványok mindmáig átéléssel, az idő által el nem koptatott szeretettel emlegetnek. Szerény, minden hivalkodástól mentes egyénisége, embersége miatt megbecsüléssel emlékeznek rá nemcsak tanítványai, hanem egykori kollegái is.

Lelkiismeretes, elmélyült szakmai munkáját, odaadó tanári tevékenységét, a Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója és a Munka Érdemrend bronz fokozata állami kitüntetésekkel ismerték el. Debrecen városa gyémántdiplomás agrármérnökként díszpolgárává választotta.

Igényessége, szakmaszeretete, szemléletmódja tanítványainak felbecsülhetetlen értéket jelent. Ez az örökség úgy az állattenyésztés, mint a tanári pályán közkinccsé vált, és termékenyítő hatással lesz még sok nemzedékre.

dr. Tóthné Medve Marianna

Márk Jenő (Szalacs, [ma Románia], 1905. aug. 16. — Debrecen, 1975. szept. 15.): igazgató-tanító.

Márk Jenő

Édesapja, Márk Lőrinc, római katolikus kántortanító Szalacson, ahol nyugdíjazásáig tanított, majd gyermekeitől, rokonaitól távol, 1955-ben ott halt meg és lett eltemetve.
Édesanyja neve Kéri Borbála. Két testvére volt: bátyja, Endre, és öccse, Ernő, ők is pedagógusok voltak.
Márk Jenő tanulmányait Debrecenben és Nagyváradon végezte. Oklevelét a nagyváradi Róm. Kat. Tanítóképző Intézetben, 1924-ben kapta meg. Ezután édesapja mellett Szalacson, segédtanítóként ingyen tanított 1924. szept. 1-től. Ezután Baromlakra került, ott 1925. aug. 31-ig volt állásban, majd Derna, Micske, Tóti községekbe helyezik a román hatóságok 1-2 évre, s ezekben a helységekben tótul, románul, és magyarul tanított.
1928 nyarán egy román nyelvtanfolyamon, Kömpulungban (Románia), megismerkedett az egyik tanfolyami résztvevővel, a sepsiszentgyörgyi származású Beke Vilmával, aki Felsőcsernátonban (Háromszék megye) tanított és 1929-ben házasságot kötöttek.
Középes községben tanítottak, itt született Mária nevű gyermekük. Innen 1931-ben Micskére mentek, ahol 1940. dec. 31-ig tanítottak románul, az állami iskolában. Itt született meg Izabella lányuk.
Botosániban, mint munkaszolgálatos géhás katona volt. Erdély visszacsatolásakor hazakerült a katonaságból.
1941. jan. 1-vel egy román nyelvű községbe – Váradcsehibe – helyezték őket. Ebben a faluban is szerették az emberek, magyar származása ellenére. Itt tűzoltó parancsnok és az állami iskola igazgatója volt. 1943-ban megszületett harmadik lányu, Éva.
1944. szept. 24-én a rendőrség parancsára a családnak menekülnie kellett, minden vagyonukat hátrahagyva, amit soha nem kaptak vissza. Feleségével és három gyermekével, árokpartokon és ismeretlen családoknál megpihenve, egy hónap alatt értek Budapestre, majd tovább mentek a Dunántúlra.
Közben elviszik katonának Zircre és Sopronkőhidára. Így a négytagú család nélküle menekül tovább Dabronyig, ahol letelepednek és várják, hogy a családfő megtalálja őket.
Márk Jenő fogságba esik, majd járvány miatt a fogolytáborból – ahol román nyelven tolmácsolt - kérésére a román katonák elengedték a foglyokat. Ő elindult a családja felkutatására, akiket egészségben meg is talált.
1945. márc. 1-én már Viden tanít, a Dabrony melletti faluban, ahol a felesége is dolgozott.
Ismét útnak indultak és 1945. okt. 1-én albérletbe költözött az öttagú család Hajdúböszörményben. A költözés könnyen ment, mivel csak a rajtuk lévő ruhájuk volt és más semmi. Itt ennivalóért kerteket műveltek. Felesége és legnagyobb lánya, zsírért, sóért cserébe, harisnyát, kesztyűt kötögettek az iskolai munka mellett.
A Debrecen városi Oktatási Osztályon kapott állást, szolgálati lakással együtt. Így került Dombostanyára, ahová 1946. szept. 1-én költözött családjával A szolgálati lakás épületében azonban se ajtó, se ablaküveg nem volt, csak kosz és térdig érő szemét. A szomszédos családok segítettek, és élelemmel is ellátták őket.
Az ottani emberek – akik régen uradalmi cselédek voltak – szerették komoly, következetes, csendes egyénisége miatt. Márk Jenő, feleségével együtt, a tanítás mellett a felnőttekkel is foglalkoztak, népművelői tevékenységet végeztek.
Márk Jenő kiemelkedően végezte pedagógusi tevékenységét.1941-ben soron kívüli előléptetést kapott a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztertől, majd 1949-ben a magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter-

től a „Kiváló minősítése és a népi demokrácia építése terén kifejtett buzgó és eredményes munkájáért” kitüntetést kapott, 1950-ben pedig „A szocialista szellemű iskola megvalósításáért” dicsérő oklevelet és jutalmat kapott.
1949ben szaktanítói képesítést szerzett, természettan, mennyiségtan, vegytan és műhelygyakorlatból.
1955-ben az ezüstkalászos tanfolyamokon résztvevők látták, hogy kevés az egyetlen tanterem, ezért elhatározták, hogy pénzt adnak össze, vályogot vetnek, és új épületet építenek közös összefogással. Az igazgató bácsi pedig, Márk Jenő, hivatalokban ajtóról-ajtóra járva segítséget kért és kapott. A MÁV-nál elérte, hogy ingyen szállítsák vasúton az építőanyagot, amit személyes példamutatása után a lakosság rakodott ki még éjjel is. „Legyen váróterem a vasútállomáson”, volt a következő kezdeményezése. A Földműves Szövetkezet pénzzel járult hozzá, hogy végleges üzlethelyiség legyen Dombostanyán. Szorgalmazta, hogy a településen orvosi rendelő is legyen, s ennek megvalósítását Debrecen Városi Tanács anyagi támogatással segítette. Látta, hogy a tanya lakosságát a külvilággal csak a vasút köti össze, ezért sok utánjárással végre sikerült közvetlen telefonvonalat kapni 1960-ban. A lakosság most már telefonálhatott mentőért, orvosért, állatorvosért stb.
A villanyt is sikerült bevezettetnie. Sok fáradozása után 1967. okt. 17-én felkapcsolták a villanyt az iskolában, azon a tanácstagi beszámolón, melyet már Izabella leánya tartott.
Kezdeményezésére egy nagy tanterem is épült, beépített színpaddal, s ezt nyitható deszka közfallal két részre lehetett osztani, ami jelenleg is tanteremként funkcionál.
A sok utánjárása, fáradhatatlansága sikerrel járt, így 1957-ben felavatták az épületet nagy tanyagyűlés keretében. A várva-várt kultúrház élettel telt meg. Délelőtt iskolások, este dolgozók iskolája, tanfolyamok, előadások, kultúrműsorok és bál, melyeket mind az igazgató bácsi szervezett, vezetett, irányított. Így a tanya lakosságának általános műveltsége napról-napra gyarapodott. Ezért a sok fáradozásért, munkájáért 1959-ben megkapta „Szocialista Kultúráért” kitüntetést.
Az ezüstkalászos tanfolyamok másik nagy eredménye, hogy a futóhomokon ma is látható virágzó gyümölcsös kerteket teremtett. Ilyen például a „Méhész kert” néven ismert gyümölcsöskert is.
Az emberek minden ügyes-bajos dolgaikkal hozzá fordultak. Például: kérvények írása, hivatalos ügyek intézése. Kezdetben orvos hiánya miatt ő maga kötözött be sebeket, adott ki gyógyszereket láz- és fájások ellen.
De nemcsak a tanya műveltségi szintjének emelésével foglalkozott, hanem saját magáéval is. Matematika-fizika szakon szaktanítói képesítést szerzett. Repülőmodellező, majd rádiós szakkörvezető tanfolyamokon vett részt. Az Úttörő- és a Honvédelmi Szövetség helyi szervezetei keretében ezeket az ismereteket hasznosította, szakköröket vezetett.
A sakknak is nagy mestere, 1951-ben a debreceni iskolák között rendezett sakkversenyen a tanyasi tanítványai első helyezést érnek el.
Benne volt a földosztó bizottságban is. Részt vett a termelőszövetkezet szervezésében, s azt irányította is.
Városi tanácstag volt 1963-tól 1967-ig. Ezután Izabella lányát választja meg a tanya lakossága, mivel ő lett az iskola igazgatója.
Bírósági ülnökként is tevékenykedett, még nyugdíjazása után is.
Dombostanyán évekig ketten a feleségével tanították a gyerekeket első osztálytól nyolcadikig. Előbb kb. 60-80, később 100-nál is több gyereket tanítottak. Ekkor már öten voltak nevelők, a felső tagozatban a tanórák száma fokozatosan nőtt. Az iskola felszerelését napról-napra gyarapította, saját keze munkájával is. Az iskolában szigorú, követelményeket támasztó volt, s ilyenre neveli a tantestületét is. Több tanítványa az iskolából kikerülve, középiskolában, főiskolán, egyetemen folytatta tanulmányait. Orvos, tanár stb. került ki ebből a kis tanyasi iskolából.
1965. szept. 1-én nyugdíjba ment. Ez nem azt jelentette az egész életén át tevékenykedő embernek, hogy elvonul, hanem szinte tovább folytatja, amit eddig végzett. Izabella leánya kerül a helyére. Mindenben segíti őt, irányítja, útmutatást, tanácsot ad, hogy miképp folytassa eddig elért munkáját.

1974. szept. 9-én feleségével együtt átveszi Debrecenben az Arany Díszoklevelet és az ünnepségen ő mond beszédet a többiek nevében, megköszönve a magas kitüntetést
Márk Jenő egyéniségét jellemzi az arcán mindig jóságos mosoly, családját szerető, gyermekeit, unokáit szeretetteljes szigorral nevelő ember volt. A tanya lakossága még ma is szeretettel emlékezik vissza rá.
Forrás: családi és hivatalos okmányok, valamint személyes visszaemlékezés.

Ferencziné Márk Éva

Márk Jenőné Beke Vilma (Sepsiszentgyörgy, [ma Románia], 1906. jan. 10. — Debrecen, 1983. febr. 26.): tanító.

Márk Jenőné

Elemi iskolát Sepsiszentgyörgyön (Háromszék vármegye) végezte. Befejező képesítő vizsgára jogosító tanulmányait, az I-III. évfolyamot a sepsiszentgyörgyi Ref. Tanítóképző Intézetben végezte, míg a IV. évfolyamot a nagyenyedi tanítóképző intézetben fejezte be. Itt kapta meg jeles eredményű népiskolai tanítói oklevelét 1924-ben.
A tanítást Alsócsernátonban kezdte 1924-ben, majd Terebesen, később Felsőcsernátonban (Háromszék vár-megye) tanított.
1928. nyarán egy román nyelvtan-folyamon, Kömpulungban (Románia), megismerkedett Márk Jenővel és 1929-ben összeházasodtak. Házasságukból három leánygyermek született, Mária, Izabella és Éva.
Férjével Középes, Micske, Váradcsehi településeken tanítottak. A II. vh. eseményei sodorták családját Dabrony-ba, Klotildligetre, Cseténybe, majd Hajdúböszörménybe. Innen került az öttagú család a Debrecen melletti Dombostanyára, ahol véglegesen megtelepedtek.
1946-tól itt tanított nyugdíjba vonulásáig, 1965-ig.
Eredményes pedagógusi munkájáért állami kitüntetést és szakszervezeti tevékenységéért pedig társadalmi elismerést kapott. A külterületi településen a felnőttek között sok analfabéta volt, őket írni-olvasni tanította. A tanyán élő asszonyoknak főző-és varrótanfolyamokat tartott éveken keresztül. Tanulóknak és fiataloknak sok színdarabot tanított be, számos műkedvelő előadást rendezett.
Az alsó tagozatot tanította. Az első és a harmadik osztály együtt egy tanteremben, a második és a negyedik osztály szintén együtt. A két csoport időbeosztása hetenként változott, mivel csak egy tanterem volt. Később már csak az első és a harmadik osztályt tanította, amikor bővült a nevelői létszám. Az ő irányításával, szervezésében rendezték meg éveken át a gyermeknapot az iskolában a szülőkkel együtt.
A tanyán élő asszonyoknak szívesen segített problémájuk megoldásában, ezért sokan fordultak hozzá segítségért, mint tanult emberhez.
Márk Jenőné nehéz éveket élt meg, főleg a menekülés időszakában, de férjével együtt, közös erővel mindig talpra álltak.
Nyugdíjas éveiben unokáit szigorral, de szeretetben nevelte emberségre és oktatta hasznos ismeretekre. Férje halála után sem lett magányos, gyermekei gondozták, törődtek vele.
Forrás: családi és hivatali okiratok és személyes visszaemlékezés

Ferencziné Márk Éva

Márton Antal (Hajdúszoboszló, 1898. nov. 11. – Hajdúszoboszló, 1994. okt. 13.): tanító

Márton Antal

Ötgyermekes földműves család második gyermeke.
Elemi és polgári iskoláit szülővárosában végezte. 1913-ban Dr. Balthazár Dezső püspök engedélyével – mivel még nem töltötte be a 15. évét – kezdte meg tanulmányait a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében. Az I. vh. miatti súlyos tanítóhiány következtében 1916-ban negyedéves képzős hallgatóként segédtanító lesz a hajdúszoboszlói ref. elemi iskolában, ahol ezeken az években a 100 fő feletti osztálylétszám sem volt ritka.
A munka mellett 1917-ben szerzi meg a néptanítói oklevelet, majd 1919-ben a fiúiskola „rendes" tanítója lesz. A kezdeti évek II. és III. osztályosai után, 1921-től 25 éven keresztül csak IV. osztályokat tanít. Igazi gárdonyis lámpás volt. A tanítás mellett analfabéta tanfolyamokat szervezett - az I. vh. után 11 télen, a II. vh. után pedig 10 télen át - és népművelési előadásokat is tartott.
Hosszan sorolhatnánk a történeteket szeretetteljes szigoráról, emberségéről és türelméről csakúgy, mint a szegény sorsú, tehetséges gyermekek felkarolásáról, időt és fáradságot nem kímélő erőfeszítéseiről a problémás, sőt javítóintézetbe tanácsolt gyerekek jó útra térítéséről. Reggel 7 órakor már rendszerint az iskolában volt, hogy ott felügyeljen azokra, akiknek otthon nem volt helyük vagy idejük a lecke megírására, este pedig ő volt az utolsó aki hazament, s az iskolakaput zárta. A II. vh. harcainak elvonulta után kartársaival emberfeletti munkával sikerül a tanítást újból beindítani 1944. nov. 18-án.
1946. nov. 9-én megbízást kap az iskola igazgatói feladatainak ellátására, mely hivatalt 1948. szept. 1-jéig tölti be. Rá hárul ezen időszak legfontosabb feladata: az államosítás végrehajtása, emellett a VIII. osztályban vallást tanít.
1948-tól 1962. évi nyugdíjazásáig másodikos fiúosztályokat tanít.
Munkája elismeréseként 1958-ban a Pedagógusnapon Kiváló Tanító kitüntetést vesz át a Parlamentben.
Élete alkonyán, 1987-ben a legmagasabb - 70 éves - szolgálat után járó Rubindiploma tulajdonosa lesz. Ebből az alkalomból idézzük fel Dr. Voksán József, a Pedagógus Szak-szervezet főtitkára elismerő szavait:
„Köszöntöm annak a nemzedéknek a képviselőjét, amely a történelemformáló évtizedekben hazánk sorskérdései iránt mindig példamutató felelősséget vállalt. Szavakkal nehéz kifejezni, leírni mi mindent tettek a hazáért, népért, és minden egyes emberért azok, akik ennek a sok-sok hullámverést átélt nemzetnek a leányait és fiait nevelték, megtanították arra, hogy bízva a jövőben és saját erejükben a társadalmi felemelkedés útján járjanak. Számukra a helytállás és a hűség maradandó példája mindig a pedagógus volt."
Márton Antal 46 éven át szolgálta a magyar népoktatást szülővárosának ugyanabban az iskolájában (ref. elemi fiúiskola, majd 1. sz. Ált. Isk.). Nagy örömére szolgált, amikor 1975-ben az iskola felvette a nagy példakép, a XIX. sz. reformer pedagógusa, Gönczy Pál nevét. (Felesége, Szilágyi Amália révén szegről-végről maga is rokonságba került Gönczy Pállal.) A család birtokában levő Gönczy és egyéb korabeli dokumentumokat nagy szeretettel ajánlotta fel az iskolában berendezett Gönczy Emlékszoba, valamint a hajdúszoboszlói Bocskai Múzeum céljaira.
Oktató-nevelői működését kora fiatalságától kezdve cselekvő szakmai és közéleti tevékenység teljesítette ki. Mély hazaszeretete és lokálpatriotizmusa a történelem viharai között is megnyilvánult, a városi közigazgatásban való felada-tvállalástól kezdve a ref. egyház ügyeinek intézésén át a szakma érde-

keinek képviseletéig. Néhány jellemző példa ezek közül:
1926-ban a Ref. Egyházmegyei Tanító Egyesület jegyzője, majd 1928-tól rövid ideig titkára (az Alsószabolcs-Hajdúvidéki Egyház-megyéhez ekkor 236 tanítói állás tartozott). A Méhész Egyesület jegyzője (maga 56 éven keresztül méhészkedett), a városi Vörös- kereszt Egyesület pénztárosa (1943-ban a polgári iskolában emberfeletti munkával rendeznek be és működtetnek egy 200 ágyas Vöröskereszt kórházat), az Úri Kaszinó és a Függetlenségi Olvasókör számvizsgáló bizottsági tagja, a Városi Dalegylet, Iparos Dalkör, Pedagógus Énekkar tagja.
Különösen nagy lelkesedéssel vett részt az iskolai színjátszó körök szervezésében. Előadásaik közül az Elnémult harangok, A Gyurkovics lányok, a Légy jó mindhalálig, Gazdag szegények, vagy Az aranyember felejthetetlenek voltak
A szakma összefogása, a tanítók érdekképviseletének megszervezése már igen fiatalon, 1919-ben megérintette, akkor azonban ez megrovással járt. Az újkori Pedagógus Szakszervezetnek 1945-től 33 éven keresztül volt tisztségviselője. Nyugdíjas éveiben mint a nyugdíjas alapszervezet bizalmija fáradhatatlanul intézte a tagok problémás ügyeit, emellett az idős, beteg kartársak gyámolítására és támogatására is jutott ideje. Eredményeit az országos peda-gógus szakszervezet is elismerte.
Nyugdíjba vonulásakor kartársai a következő sorokkal köszöntötték a 45 éves jubileumra készített albumban:

„Szólj, gondolj, tégy jót, s minden szó, gondolat és tett
Tiszta tükörként fog visszamosolyogni reád!”

„Úgy érezzük, hogy a költő e sorai Anti bácsi legszebb emberi tulajdonságait és egyben a magyar tanító legnemesebb jellemvonásait sugározzák. Csaknem fél évszázadon át szólta, gondolta, tette a jót kis tanítványaival, akiket példája nevelt becsületes, felelősségtudó emberekké; szólta, gondolta, tette a jót munkatársaival, akikkel a közös munka, a közös cél kötötte össze.” …. „Mondja el ez az album: aki egész életében jót szólt, gondolt és tett annak gazdag az élete. S még gazdagabbá teszi az a szeretet, amely e jóság nyomán fakadt.”
Források: Dr. Nábrády Mihály beszélgetése Márton Antallal 1987. dec. 21-én, Juhász István cikke „Fénye van még a lámpásnak!” a Hajdúszoboszló c. városi lap 1994. aug. 12-i száma.

Széles Anikó

Mester István (Debrecen, 1907. ápr. 2. — Debrecen, 1984.), középiskolai vezető tanár, szakfelügyelő.

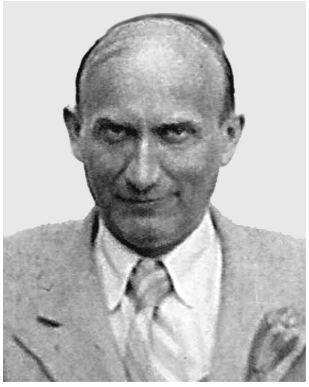

Mester István

Édesapja MÁV felügyelő volt. Édesanyja Szatmári Ilona, művészi hajlamokkal rendelkezett, zenekonzervatóriumot végzett és festett.
Iskoláit a Debreceni Ref. Gimnáziumban végezte, ahol matematikából kitűnt, pályamunkájával díjat nyert. A debreceni Tudományegyetemen tanult tovább. 1931-ben szerezte meg matematika-fizika szakos tanári diplomáját. Másodéves korától kezdve díjtalan gyakornok Wodetzky József mellett a Fizikai Intézetben. Szakdolgozatát Dávid Lajosnál készítette a differenciálegyenletek témaköréből. 1931-ben doktorált fizikából. Disszertációja: „A fémek elektromos árnyékoló hatásáról.”. 1934-ben elfogadta a biztos tanári állást a debreceni Ref. Gimnáziumban.
Nagy lelkesedéssel tanított. Különösen sokat foglalkozott a jókkal, akik ugrásszerűen országosan kimagasló eredményeket értek el.

Tanítványai közül többen tartoztak a KöMal legszorgalmasabb feladatmegoldói közé, illetve a tanulmányi versenyeken a legjobbak voltak (Szele Tibor, Zöld Gábor).
„Egyéniség volt. Nagy tudású. Tanítványai szerették. Tudott fegyelmet tartani. Elég volt, ha kivette zsebéből a noteszt és szétnézett. Évközben szigorú volt, év végén lojális. Elsősorban a jóknak magyarázott igen lelkesen, sok energiával”. (Dr. Jakucs Pál professzor)
Mindkét szaktárgyát tanította, matematikát és fizikát is, de 1945 előtt a fizikát kedvelte jobban, mert oktatási módszere korszerűbb volt. Szerette a kísérletezést, a rádiózást. Különösen érdekelték az URH, illetve rövid hullámú adások problémái. 1938-ban amatőr rádiós vizsgát is tett. Foglalkozott gyorsírással. Négyjegyű függvénytáblázatot készített, amelyet a ref. iskolák használtak. 1950-51-ben a debreceni Ref. Gimnázium igazgatója.
1952-től a Fazekas Gimnáziumban vezetőtanár. 1956-1968 között matematika szakfelügyelő.
A II. vh. után az egyetemen is tanított, majd a Pedagógiai Főiskolán fizikát, azután a KLTE-n matematika szakmódszertant. 1968-ban ment nyugdíjba.
Tanítási elvei: osztályfoglalkoztatás, gondolkodtatás, a tehetségesekkel való külön törődés, a szaktárgyak megszerettetése, tudásvágy felkeltése, a tudomány szeretetére való nevelés.
Széles körű műveltségét, kiváló szaktudását a szakfelügyelői látogatások alkalmával is látni lehetett. Éles látás, probléma-felvetés, mély emberi bölcsesség jellemezte. Mindenkiben kereste a jót, s mindig talált pozitívumot, viszont kifogásaival mindenki egyetértett. Foglalkozott szakmódszertani kérdésekkel, írt ilyen tárgyú cikket.
Tevékenyen részt vett a Bolyai délutánok és a matematika tanárok továbbképzésének szervezésében és irányításában. Jó szervező egyéniség volt. Tartott egyetemi felvételi előkészítő tanfolyamokat is.
Kitüntetései:
Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1963), Beke Manó díj (1965).
Főbb munkái:
A fémek elektromos árnyékoló hatásáról. 1931. Egyetemi doktori disszertáció; Óravázlat Prot. Tanügyi Szemle 1938. 85-87 o; Megjegyzések. Prot. Tanügyi Szemle 1938. 275-277 o; Módszertani megjegyzések a gimnáziumi IV. osztályos fogalmazási gyorsírás tanításához. Prot. Tanügyi Szemle 1940. 243-253 o.; Kiss József: A korszellem és nevelés c. könyvének ismertetése. Prot. Tanügyi Szemle 1943. 45-46 o.; Négyjegyű logaritmus könyv. Debrecen, 1942.; Az általános iskola és a középiskola közötti átmenet. A matematikatanítás módszertanának néhány kérdése Bp. Tankönyvkiadó, 1977. 81-85 o.

Kántor Sándorné

Mihály János (Sonkád, 1914 — Hajdúböszörmény, 1993.): középiskolai tanár, igazgató.

Mihály János

Elemi iskoláit szülőfalujában végezte, a középiskolát Hajdúböszörményben, az ottani Bocskai István Gimnáziumban érettségizett 1932-ben.
Tanulmányait a debreceni tudományegyetemen folytatta földrajz-történelem szakon. Szaktantárgyain túlmenően a néprajz és a pedagógia érdekelte, nagy hatással volt rá Karácsony Sándor munkássága.
Sok akkori egyetemistához hasonlóan foglalkoztatta a magyarság helyzete, a parasztság sorsa, gondolkodását befo-lyásolták a népi írók, Illyés Gyula és Németh László.

1937-ben kapott tanári diplomát, majd katonai szolgálatra hívták be, 1941-től a marosvásárhelyi Gyorsfegyvernemi Hadapródiskolában tanított.
1945-ben szovjet hadifogságba került, onnan 1947 októberében tért haza. Volt iskolájában lett tanár, majd rövid ideig tartó ált. isk.-i igazgatói beosztás után 1949. márc. 1-jén a hajdúböszörményi Bocskai István Gimnázium igazgatója lett. Ettől a beosztástól 1979-ben vált meg, nyugdíjazása miatt.
Egy ideig vezette a böszörményi Petőfi Sándor Népi Koll.ot is, a NÉKOSZ pedagógiája megfelelt tanári egyéniségének.
Sokoldalú tájékozottság jellemezte, szaktantárgyai mellett érdekelte a neveléselmélet, lélektan, filozófia, az átlagot messze meghaladó olvasottsága, irodalmi műveltsége volt.
Diákjaival szemben következetes igényességgel lépett fel, a tanulók iránti szeretet határozta meg magatartását, különösen értékelte a nyílt eszű, önállóan gondolkodó növendékeket, tanári munkájával arra törekedett, hogy neveltjei helytálló, egyéni véleményt megfogalmazni tudó felnőtté váljanak.
Figyelemre méltó iskolaszervező tevékenysége. Vezetése alatt a gimnázium sok pedagógiai kísérletben vett részt, többek közt a fakultatív oktatást megelőző vizsgálatokban, és így az iskolai közösség tapasztalatai és eredményei beépültek az országos gyakorlatba.
Szakmai elismertségét az is mutatja, hogy hosszú ideig volt a H-B megyei igazgatói munkaközösség vezetője.
Nagyon élénk szerepe volt a város közéletében, pártbizottsági tag, tanácstag volt, előbb a TIT városi titkára, majd megyei elnökségének a tagja lett. Ezekből a funkciókból következően tevékenysége meghatározó szerepet játszott Hajdúböszörmény szellemi és gazdasági fejlődésében.
Az ő ösztönzésére jött létre 1971-ben a Megyei Középiskolai Munkás-Paraszt Koll., amely hátrányos helyzetű fizikai dolgozók tehetséges gyerekeit fogadta be. Abban az időben újszerű volt, hogy alapítványokból finanszírozták a diákotthon költségeit. Akkor az alapítványtevők tsz-ek és állami vállalatok voltak.
Mivel az akkori közéletben nagy tekintélye volt, időnként bátran felvállalta a párt- és állami vezetéssel szemben a „védőpajzs” szerepét.
Az 50-es években több, politikai okok miatt máshonnan eltávolított tanár kapott állást a forradalom leverése után a vezetése alatti iskolában (Kertész László, néhány év múlva Székelyhidi Ágoston) nyugodt, alkotó légkörben dolgozhattak az alma materban.
Munkásságát számos kitüntetésel ismerték el.
1956. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója
1969. A Munka Érdemrend ezüst fokozata
1970. Felszabadulási Jubileumi Emlékérem
1971. Miniszteri Dicséret; 1972. Kiváló Tanár; 1972. Ifjúsági Emlékérem;1973. TIT aranykoszorús jelvény; 1975. Hajdúböszörmény Város Díszpolgára; 1978. A Munka Érdemrend arany fokozata; 1979. Pedagógus Szolgálati Emlékérem.

Csiha László

Molnár István (Sopolya, 1875. — Hajdúböszörmény, 1943): középiskolai tanár.

Molnár István

Elemi iskolai tanulmányait, középiskoláit Pápán, majd a debreceni Ref. Koll.ban végezte. A budapesti egyetemet úgy tudta befejezni, hogy magántanítványokat vállalt. Földrajzból, természetrajzból és filozófiából szerzett tanári képesítést.
1900-ban lett a hajdúböszörményi ref. gimn. tanára (akkor még csak alapvizsgával rendelkezett), innen ment nyugdíjba 1936-ban. 1902-ben doktorált antropológiából, zoológiából és filozófiából.
Nagy, átfogó műveltségű tanár volt, ígéretes egyetemi pályafutás helyett választotta a böszörményi középiskolát. Műveltsége túlterjedt szaktárgyai területén, a társadalomtudományok, idegen nyelvek, művészet egyaránt érdekelték.
A német, francia, angol mellett oroszul is tudott, ez ritkaságnak számított az első világháború előtti Magyarországon.
Tanítványai nagy szeretettel emlékeznek rá. Fő feladatának az emberré nevelést tartotta, ennek nagyon átfogó és tudatos programját valósította meg óráin. Fő célnak a kötelességtudás, a képzelet, a kedély nevelését tekintette, tudomá-nyosan alapozta meg nevelői elveit és eljárásait, már 1912-ben Freudra hivatkozik egyik tanulmányában.
Mivel a teljes ember kialakítása volt a fő célja, órái sajátos komplexitást mutattak, irodalmi, történelmi, filozófiai kérdéseket is bekapcsolt a földrajz-természetrajz tanításába, beszélt a keleti kultúráról, hiszen szanszkrittül is megtanult.
Mind a város kulturális egyesületeiben, mind a megyei és országos pedagógiai fórumokon értékes előadásokat tartott, ezek jelentős része megjelent az iskola évkönyveiben.
1903-tól 1912-ig szerkesztette a Hajdú-Böszörmény és Vidéke című hetilapot, amelyben nemcsak várospolitikai kérdéseket taglalt nagy hozzáértéssel, hanem kisebb tanulmányokat, általa fordított irodalmi műveket jelentetett meg (például Leonyid Andrejevtől).
Ennek az újságnak a melléklete volt a Morgó, az eddigi egyetlen böszörményi vicclap, amelybe tréfás álneveken írta humoros gloszszáit, novelláit.
Az akkori böszörményi értelmiség, különösen a festők (Káplár Miklós, Pálnagy Zsigmond, Maghy Zoltán) gyakran felkeresték lakásán, amely egy kis szellemi kör középpontja lett.
Egyéniségére jellemző, hogy a fajüldözés idején anyagilag támogatta a zsidókat, köztük kedves tanítványát és barátját Kampler Kálmán festőművészt.
Emlékét Hajdúböszörményben utcanév őrzi, és a város által a tanároknak adományozható kitüntetés (Dr. Molnár István Díj) is az ő nevét viseli.
Halála után jelent meg szanszkrít fordítása Hitópádésa meséi címmel.

Csiha László

Mucsa János (Biharnagybajom, 1930. jan. 13. — Debrecen, 1992. febr. 23.): gyakorló középiskolai vezető tanár.

Mucsa János

Szegényparaszti szülők gyermeke, testvére nem volt. Biharnagybajomban kezdte iskoláit. A VI. osztály elvégzése után az Országos Tehetségmentő Mozgalom révén került a hajdúnánási Gimnáziumba. Itt érettségizett 1950-ben, majd a debreceni KLTE természettudományi karának matematika-fizika szakos hallgatója lesz.

A diploma megszerzése után 1954-ben a debreceni Csokonai Vitéz Mihály Gimnáziumban kezdi pályáját, majd az újonnan megalakult Tóth Árpád gimnázium tanára lesz. 1959-től 1991-ig, nyugdíjazásáig a KLTE Gyakorló Gimnáziumának vezetőtanára. Közben 1967-81-ig igazgatóhelyettes is ugyanitt.

1954-ben nősült. Felesége Sebestyén Ilona, biológia-földrajz szakos tanár. Két gyermeket neveltek: Csabát és Ildikót.

Jelleme és egyénisége nagyon határozott. Kezdeményező kézsége dinamizmusa már diákkorában tevékenységre ösztönözte az ifjúsági szervezetben.

Oktató, nevelő munkáját kiváló szinten és dicséretes eredménnyel végezte. Nagy gyakorlatra tett szert a matematika tanítás módszertani kérdéseiben minden iskolai évfolyamon. Folyamatosan és fokozatosan alakítja a tanulók fogalmait, és ezzel kifejleszti a tanulók fejlett matematikai logikáját. Követelményszintje szigorú és magas mércéjű. Kiváló tanári erénye, hogy a legjobb tanulóit elviszi a legmagasabb szintig. Ezt mutatják tanítványainak későbbi eredményei felsőfokú tanulmányaikban. A gyengébb tanulók megbízható, szilárd alapismeret birtoklásáig jutnak el. Értékes tanári erénye az ismeretek átadási képessége. Tanítványai általában jó, egyesek pedig kiváló problémamegoldó készséggel rendelkeznek. Jól szerepelnek az országos matematikai versenyeken, nagy számban jutnak be a döntőbe. A KÖMaL állandó példamegoldói között találjuk tanítványait. Tovább növelte azoknak a növendékeknek a táborát, akik az ő tanári hatására választották élethivatásul a matematika, ill. a műszaki tudományok művelését. Az osztályozás nála nevelőerő, s jól tud bánni ezzel az eszközrendszerrel.

Közte és tanárjelöltjei között szinte baráti, emberséges viszony jellemző. Megtanítja őket a középiskolai matematikatanítás követelményeire, fogásaira.

Munkafegyelme és munkabírása kifogástalan, gondossága, pontossága példamutató.

Mindezek alapján nagy a tekintélye mind a diákok, mind a tanárjelöltek előtt.

A kémiai-fizikai tagozatos osztályok matematikai alapjait önálló kísérleteivel rakta le. Úttörő érdemei vannak a matematikai tagozatos osztály tantervének iskolai kipróbálásában.

Jó kapcsolata volt az egyetem Matematikai Intézetével, annak oktatási bizottsági tagja volt.

Módszertanilag, elméleti és gyakorlati kérdésekkel, többek között a tanulók térszemléletének fejlesztésével foglalkozik, amelynek eredményeit publikálta is.

Részt vett az egyetem által szervezett számítástechnikai tanfolyamon 1973-ban. Az iskola korszerűsítésében mind szakmailag, mind a jövendő gyakorlati foglalkozás tekintetében nagy szerepe van az általa létrehozott számítógépes oktató-teremnek. A technikai beszerelés, a megindítás, a szakmai tervezés és felhasználás tekintetében szinte egyedüli érdemei elvitathatatlanok.

Igazgatóhelyettesi munkáját a munkafegyelem messzemenő megtartása jellemzi.

A rendeleteket alaposan ismeri, az iskolai gazdasági munkájának sokrétűsége nem kerüli el figyelmét. Az intézmény gazdag, szerteágazó munkatervének a végrehajtásában szervező és ellenőrző szerepét jól betölti. Mint a pályaválasztást előkészítő igazgatóhelyettes, munkáját pontossággal teljesíti.
Személyi kérdésekben higgadt, józan, elfogulatlan. Őszintesége, szerénysége népszerűvé teszi. A tantestülettel határozott, de ugyanakkor megfelelő légkörben tud együttműködni. Meglátásával, tanácsaival sokat segít az iskolavezetésnek.
Kiváló szakmai, pedagógiai vezetőképességekkel rendelkező tanáregyéniség. Munkájával méltán vívott ki magának köztiszteletet szülők, tanítványai és tanárjelöltjei körében. Tanítványai évek múlva is elismerik érdemeit. Kollégái becsülték, szerették. Értékes ember volt.
Nevét országszerte ismerték a matematika tanárok.
Munkásságát 1962-ben Miniszteri Dicsérettel, 1967-ben Kiváló Tanár kitüntetéssel ismerték el. Megkapta a Pedagógus Szolgálati Emlékérmet is.

Molnár Lajosné

Muraközi Istvánné Gerzsenyi Katalin (1969 — 1992): középiskolai tanár.

Muraközi Istvánné

Iskolánk egészségügyi szakirányú képzése elképzelhetetlen volna az ő személye nélkül. 1969-től az akkor létrehozott szakközépiskolai oktatásban dolgozott élete végéig. Gyakorlati oktatásvezetőként és szaktanárként az ő odaadó, állhatatos tevékenysége eredményeként formálódott az igényes oktatói gárda, és az iskola elismerést vívott ki szakmai körökben országosan is.
Ebben a gimnáziumban érettségizett 1958-ban, majd a városi kórházban dolgozott labor-asszisztensként 1969-ig. 1981-ben az egészségügyi szakoktatói képzést végezte el, emellett számos szakirányú és pedagógiai tanfolyamon képezte magát.
A szakmai gyakorlatot és az ápolástant tanította lelkiismeretesen, biztos szaktudással és pedagógiai tudatossággal.
Az egészségügy területén folytatott negyedévszázados tevékenysége példa értékű arra, hogy az igényes szakmai ismeretek elsajátítása mellett mennyire fontosnak tartotta az egészségügyben dolgozók megfelelő személyiségének kialakulását is. A beteg iránti szolgálatkészség és tisztelet szellemében nevelte tanítványait.
Jó pedagógusként szívesen, érdekesen magyarázott, logikus és áttekinthető vázlatokkal segítette a tananyag elsajátítását. Igényesen és sokoldalúan kérte számon a tanultakat. A kórházi gyakorlatokat példás alapossággal szervezte meg. A tanulók ágy melletti munkájukat felelősséggel végezték, erről a munkanaplóban adtak számot. A hivatástudatra való nevelés érdekében az egészségügyi munkaközösség vasárnapi műszakokban segített a kórházban. A városban ifjúsági vöröskeresztes versenyeket szerveztek, az iskolában egészségügyi hetet, mely alkalmak az egészségnevelés jelentős fórumaivá lettek, és sok fiatalt bekapcsoltak a tevékenységekbe.
A szakmai tanulmányi versenyeken (OSZTV) évente jelentős eredményekkel, rendszeresen jó helyezésekkel vettek részt tanítványaink.
Osztályfőnökként is példaadódóan sokoldalú munkát végzett. Mivel erre a tagozatra a szerényebb anyagi hátterű tanulók jöttek, sőt sajnálatosan egyre ziláltabb, problematikusabb családokból, az ő emberi fejlődésüket, művelésüket is szívesen viselte. Osztályfőnöki óráin tapintatosan, de őszintén beszélték meg az erkölcsi-etikai problémákat. Emellett azonban gondosan előkészítette a tanulmányi

kirándulásokat, országismereti, művészeti témájú beszámolókat hallgattak meg a diákok, melyeket társaik állítottak össze.

Az osztályközösségeket a sokféle és változatos élmény formálta, tette tevékennyé és összetartóvá. Minden diákja fontos volt a számára, és állandóan tartotta a kapcsolatot kollégáival, hogy lehetőleg minden arra alkalmas és méltó fiatal eljuthasson a szakmába, és megkeresse kenyerét. Tanítványai a legőszintébben, teljes bizalommal fordulhattak hozzá, és ő igyekezett segítségükre lenni, amire sok esetben nagy szükség volt.

Az egészségügyi szaktanárok és orvostanárok olyan szakembereket képeztek, akik a város és a messze környék egészségügyi intézményiben megállják a helyüket. Munkaközössége tagjaival együtt évente részt vett továbbképzéseken, és az országos egészségnevelési konferencián-többízben dolgozatot mutattak be. 1985-ben nívódíjjal jutalmazott dolgozatuk megjelent az Egészségnevelés című folyóiratban.

1987-ben „Győz az egészség” címmel diákkört szervezett, melynek keretében a tanulók szakemberekkel vitatták meg az életmóddal kapcsolatos kérdéseiket.

A tapasztalatokat a kolléganő a szegedi egészségnevelési konferencián előadásban összegezte.

A tagozatot mindenkor fejleszteni igyekezett, a demonstrációs termek felszereltségét folyamatosan korszerűsítette. A kórházzal, mint bázisintézménnyel megfelelő kapcsolatot tartott, végzettek elhelyezkedését országos szinten biztosította.

Az iskolavezetés napi munkájából is kivette a részét, a tantestület egyik legaktívabb tagja volt. A városi Vöröskereszt ifjúsági munkaközösség vezetőjeként kitűntetésben részesült. Hosszantartó, súlyos betegségét tiszteletreméltó tartással, önfegyelemmel viselte. Amíg tehette dolgozott, szolgált. Tanítványai, munkatársai, életművének folytatói szeretettel és tisztelettel emlékeznek rá.

Szabó Ödönné

N

Nagy (Nácsik) <u>László</u> Aurél (Baktalórántháza, 1923. jún. 2. — Debrecen, 2000. okt. 5.): zeneiskolai tanár, igazgató.

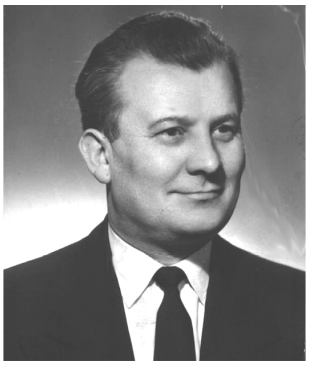

Nagy László

Tanulmányait a nyíregyházi ágostai hitvallású evangélikus elemi népiskolában, illetve a nyíregyházi községi Jókai Mór Polgári fiúiskolában, 1938-ban végezte. Már gyermekkorában elkötelezte magát a zenével, brácsa és trombita szakon tanult.
1939. febr. 13.-tól Nyíregyházán a Magyar Királyi Rákóczi Ferenc 12. Honvéd Gyalogezred trombitása lett, ahol 1945. márc. 27.-ig szolgált. A zenekari szolgálatból szovjet hadifogságba került Foksányiban (Románia), ahonnan 1945. szept. 4.-én szabadult.
1946. ápr. 17-től-1951. máj. 22.-ig a Tatabányai Szénbányák tisztviselője volt.
Itt megszervezte a Bányászzenekart és irányította 1951-ig.
Közben megalakította a „Szivárvány” majd a „Simphony” jazz együttest, ahol trombitázott és dobolt.
1946. nov. 18.-án házasságot köt Gráff Erzsébettel.
1951-ben Debrecenbe, a BM. Zenekarhoz került áthelyezésre.
Itt lehetősége adódott tovább folytatni a zenetanulást. 1951-ben a Debreceni Állami Zenekonzervatórium trombita és ütő tanszakának hallgatója. A trombita tanára Kain Ernő, Mikulai Gusztáv és Valusek Béla voltak. Az ütő tanára Rózsa Miklós, Vrana József, és Vigdorovits Sándor.
Fúvós karnagyi ismereteket Szabó Emiltől, Mikulai Gusztávtól, majd Pongrácz Zoltántól tanult. A szolfézs tanára B. Szűcs Ferenc volt.
A tanulmányi ideje alatt 1954-augusztus 5-től 1956. szeptember 30-ig az Arany Bika Szállodában zenészként alkalmazták.
Tanári oklevelét 1954. június 26-án vehette át, melyen a következő írás olvasható „ Zeneiskolai trombita tanár munkakör betöltésére képesítjük”. A vizsgabizottság elnöke Újfalussi László volt. Ezzel egy időben ütő szakból végbizonyítványt kapott. A hangszeres főtárgy tanára ekkor Vigdorovits Sándor volt.
1956. okt. 2-től a debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakiskola óraadó ütő tanára, mellékállásban pedig Békéscsabán a Bartók Béla Zeneiskolában fúvós-zenetanár volt.
1956-ban a H-B megyei Tanács népművelési osztályán dolgozott.
1959. szept. 1.-től a hajdúböszörményi Állami Zeneiskola igazgatója. Itt a hajdúvárosok zenetanárainak bevonásával megkezdte a zeneiskolák szervezését. A vezetésével kez-

dődtek el a beiskolázások, a jelentkezések és a felvételi vizsgák. Ezzel a megye nagyobb vidéki városainak művészeti életében nagy változás történt. A kitartó fáradozások eredményeként beindulhatott a vidéki zeneoktatás, elsőként Hajdúböszörményben. A hajdúböszörményi Állami Zeneiskola lett az anyaiskola és vele egy időben létesültek a hozzátartozó Hajdúszoboszló-i, Berettyóújfalu-i, Hajdúnánás-i, Püspökladány-i fiók zeneiskolák.

Az első tanévnyitó ünnepség 1959. okt. 5-én volt, melyet Nagy László a megyei vidéki zeneoktatás megszervezője tartott. Ezzel megnyitotta a „Zenebirodalom" kapuit a tanulni vágyó ifjúság előtt. Az anyaiskola vezetője Nagy László volt, aki önállósodásig fáradhatatlan gondviselést és segítségnyújtást vállalva patronálta fiókintézményeit.

Rézfúvós-ütős tanárként dolgozott.

1959. dec. 13.-án megtartotta az első növendékhangversenyt, majd december 15.-én az első tanári hangversenyt. 1959-től mellékállásban tovább oktatott Debrecenben a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakisko-lában.

Elve volt, hogy komoly zenét – nemzeti kincsünket- a város lakóival meg kell ismertetni és szerettetni, s ezt csak neves művészemberek tolmácsolásával lehet elérni.

Ezért a cél érdekében megnyerte az Országos Filharmóniát, akikkel éveken keresztül bérleti hangversenyeket szervezett városunk tanulóinak és a felnőtt lakosság részére. Az első bérleti hangverseny 1960. nov. 26-án az „Erkel emlékest" keretében volt. A rendezvény sorozatokkal bebizonyította, hogy a Zeneiskola, - melyet létrehozott- betölti azt a nagyon fontos hivatását, hogy zenét értő és a zenekultúrát támogató közönséget formáljon. A hangversenyek az ismeretbővítést szolgálták, mely szórakoztató jellegével a város zenei műveltségének gyarapítását teljesítette.

1962. szeptember 21-én meghirdette az azóta is rendszeresen megtartott tanulmányi versenyt, ahol a tanulók nemcsak tudásukról, hanem rátermettségükről is számot adhattak.

1962-ben a Debreceni Zeneoktatás 100. éves évfordulójának tiszteletére rendezett versenyen a fúvós növendékei I. és III. helyezéssel, a kamaraegyüttese III. helyezéssel tértek vissza Hajdúbö-szörménybe.

A zeneoktatás alapjául szolgáló népzenét – nemzeti kincsünket – nem csak ápolta, hanem nagy gondossággal hozzásegített minden érdeklődőt azok alapos megismeréséhez. Általános iskolás tanulók részére meghirdette a „Széles a Duna" rajpályázatot és – Kodály Zoltán emlékének tisztelegve – a Népdaléneklő versenyt.

Nagy László biztatására 1963. szept.-ben szerveződött és működött a vonószenekar, melynek kimagasló szakmai munkája juttatta mindig előre az iskolát és emelte a város hírnevét.

1966-ban megalakította a fúvószenekart 21 fővel. (én is alapító tagja voltam), melynek fáradhatatlan és jó irányítója volt.

Az Országos Kamarazenei Fesztiválokon, Fúvóstalálkozókon a vezetése alatt lévő iskola mindig díjjal tért haza.

A közösségformálásra is nagy gondot fordított. A tanulók és a nevelők jobb megismerése, igazi közösséggé formálódása érdekében zenei tábort szervezett 1967-ben Fótra, a Gyermekvárosba, ahol a zenekari tagok, a legjobb fúvósok-vonósok, zongoristák együtt muzsikálása adott örömet, amely egy életre szóló élményt jelentett a résztvevőknek.

Munkájának eredménye, hogy az általa szervezett és irányított zeneiskola 1981. márc. 25-én a legnagyobb zeneszerzőnk – Bartók Béla nevét vehette fel.

Az iskolából a zenei pályára ment növendékekről sosem feledkezett meg, figyelemmel kísérte tanulmányaikat, mindig ésszerű, életre szóló tanáccsal szolgált, úgy művészeti, mint életviteli szempontból. Nemcsak megyei szinten, de országos viszonylatban az elsők közé sorolhatjuk a böszörményi zeneiskola kezdeményezését, mely a volt növendékek hangversenyeinek megszervezését, később megvalósítását tette hagyományossá. E példaértékű döntés meghatározóvá tette és perspektívájában megcélozta a zeneiskolások jövőképének és pályaválasztásának egyik lehetőségét. Legnagyobb eredménye, hogy több helyen, több épületben szétszórva működő iskola 1973-ban egy állandó helyet, egy önálló épületet kapott, melyet fáradhatatlan, következetes küzdelme révén sikerült elérnie. 1976. ápr. 2.-án a hangversenyterem ünnepélyes átadására került sor, melyhez egy ko-

moly stúdiót is kiépítettek, így a zeneiskola a megye legkorszerűbben felszerelt intézményévé vált.
Munkássága – iskolavezetése – alatt legfontosabb volt számára a szakmai színvonal megtartása, emelése, s ezt minden kollegától egyénenként megkövetelte.
1983-ban nyugdíjba vonult, de még öt évig tanított volt iskolájában.
Személyes példamutatása számomra és sok zeneiskolás növendéknek meghatározó volt. Számos növendéke választotta a zenét életcéljául és sokan – ha nem is maradtak zeni pályán, de – zene közelben élik dolgos mindennapjaikat, nyomdokain haladva folytatják az ifjúság zeneoktatását, nevelését.
Tartalmas élete, igaz embersége, hite, az ifjúság jövője iránt érzett felelőssége örök emlékként él mindannyiunk emlékezetében és szívében. Egész lényével a zene szolgálatában állt és a zeneiskola rabszolgája volt. A város polgárait, a gyerekek személyiségét formálta szebbé, jobbá, becsesebbé, nemesebbé.
Élete, melynek értelmét a munka határozta meg, célját az eredményesség adta. Értékeken dolgozott, a jóság, a tökély, az eszményiség értékén, de nem elvontan és elrugaszkodva a valóságtól, hanem a értékek megbecsülésének módszerével.
Munkásságával pedagógiai szellemi kincset adott, melyet szeretettel és hálával ápolnak volt tanítványai szerető kollegái.
A Szocialista Kultúráért kitüntetést háromszor kapta meg, 1965-ben ’77-ben és ’83-ban. Ez utóbbi évben megkapta a Pedagógus Szolgálati Emlékérmet is. Hajdúböszörmény várostól a zeneiskola 30 éves jubileuma alkalmából emléklapot kapott. A megyei zeneoktatás érdekében kifejtett tevékenységéért 1994-ben a H-B Megyei Közgyűlés Elnöke Emlékérmet adományozott neki. Végül a zeneoktatásban kifejtett magas színvonalú szakmai és szervező tevékenységéért Hajdúböszörmény polgármesterétől elismerő oklevelet kapott.
Források: Családi és iskolai dokumentumok, H-B Megyei Levéltár.

Szőkéné Csorba Erzsébet

Nagy Benjaminné Sándor Ibolya (Püspökladány, 1957. febr. 6. — Püspökladány, 1999. okt.6.): ált. isk. tanár, családpedagógus.

Nagy Benjáminé

Szülővárosában végzi az ált. iskolát, ugyanott tesz érettségi vizsgát 1975-ben.
1978-tól a debreceni Tanítóképző Intézet levelezős hallgatója, 1982-ben szerzi meg a tanítói oklevelet
A pedagóguspályát képesítés nélkül kezdi a tetétleni ált. iskolában, a püspökladányi Petri-telepi iskolához kerül. Ebben az iskolában családpedagógusként is dolgozik, majd ’97-től a H-B Megyei Pedagógiai Intézet gyermek- és ifjúságvédelmi szaktanácsadója.
Mozgékony, aktív egyéniségéből adódóan kezdő tanítónő korától kereste, kutatta a mai pedagógiai kérdésekre, problémákra a megoldásokat. Ezek közül különösen érdekelték a gyerekek személyiségfejlesztésének lehetőségei a családban és az iskolában, és hogyan segítheti az iskola a maga eszközeivel a családban folyó gyermeknevelést. Pedagógiai elemző, okokat kereső vitakészsége korán megnyilvánult. A miértekre, hogyanokra kereste a választ, ezért állandóan fejlesztette szakmai tudását, szervezett továbbképzéseken vett részt.
Járatlan, új úton indult el, amikor 1993-ban családpedagógus lett iskolájában. Az országban először Püspökladányban neveztek ki függetlenített családpedagógusokat, hogy eredményesebbé váljon az iskola és a családok kapcsolata, hogy feladatnak segítséget

kapjanak a hátrányos helyzetű vagy valamilyen más okból a tanulásban lemaradó tanulók. Nagy munkabírással látott neki ennek az új.

A családpedagógusi céljait az iskola célkitűzéseihez, munkatervéhez igazítva jól jelölte meg. Szoros kapcsolatot építet ki az iskolához tartozó családokkal és termékeny szakmai kapcsolatot tartott az iskola tantestületének minden tagjával. Tudta és hangoztatta, hogy csakis szoros, napi együttműködéssel lehet ez a tevékenység eredményes. Tudatosan törekedett arra, hogy minden szintű gyermekvédelmi szervezettel, pszichiátriai és egyéb segítőszolgálattal jó kapcsolatot tartson fenn.

Családpedagógusi munkáját a tantestület és a városi önkormányzat egyértelműen elismerte és nagyra tartotta.

A H-B Megyei Pedagógiai Intézet 1997-től gyermek- és ifjúságvédelmi szaktanácsadói feladatkörrel bízta meg.

Váratlan halálával egy lendületes, sikeres pedagógiai életpálya szakadt meg. Munkásságára az iskola tantestülete mindig nagyrabecsüléssel emlékezik.

Iskolai tevékenysége mellett aktív közéleti tevékenységet végzett.

A Városvédő és Szépítő Egyesület tikára, önkormányzati képviselőként az oktatási, kulturális és sportbizottság tagja. Rész vett a Nagycsaládosok Országos Egyesületének, valamint a baleset-megelőzési bizottság munkájában. Bekapcsolódott a helyi sajtó és televízió szerkesztőbizottsági munkájába. Az ő nevéhez fűződik a „Köztársasági Kerékpáros Emléktúra” kezdeményezése és szervezése.

1996-ban a Mentálhigiénés Programiroda Esetmegoldó pályázatán első helyezést ért el.

Nagy Benjámin

Nagy János (Mezőcsát, 1921. febr. 22. — Debrecen, 1995. jan. 11.): középisk. vezető tanár, megyei TIT titkár, c. egyetemi docens.

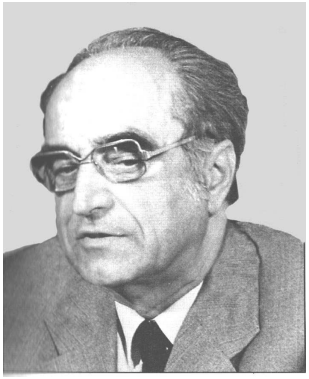

Nagy János

Hatgyermekes szülők második gyermeke. Apja csizmadiamester, később, 1933-ban, amikor Miskolcra költöztek, feleségével együtt iskolai hivatalsegédek lettek.

Az elemi iskolát szülőfalujában kezdi, tanítója felismeri kiemelkedő adottságait és a négy elemi iskola elvégzése utáni gimnáziumi tanulását szorgalmazza.

A sokgyermekes család anyagi helyzete azonban nem teszi lehetővé, hogy önállóan vállalják a tanításának költségeit, ezért támogatókat keresnek. Tanítója ajánlására dr. Enyedy Andor Ref. lelkész, egyházkerületi főjegyző figyel fel a tehetséges gyermekre, és példás magatartás, valamint kitűnő bizonyítvány ellenében ösztöndíj lehetőségét villantja föl a szülők előtt. Nagy János, az ösztöndíj elnyerésének reményében, az ötödik elemi iskolai osztály elvégzése után az 1932/33-as tanévben a miskolci Lévay József Ref. Gimnáziumban kezdi meg középiskolai tanulmányait.

Itt bizonyítania kellett. Saját szavait idézve: „Sorkosztos diákként végeztem az első osztályt, szegénydiák voltam, nem volt más ajánlólevelem, csak magatartásom és bizonyítványom.”

A Lévay gimnázium szellemiségét, mint általában a ref. iskolákét, a felekezeti különbségeket figyelembe vevő valláserkölcsi nevelés és a hazafias szellem ápolása határozta meg. Ezek alakították Nagy János személyi-

ségét, és váltak életének és munkásságának vezérlő eszméeivé.
Bár gimnáziumi tanulmányai során mindvégig kitűnő tanuló volt, kezdetben a beilleszkedés nem volt zökkenőmentes. A szülőfalujából hozott nyelvi nehézségekkel küszködött. Két fiatal tanára segítették a helyes beszéd elsajátításában, de törődtek életével is. Ez meghatározó alapélményt jelentett a fogékony lelkületű fiatalnak, s jelentős szerepet játszott pályaválasztásában.
1940-ben érettségizett kitüntetéses eredménnyel, s még ebben az évben megkezdi egyetemi tanulmányait a Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem magyar-latin szakán.
Az egyetemen kiváló professzorok előadásait hallgatta, közülük néhányat említve: Tankó Béla, Csűry Bálint, Pap Károly, Karácsony Sándor, Bárczi Géza.
Bárczi Géza figyelt fel a törekvő és kiváló képességű Nagy Jánosra, s maga mellé vette díjtalan gyakornoknak a Magyar Nyelvészeti Intézetbe.
Egyetemi tanulmányai alatt hozzáfog doktori disszertációjának készítéséhez. A témát Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály közös műve: A Magyar Füvész Könyv szolgáltatja. E könyv növényneveit vizsgálja nyelvészeti szempontból, s doktori disszertációját summa cum laude eredménnyel védi meg
Már egyetemista korában elkötelezett híve a Nyári Egyetem szellemiségének, és fél évszázadon keresztül lelkes szervezője és közreműködője a magyar nép megis-mertetését, a magyar kultúra terjesztését célul tűző intézménynek. Az itteni tevékenysége során ismeri fel, hogy a magyarság a világ számára csak addig jelent értéket, amíg azt a sajátos kultúrájával gazdagíthatja.
1944. ápr.-ban magyar nyelv és irodalomból, valamint latin nyelv és irodalomból kitűnő minősítésű vizsgát tesz,
1944 nov.-ben katonai szolgálatra osztják be. Először Sajószentpéterre, utána Lévára kerül, majd szovjet hadifogságba esik. A fogolytáborban minden hét szerdáján irodalmi estet szervezett, ezzel lélekben erősítette sorstársait, de önmagát is
A fogságból hazatérve 1946. máj. 23-án magyar-latin szakos kitűnő minősítésű középiskolai tanári oklevelet szerez.
A debreceni Ref. Koll. gimnáziumában 1946. febr. 16-tól óraadó tanár, majd ez év júl. 1-től rendes tanári kinevezést kap.
1949 szept.-ben a Dóczi Leánynevelő Intézet tanulóinak bevonásával megszervezi és húsz éven át vezeti a híressé vált Arany János szavalókórust. A szavalókórus létrehozásának motívumai Nagy János hazafiságának gyökereihez vezetnek. Ő a magyar nép számára egy igen gyötrelmes korszakban ismerte fel a magyar kultúra megmaradásának kérdését, valamint azt, hogy nehéz helyzetben múlhatatlanul szükséges a tágabban értelmezett hit, az önbizalom, a lelkierő, az öntudat erősítése. Ezt a szerepet töltötte be a szavalókórus Arany, Vörösmarty, Petőfi, József Attila, Tóth Árpád és más költők verseinek idézésével.
1953. júl. 1-től Nagy Jánost áthelyezik a Fazekas Mihály Gyakorló Gimnáziumba, vezető tanári beosztásba. Innen a KLTE Gyakorló Gimnáziumába kerül. Itt teljesedik ki tudós-tanári munkássága, és kezdődik publikációs tevékenysége.
Órái maradandó élményt jelentettek tanítványai, tanárjelöltjei, de kollégái számára is. Igazi területe a magyar líra, hiszen ez felel meg leginkább egyéniségének. Szuggesztív nevelő volt. Szép orgánuma, remek szerkesztőkészsége, retorikai képességei sehol sem maradtak hatás nélkül. Az irodalom, a népművelés életeleme volt. Hitt abban, amit csinált.
Kiváló osztályfőnök volt. Változatos módszerekkel irányította diákjait, akik kitűntek öntudatos fegyelmükkel. Igényes és pontos munkát követelt tanárjelöltjeitől is.
Pedagógiai hitvallásáról volt középiskolájának, a miskolci Lévay József Ref. Gimnázium fennállása 400 éves évfordulójának ünnepségén, *Köszönöm* c. megemlékezésében szól: „Egykori nevelőim példáját követve, igyekszem igazságos lenni.” Majd a jó nevelő legjellemzőbb vonásait a tanítványok iránti szeretetben, a tudományos világnézetben, a szaktárgyak magas szintű ismeretében, rendszerezett tudásban, közvetítési képességben, töretlen optimizmusban, és saját szó-

használata szerinti *pedagógiai ihletben* jelöli meg, és fejti ki.

Vass József egykori tanítványa és munkatársa írja: Nagy János munkásságának legteljesebb elismerését emberi teljesítménye, tanári ethoszának tisztasága váltotta ki belőlünk. Ez azonban nem jelentett, nem jelenthetett teljes azonosulást, feltétlen egyetértést. Szakmai, sőt pedagógiai kérdésekben sem, hiszen már maga az a törekvése, hogy mindent a nevelés ügye alá rendelt, olyan irodalomszemléletet eredményezett, mely eltért a művészetelmélet némely – főleg modernebb – felfogásától. Módszertani könyvéből idézem nevelői ars poeticájának elsőrendű tételét: „Irodalmi óráim… etikai jellegűek. Nem az írókért, nem a művekért tanítom az irodalmat. A közvetített irodalmi anyagot tanítványaim nevelésében hasznosítom”

Kísérletező kedvű tanár. Olvasómozgalmi kísérleteivel igen szép sikereket ér el az általános iskolai és a középiskolai tanulók körében egyaránt. A 70-es évek végén előadássorozatot tart a Rádióban, *Mindenki iskolája* címmel. Ez a feladat igen komoly felkészültséget kíván, hiszen nem kirakatórákat tart, hanem a munkából érkező 6-8 felnőttel közösen elemeznek egy-egy verset, segítve a dolgozók általános iskolájába járók tanulását. De „kedvcsinálónak” is szánja ezt a műsort az olvasási igény felkeltéséhez.

1977 januárjában címzetes egyetemi docensi tudományos fokozatot kap. Az egyetemen szakmódszertant tanított, de oktatott leíró nyelvtant és beszédtechnikát is.

Jelentős állomása volt életének, hogy a kijevi Sevcsenkó Egyetemen — két tanévben — ellátta a magyar lektor feladatait.

Az élet szép ajándékának tartja, hogy 1974-től rendszeres előadói körutakra mehetett nyugati országokba. Többször volt Finnországban, Svédországban, 1979-ben pedig Franciaországban márc. 15-ei ünnepséget tart. Előadói körúton vesz részt az USA-ban és Kanadában, járt Angliában is. S a velünk szomszédos országokban pedig több évtizedig tart továbbképzéseket az ottani magyar pedagógusok számára.

Gyakran felteszi saját magának is a kérdést: „Mi a szerepe a magyar kultúrának a nyugati magyarok életében?” A válaszadásban a kettős kötődésből indul ki. Egyrészt a hazaszeretet erősítése az ősök hazája iránt, másrészt hűség a befogadó országhoz. Azonosult azzal a felfogással, hogy önmaga és családja boldogulását elősegíteni szükséges, de emellett nemzetünk jövőjének jobbításáért külföldön is tenni — olyan értékes többlet, amiért érdemes élni, küzdeni. Ehhez kapcsolta az ő előadói körútjainak célját: a magyar költészet értékeinek közvetítését úgy, hogy az erőforrás legyen a kettős kötődés teljesítéséhez. Körutazásának tapasztalatait összegzi, két szempontból is. Leginkább az emigráns magyarok közvetítésével tárja fel, melyek a magyarság problémái európai szemmel nézve. De ennek for-dítottját is időszerű tartja: európai dolgokat ho-gyan lehet mérlegelni és megítélni magyar szem-mel.

Nagy János pályájának újabb állomása a TIT, 1977 márc.-tól a H-B megyei Szervezetének titkára lett. Innen ment nyugdíjba 1986. szept. 1-én.

Boldog és tartalmas nyugdíjas évek következnek, feleségével, Fehérvári Ilonával, akivel 1951-ben kötött házasságot, valamint gyermekeikkel, Beáta leányukkal és Tamás fiukkal, s azok családjaival. Nyugdíjas korában is foglalkoztatja a memoriter, a könyvnélküliség kérdése, mint pedagógiai módszertani kérdés, valamint a tanárképzés jelenlegi helyzete

Népművelői, valamint szakmai-közéleti tevékenységét 1991-ben Kölcsey díjjal ismerik el. Számos rangos kitüntetés tulajdonosa, hiszen már 1954-ben megkapja a Kiváló Tanár kitüntetést, majd 1981-ben pedig a Munka Érdemrend arany fokozatát.

Nagy János 1956-ban választott tagja volt a Debreceni Szocialista Forradalmi Bizottmánynak, ennek keretében a pedagógus tagozatot vezette.

Aktív tevékenységet fejtett ki a Magyar Nyelvtudományi Társaságban, a Magyar Irodalomtörténeti Társaságban és a Magyar Pedagógiai Társaságban. E szakmai szervezetek választott vezető testületeinek is tagja volt. Rendszeres kapcsolatot tartott kortársköltőkkel és írókkal. A személyes érintkezés mellett élénk levelezést folytatott Németh Lászlóval is.

Nagy János hatalmas és roppant gazdag életművet hagyott hátra. Elképzelni is nehéz, hogyan volt minderre energiája és ideje. Ennek az életműnek csupán töredéke az, ami több mint százra tehető írásában testesül meg. Felbecsülhetetlenül gazdag szellemi és erkölcsi örökségét sok száz tanítványainak és tisztelőinek személyisége és emlékezete őrzi, így az most is elevenen ható és formáló erő.

Főbb önálló művei*:*

A családi ünnepek és az iskola. A helyes, szép beszéd jelentősége az iskolában és társadalmi ünnepségeken. Bp. 1967. 146 lap.

A Tanácsköztársaság és a magyar irodalom. A tanácsköztársaság 50. évfordulójára rendezett Ünnepi Hét műsora. Bp. 1968. 66 lap.

„*Ember az embertelenségben*" Az Ady tiszteletére rendezett Ünnepi Hónap műsora. Bp. 1969. 88 lap.

Az irodalomóra. Módszertani tanulmányok az irodalomtanítás köréből. Bp. 1969. II. kiadás: 1971. 214 lap.

A korszerű anyanyelvoktatás — beszédtanítás. A beszédtanítás iskolai lehetőségei és módjai. Debrecen, 1975. 140 lap.

Szakmai folyóiratokban, napilapokban száznál is több tanulmánya, cikke jelent meg.

Források:

Vass József: Nagy János pedagógusi portréja, In: Emlékezés Nagy Jánosra, H-B Megyei Neveléstörténeti Egyesület, 2000.

Iskolai évkönyvek, családi és munkahelyi dokumentumok.

Ungvári János

Nagy József (Szentes, 1900. szept. 22. — Debrecen, 1968. máj. 22): középiskolai vezetőtanár.

Nagy József

Kilencgyermekes szentesi egyszerű iparoscsaládban született. Szülei nagy nehézségek és lemondások árán taníttatták gyermekeiket. „Gimnazista korom óta szinte saját keresetemmel küzdöttem előre magamat a középiskolás, majd egyetemi évfolyamokon" — olvashatjuk önélet-rajzában.

1925-ben a debreceni Tisza István Tudományegyetemen magyar-latin szakos tanári oklevelet szerez, s ugyanitt doktorál 1941-ben summa cum laude minősítéssel. Egyetemi tanulmányai kezdetén a budai Zenekonzervatóriumban a cimbalom tanszakon oklevelet szerez, művészi fokozattal. 1921-től, a debreceni zeneiskola tanára, s itt megszervezi a cimbalom-tanszéket, és az itt töltött nyolc év alatt közel száz tanítványt nevel.

A középiskolai tanári pályát a debreceni Ref. Koll. Főgimnáziumában kezdi, helyettes tanárként. Három év után a szeghalmi Péter András Gimnáziumba hívják, ahol 1941-ig tanít.

Az egykori diák és későbbi politikus, Fehér Lajos önéletrajzi művében így emlékezik tanárára: „Nagy József osztályfőnökünk volt az első osztálytól egyfolytában, egészen az érettségiig. Szigorú fegyelmet tartott. [...] Gimnáziumi éveim alatt legtöbbet neki köszönhetek. [...] Jól megtanította nekünk a magyar nyelvet, a helyes, világos, szabatos magyar fogalmazást, a helyesírást. [...] Egyik szellemi vezetője, kezdeményezője volt a tanári testületnek. Egyik legbecsesebb szel-

lemi kezdeményezése volt a *Diákalbumok* szerkesztése és kiadása osztályával együtt" (Fehér Lajos: *Így történt*. Magvető Budapest, 1979).

1941-ben a kultuszkormányzat Kolozsvárra helyezi, előbb gyakorló gimnáziumi tanárnak, majd tanulmányi felügyelője a kolozsvári tankerületnek. Egyik nyelvtudományi munkáját, a *Középiskoláink a magyar nyelvművelés szolgálatában* címűt, Kolozsvár városa tudományos díjával tüntette ki.

1944-től ismét debreceni évek következnek. 1944-ben a Debreceni Tanárképzőintézet Gyakorló Gimnáziumába hívják, ahol vezetőtanár az iskola megszüntetéséig, 1949-ig. Itt kollegái voltak Borbély András, Csinády Gerő, Ember Ernő, Gyamathi László, Papp István. További debreceni állomáshelyei vezetőtanárként: a Révai, a Csokonai, a Kossuth és a Fazekas Gimnázium, 1955-től a Kossuth Gyakorló Gimnázium. s 1963-ban ment nyugdíjba a KLTE gyakorló gimnáziumának vezető tanáraként.

Vezetőtanári tevékenységét kiválóan végezte. 1955-ben az egyetemi tanács így minősíti dr. Nagy József pedagógusi munkáját: „Szakmai felkészültsége nagyon jó, órái hangulatosak, jól felépítettek. Hospitálások alatt a gyakorló tanárok sokat tanultak tőle. Jó kritikai érzékkel a hibára apró részletekig rámutat, néha talán túlságosan is, de ezen keresztül a legjobb eredményt hozta ki a jelöltekből."

Két alkalommal volt az egyetemen a latintanítás módszertanának szakelőadója.

Életművének meghatározója gyakorló pedagógusi és tudós tanári tevékenysége.

Különböző iskolákban tanított magyar nyelvet és irodalmat, latint és éneket. Tanári habitusáról a nála hospitáló tanárjelöltek kaphattak igazán képet, ahogy ezt Nyirkos Tibor fogalmazza meg: „Imponáló magabiztossága szakmai tudásából és természetes, derűs viselkedéséből fakadt. Óravezetésében nem volt semmi keresettség: ugyanolyan volt az órán, mint a velünk folytatott megbeszéléseken. Tanítási módszere pontosan megfelelt a tanárszerepről vallott megnyilatkozásainak és persze saját karakterének. Alapjában véve racionális típus volt: óráin az irodalmi mű, a szöveg sokoldalú elemzése és többféle megközelítési módja került előtérbe. Mivel kiváló filológus volt, a művek esztétikai értékeit előszeretettel igyekezett nyelvi-stilisztikai elemeiben megragadni és tanítványaival mintegy felfejtetni. Nem voltak előadói, szónoki hajlamai – vagy ha voltak is, ezeket visszafogta –; azt akarta, hogy a műalkotás maga keltsen értelmi, érzelmi hatást a fejekben és lelkekben. Ezt tapasztaltuk kifejező felolvasásaiban, jól megválasztott idézeteiben, igényes elemzéseiben. Az előadó, prelegáló tanártípussal szemben a szervezőmunkáltató szerepet részesítette előnyben." (*Emlékezés Nagy Józsefre*).

A diákemlékezet megőrzi magyaróráit. Ezek remek kiselőadások voltak szemléletes táblavázlatokkal. Kiselőadásokat tartatott diákokkal is. Megkövetelte a tiszta beszédet, a pontos, szabatos fogalmazást, az írásbeli munkában a rendes külalakot. Latinóráin az ókori auktorok olvastatásával, a római műveltségeszmény felmutatásával, a latin grammatika megtanításával, mint az alaki nevelés eszközével rendre, fegyelemre nevelte tanítványait. Mind a magyar, mind a latin nyelv oktatásában főszerepet tulajdonít a nyelvtan tanításának, tágabb értelmezésben a nyelvi nevelésnek. 1933-ban jelent meg Debrecenben a *Teljes magyar nyelvtan kérdés-felelet formában* c. könyve a Harmathy Nyomdavállalat kiadásában. *Gyakorlati latin alaktan*-át 1936-ban adja tanulói kezébe jól áttekinthető táblázatokkal, rövid magyarázatokkal 107 oldalon. 1965-ben mint az egyetemen a latintanítás módszertanának szakelőadója, kari jegyzetként *Latin stílusgyakorlatok*at ad ki, amelynek kétharmada kétnyelvű példatár a nyelvtan gyakoroltatására, egyharmada latin fordításra szánt irodalomtörténeti jellegű magyar szöveg. A kétnyelvű példatárat az a pedagógiai helyzet indokolja, hogy az akkori érettségivel már nem jutott el odáig a középiskolai diákság, ahová heti öt-hat órás latin tanulással jutott. A latinszakos egyetemisták tanulmányaik kezdetén nagyobb segítségre szorulnak.

Magyar nyelvészeti érdeklődését mutatja már egyetemi szakdolgozata a szentesi nyelvjárásról. A debreceni egyetemen megvédett bölcsészdoktori disszertációját Kolozsváron jelenteti meg 1941-ben *Középiskolánk a magyar nyelvvédelem szolgálatában* címmel.

A sokirányú középiskolai nyelvművelésben a nyelvvédelemnek kitüntetett szerepet tulajdonít.

Módszertani kérdések foglalkoztatják, amikor a Vajthó László szerkesztette *A tanítás problémái* c. sorozat 10. számában *A középiskolai énektanítás főbb problémái*ról (1935), a 13. számban *A gimnáziumi latintanítás vezérelvei*ről (1936) értekezik.

Nagy József pedagógiai felfogásában alapkövetelmény a tananyag módszeres feldolgozása. Tanári pályájának utolsó állomáshelyén, a debreceni Kossuth Lajos Gyakorló Gimnázium 1960-as évkönyvében olvashatunk mintaszerű elemzéseket Arany János költészetének tanításáról a gimnázium első osztályában a *Toldi estéje*, az *V. László* és a *Pázmán lovag* kapcsán. Az 1961-es évkönyvben pedig a hiányos mondat nyelvészeti problematikájáról.

Fő műve, a *Szép magyar szó* a Tankönyvkiadónál két kiadásban (1961, 267 oldalon Bevezetés a stíluselemzésbe alcímmel; 1967, 552 oldalon Út a stíluselemzéshez alcímmel) jelent meg. Hajdani tanárjelöltje, Szathmári István nyelvészprofesszor szerint a maga nemében szinte egyedülálló munka, megmutatkozik benne a már-már polihisztornak mondható tudós tanár. A könyv egyszerre jelentéstan és stilisztika, de közelről érinti a nyelvtant, illetve az irodalomtudományt, az esztétikát. Páratlan példatára a stilisztikai jelenségeknek, a szép magyar szó sokszínű megjelenésének. A példaanyag mintegy ötöde szebbnél szebb népdalból, népballadából való, jellegzetes szólások, szóláshasonlatok, közmondások, táncszók, találós kérdések, gyermek-mondókák, úgyszólván a teljes magyar nyelv színe-java (*Emlékezés Nagy Józsefre*). A szerző a nagy példatárat jól hasznosítja az 50-60-as évek általános gimnáziumi magyar nyelvtankönyvének előkészítő gyűjtésében.

Megőrzi emlékét alapos tudományos felkészültsége, széleskörű olvasottsága, a nyelv és a zene szépsége iránti művészi fogékonysága, az oktatás-módszertani érdeklődése, nevelői elkötelezettsége, a mindennapi pedagógus munkában is nemzetnevelői feladatok vállalása.

Nagy József sokoldalú tudós tanári egyéniség, tevékenységének jelentős része a zenéhez kapcsolódik. Zenei munkássága Debrecenben kezdődik. Pályájának minden állomáshelyén, vallomása szerint, a legnagyobb gyönyörűséggel foglalkozik nyelvészeti kérdésekkel és a zenével.

Szeghalmi tanárkodása idején felfigyelt a népzene értékeire, és igen komoly népzenei gyűjtőmunkát végez. Ekkor jelenik meg „Négyszólamú Gyermekkarok” c. kórusműve, s kiadásra vár a sárréti falvakban gyűjtött népzenei munkája, amelyet Kodály Zoltán is sürgős kiadásra ajánlott. A II. vh. azonban ennek megjelentetését megakadályozta. Molnár Imre zeneakadémiai tanárnak köszönhetően népzenei gyűjteményének legértékesebb részei a rádióban ismertetésre kerültek. „Sárréti gyűjtésem” címen megjelent hagyatékában 216 dallam található, igen gondos, szép kézírással. Népdalhagyatéka ennél azonban jóval több, s ezt ma az MTA Zenetudományi Intézete őrzi. A zenei munkásságát méltató Bencze Lászlóné szerint (*Emlékezés Nagy Józsefre*) dallamlejegyzései ma is helytállóak, zeneileg, ritmikailag pontosak. Nagy József népdalgyűjtői munkássága a Kodály által megfogalmazott programhoz kapcsolódott. A zenei hagyományok gyűjtőinek nélkülözhetetlen az összehasonlító módszer alkalmazása. Éppen ebben segíti a mai népdalgyűjtőket Nagy József sárréti gyűjteménye.

Bárhol tartózkodott Nagy József, ott a vokális zenekultúra is fellendült. Szeghalmon osztályonként is szervezett énekkart, a legszebb hangú diákokból pedig énekkvartetteket hozott létre, nagyszabású műsoraikkal óriási sikereket arattak. Énekkarai műsorán – a klasszikusok mellett – Bartók, Kodály, Ádám Jenő, Bárdos Lajos művei és saját gyűjtésű népdalainak kórusfeldolgozásai szerepeltek.

Kolozsvárott 120 tagú vegyeskart szervezett, Mátyás Király Kórus néven.

A negyvenes évek végén debreceni gyakorló gimnáziumi tanárként az egyik tanévben tanította rendkívüli tárgyként a magyar népzenét, hirdetett dallamolvasó versenyt, vezetett különböző iskolai és felnőtt kórusokat, volt ügyvezető elnöke a Ref. Koll. híres

Csenki-kórusának, felügyelője a Bartók Béla Szövetség énekkarának és előadó a kerületi karnagy-továbbképző tanfolyamon.
Nagy József lelkes zenetörténeti és zeneismereti előadó is volt. Százával tartotta magas színvonalú népszerűsítő, műmagyarázó előadásait, ez utóbbit elsősorban az ifjúság körében. Témái elsősorban a magyar zenetörténet és a kortárs zenei kiválóságok munkáinak bemutatása.
Nagy József zenepedagógiai kérdésekkel is foglalkozott. Felfogása szerint a harmonikus személyiségfejlesztésben nélkülözhetetlen a zenei nevelés. Erre vonatkozó nevelési elvei ma is helytállóak.
A Magyar Cimbalomötös együttes tagjaként gyakran szerepelt a rádióban, de önálló cimbalom-hangversenyt is ad. Művészi fellépéseit a zenekritikusok igen kedvezően méltatták.
Főbb művei:
Szép magyar szó. Bevezetés a stíluselemzésbe. 1961, 1967. Tk. Budapest; *Teljes magyar nyelvtan kérdés-felelet formában*, 1933, Debrecen; *Gyakorlati latin alaktan*. 1936. Debrecen; *Középiskolánk a magyar nyelvvédelem szolgálatában.* 1941. Kolozsvár.
Nagy József cimbalom-művei. Pesti Könyvnyomda Rt.; *Négyszólamú gyermekkarok.* 1931. Bp.; *Sárréti népdalok*. 1965. Szeghalom.
Források:
Emlékezés Nagy Józsefre. = H-B Megyei Neveléstörténeti Egyesület, 2001. Szakmai folyóiratok és kiadványok, valamint családi és iskolai dokumentumok.

Kornya László — Ungvári János

Nagy László (Debrecen, 1919. júl. 16. — Kőszeg, 1988. máj. 20.): tanító, pszichológus.

Nagy László

Iskolai tanulmányait 1926-ban kezdi Debrecenben: az elemi iskola hat osztálya után az Állami Fazekas Mihály Főreál-iskolában tanul, majd 1935-ben beiratkozik a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetébe, a képző utolsó évfolyamát azonban Sárospatakon végzi, s itt szerez tanítói oklevelet 1940-ben.
A tanítói pályára készülve – osztálytársa jogaiért kiállva – szembekerült a debreceni Koll. egyik tanárával, ezért a Tanítóképző IV. évfolyamáról, a kitűnő tanuló diákot eltanácsolták. Ezért fejezi be tanulmányait Sárospatakon, s szerzett tanító oklevelet – kitűnő eredménnyel.
Egyetemi tanulmányait jogi karon kezdte 1954-ben, de átszervezés miatt nem fejezhette be. Levelezős hallgatóként a KLTE-n pszichológia szakot végzett.
1982-ben a pszichológiai tudományok doktora minősítést szerzi meg.
1941-1942 között kántortanító Egri (Erdély) községben, 1942-től 1945-ig katona (híradós főhadnagy).
1945-ben szovjet hadifogságba esik, s onnan igen legyengült állapotban, 1946-ban térhet haza.
A katonaság, frontszolgálat, fogság után Hajdúszoboszlón kapott tanítói állással kezdte meg sikerekben gazdag, ám sok kihívással járó pedagógusi pályáját. Már diák korában megnyilvánuló szerény, de fejlett igazságér-

zete és rebellis természete működése során is többször szembeállította a feletteseivel.
Az értelmetlen háborúból, fogságból sok testi és lelki sebet hozott magával haza. Két sebesülés, kiütéses tífusz, sok megaláztatás. Emelt fővel viselt megpróbáltatásai megacélozták egyéniségét, tettrekészségét.
Kezdő tanítóként került kapcsolatba fogyatékos gyermekekkel, s egyéniségéből fakadó nagy szeretettel, hivatástudattal kezdett foglalkozni velük, segítette, gyámolította őket. E tevékenysége néhány évre megszakadt Debrecenbe történt áthelyezésével. A Péterfia utcai Általános Iskola igazgatását bízták rá. Itt felügyelői megbízatást is kapott. Négy év elteltével a Hajdúszoboszlói Gerő Ernő Gyermekotthon élére került. Még közelebbi kapcsolatba került a fogyatékos gyermekekkel, s ez határozta meg végül is egész életét, pályáját. Hajdúszoboszlón megkezdi a gyermekotthon átalakítását és felépíti az ország első szellemi fogyatékosokat foglalkoztató intézetet. Mivel ilyen típusú iskolának akkor még tankönyve sem volt, elkészítette – tantestületének közreműködésével – a szükséges két, a fogyatékosok számára használatos tankönyvet.
Ezzel a tevékenységével nagy tiszteletet, megbecsülést vívott ki magának Hajdúszoboszlón, a megyében és a főhatóságnál. Egyértelművé vált, hogy hivatása, életpályája végleg összekötődik a fogyatékosok emberibb életéért való szeretetteljes küzdelemmel. Ezt az áldásos tevékenységét Hajdúszoboszlón nem tudta folytatni, mert a forradalom szele elsodorta. A főhatóság jól ismerte képességeit, emberi jó tulajdonságait, újabb és nagyobb kihívás elé állította.
Az akkori minisztérium megbízta a Kőszegi Katonai Alreál Iskola hatalmas, romos épületének átvételével átépítésével, nagy területének rendezésével és az objektumnak Országos Gyógypedagógiai Intézetté való alkalmassá tételével. Ezt a feladatot, éjt-nappallá téve kitűnően, nagy elismerést kiváltó munkával végezte és megalapította az *első Országos Gyógypedagógiai Intézetet*. Az Intézet 29 tanulócsoportban 360 fő – 4-18 éves – enyhe fokú értelmi fogyatékos gyermekkel kezdte meg működését, melyet 1957-től nyugdíjazásáig – permanens képzéssel, nagy hozzáértéssel, állandó fejlesztéssel vezetett.
Az általa alapított intézmény nemzetközi ismertségét és elismerését jelzi, hogy 1972-ben meghívják Svédországba, hogy Hedesunda városban a kőszegi intézethez hasonlót hozzon létre, telepedjen le és vezesse. Két hónap elteltével azonban visszahozta családja iránti ragaszkodása és a honvágy. Az akkori NDK minisztere is – aki sokszor megfordult az intézetben, ennek mintájára épített Tressow-ban gyógypedagógiai intézetet. A kőszegi intézet figyelmet keltett más európai országban is. Csehszlovákiában a kőszegi mintára épült ilyen típusú iskola.
Kőszegnek nagy szerepe van a gyógypedagógiai tanárképzésben is. Ez az intézmény lett a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola gyakorló iskolája és a jelöltek vizsgáztatásának helyszíne.
Emberi tartására, méltóságára utal az a személyes élményem, hogy amikor 1987-ben osztálytalálkozóra hívtuk – ahol azelőtt mindig együtt volt velünk, szeretett osztálytársaival –, megírta, hogy halálos beteg, többet már nem találkozhatunk, s megdöbbentően meleg szavakkal elbúcsúzott. Azóta minden évben megemlékezünk Róla, míg mi is tudunk találkozni.
Nagy László életművének elismerése Kőszeg város vezetői és lakói, intézmény dolgozói részéről abban nyilvánult meg, hogy az Intézmény homlokzatára alkotója nevét írták névadónak 1997-ben:

„Dr. Nagy László
Gyógypedagógiai Intézmény
Kőszeg”

Az Intézmény belső főfalán Dr. Nagy László fényképe alatt az alábbi szöveg olvasható:

„Debrecenben született, tanító, pszichológus. Intézményünk alapító igazgatója, aki 1957-ben kapott megbízást a Kőszegi Országos Gyógypedagógiai Intézet létrehozására. Igazgatói munkássága 1957-1977-ig, nyugdíjba vonulásáig tartott. Vezetése alatt történt meg az intézmény épületeinek, parkjának helyreállítása, épült ki szerkezete, fejlődött Magyarország legnagyobb gyógypedagógiai

intézményévé, amely hazai, nemzetközi tekintélyt vívott ki a gyógypedagógia területén. Haláláig elhivatottan szolgálta a fogyatékosok ügyét.”

Amikor Nagy László életét, munkásságát értékeljük, nem feledkezhetünk meg felemlíteni, hogy sikeres élete, munkássága nem független attól a meghitt, szorgalmas családi légkörtől, melyet felesége és négy gyermeke teremtett meg.

Főbb művei:

„A Kőszegi Gyógypedagógiai Intézet 25 éve.” Kiadja: Gyógypedagógiai Intézet Kőszeg, 1982.

A Kőszegi Hunyadi Mátyás Katonai Alreál Iskola története 1853 – 1945. (doktori értekezés) Kiadja: Gyógypedagógiai Intézet Kőszeg. 1982.

Számos szakmai szervezet tagja, így a Fáklya Klubnak, a TIT-nek, az MPT-nek.

Közélet tevékenysége 1946-ban kezdődött, ekkor lépett be Szociáldemokrata Pártba, tagja volt Kőszeg város Tanácsának, továbbá több társadalmi egyesületnek.

Számos kitüntetés tulajdonosa. Így az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1955), a Munkaérdemrend ezüst fokozata (1972), a Testnevelés- és Sport fejlesztésért Érem (1972), Ifjúsági Érdemérem (1973), Arany Liszt Medál (1975), Kőszeg város közoktatásáért és közművelődéséért végzett 20 éves munkáért (1977), Munkaérdemrend arany fokozata (1977), TIT Aranykoszorús kitüntetés a békéért (1984) kitüntetéseknek, elismeréseknek.

Források: családi és intézményi dokumentumok.

Kakucsi Géza

Nagy László (Sopron, 1931. márc. 21. — Debrecen, 1983.): egyetemi docens.

Nagy László

Szülővárosában kezdte meg gimn.-i tanulmányait, majd Kisújszálláson fejezte be 1950-ben, jeles eredménnyel. Természettudományos érdeklődése alapján iratkozott be a KLTE fizika-matematika szakára, ahol 1954-ben kitüntetéssel diplomázott. Szaktudományuk kiváló kutatói és oktatói készítették fel nem csak a tanári pályára, hanem a tudományos kutatói munkára is. Említhető a Kossuth díjas Szalay Sándor, Gáspár Rezső, Gyires Béla, Rapcsák András akadémikusok, s kiváló egyetemi tanárok, mint Lentei Ilona, akitől kvantummechanikát tanult, vagy Barna Bála, aki a számelméletbe vezette be.

A diplomaszerzés évében házasságot köt Homoródi Mária kémia-fizika szakos egyetemi hallgatóval. Házasságukból két gyermek született, László és Eszter.

Tanári pályáját 1954-ben a nagykállói gimn.-ban kezdi, de a következő évben már Debrecenben, a Csokonai V. Mihály Gimn.-ban tanít. 1956-ban áthelyezik a Fazekas M. Gyakorló Gimn.-ba, s innen a KLTE gyakorló gimn.-ába kerül, vezető tanári beosztásba.

A középiskolai tanári tevékenység mellett, levelező hallgatóként, jeles eredményű villamosmérnöki diplomát szerez, 1964-ben. A második diplomája az elhelyezkedés tágabb és anyagilag kedvezőbb lehetőségeit kínálja számára az ipari kutatás területén. Ő azonban nem élt ezzel, s ennek legfőbb oka, ahogyan önéletrajzában is írja: „…a tanári pályán

értékes munkát végző embernek érzem magam."

'962-ben sikeresen pályázta meg a KLTE Alkalmazott Fizikai Intézet adjunktusi állását, majd 1970-től a Kísérleti Fizikai Tanszéken dogozott.

Egyetemi doktorátusi disszertációját 1967-ben védte meg, 1978-ban pedig docensi minősítést kapott. Kutatói tevékenységében jól segítette, hogy beszélt németül, olvasott angol, francia és orosz nyelveken.

Tanári tevékenységében, önmagával szemben is, igényes, sőt szigorú és magas követelményeket támasztó volt, ugyanakkor emberi magatartása nyugodt, kiegyen-súlyozott és kedélyes. Őszinte, tárgyilagos, egyenes jellemű ember. Egyéniség volt, aki mindig a saját meggyőződésén alapuló véleményt képviselt. Ebből fakadóan néha nehézségekbe is ütközött.

Közvetlen, derűs egyénisége miatt tanítványai, hallgatói szerették, kiemelkedő szakmai tudásáért, és reális értékítéleteiért pedig becsülték.. Felelősséget érzett tanítványai emberi fejlődéséért és tehetségük kifejlesztésért.

Tanítványai különösen fizikából értek el szép eredményeket. 1958-ban három tanítványa is bekerült fizikából az országos tanulmányi verseny első tíz helyezettje közé.

1958 óta rendszeresen publikált szakmai lapokban, módszertani folyóiratokban, s jelennek meg önálló ill. társszerzőségben készült kiadványai. Több mint hatvan dolgozatát ma is hasznosíthatják tanárok és hallgatók egyaránt. Cikkei dolgozatai A Fizika Tanítása, a Természettudományok Tanítása, a Fizikai Szemlében, egyetemi és TIT kiadványokban jelennek meg.

A szakmai közéletben az 50-es végétől intenzíven részt vesz. Középiskolai tanárként felkérték az országos fizika munkaközösségben való közreműködésre, dolgozott a tantervi reformbizottságban is.

Tagja volt az OKTV fizika versenybizottságának, az országos egyetemi felvételi bizottságnak, az ELFT vezetőségének. Több éven át A Fizika Tanítása c. folyóirat szerkesztő bizottságának tagja. Munkahelyén tagja volt az Egyetemi Tanácsnak, a Tanárképzési Bizottságnak, továbbá a TTK felvételi előkészítő bizottságának elnöke.

Előadóként részt vett a középiskolai tanárok egyetemi továbbképzésében, számos szakmai előadást tartott az ország más városaiban is. Rendszeresen segítette a szomszéd megyékben a fizika versenyek előkészítését és lebonyolítását.

A társadalmi közéletben az egyetemi szakszervezeti vezetőségben elnöki és titkári funkciót töltött be. Elnöke volt az egyetemi törzsgárda bizottságának.

Jelentős szemléletformáló szerepe volt abban is, hogy az egyetemi oktatásban a szaktárgyi tudás elsődlegessége mellett nagyobb figyelem irányult a szakmódszertanra. Munkássága fő területének a szakdidaktikát tekinti, az egyetemi fizika szakmódszertani oktatás bevezetésében úttörő munkát végez úgy is, mint a Kísérleti Fizikai Tanszék keretében megalakult szakmódszertani csoport vezetője.

Hivatása és munkája mellett nagyon szerette a természetet. E vonzalom kialakulásában bizonyára szerepe volt agrár-gazdász apja hatásának is. Kedvelt tevékenysége volt a kertészkedés. Halála után egy évvel az ő emlékére az OKTV mindkét fordulóját az addig beküldött feladataiból rendezték meg. Emlékének ápolására Borsod megyében évente megrendezik A Nagy László Fizika-versenyt.

Főbb önálló művei:

Fizika szakmódszertani gyakorlatok, Tankönyvkiadó, 1983.; *Feladatgyűjtemény FEB tanfolyamok számára*, TTK FEB, 1981.; *Statika munkafüzet*, H-B Megyei PTI, 1974.; *A tanulók kísérletező munkája a középiskolában*, Tankönyvkiadó, 1970.; *A fizika tanítás néhány módszertani kérdése*, OPI, 1968.

Tudományos és oktatói munkájáért megkapta az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, a Miniszteri Dicséret, a Kiváló Munkáért kitüntetéseket, társadalmi tevékenységéért pedig a Szakszervezeti Munkáért elismerés arany fokozatát

Források:

Emlékezés Nagy Lászlóra. = H-B Megyei Neveléstörténeti Egyesület, 1999. Szakmai folyóiratok és kiadványok. Családi és egyetemi dokumentumok.

Ungvári János

Nagy Sándor (Fülesd, 1920. jún. 27 — Debrecen, 1995. jan. 10.): tanító, középiskolai tanár.

Nagy Sándor

Az elemi iskolát szülőfalujában végezte. Fogékonyságával, a világ megismerése iránti érdeklődésével kitűnt társai közül, így szülei, tanítója ösztönzésére is, lehetővé tették továbbtanulását. A debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében szerzett tanítói oklevelet, 1941-ben. A tanítói pályát Debrecenben, a Szabadság-telelepi ref. elemi iskolában kezdte. Tanítói munkáját megszakítja a II. vh. 1943-ban behívó parancsra kénytelen bevonulni, katonai kiképzés után Debrecenben éri a front. Látva azonban a már értelmetlenné és reménytelenné vált harcot, a kapott parancsot megtagadja, erre halálra ítélik. Budapestre szállítása közben a Hortobágyon megszökik, és Debrecenben várja be a szovjet csapatokat, 1944-ben. 1945-ben belépett a megalakult néphadseregbe, s Debrecen katonai intendánsa volt. A katonaságtól 1953-ban szerelt le főhadnagyi rangban.

1953-tól folytatta tanári munkáját Debrecen különböző iskoláiban. Kiemelkedő pedagógusi tevékenységére felfigyeltek, s 1963-tól szakfelügyelői, majd vezető szakfelügyelői beosztásban dolgozott a megyében. 1971-től a debreceni Fazekas Mihály Gimnázium tanára egészen nyugdíjazásáig, ami 1980-ban történt. Itt órakedvezménnyel tanított, mert megtartotta pedagógiai szakfelügyelői megbízását is. A tanítás mellett magyar szakos középiskolai diplomát szerez az ELTE levelező tagozatán. A filozófia iránti érdeklődése végig kísérte pályáján, ez irányú tudása bővítésére ugyancsak az ELTE tagozatán filozófia szakos előadói oklevelet szerez.

Szakmai-közéleti tevékenységet az 1967-ben újjá alakult MPT megyei tagozatának vezetőjeként fejtett ki, országosan is elismert módon. Ehhez a tevékenységéhez fűződik a rendszeresen meghirdetett megyei pedagógiai pályázatok bevezetése, nagy tömegeket vonzó pedagógiai ankétok és ülésszakok kezdeményezése és szervezése, s az un. „kék-sárga” fedelű kiadványok szerkesztése.

Segítőkész, együttműködő kolléga volt, vélekedett róla Kakucsi Géza az emlékére rendezett megemlékezésen. Nagy Sándor rövid ideig független munkatársként dolgozott a szakszervezetben is. Szilárd erkölcsi értékrendje miatt azonban gyakori ütközése volt egyes, az oktatás területén központilag elrendelt feladatok tekintetében, s egy év múlva vissza is ment tanítani.

Nagy Sándor filozofikus beállítottságú, európai műveltségű, modern gondolkodású pedagógus volt. Kiváló tanügyi szervező. A magyar reform-pedagógia híve. A pedagógiai gyakorlat és a neveléselmélet egységének szorgalmazója, a pedagógiai közgondolkodás formálásának kiemelkedő szervezője. Jelentős erőfeszítéseket tett a nevelés társadalmi üggyé tétele érdekében.

Sokoldalú műveltsége, pedagógiai felkészültsége, nyitottsága és fogékonysága a különböző értékek iránt, sokirányú tájékozódási igénye és képessége alkalmassá tette őt arra, hogy a pedagógiai közgondolkodás formálásának kiváló szervezője legyen, abban az időszakban, amikor a magyar közoktatás olykor megrázó tartalmi és szervezeti változásokon ment keresztül.

Katonai szolgálatáért megkapta a Magyar Népköztársasági Érdemérem ezüst fokozatát, a pedagógusi tevékenységéért pedig az Oktatásügy Kiváló Dolgozója és Pedagógus Szolgálati Emlékérmet.

Források: Nagy Sándor Emlékezete. = H-B Megyei Neveléstörténeti Egyesület, 1998; Az MPT H-B Megyei Tagozatának kiadványai. Családi és iskolai dokumentumok.

Kakucsi Géza - Ungvári János

Nyiredy Jenő (Nagyajta, Háromszék vármegye, 1865. febr. 17 — Budapest, 1932. nov.19.): egyetemi tanár.

Nyiredy Jenő

A kolozsvári Unitárius Koll. Főtanodájában teszi le az érettségi vizsgát, 1883-ban. A Ferenc József Tudományegyetemen (Kolozsvár) 1887-ben okl. gyógyszerész, majd a következő évben egyetemi doktori minősítést szerez.

Pályáját a magyaróvári Gazdasági Akadémián kezdte, tanársegédként, ugyanitt rendes tanári beosztást kap. 1899-ben kerül Debrecenbe, ahol a Gazdasági Tanintézetben rendes tanár, majd Kassa következik. Itt a Gazdasági Akadémia rendes tanára 1920-ig. Végül a budapesti Közgazdasági Egyetemre kerül, ahol öt évig, nyugdíjazásáig tanít.

Tanított a Katonai Reáliskolában, munkásgimnáziumokban, földbirtokosok és hadirokkantak részére szervezett tanfolyamokon is. Több városban volt Vegykísérleti állomás vezetője.

Tantárgyai: általános kémia, kémiai analitika, mezőgazdasági (élelmiszeripari, borászati stb.) technológia, esetenként gazdasági ásványtan és földismeret, éghajlat- és időjárástan. Dr. Fabinyi Rudolfnak (Kolozsvár), a modern szerves kémia első hazai művelőjének és dr. Kosutány Tamásnak (Magyaróvár), a magyar búza, liszt piacképessé tétele érdekében elévülhetetlen érdemeket szerző kutatónak, szakírónak a tanítványa, belső munkatársa. Az előbbinek a mély tudáson alapuló, figyelmet lekötő, szép előadásait, az utóbbinál a sokoldalú szakírói munkásságot csodálja. Előadásai jobb értelmezése érdekében neves szakemberek által is elismert földtani és ásványtani gyűjteményt hoz létre. A kémia nagy gazdasági jelentőségét, sokoldalú felhasználhatóságát hangsúlyozza. Érdekfeszítő előadásaival megszeretteti az egyébként megtanulhatatlannak tartott kémiát. Hatására nem egy tanítványa végzés után külföldön folytat ilyen jellegű tanulmányokat. Tanárai, tanítványai szigorúnak, de igazságosnak tartják.

Az oktatás mellett a Földművelésügyi Minisztérium megbízásából vegykísérleti (kutató) állomások tervezésével, szervezésével foglalkozik. Ezeknek rövidebb-hosszabb ideig vezetője is. E nagy elfoglaltsága miatt néhány akadémiai jegyzet pl. Vegytan, Technológia stb. mellett csak kevés szakcikk megírására van lehetősége.

Ezek közül munkásságára jellemzőek, pl.:

A mezőgazdasági vegykísérleti állomások rendeltetéséről és a mezőgazdasági termények, termékek és cikk hamisításáról Debreceni Gazdasági Lapok, II. (1900) 9. 66-68., 10. 74-76. 11. 81-83., 12. 91-93.

A kémia szerepe a háborúban. Műszaki Közlemények Kassa. 1916. 1-2.

Mezőgazdasági program Magyarország részére. Magán kiadás Budapest 1923.

Több szakmai és társadalmi szervezet tagja. Így Kassán a Gazdasági Akadémia Tanácsadó Bizottságának, a Felső-magyarországi Mérnök Egyesület választmányának, a Társadalmi Egyesületek Szövetsége társelnöke (1925-1932), a Budapesti Unitárius Egyházközség: tiszteletbeli gondnoka, Igazgató Tanácsának tagja, kir. tanácsos (1918).

Forrás: H-B megyei Levéltár. Adattár: 885-1999.

Irodalom:

Gönczy Árpád: *Arckép a hatósági élelmiszerellenőrzés történetéből. Dr. Nyiredy Jenő* (1865-1932) Élelmi-szervizsgálati Közlemények, XLV. (1999) 4. 217-220.

Gönczy Árpád

O

Ónosi László (Balmazújváros, 1932. máj. 12. — Debrecen, 2001. jún. 12.): tanító, művelődésügyi vezető, a történelemtudományok kandidátusa, pártapparátusi vezető.

Ónosi László

Apja mezőgazdasági munkából biztosította a család megélhetését. A nagyközség szegénynegyedében, a Bánlakon belvíztől veszélyeztetett telken maguk építette egyszerű házban laktak. Itt töltötte gyermekéveit. Szülei muzikális emberek voltak. Édesapja a helyi fúvószenekarban játszott. Szépen éneklő édesanyjától hallotta a gyönyörű népdalokat. Tőlük örökölte a zene iránti fogékonyságot, a zene szeretetét.

Az elemi iskola négy osztályát Bánlakon végezte kitűnő eredménnyel. A községi elöljáróság támogatásával és a tandíjmentesség megadásával 1941 szept.-ben a helybeli állami polgári iskolában folytatta a tanulást.

1945 után a család sorsa jobbra fordult. Édesapja a községházán kapott állást. A falusi ezermester volt ott kisdobos, hivatalsegéd, fűtőmunkás és parkgondozó. Lehetővé vált, hogy tehetséges fiát taníttassa. 1946-ban Ónosi László a Debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetének lett diákja. Amikor a Koll.ban megszűnt a tanítóképzés, ő és 11 osztálytársa tankerületi főigazgatói engedélylyel az állami tanítóképző intézet negyedik osztályában készülhetett a tanítói pályára. A negyedik osztály elvégzése után 1950-ben mint gyakorlóéves tanítójelölt kezdett tanítani Balmaz-újvároson a darassa-pusztai tanyai iskolában.

A település központjától 16 km-re lévő iskolába naponként kerékpárral járt ki. Még abban a tanévben a lakóhelyéhez jóval közelebbi Görögtanya iskolájába helyezték. A tanév befejezése után 1951 aug.-ában kitűnő eredménnyel tett összevont tanítóképesítő és érettségi vizsgát. A tanyai tanítóskodás után Balmazújváros központi, akkor már fiúiskolája lett a munkahelye. Felső tagozatos tanulókat tanított és vezette az úttörőcsapatot.

1953-ban behívták sorkatonai szolgálatra Kiskőrösre. Az alakulatnál lévő analfabéták és félanalfabéták tanítását bízták rá. Innen átvezényelték Kecs-kemétre a hadosztály politikai osztálya titkárának.

1954-ben a H-B Megyei Pártbizottság kérésére leszerelték, s ettől kezdve sorsát a párt irányította. Pártmegbízatás során 1957-ben a

Debreceni Városi Tanács tanügyigazgatási apparátusába került, mint iskolai csoportvezető. 1960-ban a Hazafias Népfront megyei titkárának választották. 1961-ben Gyulyás György mellett ő volt az egyik szervezője és irányítója a debreceni Nemzetközi Kórusfesztiválnak. 1971-ben a Debreceni Városi Tanács művelődésügyi osztályának osztályvezetőjévé nevezték ki. 1974-ben dolgozott a H-B Megyei Tanács Művelődési Osztályán osztályvezető-helyettesként.

Munkája mellett állandóan tanult. 1965-ben a KLTE-n történelemtanári oklevelet szerzett. A MTA ösztöndíjasa lett 1968-ban. Kutatómunkájához sok segítséget kapott Erdei Ferenc Kossuth-díjas akadémikustól. 1975-ben benyújtotta, majd 1976-ban megvédte „A parasztmozgalmak fejlődése Balmazújvároson” című disszertációját, és megkapta a történelemtudományok kandi-dátusa tudományos fokozatot. Szintén 1976-ban a KLTE-n doktorrá avatták.

1975-ben az MSZMP Megyei Bizottsága Propaganda és Művelődésügyi Osztálya vezetőjének nevezték ki, de két év múlva a H-B-i Napló főszerkesztői teendőinek ellátására kapott megbízást. Közben elvégezte a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát is. 1979-ben az MSZMP Megyei Bizottsága Oktatási Igazga-tóságának veze-tője lett. 1983-ban a megyei pártbizottság titkárának választották. Feladata volt a tudomány, oktatás, művelődés, kultúra és az egészségügyi munka irányítása, koordinálása. Felelős szerkesztője a H-B Megyei Szemlének, és elnöke a DAB-nak.

Több tanulmánya jelent meg tudományos folyóiratokban, a Déri Múzeum és a H-B Megyei Levéltár évkönyveiben. A teljesség igénye nélkül néhány példa ezekből:

Az 1918-as polgári demokratikus forradalom öröksége (1968); Egy nagyközség a történelem sodrában (1973); Művelődés Balmazújvároson (1974); A szülőfaluról (1975); Adalékok a balmazújvárosi iskolázás történetéhez (1976)

Számos kitüntetést kapott a kiemelkedő munkájáért. 1975-ben az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1984-ben a Szocialista Kultúráért kitüntetést kapta. 1956-ban és 1965-ben a Munka Érdemrend ezüst fokozatát, 1974-ben és 1984-ben a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntette ki a Népköztársaság Elnöki Tanácsa. A Haza Szolgálatáért Érdemrend arany fokozatát 1988-ban vette át. A H-B Megyei Tanács 1986-ban Csokonai-díjat adományozott részére.

1989-ben nyugdíjba vonult. Nyugdíjas éveiben is dolgozott. Nyugdíjasként tagja volt a Déri Múzeum baráti körének, valamint a Megyei Műemlékvédelmi Bizottságnak. Feladatot vállalt a H-B Megyei Neveléstörténeti Egyesület munkájában.

Ízig-vérig pedagógus volt. Pályája kezdetén eldöntötte, hogy a jelennek és a jövőnek fog dolgozni. Életének célja, vezérlő gondolata a nép szolgálata volt. Egyéniségéből fakadóan minden beosztásában a segítés és jószándék vezette. Vallotta, csak becsületesen, tisztességesen, „emberül” érdemes élni, dolgozni. Fontosnak tartotta a nyitottságot, őszinteséget, a szeretetet, együttérzést. Magatartásában nem volt semmi póz. A nagy műveltségű ember egyszerűen élt, becsületesen dolgozott. Mindezért jót kapott: megbecsülést, szeretetet, tiszteletet az emberektől.

Szülőföldjéhez erős szálakkal kötődött. Balmazújváros szinte minden rendez-vényén részt vett. Ő adta át 1985-ben az új iskolát Bánlakon, és 1987-ben ő mondta az avató beszédet az új szakmunkásképző iskola átadásakor.

Közel fél évszázadot élt rajongva szeretett családja körében Debrecenben, de számára a „holtig haza” mindig Balmazújváros volt.

Forrás:

Önéletrajz, iskolai és családi dokumentumok.

Király István

P

Pálfi Sándor (Nádudvar, 1938. nov. 26. — Püspökladány, 1998. máj.): tanító, ált. isk. tanár, igazgató.

Pálfi Sándor

Tanítóképző főiskolát végez Debrecenben, majd Egerben mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok szakon ált. isk. diplomát szerez.
Pedagógusi pályáját Nádudvaron kezdi 1957-ben, majd ’68-tól a járási művelődési osztály gazdasági felügyelője. 1973-tól a püspökladányi Zója Ált. Isk. igazgató-helyettese, később igazgatója.
Magas szakmai pedagógiai kultúrával rendelkezett. Emberszeretete, humánuma a nevelőtestületen keresztül kisugárzott a gyerekekre, a szülőkre. Vezetői stílusára jellemző volt a demokratizmus. Ennek következtében jó nevelőtestületi légkör alakult ki iskolánkban, amely meghatározó volt a tartalmi munkában is. E tevékenysége alapján 1993-ban megkapta a „címzetes igazgató” címet.
1980-tól a püspökladányi járási tanács tagja.
Kitüntetései jelzik értékes tevékenységét: Kiváló munkáért (1980), Kiváló úttörővezető (1983), Érdemes társadalmi munkás (1986), Kiváló munkáért (1989), Pedagógus Szolgálati Érdemérem (1993), Csenki Imre Néptanító díj (1993).

Szabóné Kincses Judit

Papp Béla (Hajdúböszörmény, 1912. dec. 3. — Hajdúböszörmény, 1993. aug. 9.): középiskolai tanár, szakfelügyelő.

Papp Béla

Elemi iskoláit és gimnáziumi tanulmányait szülővárosában végezte. Utána a debreceni Tisza István Tudományegyetemen szerzett magyar-francia-német szakos diplomát.
1938-tól nyugdíjazásáig (1979) a hajdúböszörményi Bocskai István Gimnázium tanára, 1959-től a francia és német tantárgyak megyei szakfelügyelője.
Pedagógiai munkáját a nagyfokú lelkiismeretesség, biztos és állandóan továbbfejlesztett szaktudás, a tanulók iránti igényes szeretet jellemezte. Tanítványai közül sokan mentek tanári pályára, és tevékenységüket nagyban meghatározta volt tanáruk példája, pedagógiai eljárásaikba öntudatlanul is beépültek a mesterüktől kapott ösztönzések. Más életterületen dolgozó volt növendékei hálásak azért a nyelvtudásért, amellyel később német, francia, orosz nyelvterületen boldogultak. (Orosz szakos diplomát is szerzett az 50-es években.)
Szakfelügyelőként több évtizeden át meghatározta H-B idegen nyelv oktatását. Munkáját a kartársias megértés és segítőkészség jellemezte. Fontosnak tartotta, hogy megfelelően tájékoztassa a szaktanárokat a legújabb módszertani eredményekről és az időszerű feladatokról. Tiszteletre méltó, hogy ő is több bemutató tanítást tartott. Így nemcsak kritikai megjegyzéseivel, hanem saját munkájának bemutatásával is képezte kollégáit.
Többször vett részt francia- és németországi tanfolyamokon, tanár- és diákcseréket szervezett, a némettanárok számára Hallében biztosított továbbképzési lehetőségeket. Az általa rendszeresen publikált Módszertani levelek nagy segítséget nyújtottak az oktatói gyakorlatban.
Jelentős volt tanórákon kívüli tevékenysége is. Többször volt az iskolai önképzőkör elnöke, később az irodalmi szakkör vezetőtanára. Sok, magas színvonalú diákelőadást szervezett. 1947-ben nagy sikerű francia estet, ahol a francia irodalom értékeit mutatták be. Később diákjaival előadatta Csiky Gergely Buborékok című darabját. Zeneértő lévén megszervezte az iskolai zeneszakkört, és a régebbi, mostohább közlekedési viszonyok között is rendszeresen szervezett színházlátogatást osztálya számára.
Minden nyáron elvitt egy diákcsapatot a Bükkbe, sok alföldi diák akkor látott először hegyet életében. 1956 nyarán diákcserét szervezett a késmárki gimnáziummal. Abban az időben diákcsoportnak külföldre eljutni nagy szó volt, a szervező tanároktól aránytalanul sok munkát követelt.
Nemcsak a gimnáziumban fejtett ki sokoldalú tevékenységet, meghatározó egyénisége volt a város kulturális életének is. Több éven át vezette a helyi Pedagógus Klubot. Ez az intézmény valóban otthont adott a tanároknak, tanítóknak, hozzájárult ahhoz, hogy a különböző iskolákban oktató kollégák személyes kapcsolatba kerüljenek egymással. Sok értékes pedagógiai, tudományos, művészeti előadás vonzotta a klubba a város értelmiségét, évenként egy-két táncos összejövetel az oldottabb szórakozásra is alkalmat adott.
Hajdúböszörmény vállalkozó kedvű tanárai és diákjai segítségével előadták Darvas József Kormos ég, és Strauss Cigánybáró című műveit.
A Szabadhajdú című böszörményi újságban rendszeresen közölt hely- és művelődéstörténeti cikkeket.
Értékes munkálkodását az illetékes szervek több kitüntetéssel jutalmazták:
1962. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója
1968. Miniszteri Dicséret a Pedagógus Klubban végzett eredményes munkáért
1971. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója
1974. NDK Népek Barátsága Ligája ezüst jelvény
1975. Maróthi-díj
1978. Kiváló Munkáért érem, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa adományozta
1979. Pedagógus Szolgálati Emlékérem
1993. Hajdúböszörmény városa által alapított Dr. Molnár István Díj (posztumusz)

Csiha László

Papp Géza (Hajdúdorog, 1928. júl. 16. — Debrecen, 2000. ápr. 10.): középiskolai tanár.

Papp Géza..

Ahhoz az értelmiségi réteghez tartozott, amely az alsóbb társadalmi rétegekből nagy reményekkel indult a szellem világának meghódítására. Édesapja pályamunkás volt. A hajdúnánási Ref. Gimn.-ban érettségizett, ott kapta az első szellemi impulzusokat a kitűnő iskola neves tanáraitól. Később népi kollégista és a „fényes szelek" világfordító eszméi jegyében szerzett történelem—földrajz szakos tanári diplomát a KLTE-n. A háború utáni évek demokratizálódó világa formálta, s mint annyi kortársa, hitt abban, hogy fel lehet építeni egy szociális igazságon alapuló társadalmi rendszert. Elvégezte a budapesti Tudományegyetem Lenin Intézetének 3 éves marxizmus szakosítóját is.

1951-ben a Debreceni Orvostudományi Egyetemen tanított, 1952-ben pedig tanársegéd az egri Pedagógiai Főiskolán. 1953-ban a KLTE-n, adjunktus, onnan a Veszprémi Vegyipari Egyetemre kerül, majd ismét a KLTE marxizmus tanszékén tanít.

Az 50-es évek első felében történt politikai támadások a felsőoktatási intézmények ellen azonban rádöbbentették, hogy az általa tisztának tartott eszméket meggyalázták, amiben hitt, annak vajmi kevés köze van a valósághoz. Ezért 1957-ben otthagyta az egyetemi katedrát és a Bethlen Gábor Közgazdasági Technikum (később szakközépiskola) politikai gazdaságtan tanára lett. 1963-tól igazgatóhelyettes.

Az önképzés elkötelezettjeként a pedagógusok állami ideológiai oktatása keretében 1958-1961-ig „A nemzetközi és magyar munkásmozgalom" szakosított tanfolyamán szeminárium-vezetői képesítést szerzett. 1963-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem kiegészítő szakán politikai gazdaságtan, gazdaságföldrajz és jog tantárgyak oktatásához szerezte meg a diplomát.

1974. aug. 16-ától a Dolgozók Közgazdasági Szakközépiskolája igazgatója. Megbízása 1994. júl. 31-éig szólt, infarktusa miatt azonban 1990. aug. 31-én nyugdíjba vonult. 1994-1996-ig a Hajdúhadházi Gimnázium és Szakközépiskola indulásakor igazgatóhelyettesként lelkesen és elkötelezetten segítette az új intézmény szakmai munkáját, itt tanított 1999-ig. Nyugdíjba menetele után volt óraadó a hajdúszoboszlói Közgazdasági Szakközépiskola nappali és felnőtt tagozatán, de haláláig hű maradt a Bethlenhez, fáradhatatlanul adta át ismereteit a felnőtt és ifjú nemzedéknek. Örömforrást jelentett számára a tanítás 49 éven át.

Filep Tibor újságíró akkor ismerte meg közelebbről, amikor a Bethlenbe került. Az első emléke róla, hogy az irodalmi és történelmi folyóiratokat megérkezésük után mindig ő olvasta át elsőnek, csak azután küldte a könyvtárba. Rendkívül sokat olvasott. Tájékozott volt nemcsak a szaktárgyaival kapcsolatos legújabb tudományos kutatások eredményeiről, de a magyar irodalmi élet eseményeiről is. Ezekről a kérdésekről szívesen beszélgetett délutánonként a tanáriban. Számára nem volt kötött, meghatározott a munkaidő. Egy ideig foglalkozott azzal a gondolattal, hogy ledoktorál történelemből, könnyedén megtehette volna, de az őt ért családi tragédia megakadályozta ebben. Elsősorban a szakmájának élt. Szabad idejében tanított a felnőttoktatásban, ha szükség volt rá, kijárt Derecskére, Hajdúszoboszlóra, mert fontosnak tartotta, hogy akik fiatal korukban nem tudtak képesítést szerezni vagy érettségizni, azok is művelt emberekké váljanak. Mindebben kifejeződött kötődése családi gyökereihez.

Igazgatóhelyettesként precíz, következetes vezető volt, aki közvetlen modorával, remek humorérzékével, humanitásával úgy tudott rendet, fegyelmet követelni, hogy soha sem bántott meg senkit. Érzékenyen és megértően reagált kollégái szakmai, családi problémáira, igazi humanista volt. Évtizeden át harmonikusan együttműködött az iskola igazgatójával, Ujhelyi Istvánnéval. Mindenről tudott, ami az iskolában történt, mindenről volt véleménye. Iskolája, a Bethlen Szakközépiskola az 1960-as évek végén, a 70-es évek elején kollektív tanári munka eredményeként olyan középiskolává vált, amely nemcsak szakmát, szakképzést nyújtott, de magas szintű általános műveltséggel indította el diákjait. Ez zömmel az ott tanító fiatal tanárnemzedék érdeme volt, de Papp Géza is közéjük tartozott. Noha minden új kezdeményezést, ötletet támogatott, mindig a háttérben maradt, pontosan tudta, melyik tanár mit tett és mit ér a munkája.

Volt benne érzék az új iránt. Szívesen vállalt kezdeményező szerepet, felkarolta az új módszereket, több ízben tartott bemutató órát. A legemlékezetesebb az 1973. feb. 8-i, amelyet nyolc megye politikai gazdaságtant tanító tanárainak tartott, ipari televízió rögzítette az órán történteket.

Dr. Majoros Györgyné, a miskolci Fáy András Közgazdasági Szakközépiskola igazgatója szerint egész pályájára kihatott az élmény, ahogyan tanított, ahogyan fogalmazott, amilyen egyszerűen magyarázta el a nem éppen könnyű tananyagot. Neki is köszönheti szakmai tudását, módszertani gazdagságát. 1990-ben a politikai gazdaságtan tantárgy helyét a közgazdaságtan vette át. Az oktatásirányítás által szervezett tanfolyamokon együtt tanulták meg a bevezetésre kerülő új tananyagot. Hihetetlen munkabírása, nyitottsága az új ismeretek befogadására és azonnali alkalmazására meggyőzte, hogy Papp Géza nagy tanáregyéniség volt. Sokat dolgoztak együtt különféle országos jelentőségű munkákban, Országos Szakmai Tanulmányi Versenyek versenybizottságában. Majorosnéval az emberi-szakmai együttműködésük a haláláig tartott.

Ha kellett, Papp Géza mert véleményt mondani, tiltakozni az akkori oktatásirányítás egyes intézkedései ellen. Ezzel a bátor kiállással tovább nőtt a tekintélye a tantestületében. Mindig szelíd iróniával beszélt a műveletlen vezetőkről, a gőgös, fennhéjázó emberekről. Ezt a magatartásformát megvetette.

Sokat dolgozott szakszervezeti tisztségviselőként a pedagógusokért. Mindig szerény maradt, az éles konfliktusokat elkerülve igyekezett megoldást keresni a felmerülő problémákra. Szakszervezeti munkájában empátiakészségét, segíteni akarását, emberségét, meggondolt, megfontolt véleményét, optimizmusát kamatoztatni tudta. Mindenki meghallgatására jutott ideje, pedig igen sok munka nehezedett a vállára. Ezek többsége semmi előnnyel nem járt számára.

Iskolaigazgatóként ki tudta alakítani a felnőttoktatás sajátos arculatát, és a „bizonyítvány-gyár" valóban iskolává lett. Tette ezt azzal a meggyőződéssel, hogy a felnőttoktatás a társadalmi mobilizációt szolgálja és segít abban, hogy az emberek műveltebbé váljanak, és a megszerzett tudás birtokában könnyebben boldoguljanak.

Szakterületén és vezetőként is - a szabályok pontos betartása mellett - ember tudott lenni.

Dr. Balogh Sándor irodavezető írja róla: „Tapasztaltam, hogy Papp Géza vezetőként mindig arra törekedett és el is érte, hogy a testület valamennyi tagja kibontakoztathassa szakmai, pedagógiai, emberi értékeit, érezhesse, hogy őrá és munkájára szüksége van a kollégáinak, tanítványainak, az iskolának. (…) Karizmatikus vezető volt, aki sikeresen ösztönözte kollégáit a nehéz feladatok elvégzésére is…"

Vezetői erényeit emelte ki Pallás György igazgató is: „Vezetőként is tisztelte kollégáit, bízott bennük, nagy önállóságot engedett a munkavégzésben ."

Vezetőtársa és utódja, Balogh Márta ny. igazgató, a szakmai munkaközösséget segítő tevékenységét hangsúlyozza: „Vesszőparipája volt a szakmai munk-közösség, mint igazi szakmai műhely…"

Tudása, melyet szüntelenül gyarapított, tiszteletre, példaadásra ösztönzött. Beosztottak, tanítványok egyaránt nagyon szerették, tisztelték „magadhoz szigorú légy, másokkal megértő" emberi hozzáállása, magatartása miatt. Orosz László tanárral 1963 óta voltak

közeli munkatársak, barátok. Szerinte halálával pótolhatatlan veszteség érte az oktatást.
Kiss Imréné szociális érzékenységét emeli ki: „Különös érzékenységgel fordult a tehetséges, de hátrányos helyzetű tanulók felé."
Dr. Takács Imre, akivel a KLTE tanszékén együtt tanítottak, kitárulkozó, nyitott barátnak, kiváló pedagógusnak tartja: „fényes csillag a pedagógia egén". Megítélése szerint egyénisége révén katedrára termett. Személyiségjegyei alkalmassá tették arra, hogy generációkat neveljen, oktasson. Kreatív gondolkodása, amelyet a rugalmasság, a szellemi mozgékonyság, az eredetiség jellemzett, diákjaira is nagy hatással volt. Pontossága, megbízhatósága, empátiakészsége, ember- és gyermekszeretete egész életében elkísérte.
Fontos személyiségjegye volt a humorérzék is. Tudta, hogy a tanórákon mikor kell humorral feloldani a nehezebb összefüggéseket, és asszociációs készsége segítette a diákokat a tananyag elsajátításában. Olyan jó példákkal fűszerezte a közgazdaságtant, ami érthetővé tette a nehéz összefüggéseket is.
Igen jó érzéke volt a közgazdaságtan megszerettetéséhez. Abból az elvből indult ki, hogy ha hajót akarunk építeni, akkor nem a fa begyűjtésére kell összehívni a diákokat, hanem meg kell velük szerettetni a végtelen tengert, a gyönyörű természetet. Politikai gazdaságtan tanulmányi versenyek bírálóbizottságában szerzett ismereteit mindig szívesen megosztotta kollégáival. A körzeti igazgatói munkaértekezletekre, melyeket féléventé rendeztek, alaposan felkészült. Nem kioktató, hanem a helyes útra terelő magatartással mindig nyitott volt mások hasznos észrevételeinek befogadására és saját gondolataival jól ötvözte azokat. A fehér asztal mellett olyan oldott hangulatot tudott teremteni, hogy életre szóló élményt szerzett a társaságnak. Gazdagította mások életét.
Nyugdíjasként élete végéig megőrizte érdeklődését a szakmai, közéleti problémák iránt, tudott reagálni a bekövetkezett politikai változásokra. Élettapasztalata is segítette ebben, valamint békés, toleráns, a másik embert mindig megbecsülő egyénisége.
„Papp Géza valamikor bizton hitte, hihette, hogy tudományos karriert fut majd be. Pályát módosított, de amit, mint pedagógus és iskolavezető elért, az elismerésre méltó szakmai és emberi teljesítmény. Nem véletlenül érdemelte ki tanítványai szeretetét és szakmai megbecsülését. Számtalan érettségi találkozón a diákok még évtizedek múltán is figyeltek a szavára, megjegyzéseire."
„A mindennapjainkban, a tanári munkánkban ott él és velünk marad."
Főbb művei, publikációs tevékenysége:
„Hozzászólás a népi írók vitájához" Alföld c. folyóirat 1959/1; „Koncentráció, de hogyan" Köznevelés, 1969/12; „Szemléltetés és szemléletesség" In: Segédkönyv a Világnézetünk alapjai c. kísérleti tankönyv; „A felnőtt tanulóközösségek kialakításának sajátosságai" 1984. H-B Megyei Pedagógiai Intézet; „Az osztályfőnöki munka tervezése"1986. H-B Megyei Pedagógiai Intézet.
Közgazdaságtan tantárgyból több alkalommal az Országos Versenybizottság tagja, valamint éveken át a Közgazdasági Egyetem felvételi előkészítő bizottságának munkájában vett részt.
A Pedagógus Szakszervezet Városi Bizottsága tagja 1963-tól 1990-ig
A Fényes Elek Közgazdasági és Külkereskedelmi Postaforgalmi Szakközép-iskola iskolaszékében a fenntartói képviseletet látta el 1994-től 1997-ig, valamint a Rakovszky Dániel Ált. Isk. iskolaszékében a fenntartó képviselője volt haláláig.
Kiemelkedő szakmai és közéleti munkáját számos kitüntetéssel ismerték el:
Munka Érdemérem (1955); Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1969); Kiváló Pedagógus (1982),
Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1990); Szakszervezeti Munkáért arany fokozat (1978); Eötvös József Emlékérem (1993).
Forrás:
Családi és iskolai dokumentumok, valamint Filep Tibor, dr. Majoros Györgyné, Orosz László, dr. Takács Imre, dr. Balogh Sándor, Kiss Imréné, Pallás György, Balogh Márta kéziratai.

Papp Gézáné — UngváriJános

Percze János (Hajdúdorog, 1926. júl. 18. — Fülöp, 1993. dec. 19.): tanító.

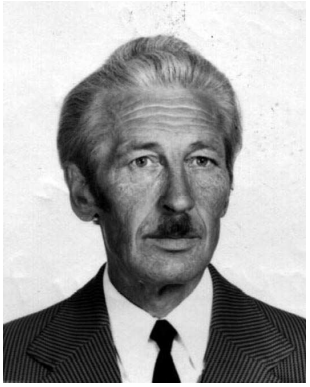

Percze János

Az általános iskolát Hajdúdorogon végezte.
A népiskolai tanító oklevelet Hajdú-dorogon a Görög Katolikus Líceumban és Kántortanítóképző Intézetben szerezte 1947- ben.
1947 szept.-ben a fülöpi általános iskolába került, ez volt az első és utolsó munkahelye is.
Megszerette a falu lakóit és gyermekeit, nem vágyott el onnan. 44 évig tanított egy helyen. Nem csak ő szerette meg a munkahelyét, és a falu lakóit, hanem őt is megszerették, munkáját értékelték, megbecsülték.
A szó szoros értelmében igazi néptanító volt. Szívügye volt a tanítás, az emberek sorsa, élete. A hatvanas években igen aktívan bekapcsolódott az analfabéták írni, olvasni tanításába. Az ötvenes hatvanas évek téli estéit a szülőkből alakult színjátszó csoporttal tette színesebbé.
A dolgozók esti iskolájának a megszervezését és az ott tanítást is természetes kötelességének és feladatának tekintette.
Mindig a kornak, a helyzetnek megfelelő feladatokat lelkiismeretesen végezte, munkájára a precizitás, a felelősségtudat volt jellemző mind az iskolai mind a társadalmi munkák terén.
Szakmai munkája elismeréseként tekinthető, hogy éveken át volt az alsó tagozat munkaközösség vezetője. Kiváló oktató nevelő munkája elismeréseként többször részesült egy korcsoporttal magasabbra történő feljebbsorolásban 1969-ben Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést kapta.
1949-ben házasságot kötött Paxián Margit tanítónővel. 1950-ben született Gabriella leánya.
A munkahelyéhez való hűsége jutalmául az Intézmény Törzsgárdájának 30 éves tagja lett, s az intézménytől aranygyűrű jutalomban részesült.
Az aktív oktató nevelő munkán kívül a közösségi, társadalmi munkába is bekapcsolódott.
A kisdobos és úttörők körében végzett eredményes munkájáért dicsérő oklevelet kapott 1985-ben.
A helyi szakszervezeti bizottság titkára volt több éven keresztül, s áldozatkész munkájáért 1985-be dicséretben részesült.
Hosszú éveken át volt a helyi Hazafias Népfront titkára. 1967-től ’80-ig mint tanácstag is tevékenykedett.
40 éves munkaviszonyért jubileumi jutalomban részesült 1988-ban.
Sajnos, bekövetkezett halála miatt az aranyoklevelet már személyesen nem vehette át, melyet Debrecenben a Ref. Tanítóképző Főiskolán 1998. szept. 6-án a felesége vehette át.
44 év nehéz, fáradságos, de szép munkáját nehéz röviden összefoglalni. A kapott dicsérő okleveleknek, kitüntetéseknek örült, de igazán arra volt büszke, hogy a faluban szinte generációt tanított, nagymamák hozták unokájukat a tanító bácsihoz.

Percze Jánosné Paxián Margit

Petrikás Árpád (Debrecen, 1928. febr. 18. — Debrecen, 1999. okt. 4.): egyetemi tanár.

Petrikás Árpád

Elemi iskoláit H-B megye több községében, a középiskolát Hajdúböszörményben, Zilahon és Debrecenben, a Ref. Gimnáziumban végezte.
Felsőfokú tanulmányait Debrecenben a Ref. Teológián kezdi, majd átiratkozik a KLTE magyar - francia szakára, de a francia szak megszűnése következtében orosz szakon fejezi be egyetemi tanulmányait. 1953-ban kapja meg jeles minősítésű középiskolai tanári diplomáját.
Pályakezdőként egy - egy évet dolgozik a debreceni Dohányipari és a Mezőgazdasági Technikumban, majd négy éven át a Fazekas Mihály Gimnázium tanára.
1959-től a leningrádi Zsdanov Egyetem aspiránsa, ahol 1963-ban „A középiskolai tanulók közössége és személyiségük nevelésének egysége" c. disszertációjának megvédése után kap kandidátusi fokozatot.
Ezt követően 1963. febr. 15-től az 1994. jan. 1-től történt nyugdíjazásáig folyamatosan a KLTE Neveléstudományi Tanszékének oktatója. Előbb adjunktus, majd 1965-től docens és 1982. júl. 1-től egyetemi tanár.
1970-től 1991-ig két évtizeden át igen kemény munkával, kimagasló eredményességgel irányítja a tanszék munkáját.
Nem tudományos elégtelenség, hanem lényegtelennek tűnő taktikai hiba következménye, hogy a MTA-n eredményesen megvédett, az opponensek, a nagydoktori tanács által elfogadásra ajánlott „A nevelő közösség funkciói és az iskolai nevelő munkarendszerének fejlesztési stratégiái" című doktori disszertációját a Tudományos Minősítő Bizottság - ellentmondásos körülmények között - nem fogadta el.
Petrikás Árpád tanszékvezető egyetemi tanár pedagógiai munkássága, közéletisége, tudomány-szervező tevékenysége messze túl nőtt az egyetem falain.
1974-től az MTA Pedagógiai Kutató Csoportja debreceni alcentrumának vezetője.
Személye, tanszéke és a kutatócsoportja köré szerveződtek azok a bázisiskolák — Esze Tamás Gimnázium Mátészalka, a debreceni Szoboszlai úti Általános Iskola, Arany János Általános Iskola és Diákotthon Ebes, 6.sz Általános Iskola Hajdúböszörmény, Vörösmarty Általános Iskola Miskolc — , amelyek a kezdeti kutatóhelyekből fokozatosan kutató- és fejlesztő műhelyekké váltak. A rendszerfejlesztésben elért eredményeik iskolák sokaságának érdeklődését keltették fel a fejlesztő munka iránt. Bekapcsolódásukat segítették és ösztönözték a 20 éven át évről - évre különböző műhelyekben megtartott iskolakonferenciák.
A bekapcsolódó iskolák részvételével jött létre az APNE, az Alkotó Pedagógusok és Nevelőintézmények Egyesülete, amelynek haláláig elnöke volt.
Erről a korszakáról így ír egyik méltatója: „Az innovációs korszak «nagy» éveiben Petrikás Árpád a fél ország iskoláit maga köré gyűjtötte és Fórum, Iskolakonferencia, később APNE címen mozgalmat szervezett belőlük, az innovativ iskolák mozgalmát"
Ő már akkor hangsúlyozta és tanította, a pedagógiai program megalkotásának és bevezetésének szükségességét, amikor ennek még sem a felismerése, sem pedig a törvényi kerete nem született meg.
1967-ben alapító tagja volt a Magyar Pedagógiai Társaságnak. Elnökségi és választmányi tag, a neveléselméleti szakosztály elnöke.
1977-től az MTA Debreceni Akadémiai Bizottság neveléstudományi munkabizottságának alelnöke.
1991-től a Nemzetközi Makarenkó Társaság vezetőségi tagja, 1998-tól a társaság egyik alelnöke. A Makarenkó-kutatás nemzet-

közileg ismert és elismert alakja. Tagja volt a Comenius Társaságnak, a Nemzetközi Janusz Korszak Társaságnak és a zürichi Pestabozziánumnak.

Tudományos tevékenységeinek fő területei:

a tanulóközösség szervezése és irányítása; nevelőtestületi és tanulói önkormányzat; rendszerfejlesztés, helyi nevelési rendszer; autonómia, önfejlesztés, tevékenység-rendszer, követelmény-rendszer; a nevelés tervezése.

Publikációs tevékenységének gerincét is a közösségi nevelés, a tanulói és nevelőtestületi önkormányzás, valamint a rendszerfejlesztés alkotja. 270 publikációval gazdagította a magyar pedagógiai irodalmat. Ezen belül 15 az önálló mű, amelyek közül csupán az életművet legmarkánsabban hangsúlyozókat emelem ki:

Az osztályközösség szervezése és nevelése. (1968. Budapest Tankönyvkiadó); *A tanulóközösség és nevelésének vizsgálata.* (1974. Debrecen); *A nevelő közösség funkciói és az iskolai nevelőmunka rendszerének fejlesztési stratégiái.* (1982. Debrecen, Doktori értekezés); *Megújuló iskolák.* (1986. Fórum Közlemények 1.); *A tanulói önkormányzat értelmezése, helye az iskolai nevelés rendszerében.* (1986. Fórum Közlemények 4.); *Az iskolai nevelőmunka rendszere, fejlesztésének, a tudat és magatartás formálásának módszertani alternatívái.* (1987. Debrecen);

Önfejlesztő pedagógusok - önkormányzó iskolák.

(1991. Debrecen); A "nevesincs" sulitól az önálló arculatú iskoláig. (1995. Szentlőrinc, Embernevelés);

A tanulmányok és cikkek sokaságából csupán a - közösség, önkormányzás, rendszerfejlesztés, innováció, önfejlesztés - hívó szavakat kifejtőkből közlök válogatást:

A közösségi nevelés -egyéni bánásmód kérdéseihez (1963. PSz); Önkiszolgálás - öntevékenység - önkormányzat. (1967. PSz); Az iskolaközösség nevelőmunkájának fejlesztési vonalairól. (1972. PSz); A nevelési folyamat közösségi jellegének értelmezéséről. (1975.Magyar Pedagógia); A tanulói önkormányzat funkciói és hatékonyságának pedagógiai feltételei. (1978. Budapest Tankönyvkiadó); Iskolai innováció, pedagógiai program - közösségépítés – rendszerfejlesztés, alkotó személyiség nevelése. (1981. Fórum 81.); Gondolatok az iskolai önkormányzatról. (1989. Úttörővezető); Híradás az önfejlesztés pedagógiai műhelyeiből. (1991. Embernevelés); A nevelés helyi rendszere (1993. Eger); Az iskolai autonómia és önkormányzás a helyi nevelés rendszerében. (1994. Magyar Pedagógia);

Publikációs tevékenységének sajátos eleme a szerkesztés: Fórum - Közlemények, és a sorozatszerkesztés: Pedagógiai önarcképek - Hajdúböszörmény, Ebes, Szolnok, Miskolc.

Petrikás Árpád nagyon fontosnak tartotta, de nem elegendőnek a politikai akaratot az autonóm, szuverén, önfejlesztő, az önkövetelést megvalósító egyéni arculatú iskola létrehozásában, mert hiába az akarat, megengedés, hiába az iskola autonómia iránti vágya, ha *hiányzik a képessége*. Ő nemcsak hangoztatta, hogy az autonómiának ára van, hogy aki autonómiát mond annak innovációt is mondania, vállalnia kell, hanem indirekt és direkt módon e kis hazában talán mindenkinél többet tett azért, hogy magában az iskolában olyan feszültségek, ellentmondások és szükségletek kelet-kezzenek, amelyek feloldása olyan innovációs láncreakciót indukál, amely képes az iskolát állandó mozgásban, folyamatos fejlődésben tartani.

A tanár úr hittel, meggyőződéssel segítette, ösztönözte, biztosította a köréje és tanszéke köré gyülekezőket az elemző munkára, az önarckép készítésére, a itt és most lehetséges és szükséges feladatok meghatározására. Aki ezzel egyszer megpróbálkozott, azt menthetetlenül megérintette a pedagógiai alkotó munka intellektuális öröme, az ha nem is menthetetlenül , de elindult a rendszerben való gondolkodás; az önarckép majd pedagógiai program készítése; az önfejlesztés, az önkövetelés; a valóságos együttműködés; a nevelőtestületi és diákönkormányzat megteremtése; a "nevesincs" sulitól az önálló arculatú iskoláig vezető úton.

Hangsúlyozom, hogy mindez a 70-es - 80-as évek, annak az időszaknak a terméke, amelyben a magyar oktatási rendszer az alternatívát, a pluralizmust csak mint kísérletet, mint engedélyezett kivételt ismerte el.

A Petrikás Árpád köré gyülekezett iskolákat a rendszerváltás nem érte felkészületlenül. Ezekben az intézményekben - miután a központi irányítás megszűnt - és nem mondja meg sem a járás, sem a megye, sőt még a minisztérium sem, hogy itt és most mit kell tenni és hogyan - nem alakult ki krízis helyzet, nem alakult ki anarchia.
A formailag kapott önállóságot nem úgy értelmezik. hogy azt csinálunk amit akarunk, hanem valóban akarják is amit tesznek. Miért?
Mert ezekben az iskolákban a pedagógiai rendszerváltás - Petrikás Árpád és tanszéke tudományos menedzselésével - már a politikai rendszerváltás előtt megtörtént.
Ezt a folyamatot mutatja be a szerző „A "nevesincs" sulitól az önálló arculatú iskoláig” c. kötetben.
Ebben bizonyítékok sorát tárja elénk arra vonatkozóan, hogy a nevelés eredménye csakis az elmélet és gyakorlat ölelkezéséből születhet:
hangsúlyozza Kocsis József a kiadói előszóban.
Petrikás Árpád tanszékvezető egyetemi tanár megelőzte korát. Életműve nemzeti érték.
Az életművet elismerő kitüntetések:
1958. Oktatásügy Kiváló Dolgozója; 1964. Makarenkó Emlékérem; 1978. Oktatásügy Kiváló Dolgozója; 1998. Pedagógus Szolgálati Emlékérem; 1999. Bobus Jolán Koll. Emlékplakettje

Prepuk János

Poór János (Hajdúböszörmény, 1925. — Hajdúböszörmény, 1993.): középiskolai tanár, szakfelügyelő.

Poór János

Elemi iskoláit és a gimnáziumot Hajdúböszörményben végezte, 1944-ben érettségizett. Az iskolában végig kitűnő tanuló volt, annak ellenére, hogy édesanyja korai halála, édesapja politikai üldöztetése miatt csak nehezen, nyári napszámos munkával és magántanítással tudta fenntartani magát és kisebb testvérét.
Pedagógusi oklevél megszerzése után 1948-ban a hajdúböszörményi népi Koll. nevelőtanára, majd 1949 ápr.-tól a NÉKOSZ központban dolgozott. Innen, a NÉKOSZ feloszlatása után a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumba került, különböző beosztásokat töltött be. 1954-től a Tankönyvkiadó Vállalat szerkesztője.
1955. júl. 1-jén Hajdúböszörményben telepedett le, ált. isk.-ban tanított, majd 1959-től nyugdíjazásáig (1985) a hajdúböszörményi Bocskai István Gimnázium tanára.
1966-ban Summa cum laude doktorált a debreceni KLTE-en, 1969-től H-B megye történelem középiskolai szakfelügyelője.
Bár jelentős tudományos tevékenységet folytatott, élete fő hivatásának az iskolai oktatást tartotta. Diákjaitól az ésszerű, a kölcsönös segítőkészségen alapuló fegyelmet követelte meg, óráin arra törekedett, hogy rányissa a diákok szemét a történelem törvényszerűsé-

geire, a megértés, a racionális kételkedés karteziánus szellemét oltotta beléjük.

Egy volt tanítványa (Kövér György, a történelem tudományok kandidátus) így írt róla: „Azon ritka tanáregyéniségek közé tartozott, aki egyaránt felkeltette a történelem iránti érdeklődést a legjobb és legrosszabb diákban… Jómagam egy életre szóló ösztönzést nyertem tőle (többedmagammal) a történelmi tények és összefüggések elemzésére."

Szakfelügyelőként arra ösztönözte a történelemtanárokat, hogy fejlesszék tanítványaik történelemszemléletét, reálisan értékeljék a múlt és a jelen társadalmi jelenségeit. Óralátogatásai alkalmával adott értékeléseit a kartársias segítőkészség jellemezte, többször tartott bemutató órát, hogy pedagógiai elképzeléseit közvetlenebbül is megismertesse kollégáival.

Igen jelentős tudományos munkássága. A tanári, osztályfőnöki, később szakfelügyelői tevékenysége mellett, kisvárosi körülmények között (szakkönyvtár, levéltár hiánya) igen nagy kitartás kellett a kutatói munka igényes végzéséhez.

Érdeklődése főként a hajdúvárosok és Hajdúböszörmény múltjára irányult. „Semmi sem tántorította el attól, hogy fáradhatatlan munkabírással bújja a levéltári forrásokat, újabb és újabb írásokkal figyelmeztesse a hajdúvárosok polgárait hagyományaikra. Jó értelemben vett népművelői missziónak tekintette a szülőföld múltjának feltárását, megismertetését." (Kövér György)

A „népművelői misszió" abban is megmutatkozott, hogy élénken részt vett a város közéletében, sok értékes javaslattal szolgálta szülőhelye fejlődését.

Több cikke jelent meg a Történelemtanítás című folyóiratban és a helyi sajtóban.

Jelentősebb tanulmányai:

- *Hajdúvárosok gazdasági és társadalmi helyzete* (1607-1720), Debrecen, 1967.
- *Hajdúböszörmény mezőgazdasága a XVII-XVIII. században, Hajdúböszörmény története,* Debrecen,1973.
- *Hajdúböszörmény az ellenforradalmi rendszer kiteljesedésétől a népi demokratikus forradalom győzelméig*, Debrecen, 1974.
- *Hajdúböszörmény közigazgatásának fejlődése a XVII-XIX. században*

Kitüntetései:

1953. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója
1969. Felszabadulási Jubileumi Emlékérem
1971. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója
1972. Maróthi-díj
1975. Kiváló Tanár

Csiha László

R

Rapcsák András (Hódmezővásárhely, 1914. dec. 12. — Debrecen, 1993.okt. 16.): egyetemi tanár, akadémikus.

Rapcsák András

Édesapja, Rapcsák Péter vendéglős volt, majd szállodai portás volt. Édesanyját Bereczki Máriának hívták. Testvérei: Rapcsák Péter ref. lelkész, és Rapcsák István rendelőintézeti röntgentechnológus.

Elemi és középiskoláit Hódmezővásárhelyen végezte. 1925-1933 között a Bethlen Gábor Gimnáziumban tanult, itt tett érettségi vizsgát 1933-ban. Osztálytársa volt Sain Márton. A gimnáziumi évek egész életére döntő hatással voltak.

1993-ban, így emlékezett vissza egykori iskolájára: "11évesen kezdtem el a gimnáziumi éveket és 8 hosszú éven keresztül koptattam kőpadlóját. Amikor, majd 75 évvel ezelőtt, beléptem hatalmas tölgyfa kapuján, rögtön szemembe ötlött a padlóra égetett törvény: Áldás legyen e ház minden kövén és szögén... Engem ebben a szellemben nevelt a nagy tanári kar. Ennek az iskolának a szellemétől, tanáraimtól tanultam meg életemben helyt állni, munkámat úgy-ahogy elvégezni. Itt tanultam meg, hogy az életben csak azért érdemes élni, ami jó ami igaz, ami szép, s azt hogy életünk mindig emberhez méltó legyen. Mindig eszembe jut, mit kaptam az Alma Matertől, mit vittem magammal a hosszú útra. Kaptam készséget arra, hogy életemet mindig az igaz emberség alaptörvényei szerint éljem. Kaptam olyan alapokat, hogy arra nyugodtan építhettem életpályámon. Én ezen kívül kaptam még a matematika, az irodalom és a költészet iránti szeretetemet."

Egyetemi tanulmányait 1933-ban kezdte el a szegedi Tudományegyetemen, mint matematika-fizika szakos hallgató. Első éves korától kezdve tagja volt az Eötvös Lóránd Koll.nak, ahol Kalmár László volt a tanára. Csatlakozott a Szegedi Fiatalok Köréhez. Ebben a csoportban tevékenykedett Radnóti Miklós a költő, Tolnai Gábor az irodalomtörténész. Részt vett a falusi tehetségmentésben, amelyet Németh László is patronált.

Az egyetemen kiváló matematika professzorok tanították a szakmára, mint Haar Alfréd, Kerékjártó Béla, Riesz Frigyes, Szőkefalvi Nagy Gyula. Szeretett tanára volt a fiatal Lipka István is.

Egyetemi évei nem voltak zavartalanok. 19 éves volt, amikor egy súlyos betegséget, csontszarkómát kapott meg. Egészségi prob-

lémájával egész életén keresztül együtt élt, végül 72 éves korában amputálták a beteg lábát. Egyetemi tanulmányai alatt, betegsége miatt, 3 évet kihagyott. Szülei nehéz anyagi helyzete miatt 1937-42 között Koll.i nevelőtanári állást is vállalt Hódmezővásárhelyen a tanulás mellett. A geometria érdekelte elsősorban, két pályamunkájával díjat is nyert. Középiskolai tanári oklevelét 1942-ben kapta meg, utána Rozsnyón tanított az evangélikus polgári iskolában. Itt ismerkedett meg, majd kötött házasságot Baranyai Jolán tanárnővel. 1942-49 között Debrecenben tanár. Tanított az Egyesített Fiúgimnáziumban, a Debreceni Ref. Gimnáziumban, illetve a hozzácsatlakozó Péterfia utcai Ált. Iskolában.

1945-től kezdve tartott felsőbb matematikai előadásokat a debreceni Tudományegyetemen, illetve a Tanárképző Intézetben. A Matematikai Intézet vezetője ekkor Varga Ottó, a differenciálgeometria nemzetközi hírű tudósa volt. Ő ismerte fel Rapcsák András matematikai tehetségét és irányította figyelmét a differenciálgeometria felé. 1947-ben *Felületelmélet a térben* c. doktori diszszertációja alapján szerezte meg az egyetemi doktori címet.

1948-ban alakult meg a Pedagógiai Főiskola, amelyen először óraadó tanár, majd 1949-től 1951-ig az Egri Pedagógia Főiskola Matematika Tanszékén tanszékvezető tanár. Az egri Főiskolán töltött évek tapasztalatai erősen hatottak egyetemi oktatómunkájára is. Heti 42 órában tanított, egyetlen helyiség állt rendelkezésére, neki kellett az oktatást megtervezni, szakkönyveket szerezni, az adminisztrációt intézni, levelezéseket folytatni.

Mire tanította meg a diákjait, a hallgatókat?

"Azt hirdettem, hogy a siker a megértésen múlik. A bifláztatás, a képletek tömegének bemagoltatása megutáltatja a matematikát, mert a tanulók szinte fuldokolnak az adattengerben, s ha nincs mentőöv, akkor a szellem partjaira sohasem juthatnak el. A pedagógus legyen felkészült, ne azon töprengjen, hogy mit tanítson, hanem azon, hogy miként érhet el a célig. A diák a legfélelmetesebb, de a legigazságosabb bíró. Előtte a nevelő bármennyire is szeretné, nem leplezheti esetenkénti tájékozatlanságát. Mégis a fiatalok becsülik meg leginkább a nyíltságot és a tudást. Ne akarjuk megtéveszteni őket, mert ha ezt kíséreljük meg, akkor végleg elvesztjük tekintélyünket. A világra tárulkozó elméket emberséggel kell pallérozni".

Rapcsák Andrást nevelői munkájáért, tanácsaiért hálás tanítványai évtizedeken át felkeresték a későbbiekben, különösen emlékezetesek voltak az András napok.

1951-ben a debreceni egyetem docense. 1955-ben a kandidátusi, 1960-ban a tudományok doktora címet szerzi meg. 1968-ban az MTA levelező, 1982-ben rendes tagjává választották. A professzori kinevezést 1961-ben kapta meg. 1958-73 között a Geometria Tanszék vezetője, 1965-68 között ellátta az Analízis Tanszékvezetését is. 1977-80 között a Matematikai Intézetben Tanszékcsoportvezető volt, illetve 1984-ben a Valószínűség és Alkalmazott Matematikai Tanszék vezetője. 1985-ben vonult nyugdíjba.

Jelentős szerepet játszott a KLTE életében is, hosszú ideig töltött be vezető tisztségeket, volt dékánhelyettes, dékán a TTK-n és 7 évig az egyetem rektora.

1960-tól az MTA Matematikai Bizottságának tagja, részt vett számos akadémia társulati testület, a debreceni Akadémiai Bizottság munkájában. A Publ. Math., az Acta Math. Acad. Sci. Hung., a Periodica Math. Hung. és a Matematikai Lapok szerkesztő bizottságának a tagja volt. Mint vezető mindenkivel szót tudott érteni, a megfelelő hangnemet megtalálta.

Új stílust vezetett be, a közvetlen, nyíltan beszélő, szókimondó gyakorlatot. A helyzetek megítélésében, a megoldások kimunkálásában, a döntések meghozatalában éppúgy segítette világos, egyszerű gondolkodása, széleskörű áttekintése, lényeglátó logikája, felkészültsége, mint tisztességes, puritán életszemlélete és humanizmusa. Puritánságát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy közvetlen munkatársai Bandi bácsinak hívták, a távolabb esők, illetve a hallgatók számára Rapcsák volt.

Kitüntetései:

Magyar Népköztársasági Érdemérem ezüst fokozata (1952), az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1955), a Munka Érdemrend ezüst fokozata (1965), a kievi Sevcsenko Egyetem díszdoktora (1968), Sport Érdemérem arany

fokozata (1969), a Munka Érdemrend arany fokozata (1974), Emlékplakett a TTK 25. évfordulója alkalmából (1975), Debrecen város díszpolgára (1974), Pro Universitate kitüntetés (1977), Szocialista Magyarországért Érdemrend (1984), Emlékplakett (1985), KLTE doctor honoris causa cím (1988).

Tudományos kutatási területe: a differenciálgeometria.

A pályageometria nemzetközileg elismert kutatójaként tartották számon. Foglalkozott a reguláris Cartan tér teljes invariáns rendszerével, a sík fogalmának a Finsler térbe való különböző kiterjesztéseivel, az eltűnő projektív görbülettel rendelkező Finsler terek jellemzésével, a pályaterek metrizálhatóságának a kérdésével és a geodetikusokkal Megoldotta Hilbert 4. problémáját a Finsler terek vonatkozásában.

33 dolgozatot, jegyzetet és tankönyvet írt.

Igazi tudós tanár volt. Már középiskolai tanárként is végzett tudományos munkát, illetve több technikumi tankönyvet írt társszerzőkkel együtt (Gyarmathi László, Török Sándor, Csánk István), amelyek közel 20 kiadást is megértek.

A geometria az tárgyalása a gimnáziumban c. cikkében (1943) azt kutatta, hogy hogyan és hol lehet axiomatikusan tárgyalni a tananyagot.

Magyari Kálmán tanártársával közösen írt tankönyvüket nyomtatott formában nem tudták megjelentetni a II. vh. idején. 1953-ban a Komplex számokról írt kiegészítő anyagot a technikumi tanulók számára.

Vonzódott a matematika filozófiai problémáihoz. Egyetemi tanársága alatt híresek és igen népszerűek voltak az ún. államvizsga előkészítő szemináriumai. Sok tanítványa, aspiránsa, doktorandusza volt.

Fogékony maradt mindvégig a matematika oktatásának problémái iránt.

Kutatni, tanítani és nevelni – ez töltötte be egész életét. Azok közé az egyetemi tanárok közé tartozott, akik felismerték, hogy aki jól oktat az biztosítja a tudomány fejlődését is. A jó egyetemi oktató napi feladata világosan, színvonalasan, didaktikailag gondosan előadni. Mindig szívügye volt a tanítás, voltak javaslatai, tervei, kísérletei, pl. az integrálszámítás tanítására vonatkozólag. A vizsgáztatásnál nagyon igényes volt.

Említést kell még tennünk családjáról, három gyermekéről Andrásról, Mariannról és Tamásról. Tamás fia matematikusként édesapja nyomdokain halad.

Rapcsák András szeretett sakkozni, tarokkozni, olvasni, szerette a társaságot. Mondásai ma is szállóigék.

Kedvenc költője Ady Endre volt, tőle idézett gyakorta a „Köszönöm, köszönöm, köszönöm” c. verséből:

Istenem, istenem, istenem,
Zavart lelkem tegnap mindent bevallott:
Te voltál mindig mindenben minden,
Boldog szimatolásaimban,
Gyöngéd simogatásaimban
S éles, szomorú nézéseimben.
Ma köszönöm, hogy te voltál ott,
Hol éreztem az életemet
S hol dőltek, épültek az oltárok.
Köszönöm az én értem vetett ágyat,
Köszönöm neked az első sírást,
Köszönöm tört szívű édes anyámat,
Fiatalságomat és bűneimet,
Köszönöm a kétséget, a hitet,
A csókot és a betegséget.
Köszönöm, hogy nem tartozok senkinek
Másnak, csupán néked, mindenért néked.

Főbb munkái:

A geometria axiomatikus tanítása a gimnáziumban. Prot. Tanügyi Szemle 1943. XVII.8. 181-186

Felületelmélet a Minkowski térben Debrecen, 1947. Egyetemi doktori disszertáció

Kurven auf Hyperflächen im Finslerschen Räumen. Hung. Acta. Math I. 4. (1949) 21-27.

Matematika az ipari techikumok számára I.osztály (Csánk Istvánnal, Gyarmathi Lászlóval és Török Sándorral közösen) Tankönyvkiadó, Bp. 1950

Matematika az ipari technikumok II. osztálya számára (Gyarmathi Lászlóval és Török Sándorral közösen) Tankönyvkiadó, Bp. 1953

Matematika az ipari és mezőgazdasági technikumok III.osztálya számára. (Gyarmathi Lászlóval közösen) Tankönyvkiadó, Bp. 1953

Komplex számok. Kiegészítés a villamosipari technikumok II. osztályának matematika anyagához Tankönyvkiadó, Bp. 1953
Metrikus és affinösszefüggő terek pályatartó leképezései. MTA III. Oszt. Közleményei 11 (1961) 339-369
Über die Metrisierbarkeit affinzusammenhängender Bahnräume, Annali di Mat. Pura et Appl. 57. (1962), 233-238.

Kántor Sándorné

Rettegi Istvánné Kovács Anna (Hajdúböszörmény, 1901. — Püspökladány, 1980.): középiskolai tanár.

Rettegi Istvánné

1968-ban ment nyugdíjba a püspökladányi Karacs Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola tanáraként, a Déri Múzeum megbízásából azonban továbbra is vezetője maradt az általa alapított és működtetett iskolamúzeumnak 1978-ig, a helyi városi múzeum megnyitásáig. Mivel a városi múzeum gyűjteményének alapja az iskolamúzeum anyaga volt, az átköltöztetésben és az új múzeum létrehozásában haláláig közreműködött.
Iskolai tanulmányait a hajdúböszörményi Ref. elemi népiskolában kezdte, amelyben egyébként édesapja tanítóként működött. Igen élénk érdeklődést mutat az elemi ismeretekben, olvasni például már az iskoláskor elérése előtt megtanul, sőt – értelmi fejlettségére való tekintettel – ötéves korától az iskolai órákon is részt vesz. A családi háttér szellemi és erkölcsi tekintetben igen kedvező, anyagi tekintetben azonban a körülmények szűkösek (hét gyermek eltartásáról kell gondoskodni a tanítói ellátmányból). 12 éves korától tanítványokat vállal, hogy tanulhasson. A gimnáziumi továbbtanulás szociális nehézségek miatt álom marad,
1915-ben a debreceni Dóczy Gedeon Ref. Tanítóképző Intézetbe kerül, itt szerez tanítói oklevelet 1919-ben. Ezután – nagy örömére – az újonnan alakult budapesti Állami Erzsébet Nőiskolába kerül a magyar nyelvi és történettudományi szakra. Főiskolai hallgatóként tudományos kutatói ambíciói is vannak, a körülmények azonban arra kényszerítik, hogy a polgári iskolai tanári diploma megszerzése után, 1923-ban állást vállaljon Püspökladányban. Sokrétű nevelői és népművelői munkája mellett 1951-ben részt vesz a helyi Állami Óvónőképző, majd 1954-ben a gimnázium megszervezésében. 1955-ben diplomát szerez a Kossuth Lajos Tudományegyetem történelem szakán, s középiskolai tanárként fejezi be aktív pedagógus pályafutását 1968-ban. Rettegi Istvánné pedagógiai tevékenysége 45 évet ölel fel. Ki kell emelni kitűnő szakmai felkészültségét, idegennyelvtudását (latin, német), általános műveltségét, sokoldalú-ságát és példás lelkiismeretességét. A nevelőmunkában igen fontosnak tartotta a tanulók szociális helyzetének megismerését, a népi-nemzeti hagyományok ápolását, az intellektuális, érzelmi, erkölcsi és testi nevelés egyensúlyát (ő maga még 60 éves korában is kitűnően korcsolyázott). Tisztában volt a tanári követelmények nevelőerejével, de fontosabbnak tartotta a pozitív ösztönzést, a tanulók önbizalmának megalapozását, az önálló munkavégzésre szoktatást, az egyéni feladatok kitűzését, az élményszerű csoportos foglalkozásokat, a közös (csoportos) akciók szervezését (tanulmányi kirándulások, gyűjtőmunka, tárlatlátogatás, kiállításrendezés gyűjtött anyagból, részvétel pályázatokon, önképzőköri és szakköri munka, neves előadók meghívása stb.). Az iskolai nevelő és oktató munkát egy szélesebb értelemben vett népművelő, kultúraközvetítő feladatnak tekintette, s szinte határtalanul bízott a gyermekek és ifjak nevelhetőségé-

ben. A tanulókkal és a szülőkkel közvetlen, személyes kapcsolatot tartott, maximálisan megértő volt, de mindenki, akivel kapcsolatba került, megtapasztalhatta tiszteletreméltó szilárd értékrendjét.

Pedagógiai munkásságában külön hangsúlyt kapott a hon- és népismeretre nevelés. Első néprajztörténeti gyűjteménye az 1920-as-30-as években jött létre a polgári iskolában, ez azonban a második világháborúban teljes egészében megsemmisült. A gyűjtőmunkát az 50-es évek közepén kezdte újra - most már a Karacs Ferenc Gimnáziumban -, s 1959-ben létrehozott egy sajátos képződményt, a tanulói gyűjtőmunkára és a lakossági adományokra támaszkodó iskola-múzeumot, amely folyamatosan gyara-podott, s 1970-ben már elérte az 5000-es tételszámot. A munka kezdettől fogva tudományos alapossággal folyt; szakmai – és részben anyagi – hátterét a debreceni Déri Múzeum szolgáltatta. A gyűjtemény és a vele szervesen összekapcsolódó nevelőmunka a hazai, sőt külföldi szakmai körökben is nagy érdeklődést és elismerést váltott ki, amint ezt a múzeumi vendégkönyv bejegyzései is igazolják. A 70-es évek elejére az állomány olyannyira megnövekedett, hogy elhelyezése és fejlesztése az iskolában már nagy nehézséget jelentett. Ekkor született meg a Püspökladányi nagyközség elöljárósága, a debreceni Déri Múzeum igazgatója és Rettegi Istvánné múzeumvezető között az az elhatározás, hogy – külön intézményként – létrehozzák a városi Karacs Ferenc Múzeumot. Az állandó kiállítás alapjául természetesen az iskolamúzeum gyűjteménye szolgált.

Rettegi Istvánné szakmai munkássága nem korlátozódott a pedagógiai gyakorlatra. Munkájáról, kutatási eredményeiről számos publikációban is beszámolt, amelyek közül az alábbiakat emeljük ki.

Emlékbeszéd Karacs Ferenc halálának 120. évfordulóján. = Karacs Ferenc emlékkiadvány, Püspökladány, 1958.

A mi múzeumunk és szakkörünk. = Köznevelés 1961. november.

Az iskolamúzeum és a történelemtanítás. Történelemtanítás 4/15.

A püspökladányi Karacs Ferenc Iskolamúzeum. = Déri Múzeum Évkönyve, 1967, Múzeumi Kurir 1970/3.

A szerepi Nemesi Communitas Protocolluma. Déri Múzeum Évkönyve 1971. Mire lehet büszke a püspökladányi ember? Ladányi Híradó 1978.

A püspökladányi céhek történetéből. Püspökladányi Híradó 1979. Szűcs Sándor munkásságának hatása a környék mai ifjúságára. Bajomi Krónika 1973.

A püspökladányi Karacs Ferenc Gimnázium Iskolamúzeumának kéziratos könyvei. Múzeumi Kurir 1973.

Rettegi Istvánné sem 1945 előtt, sem az után nem töltött be vezető közéleti szerepet, ez talán ellenkezett volna személyes ambícióival. 1945-48 között szerteágazó közoktatási és népművelői feladatokat vállalt. Tevékeny része volt az iskolai háborús károk helyreállításában. 1945-46-ban rövid, átmeneti időre az általános iskola megbízott igazgatója. 1946 augusztusától választmányi tagja, jegyzője a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete helyi csoportjának. 1945-ben részt vesz a Dolgozók Polgári Iskolájának megszervezésében, 1946-ben „paraszt-dolgozó polgári iskolai tanfolyamokat”, Szabad Föld Téli Estéket vezet. A tankerületi főigazgató megbízásából egy ideig tanulmányi felügyelő a magyar-történelem szakcsoportban. 1947-ben előadást tart a Sárospataki Népfőiskolán. 1948 után közéleti tevékenysége szakmai területre korlátozódik (múzeumi gyűjtőmunka, ismeretterjesztés).

Kitüntetései:

Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1955.
Szocialista Kultúráért, 1964.
Miniszteri Dicséret, 1967.
Kiváló Munkáért, 1968.
Szakkörvezetői Munkáért, 1968.
Emléklap 75. születésnapjára 1976.
Móra Ferenc Emlékérem, 1976.

Nyirkos Tibor

S

Sándor Ferenc (Balmazújváros, 1913. okt. 19. — Balmazújváros, 1967. jún. 8.): tanító, ált. isk. tanár.

Sándor Ferenc

Az elemi iskolát szülővárosában kezdte, majd Sárospatakon tanul, előbb gimnáziumban, később az ottani ref. tanítóképzőben szerez népiskolai tanítói oklevelet, orgonista kántori képesítéssel együtt, 1934-ben.
Végzés után közvetlenül elhelyezkedni nem tud a tanítói pályán, így az Újvárosi Hangya szövetkezet könyvelője lesz.
1936-1938-ig a nyíracsádi ref. iskola segédtanítója és kántor. 1938-tól kántortanító, s itt tanított 1957-ig.
Kisebb megszakításokkal közel tíz évig volt katona, főhadnagyi rangban. Négy és fél évig volt szovjet hadifogságban, Kiev mellett, onnan 1948-ban került haza.
Nyíracsádon igazgatói beosztást kapott, s levelezős hallgatóként elvégezte az orosz szakot.
1957-ben kérésére Balmazújvárosba kerül, a Központi Ált. Isk.-ba, mellékállásban pedig a kultúrház igazgatója.
Aktívan bekapcsolódott a város kulturális életébe.
Részt vesz a falumúzeum megalapításában. Neves előadóművészeket hív szereplésre.
Kezdeményezi és közreműködik a pedagógus énekkar, színjátszó körök, szakkörök szervezésében. Így jött létre a honismereti, gyékénykötő, kosárfonó szakkör.
A kultúrházban helyt adott az Aranykalászos tanfolyamoknak. Segíti, hogy a fiatalok minden héten bálokat rendezhessenek.
Felkarolja, támogatja a népművészeket, s maga is gyűjti a népművészeti tárgyakat.
Igazi néptanító és népnevelő volt egész életében, munkáját kitüntetéssel ismerték el.

Mihalik Lászlóné Sándor Katalin.

Sári Gusztáv (Kaba, 1928. nov. 20. — Debrecen, 1990. aug. 10.): tanár, tanfelügyelő, vezető szakfelügyelő.

Sári Gusztáv

Munkaviszonyban töltött idejének utolsó évtizedében 1978 és 1988 között a debreceni Gyengénlátók Ált. Isk. és Nevelőotthon tanára, vezető szakfelügyelő, illetve szaktanácsadói munkakörben dolgozott egyidejűleg. Az intézmény ezen közben Dr. Kettesy Aladárnak, a Debreceni Orvostudományi Egyetem messzeföldön híressé vált szemészprofesszorának a nevét vette fel. Innen került nyugállományba Sári Gusztáv 1998-ban, saját kérésére.

Az elemi iskolai osztály első négy évfolyamát Kabán végezte el. Polgári iskolába járt Püspökladányban, majd Hajdúszoboszlón. Ezt követően a Debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetének a növendéke volt. 1948-ban szerzett tanítói oklevelet, kitűnő minősítéssel. Magyar-történelem szakos általános iskolai tanári diplomát az Egri Pedagógiai Főiskolán kapott. Főiskolai tanulmányait munka mellett végezte, s tanulmányi kötelezettségeinek jeles eredménnyel tett eleget.

Szülőfalujában, Kabán kezdett tanítani, az 1948/49. tanévben. Ott, ahol édesapját a község legjobb kovácsmesterének tartották. Olyan mesternek, aki munkája közben nemcsak a hasznosság, hanem a szépség törvényeit is szem előtt tartotta. Igazi apai öröksége a munka szeretete, a szorgalom, a tehetség, a harmónia és a szép iránti fogékonyság lett. Édesanyja községi szülésznőként, majd ápolónőként dolgozott. Gyermekeinek, embertársainak egyaránt példát adott a szelídségből, a szerénységből, a segítőkészségből és a jó ügyeket szolgáló magatartásból.

Alig telt el egy-két tanév, már tanfelügyelője lett a berettyóújfalui és a püspökladányi járásnak. 1952-53 fordulóján pedig a Hajdú-Bihar Megyei Tanács Művelődési Osztályán dolgozik, mint az általános iskolák tanügyeinek előadója, megyei tanfelügyelője.

Innen Budapestre, a Művelődésügyi Minisztérium személyzeti főosztályához került, közigazgatási és az ezzel kapcsolatos szakmai feladatokat végezve. Nem maradt sokáig a főhatóságnál. Hiányoztak neki az iskola, a benne működő pedagógiai műhely, a konkrét, elméletileg és gyakorlatilag egyaránt fontos tennivalók, a tanítási órák és a tantestületi közösségek légköre.

Visszament Kabára. 1954 végén ott találhattuk, mint az intézmény igazgatóját. Ettől kezdve irányítja, szervezi az iskola oktató-nevelő munkáját. Saját szaktárgyainak tanítási óráin végzett didaktikai, metodikai és nevelői munkájával hiteles és követhető példát adott, miközben tisztelte és elismerte kollégáinak egyéni módszereit, oktatási eljárásait, ha azok megfelelő eredményekhez vezettek. A gondolatvilág, a lélekformálás nem a tárgyak fizikai értelemben vett alakítása. Egy kicsit mégis olyan, mint amikor a kovácsmester úgy formálja műhelyében az anyagot, hogy azok emberi rendeltetésüknek, célszerűségüknek megfeleljenek. Az oktatás iskolai, szellemi és gyakorlati műhelyében dolgozó Sári Gusztáv valóban mesteri munkát végzett.

Az 1956-os forradalom kabai eseményeihez tartozik, hogy Sári Gusztáv a ledöntött szovjet katonai emlékmű mellett mondta el Petőfi Sándor Nemzeti dalát. Lelkileg és testileg is megszenvedett érte, bár erről még családján belül sem beszélt az idők során.

1957 őszétől lemondott igazgatói megbízásáról, s tanári munkakörben dolgozott tovább. Ebben az évben kötött házasságot Varga Julianna tanítónővel. Két gyermekük született, Gusztáv és Péter. Családja, az iránt érzett szeretet és felelősség még teljesebbé téve élete értelmét.

Olyan öt esztendő következett Sári Gusztáv életében, amelyek hivatástudatának, alkotó

erejének újabb időszakát jelentették. Kísérletező, szüntelenül újra és maradandót teremtő tanárként tervezte és szervezte meg mindennapos tennivalóit. Közben elemzi és összegzi addigi munkájának tapasztalatait. Ekkoriban jelennek meg első írásai szakmai folyóiratokban.

Ugyanakkor aktív szervezője és résztvevője volt Kaba kulturális, szellemi életének. Felismerve, hogy az egészséges lokálpatriotizmusnak az azonosulást segítő és megtartó ereje van. Gyűjtötte a falu régebbi életének tárgyi emlékeit.

Fáradhatatlanul dolgozott azon, hogy a cigány származású gyermekek iskolába kerüljenek. Mindig azt vallotta, hogy a cigányság társadalmi beilleszkedésének és boldogulásának a legfontosabb feltétele a megfelelő általános és szakmai műveltség megszerzése.

Az ismeretterjesztés, a közművelődés iskolán kívüli területein is eredményesen dolgozott. Szakkörökben végzett munkával, az amatőr színjátszás szervezésével működött közbe a képzőművészet és az irodalmi művek népszerűsítésében.

Műhelyteremtő és eredményes munkáját elismerve, 1962 november elejétől ismét őt bízták meg a kabai általános iskola igazgatói teendőinek az ellátásával. Két-három esztendő múltán az általa vezetett intézmény oktatási, nevelési eredményei, pedagógiai szerepe kiteljesedett és elismertté vált a megyében és azon kívül is.

Mindezek után 1965-ben újra a Hajdú-Bihar Megyei Művelődésügyi Osztályán dolgozik, előbb tanfelügyelőként, majd 1974-78 között az általános iskolai csoport vezetőjeként.

Aztán 1978-ban, egészségi problémái miatt, kéri, hogy intézményhez kerülhessen. A pedagógiai műhelymunka területei közül változatlanul ez a szerep állt hozzá legközelebb. Így lett a Gyengénlátók Általános Iskolájának a tanára. Ugyanakkor vezető szakfelügyelőként továbbra is részt vett a megye oktatásügyének a szolgálatában, irányításában.

1988-ban, életének hatvanadik esztendejét betöltve kérte nyugállományba helyezését.

Negyven esztendős, igen eredményes, s minden tekintetben figyelemre méltó pályafutása után a pihenés évei következhettek. A rajzolgatás, festegetés és szobrászkodás saját és mások kedvére végzett alkotó munkája. A sors közbeszólt. Egy tragikus közúti baleset során életét vesztette.

Pedagógiai, tanári, nevelői, s az oktatásügyben végzett irányítói tevékenységének bemutatását és értékelését nagyon nehéz röviden összefoglalni.

Életpályájának 1975-ig terjedő időszakának bemutatásában ott találhatók pedagógiai munkásságának első időszakára eső, s már akkor kiemelkedő eredményei, értékei.

A megyei művelődési osztályon betöltött munkakörében céltudatosan, általános pedagógiai és szaktárgyi szempontok szerint egyaránt jól és eredményesen használta fel és alkalmazta korábban szerzett ismereteit és tapasztalatait. Tanulmányi felügyelőként arra törekedett, hogy tanácsadó és ellenőrző munkájával *segítse* az általános iskolák vezetőinek, pedagógusainak a munkáját.

Tantárgypedagógiai, didaktikai és metodikai tanácsaival, előadásaival és leginkább módszertani levelek formájában közölt írásaival.

Sokat tett azért, hogy az általános iskolákban dolgozó pedagógusok közgondolkodásában helyes szemlélet alakuljon ki a korszerűségről, s ez hatékonyabb oktatási szervezői munkában, a módszertani kultúra fejlődésében, s a személyiségformálás mérhető eredményeiben fejeződjön ki.

Kiemelt figyelmet fordított a *helyes* történelem-szemléletnek, hazafiságnak, az állampolgári tudat alapjainak a kialakítására és fejlesztésére. Fontosnak és érvényesítendőnek tartotta azt is, hogy az általános iskolai tanulók kommunikációs készsége egészséges arányokban fejlődjön, a szóbeliség és az íráskészség tekintetében egyaránt.

Sári Gusztáv munkájáról szólva nem beszélhetünk szakfelügyeletről és szaktanács-adói szerepkörről külön-külön. Irányítói, "felügyelői" munkájában mindenkor a tanácsadói teendőket tartotta elsődlegesnek. Az abban való együttműködést, hogy minden iskolás gyermeket a maga léptei szerint szükséges elvezetni az ismeretszerzés útján a tudáshoz, megteremtve a motivációt, az önálló felfedezés és megismerés örömét. Ez a készségek és képességek, a személyiség magatartásjegyeinek fejlesztéséhez elengedhetetlenül szükséges. Ez a szemlélet érvényesítése az igazgatói,

szaktárgyi munkaközösségek irányítása során is.

Elméleti és gyakorlati munkásságát nemcsak Hajdú-Bihar megyében, hanem az oktatásügy országos fórumain és intézményeiben is számon tartották, megbecsülték.

Szerteágazó pedagógiai tevékenységeinek egyik kiemelkedő területe a *történelemtanítás*, annak korszerűvé tételéért folytatott munkában való aktív részvétel. Tankönyvíróként, általános és szakmódszertani kérdésekről publikáló szakíróként országosan is ismertté vált Sári Gusztáv. Olyan neves szakemberekkel dolgozott együtt, mint Glatz Ferenc, aki most a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, Szabolcsi Miklós, Szebenyi Péter, Szabolcs Ottó és Gazsó Ferenc történészek többek között.

Számos pedagógiai, szaktárgyi témájú írása jelent meg a Történelemtanítás című folyóiratban, a Hajdú-Bihar megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet kiadványaiban.

Általános iskolai történelem-könyveket írt. Társszerzője volt az 1985-ben kiadott, az általános iskola 5-6. osztályos tanulói számára készült Magyar nyelv és irodalom tankönyvnek. Egyik legkiemelkedőbb és legismertebb munkáját a Tankönyvkiadó jelentette meg 1972-ben, "Tegyük korszerűbbé az általános iskolai történelemtanítást" címmel.

Munkaviszonyban töltött éveinek utolsó tíz esztendejében ismét a szívéhez legközelebb álló tanári munka, s az azzal egyidejűleg ellátott vezető szakfelügyelői feladatok ellátása jelentette alkotó tevékenységének mindennapos tennivalóit.

A látássérültek iskolájában az oktatás-nevelés speciális felkészültséget igénylő munkáját a reá mindig is jellemző lelkiismeretességgel, hozzáértéssel és eredményesen végezte, ottani kollégái körében is tisztelet és szeretet övezte.

Életpályájának kezdetétől a közéletben is aktív szerepet töltött be. Szülőfalujában, Kabán is, majd a megyei és országos szervezetekben.

Tagja volt a MPT-nak, a Magyar Történelmi Társulatnak, a Tanterv- és Tankönyvfejlesztés Országos Tanácsának. Részt vett a Történelemtanítás című folyóirat szerkesztésében is.

1965-től voltam munkatársa. Előbb járási, majd megyei tanfelügyelőként álltam vele munkakapcsolatban. Sokat tanultam tőle, mindig segítőkész volt velem szemben is. Arra is igényt tartott, hogy véleményemet tapasztalataimat megosszam vele. Megismerkedésünket követően nagyon rövid idő alatt igazi és erősszámú barátság alakult ki közöttünk. Szép és emlékezetes napokat, órákat éltünk át együtt családi és baráti körben is.

A nem felejthető barátság és az együtt végzett munka számos mozzanata, emlékképe késztetett arra, hogy az 1996. nov. 26-i emlékülésen szóljak róla, s elmondjam, hogy Sári Guszti elköltözött az élők világából ugyan, de mégis köztünk maradt.

Felesége Júlia, s fiai, Gusztáv és Péter által létrehozott alapítvány az általános iskolába járók történelem iránti érdeklődésének szélesítését és tartalmassá tételét kívánja szolgálni.

2000. aug. 28-án szülőfalujának általános iskolája ünnepélyes keretek között felvette egykori tanítójának, tanárának, igazgatójának a nevét. Megtisztelő meghívásnak tettem eleget, amikor a pályatársak nevében ez alkalommal is szólhattam róla, a vele töltött idők emlékeiről.

Sári Gusztávnak a közoktatásban elfoglalt helyét, betöltött szerepet, pedagógiai, tanári munkásságát többszörös elismerték magas szintű kitüntetésekkel, díjakkal. 1956-ban az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1964-ben Kiváló Tanár címet adományoztak neki. 1979-ben a pedagógusok legmagasabb szintű szakmai elismerésében részesült. Apáczai Csere János-díjat kapott. 1988-ban, nyugállományba kerülésekor Hajdú-Bihar megye Maróthi György-díjjal tüntette ki az egész élete során nagyszerűen és eredményesen végzett munkájáért.

Az Apáczai Csere János-díj jelkép erejű is. Hiszen Sári Gusztáv, miként a XXVII. század kiemelkedő jelentőségű pedagógusa, gondolkodója, ő is maradéktalanul, a legnemesebb szándékokkal osztotta szét életének értékeit, tanítványai, kollégái, pályatársai körében. Mindezekért tekintjük őt köztünk mérvadónak, halhatatlannak.

Források és irodalom: családi és iskolai dokumentumok, szakmai folyóiratok, Sári Gusztáv emlékkötet. = Sári Gusztáv Emlékbizottság, 1997.

Gazda László

Sarkadi Nagy János (Szentes, 1888 — Hajdúböszörmény, 1956.): középiskolai tanár, igazgató.

Sarkadi Nagy János

Elemi és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte. Debrecenben volt bölcsészhallgató, de alap- és szakvizsgát az Országos Tanárvizsgáló Bizottság előtt Budapesten tett. Ott védte meg doktori disszertációját is(Az északi-osztják nyelv igeneves szerkezetei) 1913-ban.

Az 1913/14-es tanévben a sep-siszentgyörgyi Székely Mikó Gimnáziumban tanított, majd 1914-től a hajdúböszörményi Bocskai István Gimnázium magyar-latin szakos tanára, 1942-től 1948-ig igazgatója. Ő volt az államosítás előtti ref. gimn. utolsó igazgatója, ’48-ban ment nyugdíjba.

Az I. vh.-ban 1917. márc.-tól 1918 nov.-ig szolgált az olasz fronton, ahonnan Károly-csapatkereszt és II. o. ezüst vitézségi érem kitüntetésekkel tért haza.

Diákjai nagyon szerették, halála után több évtizeddel is meleg szeretettel emlékeznek rá: „… sorsom külön nagy nyereségének tartom, hogy abban az időben - 10 évestől 18 éves korig, amikor tulajdonképpen az ifjú lelkivilága és egyénisége kialakul, olyan ember irányította iskolai nevelésemet és oktatásomat, mint dr. Sarkadi Nagy János.”(Dr. Sóvágó Mihály, ügyvéd)

Értékrendszerét a tiszta ref. hit, a nemzet iránti elkötelezettség, a magyar irodalom és a klasszikus kultúra tisztelete határozza meg.

Vallásossága elválaszthatatlan kap-csolatban volt emberképével, és ebből következően pedagógusi hitvallásával: „Ezek alapján vallom, hogy Isten egyént teremt… Ez egyéni teremtésből következik, hogy a nevelés alapja és kezdete is csak egyéni nevelés lehet… Gyermeklélek-gyilkos az, aki ezt fordítva akarja csinálni, és már a kis gyermeket közösségi igába kényszeríti.”

(Válogatás dr. Sarkadi Nagy János… írásaiból. 108.)

Természetes, hogy oktatói és igazgatói gyakorlatában a nevelést tartotta elsődlegesnek. Módszertani javaslatai mind azt szolgálták, hogy a magyar és a latin irodalom oktatása alkalmazkodjon a diákok életkori sajátosságaihoz, így fejtve ki ezen tárgyak gondolkodás- és érzelemfejlesztő hatását.

Egyéniségét meghatározza a meg-győződését mindig kimondó bátorság. A Horthy-korszakban is bírálta a társadalmi torzulásokat. Az akkor méltán nagy tekintélyű Karácsony Sándor professzor egy könyvéről tárgyszerű és elutasító bírálatot írt, és különösen tiszteletre méltó, hogy 1947-ben, a kedvezőtlen történelmi körülmények ellenére nyilvánosan hitet tett a vallásos nevelés mellett.

Jelentős oktatásszervező munkája a szegény sorsú diákok támogatásában is megmutatkozott. Fontosnak tartotta, hogy a rossz körülmények között élő parasztgyerekek eljussanak a középiskolába és az egyetemre. Ennek érdekében hozta létre 1942-ben a Szebb jövő alapítványt, amely az 1943/44-es tanévben 16 diák számára tette lehetővé a gimnáziumi tanulmányokat. A II. vh. után ez a kezdeményezés a Sillye Gábor Paraszt Koll. szervezetében valósult meg, és 18 olyan gyerek számára biztosított diákotthoni elhelyezést, gimnáziumi oktatást, akiknek szülei a város nagy kiterjedésű tanyavilágában laktak. Fájt neki, hogy nyugdíjazása után az általa alapított intézmény éléről is eltávolították.

Gyakorlati munkássága mellett igen jelentős és sokrétű elméleti tevékenysége is. Rengeteg előadást tartott a városban a különböző kulturális rendezvényeken, és mint az akkori pedagógustársadalom megbecsült egyénisége, megyei és országos összejöveteleken

fejtette ki nézeteit az oktatás és nevelés kérdéseiről.
Tanévnyitó és -záró beszédei nagy műveltségről, az időszerű problémák iránti fogékonyságról tettek tanúbizonyságot. Szülői értekezleten felhívta a figyelmet az otthoni szilárd értékrend fontosságára, az édesapák és édesanyák elé követelményként támasztotta a példaadást, a következetességet, az iskolával való együttműködést.
Módszertani dolgozatai elsősorban a Protestáns Tanügyi Szemlében jelentek meg. (Az irodalom tanításának kérdése, 1934. már.; A latin irodalom tanítása, 1935. január)
A Debrecenben megjelenő Tiszántúl c. újságban Út a népi Magyarország felé címmel írt cikket 1942. ápr. 21-én, s rendszeres munkatársa volt a Hajdúböszörményben megjelenő helyi lapnak is. Halála után lányai összegyűjtötték írásait. (Válogatás dr. Sarkadi Nagy János a hajdúböszörményi Ref. Bocskai Gimnázium utolsó igazgatójának írásaiból 1934-1948. Összeállította dr. Modor Ivánné és Sarkadi Nagy Csilla. A kötethez dr. Sóvágó Mihály írt előszót.)

Csiha László

Sebők György (1941 — 1995): középiskolai tanár.

Sebők György

A maga korában ő volt iskolánkban a klaszszikus értelemben vett „úriember”: szolidan választékos megjelenéssel, markáns arcvonásain szétfutó mosolyával, meleg fényű tekintetével. Kollégaként és igazgatóhelyettesként, egy rövid időszakban vezetői munkakörében mindenkor udvarias, türelmes volt. A feladatra felkért, az ellenőrzést alaposan végezte, óraelemzései szakszerűek és irányt mutatóak voltak. A hozzáértés, a lelkiismeretesség munkája minden területén megnyilvánult: szaktanárként nagyon eredményesen készítette fel tanítványait a közgazdasági tagozaton. Mind az érettségin, mind a felvételi vizsgákon kiemelkedően teljesítettek, többízben országos szakmai versenyeken is értékes helyezéseket szereztek.
Ő volt az öntevékeny iskolavezetés nélkülözhetetlen munkatársa: rendkívül munkabíró, feltétlenül megbízható, ugyanakkor az iskolaközösség minden tagját kellő szinten bevonta a közös célok megvalósításába. Mindenkivel szót tudott érteni, a legjobb értelemben volt demokratikus vezető volt.
Hajdúdorogon született, paraszti származású családjában négy gyermeket neveltek fel, mindegyiknek a tőlük telhető képzési lehetőséget biztosítva. Ő az ország egyik legmagasabb szintű középiskolájában végezte szakirányú tanulmányait: a budapesti Fényes Elek Közgazdasági Technikumban. Itt képesített könyvelő, középfokú statisztikus és vállalati tervező lett. Először mégis a tanári pálya felé indult, hogy később a közgazdasági tagozaton mindkét irányú képzettségét hasznosítsa. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett magyar–történelem szakos diplomát 1964-ben. Ettől kezdve iskolánkban tevékenykedett1969-től a közgazdasági tagozat szakmai gyakorlattervezőjeként a szakirányú oktatást tartotta kézben, és maga is tanította.
Ez a tagozat lett az intézmény „húzóágazata”, amelyik a messze környékről mai napig vonzza diákjait. Úgy megnőtt iránta az érdeklődés, hogy ötödik éve párhuzamos osztályokat indíthatunk. 1975-től igazgatóhelyettesként is megbecsülést szerzett. Munkáját hivatalosan is elismerték: 1976-ban Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1986-ban Kiváló Munkáért kitüntetést kapott. Folyamatosan képezte magát: 1982-ben oktatáspolitikai tanfolyamot, 1983-ban vezetőképzőt végzett. 1994-ben poszt-graduális képzésben szerezte meg a „mikro-és makroökonómia

tantárgy” tanításához szükséges ismereteket.1994-ben 30 éves tanári jubileumát ünnepelhettük.
Elődje tragikus hirtelenségű elhunyta miatt 1991 februárjában az új igazgató kinevezéséig ezt a posztot is elvállalta. De nem vágyott címre-rangra, ő szolgálni akart és tudott.
Talán megérezte, hogy befelé vívódó a problémákkal magányosan küszködő, rokonszenvesen visszafogott alkata nehezen viselné a közszerepléseket, a sokféle hivatalos fórumon való harcot az intézmény megfelelő szinten tartásáért.
Nagyon szerette a családját, tanárnő feleségét, közgazdász lányát, akik valószínűleg szintén féltették a további idegi megterhelésektől.
Ez a derűs, kedves ember, aki annyira szerette a vidám kirándulásokat, oldott hangulatú érettségi találkozókat, a tevékeny és tervekkel teli élet derekán távozott azok köréből, akiket annyira szeretett. A száraz, hivatalos adat szerint munkaviszonya 1995 június 30-án szűnt meg elhalálozás miatt.
Ő mondta egyik elhunyt munkatársa koporsójánál: „Távozásával szegényebbek lettünk, de még szegényebbek lennénk, ha nem élt volna köztünk.”

Szabó Ödönné

Sípos Ida (Hadadnádasd, 1903. ápr. 4. — Nagyrábé, 1987. szept. 11.): tanító.

Sípos Ida

Tanítói diplomát Szatmárnémetiben kapott 1925-ben.
Első munkahelye egy uradalmi tanyán volt Szatmárban, 1925. szept. 1-től Zsírospusztán tanított.
1944. márc. 1-től Nagyrábén dolgozik, 1961. aug. 31-én vonult nyugdíjba.
A Nagyrábén töltött 17 tanévben mindig első osztályosokat tanított.
Szelíd, csendes, kiegyensúlyozott, mély érzelmű ember volt.
Intelligens, kulturált beszédével, a belőle áradó jósággal elvarázsolta tanítványait és szüleiket. Soha nem emelte fel a hangját. Türelmes, következetes volt nevelésben, oktatásban.
Tanítványaival és azok szüleivel kitűnő kapcsolatban volt.
A fiatalabb pedagógus kollégákat segítette, tapasztalatait szívesen megosztotta velük. Csak a hivatásának élt. Első volt a pedagógusok között, aki úgy gondolta, hogy első osztályban nem szabad megbuktatni a gyerekeket. Érési időt kell hagyni a nehezen haladóknak. Abban az időben még a törvény nem engedte meg ezt. Sípos Ida megpróbálta megóvni a kudarcélményektől az elsősöket.
A felnőttek közösségi életében, munkájában nem vett részt. Iskolai, egyházi ünnepekre műsort szerkesztett és tanított be az iskolásoknak.
Éveken keresztül tankönyvfelelős volt az iskolában.
A II. vh. után a Vöröskereszt és a ref. egyház segélye az ő közreműködésével jutott el a rászoruló gyerekekhez.
A községi könyvtárat vezette az 1950-es években.

Törő Barnáné

Szabó Károly (Debrecen, 1900. dec. 26. — Debrecen, 1985. márc. 27.): ált. isk. tanár.

Szabó Károly

Kisiparos családban született, apja, Szabó Károly, csizmadia mester, anyja, Faragó Zsuzsánna pedig a város egyik ismert és megbecsült cívis családjának legidősebb leánya volt. A szülők egyetlen gyermeküket értelmiségi pályára szánták. Leghamarabb elérhetőnek a tanítói diploma megszerzése látszott. Iskoláit tehát a debreceni Ref. Koll.ban végezte el, és 1918. ápr. 27-én kapta meg a tanítói oklevelet. Az oklevélszerzést az a tény is gyorsította, hogy a végzős diákokat minél előbb kiképezhessék a háborúba bevethető katonának. A tiszti iskola gyorsított elvégzése után az I. vh. végén még kivitték az olasz frontra, ahonnan az összeomlás után csak nagy nehezen jutott haza.

Ezután a tanítóskodás évei következtek. Először három évet az érmelléki Székelyhídon töltött el, ahol megismerte szakmai példaképét, leendő apósát, Szilágyi Árpád kántor-tanítót.

Székelyhíd után Hajdúböszörmény-Bodaszőlőn kapott tanítói állást, ahová 1925-ben kötött házassága után felesége, Szilágyi Erzsébet tanítónő is követte. Ők voltak a szőlőskertben épült iskola első tanító házaspárja. Bodaszőlő lakóit a város legszegényebb rétege – szőlőmunkás és napszámos – alkotta. A szegénység és a jódszegény ivóvíz nem kedvezett a gyermekek fejlődésének. Az osztatlan elemi iskolában ezért Szabó Károly szomorú tapasztalatokra tett szert. Később a városban vásárolt házat a családjának és állást is ott kapott. Hajdúböszörményben összesen húsz évet töltött el. Ebben az időszakban született három leánya, akik később különböző szinteken követték szüleiket a pedagógus pályán.

1941-től négy évig Nagyváradon iskolaigazgatóként és egy iskolakörzet felügyelőjeként működött. Közben egy kis kitérőként 1942-ben kivitték a Szovjetunió elleni keleti arcvonalra, ahonnan 1943 nyarán, a nagy doni áttörést követően, 1200 km gyaloglás után jutott haza és szerelt le, mint tartalékos főhadnagy.

A háború végleges befejezését Debrecenben érte meg, mert 1945. márc. 25-től a Debrecen-Nagycsere tanyai iskola igazgató-tanítója lett. Itt először a meglehetősen romos épületet kellett rendbe hozni, hogy feleségével és legidősebb leányával megkezdhessék a tanítást. A tanyai iskolában eltöltött években sokoldalú tevékenységet folytatott. Elsősorban igényes oktatói munkára törekedett. A tanítás eredményesebbé tétele érdekében az osztatlan rendszerű iskolában több újítást vezetett be, ami példaértékű volt a környező iskolák tanítói számára is. A gyerekek tanításával párhuzamosan a felnőttek számára is szervezett esti oktatást. Mindemellett az iskolához tartozó illetményföldön is meg kellett termelnie a család számára megélhetést biztosító élelmet is. Szorgalmas munkáját a tanyavilág emberei is elismerték, és véleményét elfogadták. Így a népművelés területén is eredményeket tudott elérni. Debrecenből hozott könyvekkel könyvtárat létesített az iskolában, a mezőgazdasági könyveket megismertette a környék gazdálkodóival. Ezért a tevékenységéért 1953-ban, az országban elsők között kapta meg a Szocialista Kultúráért kitüntetést. Az iskola kultúrházként is működött: rendszeresen filmvetítések, időnként színielőadások, a gyermekek számára bűvészelőadások és bábelőadások jelentettek szórakozást.

1952-ben az egri Pedagógiai Főiskolán orosz nyelv és irodalomból általános iskolai tanári oklevelet szerzett, s 1955-től kezdve a debreceni Bocskai István ált. isk.-ban tanított 1961-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig.

1922-től intenzíven foglalkozott méhészkedéssel is. A gyakorlati munka mellett méhészegyesületekben, az Országos Mezőgazdasági Kamarában, majd a Méhész Földművesszövetkezetben tevékenykedett. l957-ben megkapta a Földművesszövetkezetek Kiváló Dolgozója kitüntetést. Mindeközben szakírói és méhészeti előadói munkát is végzett. Írásai a szakfolyóiratokban rendszeresen megjelentek. Érdeklődése kiterjedt a helytörténetre és a néprajzra is. Így készült el három műve: Debrecen méhészete, A Hajdúság méhészete és a Magyar Méhészeti ABC című terjedelmes könyve, melynek kiadását – igazi okát nem tudjuk – egyetlen könyvkiadó sem vállalta. A kéziratok egy-egy példánya a debreceni Ref. Koll. Nagykönyvtárában, a Megyei Könyvtár helytörténeti gyűjteményében és a budapesti Mezőgazdasági Múzeum Könyvtárában megtalálhatók. Élete utolsó éveiben helytörténeti tárgyú írásait és elbeszéléseit a H-B Napló folytatásokban közölte.

A 20. század megpróbáltatásokkal teli éveit átélve, 1985. márc. 27-én szülővárosában halt meg.

G. Szabó Edit

D. SzabóLajos (Püspökladány, 1936. dec. — Püspökladány, 1999. márc. 20.): tanító, ált. isk. tanár.

D. Szabó Lajos

Az elemi ill. ált. iskolát Püspökladányban végezte, utána a debreceni Állami Tanítóképző Intézetben szerzett tanítói oklevelet, 1955-ben.

A komádi ált. isk.-ban tanítójelöltként kezdett dolgozni, egy év múlva rendes tanítói kinevezést kapott. 1958-tól a püspökladányi Ált. Fiúiskolához került, másodállásban pedig az ottani szakmunkásképző igazgatóhelyettese.

Volt igazgató a Petri-telepi iskolában, majd 1964-1966 között járási tanulmányi felügyelő.

1966-tól helyettes a fiúiskolában, majd 1989-tól 1996-ig tanárként dolgozott.

Tanítói, tanári munkásságát a gyermekek szeretete, tanítói elhivatottsága, lelkiismeretesség, odaadó tevékenység jellemezte.

Szeretett tanítani, és ezt megérezték tanítványai. Szerették a tantárgyat, és szerették a tanárt is, aki közvetítette az ismereteket.

Mindig lépést tartott a korral, alkalmazta a legújabb szemléltető eszközöket, sőt maga is készített filmet, diákat. A tanári asztalt átalakította az audiovizuális eszközök célszerű alkalmazásához, amelyet az első országos oktatástechnikai kiállításon is bemutattak. Ezért újító tanúsítványt is kapott. Emellett mint vezető maximálisan segítette az iskola nevelőinek munkáját megteremtve a tantárgyi feltételeket.

Mindig a gyermekek között tartózkodott. Megértette a gyermekek lelkivilágát, így példamutató tanáregyéniségként lehetett jellemezni.
Jól össze tudta hangolni a tanítást és az egyéb vezetői feladatait. Az elsőbbség mindig a tanításé volt. Példásan és szerényen tette a dolgát mindig a többség, a közérdekét figyelembe véve. Ha ő ott volt, már pedig mindig ott volt az iskolában télen, nyáron, szünetekben is, talán sohasem szabadságolta magát, az igazgató nyugodtan tehetett eleget iskolán kívüli kötelezettségeinek. Volt olyan időszak a pályáján, hogy minden gond az ő vállára nehezedett.
Emberpróbáló időszaka volt ez az életének, és ő helyt állt. Ekkor kötött házasságot kolléganőjével, Szuromi Gizella tanárnővel. Két gyermekük, Zoltán és Ágota is ebben az időben született. Később, amikor már megadatott a lehetőség a vezetői munka megosztására, ő akkor is a régi megszokott tempójához mérten végezte a feladatokat, a szó legjobb értelmében. Munkaköréhez tartozott a technikai személyzet irányítása is. A nyári nagytakarítások előtt segített kiüríteni a termeket, majd visszarakni a berendezéseket. Mindig kevés volt a férfi, de ő ott volt és „fogjuk meg és vigyük” volt a jelszava. Irodájában a fogason lógott egy kék munkaköpeny, mikor felvette, ő is munkás volt a hivatalsegédekkel együtt. Majd letette, és odaült az íróasztala mellé a statisztikát, a tantárgyfelosztást, a jelentéseket elkészíteni. Fáradhatatlanul tevékenykedett a Bajcsy utcai épület felépítésében és berendezésében is.
A kisegítő tagozat, vagy ahogy manapság hívják az eltérő tagozat ügyeit rendszerint csak ő ismerte az egész városban.
A szülőkkel türelmes, megértő volt. A cigány szülők, ha másik iskola körzetébe költöztek is, csak a Petőfibe szerették volna járatni a gyermekeiket. Ha megkérdezték, hogy miért nem iratkoztak át a közelebbi iskolába, azt felelték, hogy azért, mert itt Szabó Lajos igazgató úr emberszámba veszi őket, „rendesen” beszél velük, intézi az ügyeiket.
E mellet a járási Népi Ellenőrzési Bizottság folyamatosan és rendszeresen bevonta a különböző vizsgálatokba. Elismerésre méltóan végezte ez irányú munkáját is.
Egész munkásságát a lelkiismeretesség, megbízhatóság, felelősségvállalás jellemezte.
Emberi tulajdonságait tekintve végtelen szerény, alkalmazkodó volt. A fizikai munkások munkáját elismerte és megbecsülte.
Munkamódszere nem annyira az utasítgatás, hanem a feladatok együttes elvégzése volt.
Az iskola minden dolgozója tisztelte és becsülte emberi, megértő magatartásáért.
Nyugdíjazásakor ezekkel a szavakkal búcsúzott tanártársaitól:
„Mindennap megszűnik valami, amiért az ember szomorkodik, de mindennap születik valami, miért érdemes élni és küzdeni.”
Várta a nyugdíjas éveket, sok terve volt, amit aktív idejében nem tudott megvalósítani.
Váratlanul, súlyos betegségben hunyt el 62 éves korában.
Kitüntetései:

Újító Tanúsítvány, 1974
Miniszteri Dicséret, 1975
Kiváló Munkáért, 1979
Úttörővezető Érdemérem, 1981
Kiváló Társadalmi Munkáért,1988
Csenki Imre Néptanító Díj,1996
Pedagógus Szolgálati Emlékérem, 1996.

Szilágyi Józsefné

Szakály István (Nyírgyulaj, 1917. júl. 17. — Debrecen, 1985. dec. 4.): tanító, ált. isk. igazgató.

Szakály István

Nyírségi kilencgyermekes parasztcsalád gyermeke. A paraszti gazdaság vagyoni elosztási gyakorlata szerint neki a tanulás lett a „jussa". Az elemi iskola és a négy polgári iskolai osztály elvégzése után került a nyíregyházai Tanítóképző Intézetbe, ahol 1938-ban kapott tanítói oklevelet.

Tanítói pályáját a nyírségi tanyavilágban, Szorgalmatos tanyán kezdte. Értett a tanyasi parasztgyerekek nyelvén, hiszen közülük valónak érezte magát, mivel azonos világban élt és nevelkedett ő is. A gyermekek és szülők egyaránt szerették. Ebben az időben nősült, s házasságukból egy fiú és egy leánygyermekük született. A fia és egy unokája követte őt a pedagógusi hivatás gyakorlásában.

Alig indult el a pályán, máris a nyíregyházai kaszárnyába sodorta a II. vh. háború szele. Két éves katonai szolgálat után leszerelt. A leszerelését azonban pár nap múlva követte a SAS behívó. 1942-ben a frontra irányították. A Keletei fronton zászlósi rangban szakaszparancsnokként teljesített szolgálatot. Egyéves harctéri szolgálat után a hadifogság keserű kenyerét ette, ahonnan 1947-ben sikerült hazatérnie.

Szorgalmatos tanyára került vissza, s még két évig nevelte, tanította az ottani kis magyarokat.

Felettesei felfigyeltek a jól felkészült, a gyermekeket nagy elhivatottsággal nevelő szerény, de határozott fiatal tanítóra. Előlegezett bizalommal nevezték ki 1949-ben a nyírmadai ált. isk. igazgatójává. Egy esztendei kiemelkedő vezetői tevékenysége alapján vezetett az útja Debrecenbe, a MÁV Műhelytelepi ált. isk. igazgatói székébe. Ez a megbízás nagy kihívást jelentett számára, hiszen ennek az iskolának már akkor tekintélye volt, előkelő helyet foglalt el a város iskoláinak sorában.

Szakály István a tanyasi ember nyitottságával, becsületességével, szerénységével és hitével lendült bele ebbe a nagy feladatba. Bemutatkozó köszöntésében nagyra értékelte az iskola tantestületének addigi eredményeit, nagy tisztelettel méltatta elődei munkáját, s erre a hagyományra épített fel a továbbfejlesztés programját.

A tantestület szimpatikusnak találta a fiatal igazgató tiszta, világos - az iskola hagyományaira alapozott – terveit, s egy emberként támogatta azt. Nem csalatkoztak.

Az igazgató és a jó légkörben dolgozó, egymást segítő testület tizenegy éven át tartó együttműködése az iskolát a város legmagasabb színvonalat elért iskoláinak sorába emelte. Az innen kikerült gyermekek százai és ezrei az élet minden területén jól megállták helyüket és ma is kötődnek volt iskolájukhoz.

Nagyon jó kapcsolatot alakított ki a szülőkkel, a Járműjavító vezetőivel és dolgozóival, valamint az iskola környezetében élő lakossággal. E széles körű kapcsolat hasznosságát bizonyítja az iskola belső és külső fejlődésének felgyorsulása. Erre az időszakra esik az iskola bővítése, a tárgyi felszerelésének korszerűsítése. Ez az összefogás eredményezte, hogy a résztvevők az iskolát sajátjuknak érezték, s készek voltak érte áldozatokra is.

Szakály István igazgató működése alatt vett lendületet az iskola kulturális tevékenysége is. A Járműjavító kulturális tevékenységének része és utánpótlási területe lett az iskolai kulturális élet. Iskolai előadásba kerül a Járműjavító színpadára pl. Kodály Székelyfonója, igen nagy sikerrel.

Az iskolai táborok tervszerű szervezése és megvalósítása a gyermekek látókörét szélesítették hazánk megismerésében.
Szakály István – sokaknak Pista bácsi – minden olyan kezdeményezést, ami a fejlődést, a jobb eredmények elérését szolgálta felkarolt, segített, s megvalósításában maga is tevékenykedett.
Igazgatói tevékenységének, eredményességének legjellemzőbb vonása, hogy egyesíteni tudta a tantestület, a Járműjavító, a szülők és a lakosság szándékát és erejét a vezetése alatti iskola fejlesztése érdekében, Fontos szerepe volt ebben példamutatásának. Minden munkában ő járt az élen. Követtük, mert jó ügyet szolgált.
A közmegbecsülés nyilvánult meg abban, hogy 1963-ban megválasztották a III: kerületi tanács elnökhelyettesévé. 1971-ig e tisztségében szívügyének tekintette a kerület iskoláinak támogatását. A Műhelytelepi iskola ekkor is gondoskodása közép-pontjában állt.
1971 – 1977 között a József Attila telepi ált. isk. igazgatójaként fejtette ki áldásos tevékenységét, innen vonult nyugdíjba.
Nyugdíjas éveit súlyos betegsége keserítette meg. 1985-ben fejezte be családjának és a közösségnek áldozott életét.
Források:
Családi és iskolai dokumentumok, valamint a Szakály István emlékülésen elhangzott megemlékezések.

Kakucsi Géza

Szatmári Károly (1932-1992): középiskolai tanár.

Szatmári Károly

Noha Pest megyéből származott, házassága révén került városunkba, hamarosan magáénak érezte intézményünket, szűkebb pátriánkat.
Kecskeméten érettségizett és a Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Karán szerzett matematika-fizika szakos tanári diplomát 1955-ben.
Szerencsen kezdte a pályát, majd feleségével, Papp Katalinnal 1961-ben került iskolánkhoz. Jellegzetes, meghatározó alakja lett intézményeinknek: szigorúan egyszerű megjelenése, szeretetreméltó derűs alkata, pontosságot, fegyelmezettséget követelő munkastílusa tiszteletet váltott ki. A bonyolult összefüggéseket, nehéz feladatokat gyakorlati példákkal, humoros ötletekkel, nyelvi leleménnyel igyekezett megértetni. Alapigazsága volt, hogy „a matematika olyan, mint a szépasszony: ha nem foglalkoznak vele, megbosszulja magát.” Klasszikus tanáregyéniség volt, mindig precíz, jól felkészült, akinek volt erkölcsi alapja szorgalmat, folyamatos munkát kívánni diákjaitól.
1965-től igazgatóhelyettesként szívós és megbízható vezető volt, kollégáira és a diákságra egyaránt odafigyelő. Szívesen beszélgetett, szerette a kedélyes társaságot. Ilyenkor feltárult tájékozottsága, széleskörű érdeklődése. Jó gazdaként ügyelt az intézmények állagára, rendre, tisztaságra nevelt.

Tevékenysége értékeit 1970-ben az „Oktatásügy kiváló dolgozója” kitüntetéssel ismerték el.
Fegyelmezetten viselte szív-panaszait, de 1983-ban visszavonult a vezetésből és ismét tanított. 1986-tól Koll.i nevelőtanárként hasznosította ifjúkori „bentlakásos” diákként szerzett tapasztalatait, fáradhatatlanul korrepetált, szükség esetén készségesen tanított.
Pihenésül kertészkedett, kirándult. Nyaralás közben állt meg a szíve 1992-ben.

Szabó Ödönné

Szatmári Károlyné Papp Katalin Ilona (1935 — 1999): középiskolai tanár
Városunkban született és nevelkedett, iskolánkban érettségizett 1953-ban. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Karán szerzett matematika – fizika szakos tanári diplomát 1957-ben.
Szerencsen tanított 1961-ig, majd férjével hazatért. Ettől kezdve nyugdíjba vonulásukig mindketten intézményünknél tevékenykedtek.
A kolléganő alapos, lelkiismeretes egyéniség, jó szakember volt. Kiválóan felkészítette diákjait. Osztályfőnökként mintaszerű fegyelmet tartott, és igyekezett tanítványinak, a tanórán kívül is élményeket nyújtani. Szívesen szervezett tanulmányi kirándulásokat. Akkoriban nagy dolog volt, hogy egyik osztályát még külföldre is elvitte. Tanítványai szívesen emlékeznek a kulturális élményekben gazdag utazásokra.
Három gyermek édesanyjaként is igényes munkát végzett. Számos egyéb elismerés mellett megkapta „Az oktatásügy kiváló dolgozója” címet.
1984-től vezetőhelyettesi beosztásban a Koll.ban tevékenykedett főállásban. Emellett a levelező tagozaton is tanított, szükség esetén helyettesítést vállalt. Munkabíró és energikus volt. Intézményében rendet tartott, élthalt érte, és minden lehetőséget, juttatást kiharcolt. A „Szabó Pál kupa” elnevezésű megyei sportnapok népszerűvé váltak. Hagyománnyá tette a névadóról való évenkénti megemlékezést, irodalmi vetélkedő formájában, és meglátogatták szülőházát, koszorút helyeztek el. Az író családtagjaival kapcsolatot tartottak.
Az ő vezetése idején váltak rendszeressé a Koll.i tárlatok, melyek ma is érdeklősére tarthatnak számot.
Ezeken városunk és a bihari térség alkotói mutatkozhatnak be, a megnyitón iskolánk tanulói adnak irodalmi és zenei programot.
A kolléganő még nyugdíjasként is évekig aktív maradt. 1996-ban végleges visszavonulása után gyermekei közelébe Budapestre költözött, már özvegyen.
Az alattomos betegség megakadályozta, hogy a nyugdíjas éveknek sokáig, örülhessen, gyermekei, unokái körében.
1999-ben távozott az élők sorából.

Szabó Ödönné

Szekerczés Pál (Újiráz, 1933. aug. 5. — Debrecen, 1994. júl. 30.): tanító, ált. isk. tanár, főisk. tanár, mb. főisk. főigazgató.
A szülei és testvérei, Tibor és Elvira, 10 éves korában meghaltak. Gyerekkori nevelését apja testvére vállalta magára.
Gimnáziumi tanulmányait Nagyváradon kezdte el, majd Gyulán és Budapesten folytatta.
A gimnázium VI. osztályából átiratkozott a Gyulai Tanítóképzőbe, de az iskola megszűnése miatt tanulmányait Nagykőrösön fejezte be.
1954-ben házasságot kötött Papp Ilona Katalin tanítónővel. Házasságukból két gyermek született: Elvira 1955-ben és Pál 1961-ben.
1957-től Csökmő községben általános iskolai igazgató.1965-1968 között Gáborján községben ugyancsak igazgató.
1968-tól a Berettyóújfalui Járási Tanács VB Művelődésügyi Osztályán tanulmányi felügyelő.
1974-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karának pedagógiai szakát fejezte be.
1975-ben pályázat útján a Debreceni Tanítóképző Főiskola adjunktusa.
1978-ban egyetemi doktorátust szerzett.
1983-tól főigazgató-helyettes, 1987-től megbízott főigazgató.
1989-től haláláig főiskolai tanár.
Vannak olyan emberek, akik személyiségük lényege miatt csak pozitív élményű emléke-

ket hagynak magukról, így távozásuk után is megnyugtató érzés felidézni alakjukat. Ilyen volt Szekerczés kollégánk is.

Életének meghatározó állomásai: a nagyváradi diákévek, Újráz, csökmői pályakezdő évei.

Berettyóújfaluhoz való ragaszkodása mindig visszatérő témái voltak beszélgetéseinek. Számára az állandóság, a hagyományőrzés meghatározó szükséglet volt – talán életútjából következően.

Életének legfogékonyabb időszakában, serdülőkorában ismerkedett meg a tanítói pályával, s mint minden középfokú tanítóképzésben résztvevő kortársuk, mély elhivatottsággal ápolta a néptanítói pálya hagyományait.

Az érték- és hagyományőrzés szükséglete irányította a neveléstörténet tudományterülete felé. Mind a neveléstörténeti, mind a pedagógiai, didaktikai stúdiumait áthatotta a pedagógiai gyakorlat ismerete, a tanítói pálya szeretete. Előadásai világosak, jól követhetőek voltak tanítványai számár, ezért szerették óráit hallgatni. Emberszeretete, tanítói hivatástudata, a múlt értékeinek tisztelete mintát adott a leendő tanítók szemléletének formálásához.

Az értékőrzés igénye vezette a neveléstörténeti szakterem anyagának gyűjtésében is. Ebben a munkában közvetlen munkatársain kívül partnerekre talált levelező tagozaton tanuló tanítványaiban is.

Oktató munkájának szerves része volt a tanító munka jelentőségének bemutatása. A gyakorlati képzés minden szervezeti formáját ismerte, annak tevékeny formálója, alakítója volt.

Humánus, szeretetteljes emberi személyisége természetes módon váltotta ki a hallgatók nagyfokú ragaszkodását és szeretetét.

Mindig nagyon magas létszámban foglalkozott szakdolgozati témavezetéssel, főleg nevelés- és iskolatörténeti témák körében. Tanszéki értekezleteken a kutatási beszámolóit áthatotta értékőrző szemlélete, a múlt értékei iránti elkötelezettsége. A tanszéki munka közös dolgaihoz mindig megfontoltan, a pedagógiai valóság reális ismeretében, konstruktívan és segítőkészen járult hozzá. Az emberekben, a munkatársaiban rejlő értékek felszínre hozása vezette a Tudományos közlemények szerkesz-tőségi munkáiban is. Főiskolai ve-zetőként a tanítóképzés értékeinek megőrzése, a gyakorlati képzés kiemelt fontosságának tudata vezette.

Munkatársai kapcsolatait a nyitottság, fogékonyság, máskor problémáik iránti érzékenysége, a minden ember személyiségében értéket kereső attitűd jellemezte. Saját emberi problémáit, gondolatait is mindig megbeszélte velük. Ismertük érzékenységét, emberi gyengeségét, hiszen azon emberek közé tartozott, aki hagyta magát megismerni. Emberi gyengeségeivel együtt szerettük és tiszteltük.

Aktív szakmai-közéleti tevékenységet fejtett ki. Tagja volt a Hazafias Népfront Megyei Bizottsága Gyermekvédelmi és Családgondozási Munkacsoportjának, a minisztérium Tanítói Szakbizottságának, Pedagógiai Szakbizottság Neveléstörténeti Szekciójának elnöke, a DAB Neveléstörténeti Csoportjának.

Kiemelkedő pedagógiai tevékenységéért számos kitüntetést kapott:

Kiváló Munkáért 1979, Kiváló Társadalmi Munkáért 1980, Kiváló Munkáért,

1987, Szocialista Tanítóképzésért Emlékplakett, 1987.

Igen termékeny publikációs tevékenységet folytatott.

Önálló művei:

Bihar megyei népiskolát, tanítók és díjlevelek 1800 –1847 között. Berettyóújfalu, Városi Tanács, 1988.

A népoktatás alapproblémáinak tükröződése a berettyóújfalui járás népiskoláiban. 1790 – 1918 között. Bölcsészdoktori disszertáció. Budapest, ELTE, 1978.

Szekerczés Pál – Varga Gábor

Tanulmányok a régi debreceni Koll.i tanítóképzés történetéből 1538 –1944. Debrecen, Magyar Pedagógiai Társaság, 1990.

Tanítói díjlevelek Békés megyében 1800 – 1868 között. Békéscsaba, Megyei Tanács, 1988.

Főbb tanulmányai, cikkei:

A berettyóújfalui járás községének iskoláiról. = Óvónőképzők és tanítóképző főiskolák tudományos közleményei XX. Debrecen, 1986. 262-284 p.

A berettyóújfalui járás tanítói 1806 –1848 között. = Magyar Pedagógia 1980. 430 – 450 p.
Edvil Illés Pál pedagógiai útmutatása a tanítók számára a reformkorban: pedagógiai irodalom a reformkorban. = Tanítóképző főiskolák tudományos közleményi XVII-XVIII. Debrecen, 1983 – 84. 393-407 p.
Iskolázás 1848 –1868 között. = Óvónőképző és tanítóképző főiskolák tudományos közleményei XXIII-XXIV. Debrecen, 1991. 3310-344 p.
A népoktatás állapota a Tiszántúli Egyházkerület kisiskoláiban 1795-ben. = Tanítóképző főiskolák tudományos közleményei XV. Debrecen, 1980. 171-180 p.
A pedagógusközösség kialakításának lehetőségei a tanítóképzésben, a szocialista korszakban. = Tanítóképző főiskolák tudományos közleményei XIX. Debrecen, 1985. 213-222 p.
A protestáns népiskolák világi felügyelete Bihar megyében 1855-ben. = Tanítóképző főiskolák tudományos közleménye, XVII-XVIII. Debrecen, 1983-84. 383 – 391 p.
A tanítóképzés fejlődése Debrecenben 1869 – 1959 között. = A Debreceni Tanítóképző Főiskola 25 éve 1959 – 1984. Debrecen, 1984. 24-42 p.
A Tiszántúli Egyházkerület népiskolai tantervei 1868 után. = Óvónőképző és tanítóképző főiskolák tudományos köz-leményei XXI. Debrecen, 1988. 213-218 p.
A Tiszántúli protestáns iskolázás viszonya az 1868. XXXVIII. népoktatási törvény végrehajtásához. = Tanítóképző főiskolák tudományos közleményei XVI. Debrecen, 1982. 209-218 p.
Tiszántúli protestáns tanterv a reformkor kezdetén. = Tanítóképző főiskolák tudományos közleményei XIV. Debrecen, 1979. 2. sz. 223-226 p.
Irodalom:
Mészáros István: Szekerczés Pál: Bihar megyei népiskolák, tanítók és díjlevelek 1800 – 1847 között. + Tanítói díjlevelek békés megyében 1800 – 1868 között. = Magyar Pedagógia. 1989. 2. sz. 223-226 p.
Rideg István: Varga Gábor – Szekerczés Pál: Tanulmányok a régi debreceni Koll.i tanítóképzés történetéből. [könyvismertetés] = Honismeret. 1991. 3. sz. 98-99 p.

Szele Barna

Szele Tibor (Debrecen, 1918. jún. 21. — Szeged, 1955. ápr. 5.): tszv. egyetemi tanár.

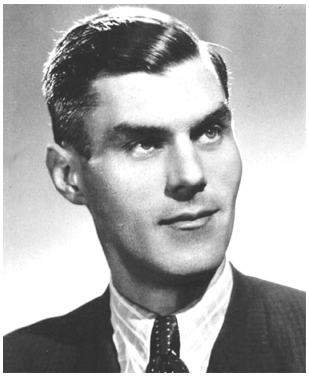

Szele Tibor

Édesapja, Szele Miklós, a debreceni Ref. Tanítóképző Intézet vallás tanára, illetve teológiai tanár, édesanyja Dicsőfi Gizella, a Gyakorló Gimnázium tanára volt. A család egyetlen gyermekeként féltő gonddal nevelték szülei.
Elemi iskoláit a debreceni Ref. Gimnázium gyakorló iskolájában végezte, ahol már feltűnt matematikai tehetsége. 1928-36 között a debreceni Ref. Gimnázium tanulójaként a KöMal rendszeres feladatmegoldója, illetve a Lap számos megoldását közölte. 8. gimnazistaként harmadk díjat nyert az országos tanulmányi versenyen. Középiskolai tanára dr. Mester István volt.
1936-ban érettségizett és ebben az évben megnyerte az Eötvös matematikai tanulói versenyt. Először a budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem gépészmérnöki karára iratkozott be 1936-ban, de az első félév után átiratkozott a debreceni Tudományegyetemre és itt matematika-fizika szakon tanult tovább. 1940-ben szakvizsgázott, majd a debreceni Középiskolai Tanárképző-intézet Gyakorló Gimnáziumában végezte gyakorló tanári munkáját Barra György és dr. Tóth Lajos mellett. Tanári oklevelét 1941-ben kapta meg.

1941-ben a szegedi Tudományegyetem Elméleti Fizikai Intézetében tanársegéd. Itt kezdett foglalkozni egy, Rédei László által felvetett gráfelméleti problémával. Doktori disszertációja már 1942-ben kész volt, de csak 1946-ban tudott ledoktorálni, mert behívták katonának.

1946-ban Szegeden *Sub Laurea Almae Matris* avatták doktorrá. 1946-48 között Szegeden a Matematikai Intézetben tanársegéd. 1947-48-ban kutatói ösztöndíjasként 11 dolgozatot készített el. Egészségi problémái miatt visszatért Debrecenbe, a szülői házba.

1948-ban az algebra és kombinatorika tárgykörből habilitált a debreceni Tudományegyetemen. 1948-tól intézeti tanár, 1950-től megbízott tanszékvezető a 2. számú matematika tanszéken, 1952-től tanszékvezető egyetemi tanár az Algebra Tanszéken. 1952-ben kapta meg a matematikai tudományok doktora minősítést.

1949-ben Rényi Alfréd és Varga Ottó megindították a Publicationes Mathematicae c. folyóiratot, amelynek Szele Tibor is szerkesztőségi tagja lett Rényi Alfréd Budapestre távozása után.

Szele Tibornak 64 dolgozata és egy klasszikus algebrai tankönyve jelent meg

Kitüntetése:

Kossuth-díj 1952. március 15.

Kutatási területe: a végtelen Abel csoportok, az Abel-féle p-csoportok struktúra elmélete, az Artin-gyűrűk, modulusok és a topológia.

Az Abel csoportok elméletével foglalkozó cikkei a direkt felbontással kapcsolatosak és két csoportba oszthatók. Az egyik csoportba tartozó dolgozatok azzal a kérdéssel foglalkoznak, hogy mikor bontható fel egy csoport ciklikus csoportok direkt összegére. A második csoportba tartozó dolgozatai bizonyos tulajdonságú direkt összeadandó létezésének a problémájával foglalkoznak. Gyűrűelméleti dolgozatainak egy részét társszerzőkkel közösen írta, Rédei Lászlóval és Fuchs Lászlóval is volt közös cikke.

Életének utolsó két évében kezdett a topológia iránt érdeklődni, de itt is ért el eredményeket Kertész Andorral közösen írta meg egy Abel-féle csoport topológizálhatóságának problémájáról szóló cikkét. Korai, hirtelen halála megakadályozta megkezdett munkáinak a befejezését.

Debreceni évei alatt számos fiatalt vezetett be az algebrai kutatásokba (Kertész Andor, Gacsályi Sándor, Erdős Jenő, Kovács István, Szász Ferenc, Kovács László), egy modern algebrai iskolát teremtett meg.

Lelkesedett a matematika tudományáért, szerette a kutató-munkát. Eredeti ötletei meglepték még kollégáit is. Előadásának stílusa élvezetes volt. Ízes magyarsággal beszélt, a lényeget ragadta meg és domborította ki. Személyes varázsának is nagy szerepe volt abban, hogy a hallgatók és a tanárok megkedvelték az általa művelt új tudományágat, a modern algebrát. Széles körű levelezést folytatott a legkiválóbb algebristákkal, nagy szerepe volt abban, hogy A. G. Kuros akadémikus csoportelméleti monográfiáját lefordították magyarra.

Külföldi tanulmányúton való részvételre nem volt lehetősége az 1950-es években.

A Bolyai János Matematikai Társulat 1970-ben *Szele Tibor emlékdíjat* alapított, amellyel évente a kiemelkedő, iskolateremtő matematikusok munkáját ismerik el.

Szele Tibor munkásságát a mély gondolkodás, a legnehezebb kérdések legegyszerűbb megoldása jellemezte. Kiemelkedő tudományos teljesítménye rendkívüli oktatói tehetséggel párosult. Speciális előadásai a legújabb kutatásokat is felölelték, rámutatott a nyitott problémákra, ösztönözte tanítványait ezen témakörökkel való foglalkozásra.

Szele Tibor kezdeményezte a tehetséges középiskolai tanulók számára az ún. Bolyai délutánokat, ahol egyetemi oktatók foglalkoztak hetente rendszeresen a legjobbakkal. Irt szakköri füzetet is és érdekelték a matematika felsőfokú oktatásának problémái. Nagy sikerű algebra tankönyve még ma is jól használható.

Sokat tett a Matematikai Intézet könyvtárának fejlesztéséért is.

Szele Tibor zseniális, szerény és szimpatikus ember volt.

“Életemet öt M betű teszi – Mami, Mozart, Matematika, Mátra, Mikszáth”- vallotta kortársainak.

Közéleti tevékenységét is a humanizmus jellemezte. Tanárjelöltek százai látogatták

előadásait, akik közül sokan még ma is őt tartják, mint embert, mint matematikus, mint tanárt példaképnek.
Jelentős szerepet játszott a matematika szakos tanárok továbbképzésében.
Nagyon sok munkát vállalt magára, pedig fizikuma gyenge volt. Fiatalon, egy influenzás megbetegedés szövődményeként fellépő tüdőgyulladásban halt meg. Számos általa megoldott problémát kollégái halála után tették közzé.
Válogatás magyar nyelvű munkáiból:
Bevezetés az algebrába. Budapest, 1953
Kombinatorikai vizsgálatok az irányított teljes gráffal kapcsolatban Mat. és Fizikai Lapok 1943
Elemi geometriai problémák megoldása vektorokkal. A középiskolai matematikatanítás kérdései. Szocialista Nevelés Kiskönyvtára 1950
Újabb eredmények az absztrakt algebra területén MTA Mat. Fiz. Oszt. Közleményei, 1952
A komplex számok geometriája. Előadások az iskolai matematika köréből. Szocialista Nevelés Kiskönyvtára. 1955.

Kántor Sándorné

Széles Józsefné Márton Ilona (Hajdúszoboszló, 1931. aug. 15. – Hajdúszoboszló, 1982. júl. 18.): tanító

Széles Józsefné

Elemi és polgári iskoláit szülővárosában végzi. 1945-től az iskolák államosításáig a debreceni Dóczi Leánylíceum növendéke. 1949-ben tesz érettségi vizsgát a debreceni ref. Koll. Leánylíceumában. Pályaválasztásában családi háttere meghatározó volt. (Márton Antal hajdúszoboszlói néptanító leányaként már kora fiatalságától kezdve nagy lelkesedéssel készült az alsó tagozatos tanítói pályára.)
Pedagógusi működését Fülöp községben kezdi, a tanítás mellett 1952-ben kitűnő minősítésű tanítói oklevelet szerez a Debreceni Állami Tanítóképző Intézetben.
1954-ben hazakerül szülővárosába, s haláláig a Gönczy Pál Általános Iskolában tanít III-IV. osztályt.
Az 1975-ben induló tantárgycsoportos oktatás keretében az anyanyelvi tárgyakat és ének-zenét tanít. Mélyen humán beállítottságánál fogva szívügyének tekintette az anyanyelvi nevelés, beszédművelés- és fejlesztés kérdését, a gyerekek olvasóvá nevelését. E témákban rendszeresen levelezett a MTA Nyelvtudományi Intézetével is, s e tárgykörből merített témát az 1978-ban kiváló eredménnyel elvégzett szemináriumi dolgozatához is.
Az iskolai munka értékelését tartalmazó dokumentumok kivétel nélkül kiemelik átlagon felüli felkészültségét, gondos tanmenete-

it és óravázlatait, sokoldalú, értékes szemléltető anyagait. Különösen nagy gondot fordított a diákok tanítási órán kívüli hasznos foglalkoztatására (szakkörök, kirándulások, vetélkedők szervezése), a szülők folyamatos tájékoztatására, a családok látogatására.
Pedagógusi és mozgalmi tevékenységéért több kitüntetést kapott, a 30 éves pályája elismerését jelentő miniszteri kitüntetésről azonban már csak súlyos betegen értesült.
Vatai Istvánné, a Gönczy Pál Ált. Isk. igazgatóhelyettese így emlékezett róla:
„Igazi tanító volt. Köztudott, hogy az anyanyelvi órákra való lelkiismeretes felkészülés, a tanulók haladásának folyamatos ellenőrzése, írásbeli munkáik naprakész javítása rengeteg időráfordítást és áldozatot, mély hivatástudatot követel. Nála ez mind megvolt.
Kedves, szerény egyénisége a gyermekek és szülők számára egyaránt rokonszenvessé tette, Icuka a puszta jelenlétével is nevelni tudott.”

Széles Anikó

Szénássy Barna (Ungvár, 1913. dec. 11. — Debrecen, 1995. nov. 12.): egyetemi tanár.

Szénássy Barna

Édesapja, Szénássy Sándor, elszegényedett kisnemesi családból származott, aki kertészként kereste a kenyerét, hogy népes családját el tudja tartani. Édesanyja érmelléki volt, Vojth Annának hívták. Szénássy Barna hetedik gyermekként született.
Születésének idejét előadásaiban úgy kommentálta, hogy csak egy matematikusnak lehet ilyen születési dátuma: 13, 12, 11, vagyis három szomszédos természetes szám.
A Szénássy család 1919-ben Ungvárról Gyulára költözött és egy gyulai 6 holdas tanyán éltek, a mai Szénássy majorban. Elemi és középiskoláit bejáró diákként Gyulán végezte. 1923-24-es tanévtől volt a gyulai Római Kat. Főgimnázium tanulója, ahol 1931-ben érettségizett. Közben kivette részét az otthoni munkából, évközben gyengébb tanulókat korrepetált, nyáron mezőgazdasági munkát vállalt. A hallatlan munkabírást, a rendíthetetlen szorgalmat és kitartást már a szülői házból hozta magával, ahol ezermester édesapja volt a példaképe. Tanulmányait mérnökként szerette volna továbbfolytatni, de a Műegyetemen nem kapott Koll.i elhelyezést. A gyulai gimnázium tanárainak közbenjárására a debreceni Szent László Kat. FiúKoll.ba felvették, így a debreceni Tudományegyetemen, matematika-fizika szakos hallgatóként tanult tovább. Harmadéves korától a Debreceni Piarista Gimnázium Theresianum Internátusában volt nevelőtanár.
A gyakorló tanítást is a Piarista Gimnáziumban végezte. 1936 januárjában kapta középiskolai tanári oklevelét. Katonai szolgálatának letöltése után 1937-től Gyulán, a Római Kat. Gimnáziumban, egykori iskolájában óraadó tanár.
Az egyetemi évei alatt a Dávid Lajos által vezetett debreceni Matematikai Szemináriumban kezdte meg tudományos munkáját, a Bolyai kutatást. 1937-ben doktorált. Disszertációja: *Bolyai Farkas infinitézimális gondolatai.*
1938-ban a Felvidék és a Kárpátalja, a bécsi döntés alapján, visszakerült Magyarországhoz. Szénássy Barna is visszament Ungvárra, a szülővárosába tanítani (1939-43), ahol először a fiúgimnáziumban, majd a Szent Erzsébet Leánygimnáziumban tanított.
Tudományos, illetve ismeretterjesztő munkáját folytatta. Geőcze Zoárd életéről és eredményeiről írt két cikket. Témaválasztása nem volt véletlen, mert Geőcze több, mint egy évtizedig volt középiskolai tanár Ungváron. Az 1942-43-as tanévet ösztöndíjasként Berlinben a Collegium Hungaricumban töltötte,

de ez az időszak már nem volt alkalmas elmélyült kutató munkára. Hazatérése után hol behívták katonának, hol leszerelték. Németellenes nézetei miatt 1943-ban sürgősen el kellett hagynia Ungvárt. Ekkor került át a Jászapáti Kir. Kat. Gimnáziumba tanárnak. Kevés ideig tanított, mert SAS behívót kézbesítettek neki. A II. vh.-ban orosz hadifogságba került, ahonnan 1947-ben tért haza. A hadifogságban megtanult oroszul is. 1948-ig tanított Jászapátiban. Visszavágyott az egyetemi városba. 1948-51 között Debrecenben az államosított Piarista Gimnáziumban (később Révai Miklós, majd Csokonai Gimnázium) tanított. 1951-től a KLTE-en tanársegéd, majd adjunktus. A Varga Ottó professzor által vezetett Matematikai Intézetben az oktatási munka mellett az intézet adminisztrációs feladatait is ő látta el. 1952-től a Gyíres Béla által megszervezett Alkalmazott Matematikai és Valószínűségszámítási Tanszéken dolgozott nyugdíjaztatásáig.

1962-ben szerezte meg a kandidátusi fokozatot. 1963-1975 között docens, 1975-77 között egyetemi tanár, 1977-ben nyugdíjba vonult, 1991-ben a matematikai tudományok doktora, 1994-ben megkapta a Professor Emeritus címet.

1957-ben nősült meg. Felesége Ludányi Valéria francia - német szakos tanárnő, aki a debreceni Egyetemi Könyvtárban dolgozott és így férjének kutatásaiban munkatársává vált. Társaságot kedvelő ember volt.

Kitüntetései:

Beke Manó díj (1956), Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1961), Munka Érdemrend ezüst fokozata (1964), Segner érem (1972), Emlékplakett a TTK 25. évfordulója alkalmából (1975), Munka Érdemrend arany fokozata (1977), MTESZ díj (1980), Hatvani István díj (1994), MTA Eötvös koszorú (1994).

Szénássy Barna szerteágazó, kiemelkedő társadalmi és szervező munkát fejtett ki. Negyedszázadig volt a titkára a Bolyai János Matematikai Társulat Debreceni Tagozatának, TIT választmányi tag és ezen kívül számos hazai és nemzetközi bizottság tagja, ahol hatalmas és sokoldalú tudására, lényeglátó véleményére, aktivitására sokszor támaszkodtak. Neve az egész világon ismert volt. Tanácsért, információért külföldiek is és a magyarok is hozzá fordultak.

Szénássy Barna 44 évet tanított, ebből 14 évig volt középiskolai tanár. Bár pl. a Jászapátiban töltött évek alatt nem volt lehetősége arra, hogy diákok ezreivel foglalkozzon, így is a Jászapáti Mészáros Lőrincz Gimnázium és Gépészeti Szakközépiskola úgy emlékszik vissza rá, mint az iskola nagy tudás, kiválóan képzett, tekintélyes tanárára, akinek tanári munkáját igényesség, precizitás, alaposság, magas színvonal, a diákok szeretete jellemezte.

Magam is jól emlékszem azokra a szakköri foglalkozásokra, azaz a Bolyai délutánokra, amelyeket Szénássy Barna tartott a Csokonai Gimnáziumban a város matematika iránt érdeklődő középiskolás diákjainak. Színesek, érdekesek, aktivizáló hatásúak voltak. Az ott tárgyalt feladatok élményt jelentettek, olyan mások voltak, mint az iskolai órai feladatok és nagyon logikus és elegáns volt a megoldásuk.

Középiskolai tapasztalatait felhasználta az egyetemi óráin, a tanár-továbbképzési előadásain és szakfelügyelőként is. Egyetemi előadásai országosan kiemelkedők. Fel tudta kelteni a hallgatóság figyelmét bárhol is tartott előadást. Magas szintű oktatói munkája mellett értékes nevelőmunkát is végzett, főképpen a hallgatóknak a tanári munkára való felkészítésében. Középiskolai tanárként kezdte meg tudományos munkásságát, már ekkor több matematikai, fizikai és pedagógiai tárgyú dolgozata jelent meg. Tudományos munkássága a 2. világháború után teljesedett ki a hazai matematika történetének feldolgozásával 10-nél több önálló műve, 30-nál több értekezése, kb. 150 kisebb didaktikai és matematikai történeti cikke jelent meg különféle folyóiratokban, lexikonokban.

Az egyetemen elsősorban vegyészeket, fizika-kémia szakos hallgatókat tanított matematikára, a matematika alapjai, halmazelmélet, komplex függvénytan, elemi matematika és a matematika történeti előadásokat tartotta.

Kutatási területei: a magyarországi matematika története, a Bolyai kutatás.

Könyveit mindig nagy gonddal és alapossággal írta. Két könyve *Bolyai Farkas, A magyarországi matematika története* részesült

Akadémiai nívódíjban. Írt könyvet König Gyuláról és Bolyai Jánosról is. Szívügye volt a Bolyai kutatás. Legjelentősebb munkája *A magyarországi matematika története* 1992-ben angol nyelven is megjelent. Ez a munka még hosszú ideig lesz a magyar matematika történetének, a 19. századdal bezárólag, a forrásmunkája. Értéke szinte felbecsülhetetlen.

Nagy álma volt Appendixnek miniatűr kiadásban, több világnyelven megírt összefoglalóval való megjelentetése.

Célul tűzte ki, hogy eltüntesse a fehér foltokat a hazai matematika múltjából. Sajátos munka módszere volt. Először résztanulmányokat állított össze, majd ezeket a részeket kapcsolta össze monográfiává. Élete végéig, szinte haláláig dolgozott, írt. Utolsó munkája a BJMT szegedi jubileumi Rátz László vándorgyűlésen Kántor Sándornéval közösen tartott centenáriumi előadásának megírása volt.

Fő munkái:

König Gyula (1849-1913). Bp. Akadémiai Kiadó, 1965

A magyarországi matematika története Bp. Akadémiai Kiadó, 1970. (angol nyelven History of mathematics in Hungary until the 20-th century Budapest-Berlin, Springer-Verlag, 1992

Bolyai Farkas (1775-1856). Bp. Akadémiai Kiadó 1975

Bolyai János. Bp. Akadémiai Kiadó, 1978

A Matematikai és Fizikai Társulat története (1891-1914) Debreceni Szemle 1995 3.szám

Kántor Sándorné

Szőllősi Imre (Tépe, 1949. okt. 29. — Derecske, 2000.): ált. isk. tanár, igazgató.

Szőllősi Imre

Szülei egyszerű emberek voltak: édesapja cipész, később gépkezelő, édesanyja termelőszövetkezeti dolgozó.

Az ált. isk.-t Tépén végezte. 8. osztályos bizonyítványát, igazgatóként, az a Luczi Tibor írta alá, aki később Derecskén munkahelyi vezetője lett. A derecskei gimnáziumban érettégizett 1968-ban.

Már középiskolás diákként is pacifistának vallotta magát a szó nemes értelmében. Békés ember volt, és békét vitt oda, ahol megjelent.

1969-ben és 1971 között katonai szolgálatot teljesített Lentiben, ahonnan szakaszvezetőként szerelt le.

1971-ben kötött házasságot Tóth Vilma óvónővel. Házasságukból két gyermek született, akik jelenleg egyetemi tanulmányaikat végzik.

Pedagógiai pályáját Esztárban, képesítés nélküli nevelőként kezdte.

Az esztári iskola jó nevelő közegnek bizonyult az ő számára is. Mindig szeretettel gondolt a tisztelettudó emberekre, a pedagógus kollégákra, akiknek bölcsessége, szakmai tudása, gyermekszeretete életre szóló példát jelentett számára.

Pályakezdőként mély vízbe került: alsó tagozaton cigány gyerekeket tanított. Nyitott, megnyerő egyénisége azonban átsegítette a nehézségeken.

Együtt tanult, játszott, énekelt tanítványaival, így sikerült őket újabb és újabb tanulási sikerekre sarkalnia. Felnőttként gyakran szólították meg szeretettel az egykori „kis rakoncátlanok”.
Szőllősi Imre már ekkor eljegyezte magát az élethosszig tartó tanulással. 1974-ben kezdte meg főiskolai tanulmányait a nyíregyházi Tanárképző Főiskola matematika-kémia szakán.
1976-ban került a derecskei I. sz. Ált. Isk.-ba, ahol szakjain kívül biológiát és testnevelést is tanított.
A fiatal pedagógusra, képességeire hamar felfigyelt a korabeli vezetés, és ifjúsági vezetőként is igényt tartottak tevékenységére.
Közel egy évtizedig (1978-1987) volt úttörőcsapat-vezető. Szakmai önéletrajzában így emlékezik ezekre az évekre: „… több, mint 600 gyerek és 50 felnőtt úttörővezető munkáját irányítottam. Sok, jelenleg iskolai feladatot a 1003-as sz. Zrínyi Ilona úttörőcsapat látott el ekkor. Pl.: szaktárgyi, sport, honvédelmi, KRESZ versenyek szervezése. Táborok, kulturális bemutatók, ezen kívül évenként jelentős akciók színesítették a gyermekek életét. Ez az úttörővezetőknek sok feladatot, munkát jelentett, gyermekek számára viszont élményeket, amelyek jelentősen befolyásolták személyiségüket”.
Vezette a derecskei MHSZ-t, ahol modellezéssel foglalkoztak: vitorlás hajók, repülők, távirányítású autók modelljei dicsérték munkájukat, amelyekkel versenyeken is részt vettek. Népes barkácsoló csapat vette körül, pezsgő élet folyt a vezetésével a gyermek szervezetek felbomlásáig. Négy évig tagja volt az MHSZ derecskei elnökségének.
Mint ifjúsági vezető is minőségi munkára törekedett. Tanítványai számos versenyen vettek részt jelentős eredménnyel.
Vezetői munkáját kitüntetésekkel ismerték el: MUSZ Dicsérő Oklevél és Kiváló Úttörővezető személyi kitüntetése mellett az általa vezetett úttörőcsapat is elnyerte a MUSZ Országos Elnökségének Dicsérő Oklevelét.
Vezetői oklevél és érdemérem dicséri a társadalmi szervezetekben (Hazafias Népfront, MHSZ) végzett munkáját.
Az úttörőszervezet felbomlása után kereste azt az iskolán kívüli formát, amely továbbra is élményeket jelentett a gyerekeknek. Megalakította a 4H klubot, amelynek ideológiája a szív, az ész és kéz harmóniájára, a szeretet a tudás és munka igenlésére épül.
Ez a gondolat jól harmonizált Szőllősi Imre személyiségével. A klub kereskedelmi és kézműves szakosztálya ma is működik.
Legmélyebb nyomokat azonban szakmai tevékenységével hagyott környezetében. „Mint tanár, nemcsak tudást közvetített, hanem példát adott, jellemet formált, életet vitt a könyvekbe, a könyveken keresztül a tanításba” – írja róla Lovász Ferenc, egykori igazgatója. Pedagógiai munkájában jól ötvöződött a szakmai hozzáértés, a közvetíteni tudás képességével. Tanítványai a tanulást úgy élhették meg, mint a képességfejlesztés olyan komplexumát, amely segítette őket a teljesítés, illetve adottságaik felismerésében, értékrendszerük fejlesztésében, céltételezéseiknek a realitásokkal való összemérésében.
(V.ö. Zsolnai József: Az értékközvetítő és képességfejlesztő pedagógia Bp. 1995.)
Tanítása nyomán felnőtt egy versenyképes nemzedék, akik az iskola hírnevét öregbíteni voltak képesek. Ő maga így vall erről:
„ legtöbbször a kémiát tanítottam. Évekig vezettem szakkört, fakultációt a szaktárgyamból. A megyei versenyeken az utóbbi 10 évben öt alkalommal értek el tanítványaim 2. helyezést, az első tízben azonban mindig benne voltak. A középiskolába kerülő tanulók jól megállják a helyüket. Folyamatosan ösztönzöm az önálló munkát, a problémák megoldását. TIT levelezős versenyen is minden évben részt veszünk, 5-6 tanuló szép eredményeket ér el.” (Szakmai önéletrajza)
1986-ban kiváló pedagógiai munkájának eredményeként a MPI felkérésére kémia szaktanácsadó lett.
Jelentős szakmai váltást jelentett ez számára: ”A megye 58 iskolája tartozik hozzám. Olyan terület ez, ahol több, mint 20%-ban nem szakosok tanítják
a kémiát. Számukra tanfolyamot szerveztem. Ezen kívül feladatom az iskolákban az állandó szakmai jelenlét biztosítása: továbbképzések, ankétok szervezése, feladatlapok összeállítása, különböző mérésekhez és tehetséggondozáshoz. Versenyek szervezése, a kar-

társak innovációs és alkotó munkájának ösztönzése: (szakmai önéletrajz)
Önértékelése rendkívül reális volt. Nemcsak a tanításban adott példát. Életszerepei között ott találjuk a „Homo stukiosus" (tájékozódó, művelődő) szerepet.
Úgy vállalta az élethosszig tartó tanulást, mint életformát. Szervezett és önművelő formában készült a mindig aktuális feladataira. „Igyekeztem elmélyülni a kémia szakmai, pedagógiai területei mellett a szaktanácsadás elméletében és módszereiben is. Megyei és országos szaktanácsadói tanfolyamokon, tovább-képzéseken vettem részt, hogy a pedagógiában és szaktárgyban várható változások, alternatívák irányát megismerjem, és későbbi munkám során ezeket hasznosítani tudjam" – írja önéletrajzában.
1991-1996-ig igazgatóhelyettes volt. Egykori igazgatója így ír róla:
„Jó pedagógiai gazdája volt a hozzá tartozó nevelési- oktatási területeknek. Szorgalmazta a változatos módszerek alkalmazását, az egyénre szabott, differenciált foglalkoztatást… vallotta, hogy a tanulót a tanulásban érdekeltté kell tenni.
Sikeres pályázatot nyújtott be a közoktatási alaphoz: „Az iskola objektív értékelés rendszerének kialakítása" címmel, elnyerése után a pályázatban vállaltak megvalósításán fáradozott. Ő volt az iskolaszék titkára.
Közben folyamatosan tanult: elvégezte az igazgatóhelyettesek tanfolyamát, majd a Pedagógus Szakma Megújítása Projekt mérésmetodikai tanfolyamát.
Szakmai és emberi kvalitásait számba véve egyenes út vezetett ahhoz, hogy sikerrel pályázza meg a József Attila Ált. Isk. igazgatói tisztét.
1996. aug. 1-től 2001. júl. 31-ig szólt megbízatása. Pályázatában olyan minőségi igényeket fogalmaz meg és vállal, amelyek egy 21. századi iskolát és tantestületet elővételeznek: „A társadalmunkban napjainkban lejátszódó folyamatok az iskolával szemben olyan elvárásokat támasztanak, amelyeknek csak nyitott, rugalmas, megújulásra kész nevelőtestület képes megfelelni. Ami tantestületünk jó úton halad ebben az irányban. Vezetői munkámat a bizalomra, az emberi méltóság sérthetetlenségére, a türelemre és az együttműködési készségre építem, és ezt várom el munkatársaimtól is."
Igazgatói tevékenységének idejére esett az iskola pedagógiai programjának és helyi tantervének kidolgozása, amely sajátos szubsztantív, normatív és stratégiai tudásegyüttest várt el az igazgatótól is. (V.ö. Zsolnai József: Bevezetés a pedagógiai gondolkodásba Bp. 2000.)
Ismét azt érezte, hogy tanulnia kell. 1998-ban beiratkozott a KLTE Bölcsészettudományi Karán indult közoktatás-vezetői szakra. Ekkor már birkóznia kellett a gyilkos kórral, de nem adta meg magát. Két orvosi kezelés között tette le vizsgáit sikeresen.
Rövid igazgatói pályafutását olyan történések kísérték, amelyek mélyen beíródtak az iskola történetébe. Kezdeményezésére létrejött az iskola alapítványa, meghonosodott a jótékonysági bál. A gyermekek számára hagyományteremtő céllal gyermeknapot szervezett.
A gyermekekkel való közvetlenségét tanúsítják „üzenetei", amelyeket a SULI-NEWS című iskolaújságon keresztül küldött tanítványainak.
„Év vége felé a munka, a rendezvények mindig sűrűsödnek, így lesz ez most is. Órákon a tanult agyag ismétlése, rendszerezése, a felmérések következnek. Érdemes egy kicsit ráhajtani!
A díszudvar elkészült. Remélem, tetszik nektek is. Vigyázzunk rá, hogy sokáig szép maradjon, a fák is meg tudjanak nőni! …"(1998/99.szám)
1999-ben ünnepelte az iskola fennállásának 50. évfordulóját, amely hatalmas népünnepéllyé terebélyesedett. Eljöttek régi diákok, itt dolgozott nevelők.
Az iskolával egyidős – akkor már igen beteg – igazgató a múlt értékeiből költekezett. Seneca leveleit tanulmányozta, ezekből idézett ünnepi beszédében.
„Nem az a boldog, akit a tömeg annak nevez, hanem aki minden javát lelkében hordozza. Szálegyenesen kimagaslik, eltapossa a bizonytalanságot, senkivel nem cserélne sorsot, az embernek egyedül emberi oldalát értékeli, biztos ítéletű, rendíthetetlen, megmozdítja valamilyen erő, de nem kavarhatja fel, s ha a sors hatalmas erővel a lehető legártalmasabb

dárdát rögzíti feléje, eltalálja ugyan, de nem sebzi meg…”

2000-ben a millennium és olimpia jegyében még ő nyitja meg a költészet- napi szavalóversenyt, az iskola tornabemutatóját.

Nemcsak az iskola, a város történetébe is beírta a nevét. Sikerrel indult az 1998-as önkormányzati választásokon. „…az egész város jövőjéért, fejlődéséért szeretnék dolgozni …” – vallotta megbízólevelének átvételekor.

Az oktatási bizonyság vezetőjeként komoly terveket szőtt, hivatalos levelek, feljegyzések tanúskodnak minderről, de ezeket már nem tudta megvalósítani.

Megtapasztalta: „…önmagunkkal vívni a legszörnyűbb viadal, de nem élhette meg, önmagunkkal győzni a legnagyobb diadal” – írja róla felesége.

Legfőbb erénye volt, hogy igyekezett úgy élni, ahogy másoktól elvárta. Vezérelvének tekintette Seneca gondolatait:

„Bölcsesség legfőbb tiszte és tanújele, hogy a tettek és szavak összecsengenek.”

Felhasznált irodalom: Zsolnai József: Az értékközvetítő és képességfejlesztő pedagógia Bp.1995.; iskolai és családi dokumentumok.

Új Imréné

T

Tar Imre (Balmazújváros, 1888. ápr. 28. — Debrecen 1970. jan. 5.): tanító.

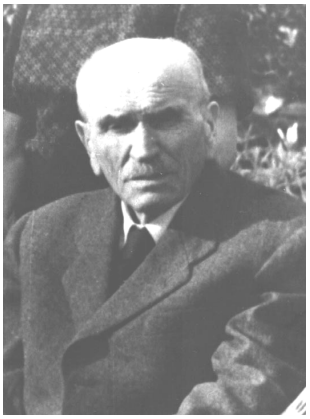

Tar Imre

Az elemi iskola első osztályát Balmazújvároson, a többit és a középiskola alsó osztályait Hajdúszoboszlón végezte, mivel szülei a hajdúsági városban telepedtek le.
A tanítói oklevelet a Debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében 1907-ben szerezte.
1907. szept.-ben a balmazújvárosi magyar ref. elemi iskolába megválasztották tanítónak. A kiváló tantestület kitűnt kézügyességével. Varga Antallal sok értékes szemléltető eszközt készített iskolája számára.
Élénken vett részt a község kulturális munkájában. 1918-ban családjával Debre-cenbe költözött. A megyeszékhely ref. elemi iskolájában tanított 1948. jún. 22-ig, nyugdíjazásáig. Ezután is vállalt tanítást.
Tar Imre pedagógiai újításaival szerzett hírnevet.
Első pedagógiai újítását, a „Tar Imre-féle nemzeti számoló”-t, 1928-ban szabadalmaztatta, amit a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium taneszközként használni engedélyezett. Olyan számológép volt ez, amelyet az első osztályosok oktatásánál használtak. Készült nagyobb és kisebb méretben. Az előbbi a tanító használta szemléltetésre, az utóbbi pedig a tanulók fontos munkaeszköze volt. Ennek az volt az előnye, hogy a gyermek a golyókból kirakott mennyiséget együtt és szétbontva összetételeiben láthatta, és biztos számkép alakulhatott ki a tudatában. Ezt a szemléltető eszközt tökéletesítette. Ezzel vett részt a Művelődésügyi Minisztérium, 1952-ben meghirdetett pályázatán és 1953-ban az Országos Pedagógiai Újító Kiállításon, 1957-ben készült el a színes kockás számológépének a 30 kockás változata. Sok helyen bemutatta és ismertette a használatát. A Művelődésügyi Minisztérium elrendelte a sorozatgyártását. Az ált. isk.-ban a tanítók 1959-től szemléltettek vele. Ezek mellett még sok újítását is elfogadták, melyet sokáig alkalmaztak az iskolákban. Az óvodapedagógusok munkáját is igyekezett segíteni, amikor az óvodások részére didaktikus játékokat szerkesztett.
Az országban elsőként kapta meg a Kiváló Pedagógus Újító kitüntető címet. 1963. május 21-én és 22-én a Pedagógusok Szakszervezete és a Művelődésügyi Minisztérium

Debrecenben rendezte meg a II. országos pedagógiai újítási ankétot, melyen az ország különböző vidékeiről érkezett több mint 150 részvevő jelenlétében ünnepélyesen adták át a 75 éves Tar Imrének, a több mint hússzoros újítónak a szemléltető oktatás fejlesztése érdekében végzett munkássága elismeréséül szóló okmányt.

Források:

Dr. Varga Antal: Balmazújvárosi neves emberek. (Kézirat, a balmazújvárosi Semsey Andor Múzeum őrzi.)

A Népszabadság 1963. május 23-án és 1970. január 10-én megjelent száma

Király István

Ternyey András (Felsőfügöd, 1925. márc. 14. — 1993. ?): ált. isk. tanár, igazgató.

Ternyei András

Szülőfalujában végezte elemi iskoláit, majd a Kecskeméti Ref. Árvaház lett az otthona, ahol felfigyeltek a tehetségére és taníttatták. A kiskunfélegyházai róm. kat. tanítóképzőben végzett, ahol Tulit Péter a testnevelő tanára. Vezetésével tagja a többszörösen országos bajnok főiskolás csapatnak.

Kántor-tanítói oklevéllel a zsebében érkezett vissza szűkebb hazájába, s kezdte meg egész életére szóló pedagógiai hivatását. Fényeslitkén, felvállalva a szegény falusi gyerekeket, szeretettel tanította őket a betűvetés tudományára. Közben ő maga is tanult. Az egri főiskolán ének-zene szakos tanári oklevelet szerzett.

1955-ben került Debrecenbe, a Péterfia úti ált. isk.-ba, ahol ének-zenét tanított, kórusokat szervezett, aktívan bekapcsolódott a város zenei életébe. 1966-tól már igazgató itt, iskolát teremtett, tantestületet szervezett, aktív karnagyként tevékenykedett.

1976 fordulópont volt az életében. Ekkorra épült fel a Vénkerti lakótelep a maga 24 tantermes iskolájával. Első városi uszodás iskola, és tornaterme is legnagyobb méretű, 200 fős ebédlője, 1600 adagos konyhája működött. Ide hívták igazgatónak. Szép és nagy feladatot kapott. Olyan kihívás volt ez, amit kevés ember mondott volna vissza. Vonzó és egyben felelősségteljes. Az iskola egy modern, új épület, ami kínálja a legnagyszerűbb lehetőségeket a színvonalas nevelő-oktató munka kibontakoztatására.

A speciális testnevelési osztály indításához adottak voltak a feltételek, de az ő szívében ott élt az ének, a muzsika szeretete, egész lényegét áthatotta a vágy, hogy speciális ének-zenei képzés legyen az iskolában. Kodállyal együtt vallotta: „Utóvégre lehet élni zene nélkül is. A sivatagon át is vezet út. De mi, aki azon fáradozunk, hogy minden gyermek kezébe kapja a jó zene kulcsát, s vele a rossz zene elleni talizmánt, azt akarjuk, hogy ne úgy járja végig az élete útját, mintha sivatagon menne át, hanem virágoskerten.” Így párhuzamosan indította a testnevelés és énekzenei képzést.

Olyan szépnek látszott minden s ő egyfolytában tervezgetett. Szinte gyermekként a szivárványra vágyott, az akkor sokat ígérő feltételek láttán. Örömmel nézte a sok csodálkozó gyermekarcot, nem is gondolva arra, hogy ez a kis család, hatalmas közösséggé duzzad, hogy el sem fér az iskola épületében. A nyolcszáz tanulóra tervezett iskola létszáma megháromszorozódott. Ahova csak padot lehetett berakni, ott tanítás folyt reggeltől estig. Évről évre nőtt a testület létszáma is, így közösséget formálni az egymást is alig ismerő emberekből nem volt egyszerű feladat. De hitte, hogy ez sikerülni fog, s ő napról napra megújította önmagát, hitet adva másoknak is.

Rengeteget küszködött az új épület kivitelezési hibáival, a túlzsúfoltságból adódó károsodásokkal. S mindeközben foglalkoznia kellett a tartalmi munka megújításával, a ’78-as új tanterv bevezetésével, továbbképzések, bemutató tanítások szervezésével. Mindez külön-külön is teljes embert kívánt.

Szinte minden hétvégén volt program az iskolában, szomszédolás a Délibáb együttessel, komolyzenei hangversenyek, kórusok találkozója, vetélkedők, versenyek színtere volt az aula. Az iskolában gyakran fellépett az MGM énekkara, amelynek karnagya volt.

Mi adhatott erőt neki? Végtelen gyermekszeretete, mélységes humanizmusa, pedagógiai elhivatottsága mellett az egyre szaporodó sikerek, amelyeket a tanítványok hoztak vetélkedőkről , versenyekről, s az egyre javuló középiskolai visszajelzések. Országos első helyek úszásban, tornában, az énekkar nemzetközi rangos szereplése.

Ternyey András teljes emberi életet élt, a fájdalmas azonban az, oly hamar rátört a végzetes betegség, hogy végig sem gondolhatta tartalmas életpályáját. Ő mindig azt vallotta: az emberi élet egyszeri és megismételhetetlen. Ő ennek megfelelően élt, dolgozott és ember maradt a legnehezebb helyzetekben is.

Juhász Sándorné

Tivadar Andor (Törökszentmiklós, 1925. szept. 12. — Debrecen, 2001. dec. 14.): tanító, ált. isk. tanár, igazgató.

Tivadar Andor

Anyja mindig háztartásban dolgozott. Apja 1940-ig szabómester, majd tisztviselő. A községi tanácsnál dolgozott nyugdíjazásáig.

Tivadar Andor az elemi és polgári iskola 4-4 osztályát Törökszentmiklóson végezte kitűnő eredménnyel. 1940-től 1945-ig a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetébe járt és 1945. július 20-án képesítőzött, szintén kitűnő eredménnyel.

Közben 1944. máj. 1-től okt. 1-ig az iskolában a tanítás szünetelt. Ekkor a törökszentmiklósi gőzmalomban lisztosztályozó. Innen okt. 1-én elviszik leventének, október 15-én megszökött.

1944. dec. 1-től 1945. febr. 28-ig a törökszentmiklósi Ref. Elemi Nép-iskolában tanított, majd mikor megindult a forgalom visszament Debrecenbe a tanítóképzőt befejezni.

Végzés után állást nem kapott az iskolában, ezért a szolnoki Forgalmi Adóhivatalnál kezdett dolgozni. Innen vonult be katonai szolgálatra 1947. okt. 20-án. A kiskunhalasi 11. Határvadász zászlóaljnál a parancsnokságon dolgozott, mint nyomozó, leszereléséig, 1949. márc. 15-ig, majd visszament az adófelügyelőségre dolgozni.

Közben az iskolákat államosították, és őt Tiszatenyőre nevezték ki tanítónak 1950. ápr. 14-én.

Minden munkahelyén és a katonaságnál is aktívan részt vett a sport-, és a kulturális életben.

Labdarugó, énekkarok, színjátszó és tánccsoportok vezetője. Népművelői munkáját Tiszatenyőn is folytatja.

1951-ben kezdte meg tanulmányit a szegedi Pedagógiai Főiskola matematika-fizika szakán levelező tagozaton.

1951. szept. 1-én a törökszentmiklósi Bethlen úti iskola igazgatóhelyettesévé nevezték ki.

1953-ban házasságot kötött Kolozsi Ágnes tanítónővel. Lemond igazgatói tisztéről, hogy feleségével egy iskolában taníthasson.

1954-ben született kislánya, Ildikó.

1954-ben államvizsgázott a szegedi főiskolán, kitűnő eredménnyel, vörös diplomát kapott.

Szept. 1-től Szolnok megye vezető szakfelügyelője matematika-fizika szakon. (Előző

évben is végzett felügyelői tevékenységet Törökszentmiklós város és járás területén.)
Iskolai és szakfelügyelői tevékenysége mellett az ország második legnagyobb pedagógus Fáklya Sporkörének labdarugó szakosztályát vezette és a járási Labdarugó Szövetség elnöke volt, színjátszó csoportokat vezetett és 1949-től a dolgozók általános iskolájában is tanított. Éveken át végzett kiváló munkájáért melyet szakmai és kulturális téren végzett, Kossuth-díjra terjesztették, azonban 1957-ben, a forradalom idején kommunista ellenesnek minősített tevékenységéért „népgazdasági érdekből" a surjáni általános iskolába helyezték.
Ebben az évben született fia, Péter.
1958-ban a járási tanács Fegyvernekre helyezte. A tanítás mellett a község kulturális életének is irányítója. Színjátszó csoport és énekkar vezetője, művelődési otthon igazgatója. Minden munkájában maximalista és fáradhatatlan.
1960-ban elvált feleségétől. Szüleit és két gyermekét magához vette. Családi problémái megviselték. Nem akart többé Szolnok megyében dolgozni.
Többszöri kérésére kiadták Hajdú-Bihar megyének. Monostorpályiban tudtak neki szolgálati lakást biztosítani, 1963. márciusában ide költözött.
1963. aug. 13-tól Monostorpályiban iskolaigazgató.
1963. szept.-től gyermekeit az édesanyjuk neveli (az ő szülei már 67-és 70 évesek).
Munkásságát az ezután következő 22 éven át az iskola, a szülők és a falu életének szentelte. Kemény, határozott vezető volt. Szaktekintélye hamar ismerté és elismerté tette. Rengeteg óralátogatása magas szintű tudásának átadását szolgálta. Követelt először önmagától, azután munkatársaitól (napi 12 órát dolgozott). Néhány év múlva a kis falu iskolája a pezsgő szakmai élet, az eredményes pedagógiai munka nyomán bázisiskolává fejlődött.
Az iskola több országos kísérletbe is bekapcsolódott. Ő indította el H-B megyében a NyIK programot. Szinte folyamatos volt a kapcsolat a H-B megyei Pedagógiai Intézettel és az OPI nagy szaktekintélyű munkatársaival, (Kelemen László, Varga Tamás, S. Végh Edit, C. Neményi Eszter, Kuti Gusztávné stb.) akiktől szintén sokat tanulhattak a nevelők. A kísérletekből azt vette át az iskola, ami az igazgató szakmai szűrőjén átment, vagy amit át tudott dolgozni kollégáival úgy, hogy az az iskola javát szolgálja (komplex matematikatanítás, pontozásos értékelés, iskolaotthon, folyamatos mérés, differenciált képesség-fejlesztés, 1. osztályos tanítási módszerek, tantárgycsoportos oktatás, stb). A megye sok iskolájából jöttek Monostorpályiba tapasztalat-cserére. Pedagógiai elve volt, hogy csak úgy lehet a tanuló sajátja a tudás, ha ő maga járja végig a megismerés útját. Ez a törekvés jelentette a legeredményesebb óravezetést.
Minden évben sokféle tanulmányi és kulturális versenyben vett részt az iskola, járási és megyei szinten, matematikából évtizedeken át a megyei verseny legjobb első három helyezettje között voltak tanítványai. Szívügyének tekintette a tanítói munka segítését is. Vezetésével az iskola eredményei jobbak voltak a többi településnél. Magas volt a továbbtanulók száma. Meg is állták a helyüket, bármely középiskolába jelentkeztek
Rendkívül fontosnak tartotta az iskolai közösségek fejlesztését. Ennek színtere az úttörőmozgalom volt, melyet a cserkészetben szerzett tapasztalataival is színesített.
Aktívan kapcsolódott be a falu kulturális életének alakításába. A szülők pedagógiai tudásának gyarapítása érdekében éveken át folyamatosan Szülők Iskolája előadássorozatot rendezett és ő is tartott felvilágosító előadásokat. Számtalan egyéb községi rendezvényt is szervezett (színház, farsang, iskolai előadások, szülő-pedagógus találkozó stb.). A Népfront elnökeként, tanácstagként is, hosszú ideig szolgálta a települést.
A megyei igazgatói munkaközösségben is éveken át dolgozott.
1975-ben megnősült. Felesége Koltai Éva, tanítónő.
1977-ben született harmadik gyermeke, Beáta.
Jó kapcsolata folyamatos másik két gyermekével.
1985-ben, 60 évesen ment nyugdíjba. Fájó szívvel hagyta ott a kis falut, melyet magáénak érzett. A család Debrecenbe költözött.

Elismerései (Monostorpályi munkássága idején):

1965. Társadalmi munkáért arany fokozat (H-B. Megyei Tanács)
1970. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója
1971. KISZ KB dicsérő oklevél
1977. Magyar Úttörő Szövetség Országos Elnöksége a kisdobosok és úttörők körében végzett eredményes munkáért dicsérő oklevél
1979. Közösségi munkáért emlékérem
1980. Maróthi díj (pedagógiai munkáért)
1982. Kiváló Úttörővezető kitüntetés (Magyar Úttörőszövetség)
1985. Hazafias Népfront Országos Tanácsa, elismerő oklevél
1985. Gyermekekért érdemérem

1985-től, 10 éven át, nyugdíjasként a Debreceni Városi Könyvtár József Attila Fiókkönyvtárának vezetője. Pedagógusi mivoltát, emberszeretetét itt se tagadja meg: rövid időn belül megsokszorozta a könyvtár olvasóinak létszámát. 70 éves korában hagyta abba a munkát. Ezután már csak a rejtvényfejtésnek élt.

2001. december 14-én szívinfarktusban halt meg. Gazdag, tartalmas, küzdelmes élete volt. Környezete felé rendkívüli tudást és szeretetet sugárzott. Léte nem volt hiábavaló. Lámpás volt ahol megjelent, ahol élt.

Tivadar Andorné

Tokai Gyula (Biharkeresztes, 1921. dec. 1. — Létavértes,): tanító, ált. isk. tanár, szakfelügyelő.

Tokai Gyula

1. ábra

Hatgyermekes részesarató család első gyermekeként született. Önéletrajzában írja: „Igazi alföldi szűkmarkú szegénységben nőttem fel. Édesapám oldalán korán megtanultam, hogy mi a munka. Az ötödik elemi elvégzése után már marokszedője voltam, és az is maradtam tizenkilenc éves koromig.”

A hat elemi elvégzése után nevelői javaslatra különbözetivel került a berettyóújfalui polgári iskolába, majd 1937-ben vették fel a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetébe.

Tanulmányait kiváló eredménnyel végezte „Úgy tanultam és dolgoztam, hogy szinte teljesen megkerestem tanulásom, ellátásom, ruházkodásom költségeit”. Volt mezőgazdasági és építő munkás, magántanító, szállodai hordár stb.

A tanítóképzőt 1942-ben végezte el. Az okl. tanító 1942. júl. 1-én már Kunhegyes-Gyócson kezdte meg tanyai vándortanító munkáját. Nem sokáig taníthatott, mert tényleges katonai szolgálatra hívták be. 1944 márc.-ában mozgósították, és kivitték a nyugat-ukrajnai frontra. 1944. ápr. 24-én karpaszományos szakaszvezető rangban szovjet hadifogságba esett.

A fogság ideje alatt antifasiszta iskolán vett részt, majd szabadulásáig a donyeci szénmedencében dolgozott. 1948. nov. 21-én, mint megválasztott antifasiszta bizottsági tag került haza. Fiatal szervezete a nehéz körülmények között végzett bányászmunkát viszonylag hamar kiheverte.

A szajoli ált. isk.-hoz került, majd 1949. aug. 1-vel Bihar megyébe, Nagylétára osztották be.

A fiatal tehetséges nevelő, előbb ált. iskolai tanítói feladatot látott el. 1949-1953 között megszerezte az ált. isk.-i matematika-fizika szakos tanári diplomát az egri Pedagógiai Főiskolán.

Iskolai munkája mellett 1950/51-ben a Pedagógus Szakszervezet járási titkára is volt.

Tehetségére, magas ált. és szakmai műveltségére felfigyeltek, és így került 1951. aug. 1-én a tanügyigazgatásba. A nagylétai Járási Tanács tanulmányi felügyelője lett. Felügyelői megbízása a járás megszűnése után is megmaradt, mert ezt követően a derecskei

Járási Tanács szakfelügyelője, majd tanulmányi felügyelője lett, 1967. dec. 31-ig.
A felügyelői munkaköröket a tőle megszokott pontossággal, lelkiismeretességgel, szakmai hozzáértéssel, emberséggel látta el. A járás területén vonattal, de legtöbbször kerékpárral közlekedett, és látogatta az iskolákat.
Látóköréből nem maradtak ki a tanyai iskolák sem. Télen többször előfordult, hogy hátára került a kerékpár. Erős, fáradhatatlan ember volt. Soha nem panaszkodott. Munkájában nem volt türelmetlen. Tapasztalatcseréken, továbbképzési napokon tanártársaival megismertette a korszerű eljárásokat. Az igazgatók is segítséget kaptak tőle az iskolai oktató-nevelő munka irányításához, ellenőrzéséhez.
Színvonalas módszertani kultúrára törekedett. Gazdag tapasztalatait készségesen adta át. Munkájában központi szerepet szánt a szemléltetésnek, eszközkészítésnek.
A nyűhetetlennek tűnő erős ember ereje azonban megfogyott. Felügyelői megbízásáról – mely tizenhat évig tartott – egészségügyi állapotára és családi helyzetére való hivatkozással mondott le. Ekkor ugyanis már felesége egészségi állapota is egyre súlyosbodott.
1968. jan. 1-től került vissza iskolánkhoz. Felügyelői munkáját a Művelődési Minisztérium az Oktatásügy Kiváló Dolgozója és Kiváló Tanár kitüntetéssel ismerte el.
Nagy ambícióval tette alkalmassá a fizikai előadót a korszerű munkához. A KLTE kiselejtezett kísérleti asztalait építette be, és szerelte fel a szükséges áramforrásokkal. Nagy gondot fordított a tanulói kísérletekre, azok előkészítése olykor éjfélig is tartott.
Továbbképzési napokon ebben a „műhelyben” szerveződtek a termékeny tapasztalatcserék.
Tanítványi nagyon szerették annak ellenére, hogy maguk között „nehézperces tanár bácsinak” nevezték. Ritka óra múlt el, hogy ne hangozzék el kicsengetés után „még egy nehéz perc, és befejezem”. Volt tanítványai szívesen jártak vissza a középiskolából, egyetemekről tanácsot, szakmai segítséget kérni tanulmányi munkájukhoz. Számos tanítványa lett pedagógus, akik a gyakorlatot nála végezték. Itt nem csak a szakmai tudást, hanem a szakma szeretetét is megízlelhették.
Sikeres volt a pályaorientációja: kiváló szakembereket nevelt, általános iskolai, középiskolai tanárok sora nevelődött fel keze alatt. Több tanítványa az egyetemi katedrán is sikerrel állta meg helyét. Mások mérnökök lettek, akik vallották, hogy igen sokat köszönhetnek volt ált. isk. tanáruknak.
Osztályfőnöki munkájában fontos szerepet kapott a munkára nevelés, a pályaválasztás előkészítése, a szűkebb és tágabb környezet megismertetése. Nagy gonddal szervezte és segítette az osztálykirándulásokat, iskolai országjárásokat, a turizmust, megkedveltette a gyalog- és kerékpártúrákat.
Szakköri munkájában fő helyen szerepelt a tehetségek gondozása, a versenyekre való felkészítés. Tanítványai sikeresen szerepeltek a járási, megyei és országos versenyeken. Olyan eszközöket készített ő maga is, amit gyárilag sokkal később konstruáltak meg, és juttattak el az iskolákhoz.
Érdeklődése túlmutatott szaktárgyai tanításán. A lakóhelyismeret tanításához módszertani levelet készített a lakótelepüléséről és határáról, amit térképpel is ellátott. Ezzel segítette a nevelők munkáját is. Újító pedagógus volt. Több újítását fogadták el, pl. „A generátortól a fogyasztóig” témában s ezért miniszteri dicséretet kapott.
Túróczi Barnabás kéziratában olvashatjuk: „Nyugdíjas éveit a település története megírásának szentelte. (…) Létavértes önkormányzata 1992-ben jelentette meg az általa írt *Nagyléta földje és népe c.* munkáját, amely a kezdetektől az 1870-es évekig dolgozza fel a település történetét.”. 1993-ban a Lakitelki Alapítvány helytörténeti pályázatán kiemelkedő eredményt ért el.
Sokrétű közéleti tevékenységet is végzett. Dolgozott az ifjúsági szervezetben, a szakszervezetben, a községi közművelődésben. Iskolai és iskolán kívüli tevékenységéért számos kitüntetést kapott a már korábban említettek mellett:
Kiváló Úttörővezető, 1973; Maróthi-díj, 1975; Úttörővezetői Érdemérem, 1977; Munka Érdemrend arany fokozata, 1980; Pedagógus Szolgálati Emlékérem, 1982.

1993-ban posztumusz kitüntetésként megkapta a díszpolgári elismerést. Ő lett Létavértes első díszpolgára. A várossá nyilvánítás ötödik évfordulóján pedig emléktáblán örökítette meg nevét az önkormányzat, amelyen Vörösmarty sorai személyiségét idézik:

„Emléke oltva van a földbe, melyen élt,
Mélyen bocsátja le megáldott gyökerét.”

Kerek Lajos

Tóth István Gusztáv (Tiszakerecseny, 1946. ápr. 12. — Szentpéterszeg, 2000. jún. 3.): ált. isk. tanár.

Tóth István Gusztáv

Az ált. isk.-át szülőfalujában végzi el, majd a kisvárdai Bessenyei György Gimnáziumban érettségizik, 1964-ben.

A debreceni Ref. Koll. Teológiai Főiskola hallgatója ’64 és ’67 között.

A nyíregyházai Bessenyei György Tanárképző Főiskolán 1976-ban szerez diplomát.

Pedagógiai pályafutását 1968. szept.1-jén kezdte Szentpéterszegen, képesítés nélküli nevelőként. Alsó tagozatosokat oktatott, majd testnevelést, mezőgazdasági ismereteket és gyakorlati foglalkozást tanított a felső tagozatban. Irányította az iskolai sportéletet, s mivel jó eredményeket ért el tanítványaival ezen a területen körzeti sportfelelőse lett négy községnek.

A mezőgazdasági ismereteket, a növénytermesztést és a téli technikai műhelymunkát is olyan magas szinten oktatta, hogy a megyei tanfelügyelő szakfelügyelőnek terjesztette fel. /Nem volt párttag és a teológiai tanulmányai miatt ezt a szakmai elismerést nem érhette el./

Többször tartott bemutató tanítást a járási továbbképzéseken. Szakfelügyelői javaslatra körzeti munkaközösség vezetője, 17 községnek területfelelőse. A tanárképző főiskolát levelező hallgatóként végezte el, tanítás mellett. Az általános iskola vezetése több alkalommal bízta meg osztályfőnöki feladatokkal is. Tanítványai tisztelték, szerették, a szülőkkel való kapcsolattartása példaértékű volt.

Több éven keresztül gyermek és ifjúságvédelmi felelőse volt az iskolának. Pedagógus társai jó kollégának ismerték, szerették, halk szavú, csendes, megfontolt tanácsait igényelték.

Munkájának jobb elvégzése érdekében 2 éves komplex szemináriumot végzett, szakdolgozatát kiválóra értékelték.

Megfakultak már azok az oklevelek, melyeket a sporteredményeikért kaptak a diákjai akiket ő készített fel a versenyekre.

Ma is őrzi az iskola vitrinje azokat a serlegeket, kupákat, vándorkupákat, melyeket az ő keze nyomán nyertek el tanítványai, iskolája,

Feleségével együtt pedagógus dinasztiát alapított, hisz felesége is pedagógus volt.Ő is Szentpéterszegen kezdett tanítani és nyugdíjazásáig végig itt tanított, fia és leánya is pedagógusok, szintén a szentpéterszegi iskolában tanítanak.

Pedagógusi kitüntetést nem kapott, mivel a szakmai féltékenységen kívül a teológiai tanulmányok is árnyékként kísérték pályafutását. Mégis nagy kitüntetés érte, hiszen az 1990. évi önkormányzati választásokon barátai, kollegái, volt diákjai felkérésére települési képviselő-jelölként indult és akkor, valamint 1994 és 1998-ban is megválasztották települési képviselőnek. Sőt 1990-től haláláig, a falu alpolgármestere volt, pedig soha, egyetlen politikai pártnak sem volt tagja.

A pedagógus pálya mellett kereset kiegészítő tevékenységként kezdett a méhészkedéshez. Ez később annyira megszerette, hogy hobbyjává vált. Rövid idő után méhésztársai keresték tanácsadásai, ötletei miatt, akiknek

szívesen segített. Ennek az lett az eredménye, hogy 1983-ban a Bihari Méhészegyesület elnökévé választották, 1999-ig folyamatosan töltötte be ezt a tisztséget, melyről betegsége miatt volt kénytelen lemondani. Bár soha sem vágyott funkcióra, mégis hosszú ideig a H-B megyei Méhészegyesület vezetőségi tagja is volt.
Nagyon sok tanítványával ismertette meg a méhészet fortélyait, hasznosságát. E tárgyban 1999. évben a Méhészújságban megjelent: "A méhészet jövője" c. tanulmánya nem csak szakmai körökben keltett nagy érdeklődést.
Szakmai-közéleti tevékenysége:
négy község sportfelelőse: 1972-1990 között.
A technika-oktatás területfelelőse 17 községben, 1974-1983 között.
Munkaközösség vezető: 1978-1988. Osztályfőnök: 1970-1990.
Közéleti tevékenység:
Bihari Méhészegyesület elnöke: 1983-1999.
Települési képviselő: 1990-2000.
Szentpéterszeg alpolgármestere: 1990-2000 között.
1999-ben Szentpéterszegért Érdemérem kitüntetést kapta.

Illés Tóth József

D. Tóth László (Balmazújváros, 1926 — Debrecen, 2000): GYIVI igazgató, c. főiskolai tanár.

D. Tóth László

Balmazújvárosban született és nevelkedett félárvaként öt testvérével. Tanítói pályára készült, ezért iratkozott be a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetébe. 1948-ban helyettes tanítóként került Nagyhegyes egyik tanyai iskolájába. Gyermekkori élményei mellett az ottani tanulók és emberek életkörülményeinek megismerése megha-tározó motivációt jelentett számára. 1950-ben kerül Debrecenbe, a MÁV Műhelytelepi iskolájában tanított magyar nyelv és irodalmat és történelmet. 1951-ben kezd dolgozni a megyei tanügyigazgatásban, ahol a gyermek- és ifjúságvédelem felügyelete mellett a diákotthonok, Koll.-ok és a gyógypedagógiai intézmények gondozását kapta feladatául. Munkakörének ellátása tanulmányai folytatására késztette, ezért előbb ált. isk.-i oklevelet, majd gyógypedagógiai diplomát szerzett.
Tevékenységének súlypontját a gyermek- és ifjúságvédelem képezte. Figyelme elsősorban az állami gondozottak intézeti és nevelőszülői elhelyezésére irányult. Szorgalmazta a megyei nevelőotthoni hálózat kiépítését, s ennek is köszönhetően épült ki egy funkciójában differenciált gyermekvédelmi intézményrendszer Hajdú-Biharban.
Pályájának újabb és egyben végleges állomása 1967-től a Hajdú-Bihar Megyei Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet. 23 évi itteni tevékenység után, 1989-ben az Intézet igazgató-

jaként ment nyugdíjba. A nyugdíjas évek sem jelentettek azonban nyugalmat számára. Nyugdíjas éveiben elsősorban a gyermekvédelmi szakemberképzés rendszerének kimunkálásában vesz részt, leendő szociálpedagógusokat oktatott a Hajdúböszörményi Wargha István Pedagógiai Főiskolán, de aktív tevékenységet végzett a családdal és a gyermekvédelemmel foglalkozó hazai és nemzetközi szakmai és társadalmi szervezetekben.

Kutató, kísérletező pedagógus volt. Tapasztalatait és újító, fejlesztő elképzeléseit napilapokban, megyei kiadványokban és országos szakfolyóiratokban fejtette ki.

Munkásságát számos kitüntetéssel ismerték el, s ezt sohasem kizárólagos egyéni érdemének tekintette, hanem munkatársai elismerésének is.

A gyermekvédelemben egyik legfontosabb feladatnak tekintette az állami gondozottak társadalomba való beilleszkedésének segítését. Ennek alárendelten alakítja át az intézményes gondozás megyei szervezeti kereteit, és munkatársaival együtt kidolgozza a megelőzés, az utógondozás, és az örökbefogadás egymáshoz illeszkedő feladatrendszerét és hatáskörét. A Hajdú-Bihar megyei gyermekvédelem kísérleti tapasztalatait az ágazati minisztérium a GYIVI rendtartás kimunkálásában hasznosította. Igen sokat fáradozott a hivatásos nevelőszülői hálózat kiépítése érdekében.

Jelentős eredményeket ért el a családgondozói terepmunka rendszerének kimunkálásában

A családgondozói kísérlet tárta fel legmeggyőzőbben, hogy az eredményes gyermekvédelmi tevékenység legfontosabb feltétele a kellően felkészített szakember. A Hajdúböszörményi Főiskola fogadási készséget tanúsított a család- és gyermekvédelmi szakember képzése iránt. Nem kis feladatot jelentett a sokirányú képzési anyag kidolgozása, a képzési idő meghatározása, valamint a végzettséget tanúsító oklevél minősítése. Tóth László ebben is jelentős munkát vállalt, s a kísérletet támogatta a minisztérium illetékes főosztálya is.

Intenzív közéleti, szakmai tevékenységet fejtett ki számos szervezetben. Kiemelkedő munkát végezett a MPT gyermekvédelmi szakosz-tályában.

Tóth László gyermekvédelmi tevékenysége nemzetközi szinten is ismert lett. Számos rangos szervezet kérte fel közreműködésre, előadásra és tagságra. Tagja volt a Nevelőotthonok Nemzetközi Szervezete Magyarországi Egyesületének, az „Anya Nélkül Nevelkedő Gyermekek” alapítvány kuratóriumának. Nemzetközi szervezetek felkérésére több országban tartott előadást a hazai gyermekvédelemről és az általa folytatott kísérletek tapasztalatairól.

Válogatott publikációi:

A gyermekvédelem helyzete megyénkben (HBN, 1969.jún.11.); Állami gondozott beszédhibás gyermekekért (K, 1971. ápr. 16.); Hajdú-Bihar megye gyermek- és ifjúságvédelme (Debrecen, 1974); Pártfogói munka módszertani tapasztalatai (MPT, 1976.); Harminc éve nyílt meg az ország első gyermekvárosa (HBN, 1976. jún. 12.); A zeleméri árvaház (K 1976. nov.12.); Nevelőszülők Hajdú-Biharban (MPT, 1977.); Gyermek és ifjúságvédelem Magyarországon (ea. Amerikai Magyar Szó); Ádám Zsigmond 1906 — 1962. (Emlékkötet, 1981.); A nevelőmunka időszerű feladatai (PSZ, 1983. júl.-aug.); A gyermek és ifjúságvédelem távlati továbbfejlesztése (PSZ, 1983. dec.); Gyermekvédelmi tanácskozás (PSZ, 1983. jún.); A gyermekvédelmi szakemberképzés helyzete és feladatai (ea. MPT, 1985.); Iskola és Társadalom. Sokat ígérő kísérlet. (NSZ, 1985. nov. 27.); 100 éve született Nemes Lipót, a gyermekvédelem apostola (ea., Körmend); Család és gyermekvédelmi szakemberképzés (HBN, 1987. júl. 4.); Ádám Zsigmond — Makarenkó követője (Debrecen, 1988.); Munkára nevelés Gönczy Pál pedagógiai tevékenységében (ea. MPT,1989.); Családsegítés és kutatómunka (Budapest, 1990.); A menhelyi törvény megalkotásának 90. évfordulója

Gerencsér Attila

Túri Bernát (Hajdúszoboszló, 1903. dec. 29. — 1982.): tanító, ált. iskolai tanár.

Túri Bernát

Az alapfokú iskolai tanulmányait szülővárosában végezte, majd a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetének lett diákja. Ott szerzett 1926-ban tanítói és kántori képesítést. Egy évig a hajdúszoboszlói bíróságon dolgozott.

1927. szept. 1-től a balmazújvárosi magyar ref. elemi népiskolában tanított. A pályakezdést követően sikerrel vezette az iskola énekkarát. Leánykart is szervezett. Énekkarával díjakat, vándorzászlót nyert.

1931-ben a magyar és a német ref. egyház az iskolát saját anyagi erejéből nem tudta fenntartani. A két iskolát községi jellegűvé szervezték át. Tanítóit – közöttük Túri Bernátot is – a községi iskolaszék községi tanítókká választotta. Még abban az évben a fiatal tanító karnagyképző tanfolyamot végzett. 1935-től a gazdasági iskolában is tanított. Elméleti és gyakorlati gazdasági ismereteket oktatott a fiataloknak. Részt vett a községi Vöröskereszt munkájában. A nagyközség zenei életében jelentős szerepet vállalt. Megszervezte a főként leventékből álló fúvószenekart. A katonai behívások miatt a zenekar jó ideig nem működött. A háború után ő keltette életre.

1940-ben, a második bécsi döntés után a ref. egyház kántora a visszacsatolt Észak-Erdélybe ment tanítani. Túri Bernát a tanítás mellett elvállalta a kántori teendőket. Szép, erőteljes énekhangjáért és remek orgonajátékáért a gyülekezet tagjai szerették.

Tanítási óráin a módszerek gazdag tárházából az egyes didaktikai feladatok megoldásához mindig az alkalmas eljárásokat választotta ki. Az osztálya jól tanulóit kiemelkedő teljesítményre késztette, s a gyengébb képességűekkel is lelkiismeretesen foglalkozott.

A magyar középosztály úri gőgje rá nem volt jellemző. A balmazújvárosi tanítók közül többen az értelmiség és egy mitizált parasztság kapcsolatának megerősítésében hittek. Néhányhoz pedig a népi írók mozgalma állt legközelebb. Ámde paraszti származásukról hallgattak. Túri Bernát büszke volt arra, hogy szegényparaszt családból emelkedett ki. Ezt tanítványainak sokszor elmondta, s beszélt nekik gyermekéveiről, a szoboszlói szegény emberek életéről.

1945 után is fáradhatatlanul dolgozott. Az újvárosi ipartestületnek kitűnő dalárdája a háborús években szétzilálódott. Karnagyuk a deportálás áldozata lett. A férfikórust Túri Bernát újjászervezte. Ő lett a vezetője. (Az 1950-es évek elején az erőszakos szövetkezetesítés miatt a kórus feloszlott.)

Munkabírása emberfelettinek tűnt. A tanítás mellett az iskolák számadó igazgatói teendőit is végezte. Intézte a község pedagógusainak bérügyeit. Precíz, becsületes ügyintéző volt. Az államosítás után nem állhatott egyháza szolgálatára. 1948-tól ő volt az iskola énektanára. Többször vezette a pedagógusok énekkarát, és irányította a községi fúvószenekart. A sportegyesület vezetőségében is tevékenykedett.

1954-ben ált. isk.-i énektanári képesítést szerzett az egri Pedagógiai Főiskolán.

Az 1921-ben alapított iparitanonc-iskola 1944-ben megszűnt. Az iskola újjászervezése Túri Bernát érdeme. A szervezett szakmai oktatás 1954. szept. 22-én indult 13 főnek. A Könnyűipari Minisztérium H-B megyei Iparitanuló Iskolájának tagiskolája volt a balmazújvárosi. Igazgatójának Túri Bernátot nevezték ki. Ekkor még a legszükségesebb segédleteken kívül jóformán semmi sem állott rendelkezésükre, csak a tanulók tudásvágya, valamint az őket tanító nevelők hite, akarata, és az az erő, amit a növendékek

érdeklődése adott munkájukhoz – olvasható egy 1955. évi jegyzőkönyvben.

A szakképzés ugrásszerű növekedése öt-hat év után kezdődött.

Túri Bernát 1965. aug. 15-én ment nyugdíjba, de nyugdíjazása után még vállalt tanítást a szakmunkásképző iskolában, sőt az iskola vezetője maradt 1971-ig.

A szigorú, rendetlenséget és fegyelmezetlenséget nem tűrő tanárnak a tanítványai és a felnőttek érezték az emberségét, a mindig segítőkész jószándékát, egyszerűségét, közvetlenségét.

Több mint négy évtized alatt végzett megfeszített munkájáért nem kapott állami kitüntetést. A kitüntetésnél többet jelentett számára volt tanítványai és a balmazújvárosi emberek részéről a feléje áradó tisztelet és szeretet.

Források:

Balmazújvárosi iskolák dokumentumai, a család birtokában levő hivatalos okmányok.

Király István

V

Idős Varga Antal (Balmazújváros, 1885. jan. 6. — Balmazújváros, 1944. jún. 15.): igazgató-tanító.

Idős Varga Antal

A Varga tanítócsalád elválaszthatatlan Balmazújváros történetétől. Három nemzedéke szolgálja itt a néptanítás ügyét. A család őseinek bölcsőjét Hajdúnánáson ringatták.
A nánási Varga Miklós (1862-1941) 1880-ban érkezett a Debreceni Ref. Koll.-ból Balmazújvárosra a magyar Ref. elemi iskolába tanítónak. A fia volt Varga Antal.
Édesanya Somogyi Julianna volt. Elemi iskolába Balmazújvároson járt. A gimnázium négy alsó osztályát a hajdúnánási ref. gimn.-ban végezte. Tanítói oklevelét a Debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében szerezte meg 1904-ben. Még abban az évben megválasztották szülőfaluja magyar ref. iskolája tanítójának. 1907-ben kötött házasságot Szabó Mária Ida tanítónővel.
Varga Antal nagy munkakedvvel indult el a pályán. Szerette és szépnek tartotta hivatását. Emberközelben élt. Ismerte és tisztelte az embereket. Pedagógiai munkássága kiemelkedő volt.
Bölcsességéből sok jóság fakadt. Olyan tanító volt, aki a gyerekeket soha meg nem bántotta. A leggyengébb tanítványait is éppúgy szerette, mint a legjobb észjárásúakat.
Veres Pétert a negyedik osztályba tanította. A Kossuth-díjas író Az én tanítóm című munkájában írta, hogy ennek a jó szemű és jószívű tanítónak köszönheti, hogy tizenegy éves korában, ha csak rövid kivonatokban is, megismerhette a magyar irodalmat.
Tar Imrével, a kiváló pedagógiai újító tanítóval készítették a szemléltető eszközöket, hozták létre az iskola szertárát. Édesapja nyugdíja vonulása után, 1923-ban ő lett az iskola igazgatótanítója. Az általa irányított tantestület munkáját elismerték. A Hajdú megyei ált. tanítótestület félezer tagja közül eredményes munkájuk jutalmául kiosztott 24 pénzbeli díjból az újvárosi magyar Ref. tanítók 11-et nyertek el egy szigorúan végrehajtott szakbírálat alapján. Ekkor az ország 35 ezer tanítója között szabadoktatás terén kifejtett és eredményes munkálkodásáért adott 40 díj közül egyet Varga Antal kapott meg a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumtól. (1913-ban és 1916-ban is kapott díjat és jutalmat.) Ő kezdeményezte, hogy az I. vh.-

ban hősi halált halt újvárosi tanítóknak, Geréb Jánosnak, Molnár Józsefnek, Molnár Lászlónak és Szabó Józsefnek emléket állítson az iskola tantestülete. 1926. máj. 2-án helyezték el a márvány emléktáblát a központi iskola falán. 1928-ban fiát is megválasztották a ref. iskola tanítójának. Ettől kezdve idős Varga Antal nevet használta.

1931-ben a ref. egyház saját erejéből nem volt képes az iskoláját fenntartani, az iskola Balmazújváros község kezelésbe került. Az egyháztanács ülésén Varga Antal bejelentette, hogy ők 12-en, mint eredetileg ref. tanítók a ref. egyház által választva a ref. hittant és éneklést mindenkor díjmentesen fogják tanítani. A királyi tanfelügyelőség a községi elemi népiskola igazgatójának idős Varga Antal nevezte ki. Varga Antal 1937-ben lemondott igazgatói megbízásáról.

Az iskola új igazgatója szept. 1-én a tantestület ülésén ezeket mondta: ”Idős Varga Antal igazgatónk emelt fővel, nyugodt lelkiismerettel távozik az igazgatói székből, melynek díszt és tekintélyt mindig az ő köztiszteletben álló személye adott. Magunk között nem kell dicsérni őt, mert mi ismerjük legjobban az ő munkájának, fáradhatatlanságát, ha iskolai ügyek intézéséről volt szó, avagy kartársi segítségnyújtásról. Ő igazi családfő volt közöttünk, talán túl jó is, s mindent a szeretet, a megértés nyelvén kívánt keresztül vinni, s éppen ezért volt tekintélye előttünk olyan, mely minden időkre – míg együtt munkálkodunk – vezetőnkké, atyánkká teszi, bármilyen beosztásban szolgálja is ő a magyar oktatás ügyét.”

Nagy tudásának bizonyítékai a néptanítók számára írt módszertani írásai.

Idős Varga Antal legmaradandóbb műve Balmazújváros múltjának feltárása. Mindent összegyűjtött: tárgyakat, irományokat. 1911-ben Pavlovits Pál tervei alapján épült városháza felavatásakor a mintegy 2300 darabból álló régiséggyűjteményét szülőfaluja közösségének adományozta. Ezzel megvetette alapját a balmazújvárosi múzeumnak, melynek haláláig, 1944-ig a vezetője volt. 1919-ben a gyűjteményt jelentős kár érte. A megszálló román hadsereg katonái alaposan megdézsmáltak.

A lelkes helytörténész tovább folytatta a gyűjtés. A múzeum sorsa a második világháborúban pecsételődött meg. Az 1944. okt. 22-én a községbe bevonuló szovjet katonák értelmetlen pusztítást végeztek. Vagy elvitték a nekik tetsző tárgyakat, vagy tűzgyújtáshoz használták fel a több száz éves okleveleket.

Varga Antal rengeteget tanult. Különösen a régészet, az oklevéltan és a történelem érdekelte. A hajdúnánási gimnázium tanára, a neves helytörténész Barcsa János nagy hatással volt rá. Neki köszönhette az alapos latin nyelvtudást, melyet jól fel tudott használni a latin nyelvű források kutatásánál. Rendezte azt az értékes újvárosi levéltári anyagot, mely Mátyás király korától szinte teljes volt. Öt kötetre való anyagot lemásolt. Felderítette és számon tartotta a balmazújvárosi határban nagy számmal előforduló neolitkori régész, a Déri Múzeum igazgatója, akinek engedélyével végzett ásatásokat Balmazújváros főterén. Itt tárta fel a település régi templomát, melynek romjai alatt egy még régebbi román stílus templom maradványaira is bukkant.

Több helytörténeti munkája nyomtatásban is megjelent. (Balmaz története; Daruszállás története; Földrajznevek Balmazújvároson, Adatok a Balmazújváros határában állott falvak történetéhez.)

A Balmazújváros iskoláinak története című tanulmánya 1927-ig foglalkozik az iskolánk történetével. Megjelent 1928-ben a tankerület 50 éves fennállása alkalmából a Hajdú vármegyei és Debereceni Népművelési Egyesület kiadásában Hajdú vármegye és Debercen sz. kir. város népoktatásügye című könyv 41-61. oldalán. Az eredeti kézirat másolatát – benne az 1619-től felsorolt tanítók névjegyzékével – a balmazújvárosi Semesy Andor Múzeum őrzi.

Idős Antal 1943-ban nyugdíjazását kérte. Ezt tette 40. évi szolgálat után Molnár Mihály is. A VKM mindkét kiváló tanítót nyugdíjazta. Az iskolaszék mindkettőjük példaadó és elévülhetetlen érdemeit jegyzőkönyvben örökítette meg.

„Mindketten tanítói munkájukat a legnagyobb lelkiismeretességgel ügyszerettel, igazi nevelő-tanítói lélekkel végezték. Négy évtizedes munkájuk alatt soha nem lankadó buzgalommal és kiváló eredménnyel tanítot-

ták községünk ifjúságát. Társadalmi és, közéleti munkásságuk is mindenkor példaképe lehet a magyar tanítóságnak" – olvasható a jegyzőkönyvben a méltatás.
Idős Varga Antal 1944. jún. 15-én Balmazújvároson hunyt el. A hálás utókor a város központjában utcát nevezett el róla.
Források:
-Hajdú-Bihar megyei Levéltár VII. 162/A
-A Balmazújvárosi Ref. egyház levéltárában őrzött 1931. június 21-én tartott gyűlés jegyzőkönyve.
-Varga Antal: Balmazújváros története 1945-ig
Debrecen 1958.
255. és 279-280. p.
-Idős Varga Antal: Balmazújváros iskoláinak története (kézirat)
Balmazújvárosi Semsey Andor Múzeum (UM 536-91)
-Dr Varga Antal: Balmazújvárosi neves emberek (Kézirat)
Balmazújvárosi Semsey Andor Múzeum

Király István

Varga Antal (Balmazújváros, 1908. márc. 3. — Debrecen, 1993.): tanító, ált. isk. tanár, igazgató.

Varga Antal

Ő is Debrecen messze földön híres Koll.-ában tanult. Az ifjú Varga Antal folytatta apja, nagyapja mesterségét.
1928. június 23-án szerezte tanítói és kántori oklevelét.
Örömmel ment haza, hogy annak az iskolának legyen tanítója, melynek kitűnő növendéke volt. 1928. szeptember 9-én választották meg a balmazújvárosi magyar Ref. elemi iskola tanítójának.
1931-ben az egyház megszűnt iskolafenntartó lenni. Az új iskolafenntartó a község lett. A magyar és a német Ref. elemi iskola átvállalásának ügye tengerikígyóvá vált. A tanítók 1932. nov. nem kaptak fizetést, csak illetmény-kiegészítő államsegélyt juttatott részükre a minisztérium. A községi iskolaszék 1932. dec. 22-én tartott ülésén egyhangúlag közfelkiáltással választotta meg Varga Antalt és 13 társát községi tanítókká.
Az ifjú Varga Antalt kiváló szakképzettsége, csendes higgadt modora, a nevelői módszerek legszebbikének, a szeretettel való nevelésnek alkalmazása emelte Balmazújváros legjobb tanítói közé már a harmincas években.
Szeretettel és rajongással fordult neves földijéhez, Veres Péterhez. A kettejük kapcsolata érlelte a fiatal tanítóban a nemzeti és szociális kérdések iránti érdeklődést, a sorsközösség vállalását a szegény újvárosi néppel. Általa ismerte meg a népi írókat, akikben a magyar nép szólalt meg, s bennük látta az igazi irodalomnak a megteremtőit.
Ízig-vérig értelmiségi ember volt, akinek szellemi gyönyörűséget jelentett az írás. Élete végén 305 írásművét tartotta nyilván. Ezek pedagógiai, történelmi, művelődési tárgyúak, valamint versek, versfordítások, emlékbeszédek, naplók, családtörténetek, könyvekhez írt előszók.
Nyomtatásban megjelent munkáinak száma 76. 1927-től 1944-ig a Tanítók Lapja közölte tanulmányait. Többek között: A tanító és a falusi lakosság viszonya; A tanító önművelése; Van-e szükségessége hazánkban; Gondolatok az egyéni és a közösségi nevelésről; Kié a felelősség?; Cselekvésre neveljük!
Módszertani könyveit (III. o. Testnevelés és VI. o. Nyelvi ismeretek) a Néptanítók Pedagógiai Kiskönyvtára Aranykapu vezérkönyvsorozatban Sárospatakon adták ki.
Szociográfiával is foglalkozott. Ezzel kapcsolatos írásai a Válaszban és a Magyar Út-

ban jelentek meg. Sok cikkét közölte a Hajdú-Bihari Napló. A tájszók Balmazújvárosról című munkáját a Magyar Nyelvjárások című folyóirat öt évfolyama sorozatban közölte.
Balmazújvároson 1945. ápr. 22-én alakították meg a községben tartózkodó tanítók a Nevelőmunkások Szabad Szakszervezetét. A szakszervezet titkárának Varga Antalt választották.
1946. máj. 12-én ő lett a községi iskola igazgatója. Az elemi népiskola helyében lépő általános iskolát már ő vezette.
Ekkor már sok fiatal tanító tanított az iskolában. Igazgatójukkal együtt szívvel-lélekkel cselekvő részesei lettek az új időknek. Az egész nép kiművelése, szellemi felemelkedése lebegett célként előttük. Az iskola ódon falai között az évszázados, mozdulatlanságból friss szellem bontakozott ki. Egyre nagyobb teret biztosított a fiataloknak. Iskolájában, 1946-ban az országban az elsők között szerveztek úttörőcsapatot. A szülőföldje, népe iránti szeretetével élő példát mutatott mindnyájuknak. Az iskola hetedik osztályos tanulói az 1947/48-as tanévben a Magyar Néprajzi Társaság felhívására az ő irányításával és néhány fiatal kollégája közreműködésével gyűjtötték össze az 1948/49-es szabadságharccal kapcsolatos néphagyományokat, melyek az eltelt száz év alatt az újvárosi nép emlékezetében megőrződtek.
Tanított a polgári iskolában is. A háború sebei még nem gyógyultak be, amikor 1945 tavaszán Ferenczi Kálmánné polgári iskolai tanárnővel megszervezte a tanítást a volt polgári iskolában.
1948-ban családjával Debrecenbe költözött. 1948. augusztus 4-én kinevezték a Pacsirta utcai Általános Iskola – mely később a Bocskai István nevet kapta – igazgatójának. 1952-ben az Egri Pedagógiai Főiskolán magyartörténelem szakos általános iskolai tanári képesítést szerzett.
Közéleti tevékenysége is figyelemre méltó. 1954-től 1971-ig volt Debrecen város tanácsának tagja, a tanács művelődési állandó bizottságának is tagja és elnöke.
Dr. Varga Antal Debrecenben lett Balmazújváros történelmének szenvedélyes kutatója. Édesapja torzóban maradt munkáját folytatta. Szabad idejében, az Országos Levéltárban, a Nyíregyházi Levéltárban és a Debreceni Állami Levéltárban kutatta a szülővárosára vonatkozó iratokat. Sikerült neki megvalósítani, amit apja akart. Megírta Balmazújváros történetét, ami 1958-ban jelent meg 1500 példányban.
Pedagógiai munkássága mellett a történelemmel foglalkozott a legszívesebben. 1963-ban a KLTE bölcsészdoktorrá avatták.
1969-ban mert nyugdíjba. Újvároson is, Debrecenben is a legdemokratikusabb igazgatók egyike volt, aki vezetőként is egyenlőnek tartotta magát kollégáival, de mindig ő volt a primus inter pares. Munkáját elismerték. 1963-ban az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1969-ben pedig a Munka Érdemrend bronz fokozata kitüntetést kapta.
Nyugdíjazása után is töretlen hittel, lelkesedéssel dolgozott. Debreceni otthonából vigyázó szeme Balmazújvárosra nézett, s figyelte az újvárosi emberek életének minden rezdülését, hiszen jellemét, sorsát, magatartását mindig szülőhelye kálvinista szellemisége formálta.
Az 1958-ban megjelent Balmazújváros története 1945-ig című könyvének utó-szavába ezt írta: „A népért dolgozni, s tehetségünkhöz mérten érte a legtöbbet tenni: az az igazi hazaszeretet.”
Dr. Varga Antal Debrecenben is balmazújvárosi maradt, aki mindig egy volt népével, mint halhatatlan földije: Veres Péter.
A kiváló tanár és nagyszerű ember 1993-ban távozott el közülünk az örökkévalóságba.

F.:

Fábián Ferencné Varga Ibolya az édesapjára vonatkozó adatokat Király István rendelkezésére bocsátotta.
Idős Varga Antal: Balmazújváros iskoláinak története: (Kézirat) Balamzújvárosi Semsey Andor Múzeum (BUM 536-91)
Hajdú-Bihar Megyei Levéltár VIII. 164/b.
A jobbágyvilág és a szabadságharc emléke Balmazújvároson Kiadta a Balmazújvárosi Semsey Andor Múzeum 1988-ban (Újvárosi dolgozatok)

Király István

S. Varga Imre (Debrecen, 1927. jan. 8. — Debrecen, 1979. jún. 12.): tanító, középiskolai tanár.

S. Varga Imre

A debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében szerzett népiskolai tanítói oklevelet 1947-ben.
Tanítóképzős korában újságírói tanfolyamot végzett, s három évig szerkesztette a tanítóképzősök faliújságját. Tanítói oklevelének megszerzése után a nádudvari ált. isk.-ban helyezkedett el. Már itt bekapcsolódott többirányú társadalmi munkába. Egyidejűleg gimnáziumi érettségi vizsgát tett. Tanulmányait a debreceni KLTE-n folytatta, ahonnan mint középiskolai magyar-történelem szakos tanár került ki.
1952. aug. 1-én került a 109. számú Ipar Szakmunkásképző Intézethez. Főhivatású tanári állása mellett a mintegy 10 ezer kötetes két könyvtár – tanári, ifjúsági – kezelését is elvállalta, s a könyvtáraknak hozzáértő, eredményes forgalmazója volt. Könyvtárosi szakkört vezetett. Az intézet tanulóit eredményesen nevelte olvasóvá.
Óráira lelkiismeretesen készült, széleskörű szakmai és pedagógiai olvasottsággal rendelkezett. A szakmai felügyelet munkavégzéséről mindig elismerően nyilatkozott. Hosszú ideig az osztályfőnöki, majd a szaktárgyi munkaközösség vezetője.
Az audió-vizuális oktatásnak országos viszonylatban is úttörője volt. A kabinettantermek kialakításáért hirdetett versenyben – 1956 nyarán – országos első helyezést ért el.
Megírta a szaktantermi oktatás törekvéseinek történetét és kidolgozta az akkor korszerű módszertani eljárásokat. Saját személyi tulajdonát képző szemléltető eszközeit is felhasználta az oktatás színvonalának emelése érdekében.
Elsők között alkalmazta óráin a lemezjátszót. Szaktantermét és az odavezető folyosót valóságos múzeummá tette. Az általa készített szemléltető eszközökkel országos kiállításokon szerepelt.
A felszabadulás 10 éves évfordulója alkalmából – 1955. április 4-én, a Minisztertanácstól és a SZOT Elnökségétől - odaadó, lelkes munkájáért emléklapot kapott. 1955. dec. 6-án a Vasutas Dolgozók Debreceni Területi Bizottsága is emléklapot adott neki a dolgozók érdekében kifejtett tevékenységéért.
Három esetben választották meg az Üzemi Bizottság tagjai sorába. Ugyancsak a Vasutas Dolgozók Szakszervezete elismerését fejezte ki, s köszönte meg az V. Pedagógus Napon – 1956. jún. 3.- a vasutas dolgozók és gyermekeik nevelése terén kifejtett eredményes munkáját.
Városi Tanács VB, Művelődésügyi Osztálya 15 éven át a gyermek és ifjúságvédelmi munka területén végzett kiemelkedő munkájáért pénzjutalomban részesítette 1975. június 5-én, a Pedagógus Nap alkalmából.
Az Intézetben folyó szülői munkaközösségi munkájáért példaképül állították. Az országos konferencia elismerését – 1961 január 17.- a Rádió híreiben is viszonthallhattuk.
Három éves szakmai továbbképzése végén, 1966 májusában, kiváló záró-dolgozatáért külön jutalomban részesült.
Sokat tett a szovjet-magyar barátság elmélyítésében. Három alkalommal jutalomüdülésben részesült a Szovjetunióban. Tagja volt a MSZBT Városi bizottságának is.
S. Varga Imre kutatómunkával is foglalkozott. 1967-ben szociológiai tanulmányával pályadíjat nyert. Ezt a tanulmányt 1968-ban egy tanulmánykötetben meg is jelentették. Dolgozatait, tanulmányait publikálták a ”Holnap”, a ”Vándortűz” és a ”Könyvtáros” című folyóiratok. A helyi napilapban több cikk jelent meg munkásságával, személyével kap-csolatban.

Az Intézet vezetősége oklevéllel tüntette ki az 1967/68-as és 1969/70-es tanévek végén osztályfőnöki munkájáért. Az általa vezetett osztályoknak a ”Szocialista osztályközösség” címet, S. Varga Imre osztályfőnöknek pedig a ”Szocialista Brigád” kialakítója aranykoszorús jelvényt adományozta.

1953-tól tagja volt a TIT-nek. Számtalan esetben tartott közművelődési előadást. Előadásait a korszerű szemléltetés eszközeivel tette még eredményesebbé. Közművelődési munkájáért 1978-ban a TIT Országos Elnöksége aranykoszorús jelvénnyel tüntette ki.

Rendkívül munkabírású, kiváló szakember volt. Mestere az órarend készítésének. Órarendjeit minden tanévben rengeteg energiával, éjt nappallá téve, sikerrel, időre, jól készítette el.

A Debrecen városért szervezett mozgalmak keretében is végzett kiemelkedő társadalmi munkát. A ”Kiváló Társadalmi Munkás” jelvény arany fokozatát kapta meg a III. Kerületi Tanácstól 1965. jún. 24-én, az 1971. évi „Tiszta és virágos Debrecenért” mozgalomba való közreműködéséért, Debrecen Megyei Városi Tanács Elnökétől pedig oklevelet és tárgyjutalmat kapott.

Másfél évtizeden keresztül a könyvterjesztői feladatokat is nagy hozzáértéssel látta el az intézetben. Munkája elismeréséül a Művelődésügyi Minisztérium és a szakszervezetek Országos Tanácsa ”Kiváló Könyvterjesztő” kitüntetésben részesítette 1970-ben.

Kiváló munkája elismeréseképpen 1970 nyarán igazgatóhelyettesi megbízást kapott. 1971-ben látása annyira meggyöngült, hogy rokkantsági nyugdíjba kényszerült, de rendíthetetlenül tovább dolgozott: helytörténeti dolgozatával 1975-ben pályadíjat nyert. Cikkezett a szakmunkásképzés utolsó 30 évéről, megírta intézete krónikáját. A pályadíjat nyert mű rövidített kivonata sokszorosítva jelent meg a PTI kiadványként.

A honismereti mozgalomban végzett kiváló munkája elismeréséül emléklapot kapott 1975-ben.

Minden választásnál segített az előkészítő munka végzésében. A választás napján pedig mint a szavazatszedő bizottság tagja működött közre.

Kiváló oktató-nevelő, valamint társadalmi munkájáért az Oktatás Miniszter dicséretében és pénzjutalomban részesítette 1976-ban a Pedagógus Nap alkalmából, mint nyugalmazott tanárt.

Nyugdíjas életszakaszában, 1977 márciusától viselte a lakóbizottság elnöke tisztet, s közmegelégedésre látta el feladatait haláláig.

Gyermekei iskolájában a Szülői Munkaközösség elnöke volt éveken keresztül, elhunytáig.

Részt vett a Hazafias Népfront munkájában is.

A Nemzetközi Gyermekév, valamint a H-B Megyei Gyermek és Ifjúságvédő Intézet fennállásának 75 éves jubileuma alkalmából nyilvánosan értékelték a Debrecen város és Hajdú-Bihar megye ifjúságvédelmi munkájának általa 25 éven keresztül végzett segítését és szervezését.

Ötvenkét iskola, harminchárom óvoda és hetvenöt üzem ide vonatkozó tevékenységét szervezte és irányította társadalmi munkában a Városi Tanács megbízottjaként. A Hazafias Népfront H-B megyei Bizottsága ”Kiváló Társadalmi Munkás” kitüntetésben és kiemelt összegű pénzjutalomban részesítette az 1979. május 24.-i ünnepségen, - rövid idővel elhunyta előtt.

S. Varga Imre nagy munkaszeretettel, hozzáértéssel és szorgalommal szolgálta az ipari szakmunkásképzés ügyét. Szívesen és eredményesen dolgozott társadalmi munkában a köz javára.

Fáradhatatlan, önzetlen, eredményekben gazdag huszonötéves munkás életére váratlanul tett pontot a hirtelen halál.

Varga Julia

Varga Mihály (Nyíracsád, 1938. nov. 24. — Debrecen, 1991. szept. 29) tanító, ált. isk. tanár, igazgató.

Varga Mihály

Szüleinek eredeti foglalkozása földművelő. Édesapját korán, 1957-ben elvesztette.
Ált. iskolát szülőhelyén, Nyíracsádon végezte, majd az „… éhe a szépnek, éhe a szónak…" a hajdúböszörményi állami tanítóképzőbe vezette.
Kiváló diák volt, osztálytársai elismeréssel fogadták el vezetőjüknek. Balogh Endre, egykori osztálytársa és barátja úgy elékezik rá. „Találkozásunk első percétől feltűnt meggondoltsága, segítőkészsége. Én nem tanultam korábban oroszt, ő segített e nyelv megismerésében. Minden személyes problémánkat őszintén megbeszéltünk… Nagyon jó humora volt…"
A tanítóképző befejezése után visszatért arra tájra, - a Nyírségbe – ahonnan elindult. Viszonylag szűk körben, környező községekben voltak munkahelyei, amelyeket mindig népgazdasági érdekből történt áthelyezések miatt kellett váltania. Mindig olyan helyre küldték, ahol megfelelő személyiségjegyekkel rendelkező vezetőre volt szükség.
Fülöpbánházán 1957-58 között gyakorló tanító; Nyíracsádon és Nyírmártonfalván 1958-1962 között tanító, úttörő-csapatvezető; Nyírmártonfalván 1962-1965. igazgatóhelyettes; Fülöpön 1965-1970. igazgató; Nyírábrányban 1970 szept. 1-jétől haláláig igazgató.
Házasságot kötött 1962-ben Hoffmann Zsuzsanna tanítónővel. Két fiúgyer-mekük született, akik a jogi, illetve orvosi pályát választották.
Az újabb szakmai feladatok arra sarkallták, hogy tanuljon. 1963-ban kezdte el a KLTE pedagógia-pszichológia szakát, melynek elvégzése után 1969-ben pszichológia szakos középiskolai tanár, illetve pedagógia szakos előadó lett. Az egyetemen szerzett ismereteket jól kamatoztatta tantestülete irányításában. Ennek köszönhetően tudta naprakészen követni a pedagógia új törekvéseit. Ezt igazolja a 1971. decemberében róla készült minősítés néhány megállapítása: „…elméleti ismereteit gyakorlati munkája során eredményesen gyümölcsözteti… Az iskolai tervben … figyelembe veszi az iskola és a község sajátos helyzetét. Konkrét feladatokat szab meg, végrehajtását folyamatosan ellenőrzi és segíti, iskolája bekapcsolódott a Lénárt – féle matematika tanítás rendszerébe" (Kiegészítő minősítés 1991. dec. 22. Szabó Károly, járási osztályvezető)
Minősítés 1975-ből: „… Fáradhatatlanul dolgozik a tantestületi egység megteremtésén, a korszerű módszerek elterjesztésén, a munkafeltételek javításán. A jelenleginél magasabb beosztásra is alkalmas" (Zolnai Lajos tanácselnök)
A társadalmi közéletben is jelentős szerepeket vállalt. Tagja volt a községi vezető testületek mindegyikének. Fiatal kora ellenére, igazi tekintély volt a községben.
Munkáját a felsőbb szervek is több kitüntetéssel elismerték:
1973. Miniszteri Dicséret
1975. Oktatásügy Kiváló Dolgozója
7984. Kiváló Munkáért
Képesítése, szakmai és emberi kvalitásai alkalmassá tették volna arra, hogy boldogulását – másutt – szélesebb érvényesülési lehetőségeket rejlő helyeken keresse. Több ilyen ajánlatot kapott, de egyiket sem fogadta el. Visszahullt „…a porba, amelyből vétetett." Ide akart hozni „mindent…ami szép és nemes, amit érdemes".
Aki valaha látta a nyírbrányi „kastélyiskolát", tapasztalhatta, hogy az itt tanítóknak nem volt könnyű dolguk. A tantermek egymásból nyíló szobák voltak, nehezen fűthető-

ek és nehezen szellőztethetőek. Mégis volt valami, ami miatt vonzó volt ez a környezet. Az a pezsgő, szakmai–emberi légkör, amelyet Varga Mihály tudott teremteni. Saját szakmai munkájával rendkívül igényes volt, ugyanezt az igényességet várta el a tantestülettől is. a tárgyi feltételek hiányosságait csak a nevelési személyiség teljes potenciáljának működésben tartásával tudták pótolni. A tanítási órák hatékonysága mellett gazdag programokat kínáltak a gyermekeknek. Szakköri foglalkozásokon, a több kitüntetést elnyert úttörőcsapat foglalkozásain, kirándulásokon, nyári táborokban, munkajellegű foglalkozásokon biztosították, mindazt az élményegyüttest, amelyet a szociokulturális hátránnyal induló gyermekek életében csakis az iskola tudott nyújtani.

Varga Mihály nemcsak igazgatóként, hanem rengeteg ötlet adójaként, közvetlen közreműködőként adott személyes példát munkatársainak. Vezetési elveinek legmeghatározóbb elemei: a rend, a humánus szigor, a bizalom, a közvetlen részvétel a munkában. Rendkívül fontosak voltak számára az iskolában uralkodó személyközi kapcsolatok. Ezeket tudatosan, de indirekt módon szervezte, irányított. Szívesen vett részt a tantestület személyes problémáinak megoldásában: családi ház építése, fiatalok lakáshoz juttatása, a családi események nyomán fakadó öröm átélése (újszülöttek meglátogatása).

Közben folyamatosan tanult. Szervezett továbbképzéseken és autodidkta módon gyarapította vezetői ismereteit, követte a szakmában bekövetkező változásokat. (Új tantervek bevezetése 1978-; Oktatási törvény 1985-)

Gondot jelentett számára, hogyan tudja tantestületének tagjait is tanulásra sarkallni. Igyekezett minden frissen szerzett információt tovább adni. Az általa tartott nevelési értekezletek, továbbképzések, óralátogatások mind tanulási alkalmak voltak.

A ’80-as évek elején régi álma teljesült, megtervezték majd megépítették a község új iskoláját. Az első perctől „benne volt” a tervezés és kivitelezés folyamatában. Okos és praktikus tanácsait szívesen vették és megfogadták a szakemberke, ezek eredményeként az új iskola valamennyi helyisége funkciójának maximálisan megfelelt.

„Az új iskola berendezésében, otthonossá alakításában igen eredményes munkát végzett. A tantestület tagjait, az iskola tanulóit és a szülőket megnyerte az új épület környezetének és belső rendjének megteremtéséhez.” (Kiegészítő minősítés, 1985. május 27. Kovács Mihályné tanácselnök).

1983-ban birtokba vehették az új iskolát. Megelégedettség és a nyugalom érzése kerithette volna hatalmába. Ő azonban újabb inspirációk birtokában „iskolaépítőből” „tantestület-építővé” lett.

Tudta, hogy az új iskola új szellemet, a pedagógiai ráhatások újabb rendszerét igényli. Kísérletezett az önfejlesztő igények felkeltésével. Nem restellt más megyébe, főiskolákra személyesen elmenni, hogy jónak ígérkező szakembereket megnyerhessen: segítsenek Nyírábrányban iskolát teremteni, megújítani. Különös gondot fordított a nemek arányára. Soha nem tanított annyi férfi az iskolában, mint az ő igazgatása alatt. 1986/87-es tanévre a szakos ellátottság a korábbi 68%-ról 100%-ra emelkedett.

Megvolt a szép iskola, a jó tantestület, de az elkötelezett igazgatónak még mindig hiányérzete volt. Tudta: program kell, amely célszerűen képes mozgósítani az iskola szellemi erőit, a praxisban felhatalmazott értékeket.

Az 1985-ös Oktatási Törvény kedvezett az iskolai önállóság megvalósításának, lehetőség kínálkozott a pedagógiai alternatívák alkalmazására. Jelentős feladatának tartotta, hogy megismertesse munkatársaival a paradigmákat. Az akkor már publikált alternatívák közül (Szentlőrinc, Waldorf, Freinet, NYIK és ÉKP) a Zsolnai József és kutatócsoportja által kifejlesztett és kísérlettel igazolt nyelvi irodalmi és kommunikációs anyanyelvi nevelési program (NYIK) tanítását kezdte el az iskola az 1986. őszén. Egyben megkezdték a NYIK program egyik blokkja (együttélés és illem) alapján 1-8. osztályra szóló osztályfőnöki tanterv kidolgozását.

Varga Mihály ekkor már a Debrecen környéki egyik igazgatói munkaközösség vezetőjeként igazgató társait is ösztönözte a program vállalására, ismertetve velük saját iskolai munkatervének új vonásait: „…Minden tanu-

ló dolgozzon 45 percen át saját képességei szerint! /Differenciált munka, differenciált feladatsorok/ … a megkövetelés helyett a megtanítás stratégiája érvényesüljön a nevelők munkájában."
(Munkaterv 1986-1991. évekre- Varga Mihály)
A NYIK program pozitív, tapasztalatai alapján 1989-ben az iskola elkezdte az értékközvetítő és képességfejlesztő program (ÉKP) alkalmazását. Ezzel a tantestület Varga Mihály vezetésével újfajta pedagógiai gondolkozás meghonosítását vállalta. Az 1990-ben elkészített iskola nevelési rendszer tervezetük egy részlete:" A fejlesztés programot megalapozó… nevelési célok és elvek:
Minden fizikailag és pszichikailag egészséges gyermek tehetséges lehet a kultúra rendszerének egy vagy több területén.
Lehetséges a kultúra teljes rendszerére építve olyan szükségletkielégítő tevékenységet szervezni, amely leköti a gyermek, komfortélményt biztosít számára, fokozza teljesítményét, kitágítja érdeklődését.
A képességfejlesztés, ha össze-kapcsolódik a gyermek nagyfokú motiváltságával, képes a szociális hátrányok részbeni enyhítésére…
…Az egyén fejlettsége, haladási tempója szabja meg az alkalmazott tanulásszervezési, tanulásirányítási metódusokat…
…Olyan ideológiától független alapértékeket kell vállalnunk, mint: rend és tisztaság; udvarias, illemtudó viselkedés, munkafegyelem, tanulási fegyelem; magyarság, mint nemzeti örökség; a teljesítmény, az emberi nagyság tisztelete; morál; testi – lelki egészség, derű, vidámság; demokratizmus, beavatottság;…"
(V. ö. Zsolnai József: Egy gyakorlat közeli pedagógia Bp. 1984. OKI)
A törökbálinti kísérlet iskola után az országban egyedülállóan kidolgozták a munkatanulás programját a tanítási időben beépítve. A gyermekek beosztás szerint életkorúaknak megfelelően tanulhattak szakértő felnőttektől 16 munkanemben (ügyelet, egészségügyi szolgálat, sajtó-könyvterjesztés, könyvtáros, újságszerkesztés, sokszorosítás, iskolarádió-tv. szerkesztés-sugárzás, iskolabolti eladó, iskolai takarékszövetkezeti ügyvitel: betét kezelése, parképítés – gondozás, ebédlőben felszolgálás, rendezvények szervezése, protokoll stb.)
Az alternatív pedagógia alkalmazása új tanulási folyamatot követelt meg a tantestület minden tagjától. Mindenkinek el kellett végeznie az ÉKP speciális tantárgyi tanfolyamát, de a nyelvi- irodalmi és kommunikációs (NYIK) tanfolyamot is, mert az Varga Mihály szerint az eredményes kommunikáció érdekében más szaktárgyak tanításában is fel kell használni az anyanyelvben alkalmazott módszereket.
Sok szemlélő számára talány volt: hogyan tudott ekkora horderejű feladatot, plusz terheket elfogadtatni a tantestülettel? Az ő páratlan diplomáciai képességével. Természetesen a tantestület tagjai különböző intenzitással kapcsolódtak be a munkába. Voltak, akik elsőként vállalták, volt a „második vonal" akik felkészültek, és természetesen akadtak húzódozók. Az utóbbiakkal kompromisszumot kötött: a nekik tetsző fázisba kapcsolódnak be, (ügyelet, munkatanulás), de nem akadályozzák a munkát. Az ÉKP program gazdája Zsolnai József évenként többször szigorú kritériumok szerint vizsgáltatta meg a követő iskolákat:
Varga Mihály igazgatót és iskoláját egy év után a legjobbak közé sorolta az országban. Bázisiskolává léptek elő.Az igazgató úrnak a régióvezetői feladat ellátását is felajánlotta. A bázisiskola szerepét vállalta, de további vezetői feladatokat egészségi okokra hivatkozva nem.
Minden erejét az otthonra, Nyírábrányra akarta koncentrálni.
Az 1990-es önkormányzati választásokon községi képviselő lett, valamint tagja a megyei önkormányzat közgyűlése által működtetett Művelődési Közoktatási és Népjóléti Bizottságnak. Elkötelezetten képviselte a pedagógus érdekeket, minkét testületben.
S közben Nyírábrányban fogadta a 200-300 pedagógust akik két év alatt(1989 és 1991 között)megfordultak a bázisiskolában. Aki látta azt az iskolát, s hallotta Varga Mihályt iskolateremtésről és fejlesztésről beszélni, nem távozott üres tarsollyal. Elhivatott terjesztővé vált a Zsolnai programnak. Sok követőre talált, mert hiteles tudott lenni.

Különösen meggyőző minta volt iskolája a környezet- és magatartáskultúra, a munkatanulás-, a kommunikációs kultúra terén.
1991. máj. 20-án - a községi önkormányzat számára készített- tájékoztatóban vázolta fel a következő öt évre szóló terveit.
Megértvén az idők követelményét az iskolát a pedagógiai vállalkozások mellett gazdasági vállalkozások színterévé is kívánja tenni.
„Az egész iskolára fokozatosan kiterjesztjük az értékközvetítő és képességfejlesztő pedagógiai programot. A napközi otthonos tevékenységről áttérünk az egész napos nevelésre, … a tanulók délután is praktikus ismereteket szerezhetnek elméleti és gyakorlati síkon…
A munkatanulást továbbfejleszthetjük. Első vidéki iskolaként megalakítottuk a 4H klubot, a szív, kéz, ész harmóniájának programját, melynek lényege:
egyszerű vállalkozások keretében rendszeres munkavégzés; vállalkozási kézség, önálló jövedelemszerzés biztosítása;
önállóság, döntőképesség biztosítása.”
1991. máj. 30-án kelt az a nagyközség önkormányzati testületi határozat, amely igazgatói megbízatását 1996. júl. 31-ig meghosszabbította.
Indok: mind a tantestület, mind az önkormányzat testülete 100%-ban támogatta igazgatói pályázatát, melyben a fent felsoroltakon kívül szerepelt még szakmai és gazdasági vállalkozások mellett a szülők minél teljesebb beavatása az iskola tevékenységébe, valamint: „Törekszünk garantálni a pedagógusok egzisztenciális, erkölcsi és anyagi biztonságát.”
Senki nem sejthette, hogy ezek a tollából származó „álmok” az utolsók lesznek életében. Pedagógus Napon a parlamentben még átvette a Kiváló Pedagógus kitüntetést, a nyarat azonban már betegséggel küzdve töltötte.
1991. aug. 21-én hiába vártuk az ÉKP-s iskolák megyei felkészítőjén, hogy hallgassuk bölcs szavait és tanácsait, már kórházi ágyon, kómába feküdt, s különös fintoraként a sorsnak szept. 29-én (névnapján) elhunyt. A debreceni Köztemető díszsírhelyén nyugszik.
Az álmokat nem tudta valóra váltani, és ami szomorú, senki nem akadt utódai között, aki véghez vigye terveit.
Figyelemre méltó azonban, hogyan emlékeznek rá tíz év után egykori munkatársai:
„Ritkán születik ilyen ember. Az iskola volt mindene, az életének része…”
„Még mindig él a gesztusaiban.”
„Az emberi gyarlóságra, az őt ért sérelmekre is jósággal reagált.”
„Biztonságérzetet adott. Nem lehetett mást tennünk, mint amit kért tőlünk, mert ő mutatta a példát. Példát adott és követelt”.
„Nagy tudású, rendkívül igazságos, még ellenségei által is tisztelt személyiség volt.”
„Ajtaja mindig nyitva állt a gyerekek, szülők és pedagógusok előtt.”
„Sokat tett azért, hogy differenciáltan elismerje az innovációkban rész vevő pedagógusokat.”
„Meghatározó személyisége életemnek. Ő ösztönözött továbbtanulásra, mint szigorú, igazságos, de közvetlen tanárom. Pályaválasztásomban meghatározó”
„Ő volt a nyugalmat árasztó magabiztosság, amely mögött ösztönös pedagógiai érzék és hatalmas tudás állt.”
„…Gyermekszeretete, szakmai tudása, emberi tartása etalon a mai napig. Olyan minta volt, hogy szinte ösztönzés nélkül kovácsolódtunk vezetése alatt alkotó, szakmáját jól művelő emberekké.”
„Azt szokás mondani: nincs pótolhatatlan ember. Ő pótolhatatlan”.
Felhasznált források:
Varga Mihály: Önéletrajz 1967-1977.
Alap-és kiegészítő minősítése: 1971. 1975. 1979. 1985.
Varga Mihály: Iskolai munkatervek 1984/85. tanév,1986/87-1990/91-es tanévekre.
Varga Mihály: A nyírábrányi általános iskola középtávú fejlesztési programja (Vezetőképző tanfolyam záródolgozata 1986)
Varga Mihály. Intézményünk helyi nevelési rendszere, önállósága, működésének továbbfejlesztése. 1990. augusztus
Varga Mihály. Tájékoztató az általános iskola 1990/91. tanévi munkájáról (Nagyközségi önkormányzati ülés 1991. május 20.)
Új Imréné: In memoriam Varga Mihály
MPI Hírmondója 1991/10.

Zsolnai József: Egy gyakorlatközeli pedagógai OKI Bp. 1984.
Adatszolgáltatók:
Özv. Varga Mihályné tanítónő; Szőllősi Lászlóné igazgató; Gresku Mihályné igazgatóhelyettes; Balogh Endre nyugdíjas igazgató; Kovács Pál tanító; Csontó Béla tanár; Iszály Csabáné tanár; Pogány Gyuláné tanár

Új Imréné – Oláh Tibor

Varga Ottó (Szepetnek, 1909. nov. 22. — Budapest, 1969. jún. 14.): tszv. egyetemi tanár, akadémikus.

Varga Ottó

Édesapja, Varga Imre, ev. lelkész, édesanyja Henning Margit, aki német származású volt. Ketten voltak testvérek, de bátyja fiatalon meghalt. A család Szepetnekről 1910-ben költözött el, rövid ideig Zágrábba, majd a Felvidékre, Poprádra, ahol Varga Imre ev. lelkész, majd szepességi főesperes volt.
Varga Ottó elemi iskoláit magyar tannyelvű iskolában végezte, de tanítója német volt. Utána 1919-1927 között a késmárki német ev. gimn.-ban magán-, illetve bejáró tanuló.
Bátyjával együtt itt érettségizett 1927-ben. A gimn.-i évek meghatározóak voltak számára. Bruckner Károlynak, a késmárki ev. gimn. igazgatójának és matematika tanárának az órái jelentették számára a legelső és megragadó élményt. Nagyon szerette az ábrázoló geometriát is. Sokáig nem értette, hogy miért magyaráz annyit az ábrázoló geometria tanára az osztály tanulói számára, miért ismétli meg újra meg újra az egyes részleteket, miért mutogat, amikor számára az első pillanatban világos volt minden, pontosan látta a térben elhelyezkedő egyeneseket, síkokat. Ezt a rendkívüli képességét, a jó térlátást kamatoztatta később világhírű differenciálgeometriai kutatásaiban. Egyetemi előadásaiban is hangsúlyozta, hogy ő előbb mindent a háromdimenziós térben képzel el, majd utána általánosítja a tulajdonságokat az n-dimenziós térre.
A gimnáziumban jó matematikusnak tartották, így őt bízták meg a gyengébb tanulók korrepetálásával. 16 éves volt, amikor kezébe került Adam Ritter von Burg „A felsőbb matematika kompendiuma” című könyvének 1859-es bécsi harmadik kiadása. Ekkor döbbent rá, hogy milyen keveset tud még a matematikából. A kötetet ereklyeként őrizte meg, régi ceruza jegyzeteivel együtt.
1927-ben, édesapja kívánságára gyakorlati pályát választott, a bécsi Műegyetem építészmérnöki karára iratkozott be. Itt elsősorban a matematikai és az ábrázoló geometria tantárgyak kötötték le a figyelmét, viszont kevesellte a mérnökjelölteknek oktatott matematikai anyagot.
1928-tól Prágában folytatta tanulmányait, ahol a Tudományegyetem Természettudományi Karának rendes, a Műegyetemnek rendkívüli hallgatója volt. A prágai német egyetemen tanított ebben az időben L. Berwald, a differenciálgeometria neves professzora, aki felismerte Varga Ottó tehetségét és érdeklődését a differenciálgeometria felé irányította. 1933-ban szerezte meg matematika-ábrázoló geometria szakos tanári oklevelét.
1934-ben doktorált L. Berwaldnál, majd az ő tanácsára a híres hamburgi geometriai iskolában, W. Blaschke professzor intézetében, folytatta tanulmányait az 1934-35-ös tanévben. Itt differenciál-és integrálgeometriai vizsgálatokat végzett. W. Blaschke mellett ebben az időben egy kiváló iskola működött (pl. S. S. Chern és A. Kawaguchi is itt kutattak) és Varga Ottó kimagasló eredményeket ért el az integrálgeometriában, amelyeket később a Finsler geometriára és a geometriai optikára alkalmazott. 1936-ban a prágai

Tudomány-egyetem Matematikai Intézetében alkalmazták, L. Berwald mellé került asszisztensnek. 1937-ben habilitált.
Dolgozata ma is mintául szolgál a különböző tértípusok geometriai jellemzőinek a meghatározásánál. Az általa alkalmazott eljárás az ún. oszkuláló terek módszere volt.
Prága német megszállása után politikai kellemetlenségei támadtak, ennek oka első sorban L. Berwald professzorral való szoros szakmai kapcsolata volt. Később Berwaldot a németek gettóba hurcolták, ahol meghalt.
1941-ben visszatért Magyarországra. Szőkefalvi- Nagy Béla Kolozsvárra, Szalay Sándor Debrecenbe hívta meg az egyetemre tanítani.
Varga Ottó először a kolozsvári egyetem meghívásának tett eleget, ott lett intézeti tanár és újból habilitált. 1942-ben került át a debreceni Tudományegyetemre. Feladata a Matematikai Szeminárium megerősítése, színvonalának emelése volt. Ezt a feladatot Varga Ottó kiválóan látta el.
Az ő munkássága nyomán fejlődött ki a debreceni differenciálgeometriai iskola, de e mellett a matematika többi ága is fejlődésnek indult.
Varga Ottót a Matematikai és Fizikai Társulat 1944-ben König Gyula emlékdíjban részesítette.
1947-ben a debreceni egyetem rendkívüli, 1948-ban rendes egyetemi tanárrá választotta. 1949-ben Rényi Alfréddel és Szele Tiborral együtt megalapította a későbbiekben nemzetközi hírűvé és elismertté vált debreceni tudományos matematikai folyóiratot, a Publi-cationes Mathematicae-t.
A TTK megalakulása után a Matematikai Intézet vezetője lett. A bécsi egyetemi minta alapján szervezte meg a matematika és ábrázoló geometria szakot.
Debreceni évei alatt számos publikációban ismertette a differenciálgeometria területén elért eredményeit.
Kutatási területe:
a differenciálgeometria, a Finsler és a Minkowski terek geometriája.
Már doktori disszertációjában is a Finsler-geometria Cartan–féle megalapozásával egyenértékű tárgyalását adta meg. Értelmezte az affin-összefüggő vonalelemtereket, leírta a görbe menti párhuzamos eltolás differenciálegyenleteit, meghatározta a térgeometriai jellemzőit. Vizsgálta a görbületi tenzorokat. Megmutatta, hogy ha az affinösszefüggő vonalelemtérben be lehet vezetni egy L (x, x') függvény segítségével metrikát, akkor a tér Finsler tér Cartan-féle metrikával.
Különösen jelentős a Minkowski geometria megalapozásáról írt dolgozata, a Finsler geometria konstans görbületű felületeinek jellemzése, az *S* Cartan-féle tenzor geometriai jelentésének a meghatározása.
Tudományos eredményeit világszerte elismerték. Sokszor tartott előadást külföldi egyetemeken és konferenciákon (Prága, Zürich, Szófia, Pozsony, Bécs Graz, Drezda, Oberwolfach, Berlin, Edinburgh). Nyelvi problémái nem voltak, mivel anyanyelvi szinten beszélt németül és csehül is.
Az 1950-es I. Magyar Matematikai Kongresszuson tartott előadásában a normálkoordináták geometriai értelmezése segítségével meghatározta az általános affinösszefüggő terek teljes rendszerét. Foglalkozott a geometria alapjaival, a Hilbert által megalapozott geometriával, annak felépítésével, illetve jellemzésével.
Kiemelkedő tudományos tevékenységéért az MTA 1950-ben levelező, 1965-ben rendes tagjává választotta.
Debrecenben, 1945-ben ismerkedett meg jövendőbeli feleségével Pukánszky Jolánnal, Pukánszky Lajos testvérével, aki szintén a Matematika Intézetben dolgozott, Gyires Béla mellett. 1947-ben kötöttek házasságot, amelyből egy gyermekük, Borbála nevű lányuk származott.
Varga Ottó szerette Debrecent, a vidéki családias légkört, de alapjában véve vágyott a nagyvárosi életre, Budapestre akart menni. 1946-ban nem sikerült az ELTE-re bekerülnie. 1954-ben Szőkefalvi-Nagy Gyula halála után Szegedre hívták, de oda nem ment el. Később Egerváry Jenő professzor hívta meg a budapesti Építőipari és Közlekedési Műegyetem Építőmérnöki Karának Matematikai Tanszékére egyetemi tanárnak, 1959-ben.
1967-től az MTA Matematikai Kutató Intézetébe helyezték át, mint tudományos főmunkatársat. Itt már 1958-tól kezdve vezette a differenciálgeometriai kutató csoportot.

57 dolgozata jelent meg különböző neves folyóiratokban. Mint tudományos kutatót rendkívüli alaposság, lelkiismeretesség, invencióképesség jellemezte. Geometriai szemlélete, a problémák megvilágosításának képessége tanítványaiban mély nyomot hagyott. Ő indította el tudományos pályáján Gyarmathi Lászlót, Rapcsák Andrást, Merza Józsefet, Moór Arthurt, Soós Gyulát, Tamássy Lajost .

Módszere az volt, hogy mindig a közönséges háromdimenziós tér megfelelő problémáiból indult ki, ott igyekezett szemléltetni saját magának és másoknak is a komplikáltabb terekben meglevő összefüggéseket.

Nem tartozott a gyorsan alkotó, a szellemet sziporkáztatóan csillogtató tudósok közé. Gyakorta mondta, hogy bizony egy középiskolai matematikai versenyen aligha állná meg a helyét. Amit viszont csendes magányában kiokoskodott és utána sokszor átgondolt, az a differenciálgeometria ügyét nagy lépéssel vitte előre és mentes volt minden tévedéstől, illetve elírástól.

Rapcsák Andrással és Soós Gyulával együtt tervezte egy 3 kötetes differenciálgeometriai monográfia megírását, de ez a terv az íróasztala fiókjában maradt.

Mindig sokat panaszkodott egészségi állapotára. Első szívinfarktusát 1961-ben kapta. 1962-ben még súlyosabb szívinfarktus érte, amelyből szívizom-elfajulás maradt vissza. Nagyon fáradékony lett és hamar kimerült. Az orvos még a hegyektől is eltiltotta.

Társaságot kedvelő barátkozó természetű ember volt. Külsejében megnyerő, választékosan öltözködő tudós.

Matematikailag mindig igényes előadásokat tartott, a legjobb külföldi egyetemek szellemét akarta megvalósítani a hazai viszonyok között. Műegyetemi tanársága idején igyekezett a mérnöknevelés matematikai színvonalát növelni, részt vett a reformoktatás programjainak és tematikáinak a kidolgozásában. Debreceni évei alatt előadásait Merza József jegyzetelte le és ennek alapján készültek el, a ma már féltve őrzött kincsek, a Geometria alapjai és a Projektív geometria című jegyzetek.

Nem szeretett vizsgáztatni, ezért csak olyan kérdéseket tett fel, amelyek segítették a hallgatót és mindig nagyon türelmes volt. Nagyon szeretett tehetséges fiatalokkal foglalkozni.

Sokat levelezett, neves külföldi tudósokkal tartotta a kapcsolatot (P. Finsler, H. Hadwiger, L. Santaló, D.Laugwitz, Willi Rinov, A. Lichnerowicz, Ch. Ehresmann, R. Sulanke, G. Vranceanu, B. Petkancin).

Rajongott a nyelvészetért, matematikailag akarta megközelíteni a szláv nyelv problémáit.

A felvidéki témájú regényeket olvasta kikapcsolódásként. Debrecenben sokat teniszezett Barna Bélával, Gyarmathi Lászlóval és Tamássy Lajossal, de megfordult a Simonyi úton a Tóth cukrászdában (Pálma) Gyires Bélával és Rapcsák Andrással egy-egy beszélgetésre. Budapesten Fejes Tóth Lászlóval együtt sétált ki a Hármashatárhegyre vagy Strommer Gyulával az Andrássy úti Lukács cukrászdába mentek el.

Varga Ottó nagyon sokat tett a debreceni Tudományegyetem Matematikai Intézetének felvirágoztatásáért.

Főbb munkái:

Beiträge zur Theorie des Finslerschen Räume und der affinzusam-menhängenden Räume von Linienelementen. Lotos, Prag 84 (1936),1-4

Integralgeometrie 9. Mittelwerte an Eikörpern. Mathematica 12, 65-80. (W. Blaschke-val közösen.)

Zur Herleitung des invarianten Differentials in Finslerschen Räumen. Monatsheft Math. und. Phys. 50 (1941), 165-175

Az integrálgeometria alkalmazásai a geometriai optikában. MTA III. Oszt. Közleményei 1 (1951), 192-201

Eine geometrische Charakterisierung der Finslerschen Räume skalarer und konstanter Krümmung. Acta Math. Acad. Sci. Hung. 2 (1951), 281-283

Über Hyperfächen konstanter Normalkrümmung in Minkowskischen Räumen. Tensor N.S. 13 (1963), 246-250

Beziehung der ebenen verallgemeinerten nichteuklidischen Geometrie zu gewissen Flächen im pseudominkowskischen Raum. Aequationes Math. 3 (1969), 112-117

Kántor Sándorné

Vedrődi (Schwarczer) Viktor (Galánta, Pozsony vármegye, 1839. okt. 30. — Debrecen, 1909. jan. 15.): tanár, vegyész, gyógyszerész.

Vedrődi Viktor

A bécsi tudományegyetemen szerez vegyész és gyógyszerész diplomát, majd egyetemi doktori minősítést.
A debreceni Gazdasági Tanintézetben rendkívüli ill. rendes tanár (1869-1899). Tanít a Ref. Tanítóképezdében, a Kereskedelmi Akadémián, a vidéki tanítók nyári továbbképző tanfolyamain Debrecenben. Egyidejűleg mezőgazdasági vegykísérleti állomásvezető Debrecenben (1894-1899), majd Keszthelyen, 1900-ban történt nyugdíjazásáig.
Tantárgyai: általános kémia, kémiai elemzések, műipari (élelmiszertechnológia), borászat.
Egyes felettesei, tanártársai, tanítványai vélt vagy valós helytelennek ítélt magatartása iránt érzékeny, tekintélyt követelő, a számonkérésnél túl szigorú. Ezért nem népszerű.
Már 1869-ben olyan laboratórium felszerelését kezdi meg, amely alkalmas mezőgazdasági kutatásokra. Ezzel megalapítja a hivatalosan csak 1894-től működő debreceni Mezőgazdasági Vegykísérleti Állomást. Kutatási területe a búza, a dohány, a bor technológiája, kémiai elemzése.
Részben a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelmi (később Földművelésügyi) Minisztérium támogatásával, részben saját pénzén tankönyveket ad ki: Borvegytan (1872), Szervetlen vegytan (1876), Szerves vegytan (1886), Vegyelemzési gyakorlatok (1886) stb. Ezek nagy sikerrel szerepelnek a bécsi nemzetközi mezőgazdasági kiállításokon. Közel félszáz cikke közül a legjelentősebb

Untersuchung von Mehlsorten nebst einer neuen Methode zur Bestimmung der Feinheit der Mehl. Z. für angewandte Chemie, 1893. 23.k 691-696.
E cikkel, másokhoz hasonlóan megalapozza a lisztek hamu-tartalom alapján történő minősítését. Pekár Imrének, aki a lisztnek szín alapján történő minősítését szabadalmaztatta, tanártársa. Mindkét eljárást világszerte ma is használják.
A megyei ill. debreceni városi Mezőgazdasági Számláló Bizottság, Állandó Filoxéra Bizottság tagja. Gazdasági Tanintézet Debrecen Tanácsadó Bizottság: tag.
Forrás: Hajdú-Bihar megyei Levéltár. Adattár: 885-1999.

Gönczy Árpád: *Arckép a hatósági élelmiszer-ellenőrzés történetéből: Dr. Vedrődi Viktor (1839-1909)* Élelmiszervizsgálati Közlemények, XLV. (1999) 2. 106-110.

Gönczy Árpád

Z

Zágonyi Lászlóné Jakab Erzsébet (Csenger, 1919. jan. 16. — Debrecen, 1987. jan. 12.): tanító, járási szakfelügyelő, megyei tanulmányi felügyelő.

Zágonyi Lászlóné

Apja, Jakab Béla, pénzügyőri főszemlész, anyja neve Szvatkó Ilona. Mindkét testvére tanító volt. Béla nevű bátyja a II. vh.-ban elesett, nővére, Ilona, Visk községben (Kárpátalja) tanított.
Az elemi iskolát Sonkád községben és Nyíregyházán végezte, a polgári iskola elvégzése után jeles minősítésű tanítói oklevelet szerez a nyíregyházai Leánykálvineum Tanítóképző Intézetében, 1940-ben.
Számára a képzőben folytatott ötéves tanulás felkészülést jelentett a pedagógusi hivatásra.
A diploma megszerzése után tovább kívánt tanulni, ezért jelentkezett és felvételt nyert a szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolára.
Édesapját 1941-ben nyugdíjazzák, így a család anyagi helyzete meggyengül, ezért főiskolai tanulmányait kénytelen abbahagyni, és tanítói állást vállal.
Zágonyi Lászlóné pályakezdése a magyar történelem ellentmondásokkal terhelt csomópontjával esik egybe. A trianoni határok mozgatása, a II. vh. országunk határaihoz közeledő eseményei gyakori munkahely változtatásokra kényszerítik.
Tanítói pályáját Tura faluban kezdi 1941-ben, majd helyettes tanítóként Krasznasándorfalu (ma Románia) községbe kerül. A közelgő front miatt áthelyezését kéri, s rendes tanítói állást kap Nagykállóban. A háborús események azonban nyugat felé sodorják. Kiürítési parancsra a dunántúli Sár-várra kerül, ahol házasságot köt Zágonyi Lászlóval. 1945 áprilisában férjével együtt elhagyják az országot és a csehországi Tschalauban várták be a szovjet csapatokat. Az első induló vonattal Debrecenbe érkezik, munkára jelentkezik, igazolják és néhány hónapra Egyek községbe helyezik. Innen a Bocskai-kerti iskolához kerül, ahol jó másfél évtizedig tanít.
Az itteni iskolában alakítja ki pedagógusi egyéniségét, itt szerzi meg értékes tanítási

tapasztalatait, melyeket később szaktanácsadói és tanulmányi felügyelői tevékenységében hasznosít és közkinccsé tesz.

Adottságai révén rendelkezik azokkal a személyiségjegyekkel — gyermekszeretet, türelem, empátia, hatni tudás, önismeret, felelősségérzet —, amelyek nélkülözhe-tetlenek a pedagógusi hivatás gyakorlásához. Mindez harmoniksan ötvöződik elméleti tudásával.

Pályája kezdetén, a 40-es évek elején, az akkori hivatalos oktatáspolitika a „nemzetté nevelés vezérgondolata" alá rendezte a tanító munkáját. Zágonyi Lászlónénak azonban megvolt a valóságérzéke és az új, demokratikus eszmék iránti fogékonysága, hogy 1945 után a kor szellemének meg-felelően alakítsa ki felfogását a tanítás és nevelés céljáról. Felismerte a műveltségben rejlő egyéni boldogulási lehetőséget, a legteljesebben egyetértett a szellemi javak igazságosabb elosztásával a társadalom rétegei között, törekedett a minden gyermekben meglévő adottságok kifejlesztésére. A legnagyobb odaadással állt be a II. vh. utáni nagy szellemi és demokratikus építkezésbe, s ehhez a munkához cselekvő hite és alkotásvágya adta a lendítő kereket. Pedagógiai munkájába a magyar népoktatás legjobb hagyományait törekedett átemelni és megvalósítani. Kiemelkedően magas színvonalú tanítói tevékenységére hamar felfigyelnek, s előbb szakfelügyelői megbízást, majd megyei tanulmányi felügyelői kinevezést kap. Ebből a beosztásából ment nyugdíjba 1974-ben.

Zágonyi Lászlóné pedagógusi pályájának jelentőségét lehet az általa végzett tanítói tevékenység szemszögéből, másfelől felügyelőként, az alsó tagozatban folyó nevelés gyakorlatába általa vitt új szemlélet megvalósítása felől egyaránt méltatni. Mindkét megközelítéssel hitelesen lehet megrajzolni Zágonyi Lászlóné, egykori munkatársam pedagógusi arcképét.

Végig járta a pedagóguspályának felfelé vezető szakmai lépcsőfokait, így bámulatosan gazdag tapasztalatokkal rendelkezett. Tanított tanyai iskolában, összevont 5-8. osztályú tanulócsoportban minden tantárgyat, alsó tagozatban összevont négy osztályt vezetett. Több évig alsó tagozatos szakfelügyelőként, majd tanulmányi felügyelőként ismerkedett a megye ált. iskoláinak helyzetével, s a megyében tanító pedagógusok munkájával.

Felügyelőként nem csak szakmai tudásával, gazdag tapasztalataival vívta ki pályatársai elis-merését, de mindezek párosultak vezetői képességeivel, mint tárgyilagos ítélőképesség, nyíltság, kulturált vitakészség, határozottság, és olyan szilárd erkölcsi értékrend, amelyben a viselkedés igen rangos helyen állt. Nem tűrte a „szemetes" beszédet attól a kollegájától sem, akit nagyra becsült, s vele egy irodában dolgozott.

Pedagógiai gondolatrendszerének egyik központi eleme az a szemlélet, amely a „tanítóközpontúságot" felváltja a „gyermekközpontúsággal". Az erre épülő elgondolásai olykor áttörték a központosítottan irányított iskolák beszabályozott világának korlátait.

Korszerű felügyelői szemlélete és tevékenysége messze meghaladta a rutinos ellenőrzésre épülő gyakorlatot. Ebben a tevékenységében nem a negatív jelenségek feltárására helyezte a hangsúlyt, hanem azokra a tendenciákra, amelyek az eredmények javulásához vezetnek. Együttes vizsgálódást végzett kollegáival, akiktől tudatos pedagógiai munkát igényelt. A maga szerepét nem az oktatás, nevelés, képzés helyzetére vonatkozó megállapításokban látta, hanem úgy értelmezte, mennyiben tud hozzájárulni az alsó tagozatban folyó munka fejlesztéséhez, a színvonal emeléséhez, az eredmények gyarapításához.

Mint megyei alsó tagozatos felügyelőre, igen nagy nyomás nehezedett rá, több szempontból is.

A 60-as években az egész oktatási rendszer alacsony hatásfokának okát sokan az alsó tagozatban folyó tevékenységben látták. A lefelé mutogatás módszere a felsőoktatási intézményektől legördült az alsó tagozatig. Az akkori oktatási miniszter is az ált. isk. első osztályában mutatkozó nagyarányú lemorzsolódás okát az ott folyó munka fogyatékosságaiban jelölte meg. Sokan nem vették figyelembe vagy éppen elhallgatták a meghatározó társadalmi körülményeket, s a belső feltételek hiányát, ezek között a legsúlyosabbat, a képesítés nélküli nevelők aggasztóan magas arányát. Az általa fel-

ügyelt iskolafokot ért elmarasztalás őt is fájdalmasan érintette, de elgondolásainak helyességében soha nem rendült meg.

Az akkori oktatáspolitikai célok és feladatok korántsem voltak összhangban a feltételekkel. Minden lehetséges alkalommal rámutatott az alsó tagozatban dolgozók sajátos körülményeire. Többek között arra, hogy a tanítók a pedagógusok legnépesebb és legheterogénebb összetételét alkotják. Itt a legnagyobb a földrajzi szétszórtság, s az összevont osztályú tanulócsoportok tanítói a leghátrányosabb helyzetben dolgoznak. A tanítók végzettsége és felkészültsége is sokféle, évről évre magasabb a képesítés nélkül kezdő, munka mellett tanulók száma. Éppen ezért megkülönböztetett figyelmet fordított a tanítók önképzési igényének felkeltésére, a szakmai megújulás szervezett lehetőségeinek megteremtésére.

Tapasztalatait, nézeteit, jobbító elgondolásait számos publikációjában tette közzé. Nagyon világosan, szabatosan és meggyőzően tudta mondanivalóját megfogalmazni.

Előadásaiban és írásaiban mindig a gyakorlat valóságából indult ki, s először az előremutató jelenségeket emelte ki. Ezt követően mutatott rá az ellentmondásokra, a rutinra épülő módszerek hátrányaira, a túlhaladott, de még meglévő eljárásokra, majd felmutatta az élenjáró pedagógia gyakorlatot. Élményt adó előadásait, kivételes értékű módszertani leveleit, publikációit ma is értékként őrzik egykori pályatársai.

Az olykori fehér asztal melletti beszélgetésekben tudott felszabadult lenni. Igényelte a baráti hangvételű beszél-getéseket, értékelte a szellemes humort.

Magánéletében számára a legfontosabb érték a családja volt. Kevésre szabott nyugdíjas éveiben boldogan foglalkozott unokájával.

Zágonyi Lászlóné emlékezete túlélte személyes létét, tehát van utóélete, amely hordozója tanítói és felügyelői tevékenységének, s egyben bizonyítéka az oktatásügy érdekében kifejtett elévülhetetlen érdemeinek.

Kitüntetései:

Két alkalommal kapta meg az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést, életművéért pedig a Munka Érdemrend ezüst fokozatát.

Önálló műve: *Számolási és mérési feladatlapok* az ált. isk. összevont 1-4. osztályos tanuló-csoportjainak 4. osztálya számára. Bp., Tankönyvkiadó, 1970.

Válogatott publikációi:

Ahogyan a tanulmányi felügyelő látja.= A Tanító Munkája, 1965; *Gondolkodásra nevelés az oktatási folyamat egyes mozzanataiban*.= A Tanító Munkája, 1966; *Az ismeretszerzés útjának tudatosítása*.= A Tanító, 1969; *Váljék az olvasási készség a tanulás eszközévé!* = A Tanító, 1970; *Együttművelés, komplex fejlesztés.* A Tanító, 1972; *Tanulói aktivitás – tanulói tevékenység.* = Tapasztalatok a pedagógiai gyakorlatból, 1966.

Források: családi, iskolai és tanácsi dokumentumok, valamint szakmai folyóiratok és kiadványok.

Ungvári János

AKIKRŐL MEGEMLÉKEZTÜNK
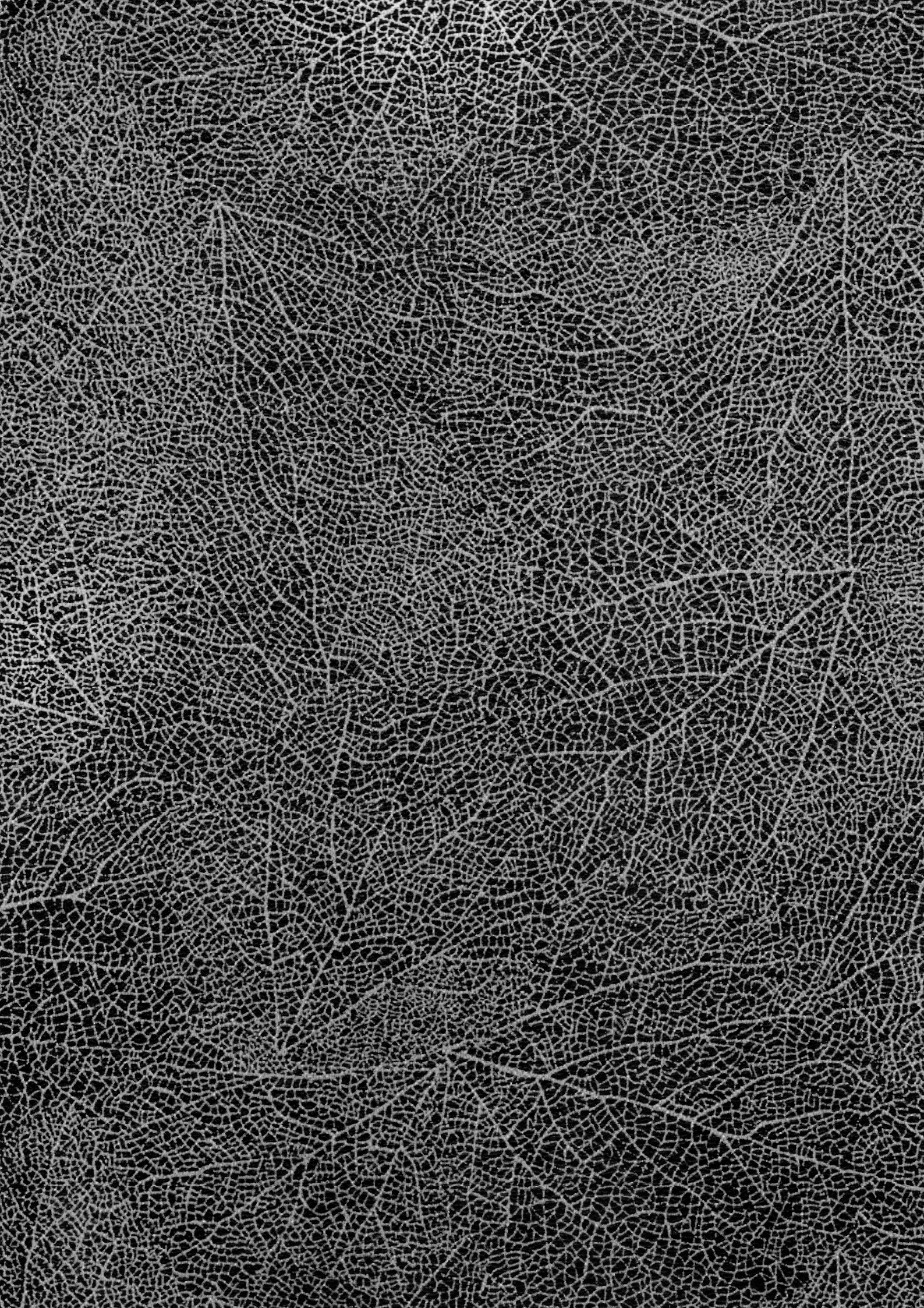
Dr. Bajkó Mátyás
Dr. Bán Imre
Baranya Pál
Dr. Barla Gyula
Dr. Barna Béla
Bene Gyula
Dr. Benigny Gyula
Berta László
Dr. Birtalan István
Dr. Bognár Rezső
Borsós László
Bődi István
Dr. Buzási Károly
Dr. Buzási Szvetlána
Császi Gyula
Cseke Gábor
Csenki Imre
Dr. Csiha Antal
Dr. Csinády Gerő
Dr. Dávid Lajos
Diénesné Zempléni Margit
Dr. Dóczy Gedeon
Dorogi Márton
Dr. Ember Ernő
Erdélyi Gábor
Fehér István
Fekete Borbála
Fürtös Sándor
Gaál Zsigmond
Dr. Gyarmati László
Dr. Gyires Béla
Hunyadiné Palánki Ilonka
Huszka István
Dr. Jánószky Mihály
Dr. Kálmánchey Endre
Kalmár Zoltán
Kapornai András
Kecskés Gyula
Kecskés László
Kelemen Géza
Dr. Kelemen László
Dr. Kellermann Mártonné
Dr. Kertész Andor
Kertész László
Király Jenő
Klucsik Dániel
Koczóh Sándor
Dr. Kopányi Mária
Dr. Kornya Sándor
Kovács István
Kunné Delea Zsuzsanna
Lakosné Sáfrány Magdolna
Lukács László
Dr. Lutter Béla
Dr. Magyar Zoltán
Makláry Pap Mór
Dr. Makszin Mihály
Márk Jenő
Márk Jenőné
Márton Antal
Dr. Mester István
Mihály János
Dr. Molnár István
Mucsa János
Muraközi Istvánné
Nagy László Aurél
Nagyné Sándor Ibolya
Dr. Nagy János
Dr. Nagy József
Dr. Nagy László
Dr. Nagy László (fizikus)
Nagy Sándor
Dr. Nyiredi Jenő
Dr. Ónosi László
Pálfi Sándor
Papp Béla
Papp Géza
Percze János
Dr. Petrikás Árpád
Dr. Poór János
Dr. Rapcsák András
Rettegi Istvánné
Sándor Ferenc
Sári Gusztáv
Dr. Sarkadi Nagy János
Sebők György
Sípos Ida
Szabó Károly
D. Szabó Lajos
Szakály István
Szatmári Károly
Szatmári Károlyné
Dr. Szekerczés Pál
Dr. Szele Tibor
Szélesné Márton Ilona
Dr. Szénássy Barna
Szőllősi Imre
Tar Imre
Ternyei András
Tivadar Andor
Tokai Gyula
Tóth István Gusztáv
D. Tóth László
Túri Bernát
Dr. Varga Antal
Varga Antal id.
S. Varga Imre
Varga Mihály
Dr. Varga Ottó
Dr. Vedrődi Viktor
Zágonyi Lászlóné